

martorell

editura m n e r v a

«Tirante el Blanco» este un roman de ficțiune, întrecut însă cu ecouri și amintiri din realitatea istorică lui. Unul din personajele istorice contemporane cu Martorell, care oferă un paralelism cu Tirante, explicând totodată și numele de «el Blanco», este voievodul român Iancu de Hunedoara... Totul lui Matei Corvin, regele Ungariei, era valah, și de aceea în cronicile contemporane este numit Valahcus sau Blahcus, cuvânt care în Occident a luat uneori forma Blac sau Blach, transformându-se curînd prin etimologie populară în Blanc.»

MARTÍ DE RIQUER,
HISTORIA DE LA LITERATURA CATALANA

964

fondată în 1895
bpt
serie nouă

martorell

tirante el blanco

★ ★

martorell

fondată în 1895
bpt
serie nouă

Vol. I-II, Lei 10.

Ilustrația copertei : *Gheorghe Marinescu*

Coperta a IV-a : *Corăbioară din argint (jumătatea secolului al XV-lea), pe care corsarul Joan de Torrelles a oferit-o Catedralei din Saragossa, și care se aseamănă cu una dintre cele pe care a fost căpitan Tirante el Blanco.*

joanot martorell •
martí joan de galba

tirante el blanco

ROMAN CAVALERESC

TRADUCERE, SELECȚIE ȘI NOTE DE
OANA BUSUIOCEANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1978
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

**Marile serbări împărătești la care sosește un
cavaler misterios**

În ajunul serbării conetabilul a venit în mare taină la Constantinopol, oprindu-se însă pînă a doua zi la vreo leghe afară din oraș. Stefania nu voia în ruptul capului să se ducă la serbare de vreme ce iubitul ei nu era de față, dar prințesa a rugat-o stăruitor, spunîndu-i că dacă ea nu venea, n-avea să meargă nici dînsa, ceea ce ar fi scăzut mult strălucirea serbării ; și s-a ținut într-una de capul ei, așa încît Stefania a fost nevoită să-i îplinească voia.

După ce s-a făcut slujba religioasă cu multă măreție, s-au dus cu toții în piața mare, care era împodobită cu postavuri vopsite în alb, verde și liliachiu, iar pe pereți erau atîrnate atlazuri scumpe. De jur împrejur se înșiraseră mese, iar baldachinul împărătesc era foarte bogat și impunător, acoperit tot cu brocarturi. Împăratul s-a așezat la mijloc, avînd solii lîngă el, iar în capul mesei stăteau soția și fiica lui. Marele karamani și regele Indiei, fiind prizonieri, mînceau așezați pe jos ; doamnele și jupînițele erau înșiruite în dreapta, și era loc la masă pentru toate femeile din oraș care doreau să vină la ospăț. Ste-

fania stătea în capul mesei, iar celelalte urmau după ea, pe cînd toți ducii și marii seniori erau așezați în stînga. (...)

Cu prilejul acestei serbări împăratul făcuse mare risipă de bogății, iar în mijlocul pieței, înconjurat de mese, se afla ocolul pentru întreceri. În ziua aceea susținătorii turnirului erau căpitanul, ducele de Pera și ducele de Sinopoli : în timp ce împăratul mîncea, ei se luptau. Primul a ieșit în arenă ducele de Pera. Purta veșminte din brocart azuriu țesut cu aur ; ducele de Sinopoli le avea din brocart jumătate verde, jumătate trandafiriu ; ale lui Tirante erau din catifea verde, de care erau prinși niște ducați de aur atît de mari, încît fiecare prețuia cît treizeci din cei obișnuiți, și toate veșmintele lui erau foarte scumpe.

În mijlocul ocolului pentru întreceri se afla o podină mare îmbrăcată în brocarturi, iar pe ea un jîlt frumos împodobit și pus pe un pivot ca să se poată învîrți. Pe el era așezată înțeleapta Sibilă, bogat înveșmîntată, care se arăta plină de măreție, rotindu-și mereu jîltul de jur împrejur. Pe jos, la picioarele ei, ședeau zeițele cu fața acoperită, pentru că cei din vechime ziceau că sînt corpuri cerești. În preajma zeițelor erau așezate toate doamnele care iubiseră cu credință, ca regina Geneviève ce-l iubise pe Lancelot, regina Isolda pe Tristan, sau regina Penelopa pe Ulise. (...) Fiecare ținea un bici în mînă, iar cavalerul care era doborît la pămînt în luptă dreaptă era dus pe podină, unde înțeleapta Sibilă îl osîndea la moarte, sub cuvînt că înșelase tăria iubirii. Atunci celelalte doamne și zeițe îngenuncheau înaintea Sibilei, cerîndu-i îndurare și preschimbarea osîndei în biciuire. Iar după ce ea se lăsa înduplecată la rugămințile atîtor femei, cavalerul era dezbrăcat de armură și biciuit bine pînă ce cobora de pe podină. Așa era pedepsit oricine se lăsa doborît în luptă. Iar susținătorii turnirului intrau în ocol înainte de revărsatul zorilor, și nu îngăduiau nimănui să ia parte

la întrecere dacă nu se înfățișa în veșminte de mătase, de brocart, sau împodobite cu fireturi.

Aflînd conetabilul că împăratul a poruncit începerea serbărilor, s-a pregătit cu tot dichisul cuvenit, și, cînd ospățul era în toi, și-a făcut intrarea în piață în felul următor : purta veșminte în două culori, jumătate din brocart stacojiu țesut cu fir, iar cealaltă jumătate din damasc vioriu ¹, brodat cu spice de mei, ale căror grăunțe erau închipuite din boabe mari de mărgăritar, iar tulpinile din găitan de aur. Pe lingă veșmintele bogate și strălucitoare avea și coiful îmbrăcat în aceeași țesătură, iar peste el își pusese o pălărie de pîslă cusută cu mărgăritare și fir de aur. Spada încinsă la brîu arăta că vine de la drum. Era însoțit de treizeci de gentilomi în mantii stacojii, unele căptușite cu samuri, altele cu hermină, și-l urmau încă zece cavaleri în veșminte de brocart, avînd toți fețele acoperite, apoi, cu aceeași rînduială, șase trîmbițași. Înaintea conetabilului pășea o fecioară bogat înveșmîntată, ținînd în mînă un lanț de argint, al cărui capăt era legat de gîtul conetabilului. Urmău doisprezece catîri de povară, cu samarele îmbrăcate în stacojiu și chingile din țesătură de mătase ; unul dintre ei fi purta lectica, altul ducea o lance groasă îmbrăcată în brocart, și erau șase asemenea lăncii, fiecare pe cite un catîr. Așa a intrat conetabilul în piață cu cei doisprezece catîri care-i duceau lucrurile, și a făcut înconjurul ocolului. Cînd a ajuns în fața împăratului, a făcut o plecăciune adîncă și trecînd apoi pe lingă toate cinurile a salutat pe fiecare în parte. Împăratul, văzînd că toți aveau fe-

¹ Avem aici un exemplu ilustrativ de utilizare a simbolurilor. Acest cavaler care se înfățișează intenționat ca „prizonier al iubirii” — cum se spune în text — poartă veșminte în două culori : roșul, am văzut, înseamnă iubire, ardoare, iar violetul simbolizează ascultarea, supunerea față de voința altuia. Această mărturisire a sentimentelor sale va fi confirmată de spusele însoțitoarei care-l aduce pe cavaler.

tele acoperite, a trimis să întrebe cine era cavalerul care se înfățișa cu atîta fală, primind răspunsul dinainte pregătit :

— Este un cavaler rătăcitor.

Iar mai mult n-au putut afla. Atunci împăratul a zis :

— Dacă nu vrea să-și spună numele, înseamnă că e prizonierul cuiva, de vreme ce e dus în lanț de o fecioară. Fără-ndoială că e prizonierul iubirii. Ia du-te și întreab-o pe copilă ce dragoste l-a înrobit astfel, iar dacă nu vrea să-ți spună numele, vezi că are ceva scris pe scut : uită-te dacă nu e și numele lui.

Cămărașul împăratului s-a dus în grabă să-i împlinească porunca, iar fecioara i-a răspuns :

— Înfringerea și supunerea acestui cavaler a fost săvîrșită de o fecioară care s-a plecat în fața voinței lui, înrobindu-l așa precum vezi.

Mai mult nu i-a spus, iar cămărașul s-a întors cu răspunsul la împărat, care a zis :

— Astea sînt de-ale cavalerilor, care adesea iubesc și nu sînt iubiți. (...) Dar ia spune-mi, ai citit ce scrie pe scutul acela tare și neînfricat ?

— Seniore, am citit chiar de mai multe ori, căci e scris în limba spaniolă sau franceză și zice așa :

*Mal haya amor que me la hizo desear
Si no le hago mis dolores penar.*¹

În vremea asta conetabilul ajunsese la capătul oculului, așteptînd cu lancea sprijinită de șold, și a întrebat cu cine avea să lupte ; i s-a spus că cu ducele de Sinopoli. S-au așezat față-n față și au avut cîteva ciocniri frumoase. La a cincea întîlnire marele conetabil l-a izbit atît de năpraznic încît l-a aruncat jos din șa. Ducele a fost dus drept pe podina înțeleptei Sibile, dezarmat în grabă și

¹ Blestemată fie iubirea ce m-a făcut s-o doresc, de n-o fac și pe ea să-mi împărtășească patima.

biciuit zdravăn de doamnele înşelate în dragoste de iubiţi mincinoşi.

Cînd s-a isprăvit această ceremonie cavalerul s-a întors să se lupte cu ducele de Pera. La a zecea ciocnire conetabilul l-a lovit în mijlocul vizierei, aşa că ducele şi-a pierdut cunoştinţa, cal şi călăreţ rostogolindu-se la pămînt.

— Cine e omul ăsta blestemat care i-a înfrînt astfel pe prietenii mei ? a zis Tirante.

Imediat şi-a pus coiful pe cap, a încălecat pe cal şi a intrat în arenă cu o lance groasă. În timp ce se pregătea el, ducele a fost dus, cînd şi-a venit în simţiri, pe podina Sibilei, unde a păţit ce păţise şi celălalt. Atunci conetabilul a zis că nu mai voia să lupte, însă Tirante a aflat doar cînd ajunsese în capătul ocolului. Juzii au spus că era obligat să-şi facă cele douăsprezece întîlniri cum fusese rînduit. Doamnele şi toţi privitorii din piaţă erau foarte înveseliţi văzînd cum cavalerul necunoscut îi doborîse pe cei doi duci. Împăratul a zis :

— Ia să vedeţi, mare minune o fi de nu-l doboară şi pe căpitanul nostru !

— Ba n-o s-o facă, a zis prinţesa, căci sfînta Treime o să-l ferească de asemenea ruşine !

— Martor mi-e Dumnezeu — a spus împăratul — că pe vremea mea n-am văzut pe vreunul care din zece ciocniri să doboare doi duci, şi nici care să vină atît de bine pregătit ca acest cavaler. Apoi, pare-mi-se că atît catîirii cît şi samarele au învelitori de mătase, iar cioltarele lor sînt din brocart. Aşa ceva nu se vede la nici un cavaler din împărăţia mea, ci doar la un rege sau fiu de rege. De aceea grozav aş dori să aflu de unde este, căci tare mă tem că o să plece degrabă, ca să nu-l ajungă duşmănia celor înfrînţi.

Şi a trimis două jupîniţe nespuse de frumoase şi bogat înveşmîntate, care să-l roage pe cavaler din partea prin-

tesei să binevoiască a-și spune numele, căci toți erau dornici să-l afle. Conetabilul a răspuns :

— Dacă nemărturisindu-l aduc vreo supărare, să se gîndească măria-sa că lucrurile de mare preț nu se pot dobîndi fără supărare. Dar ca să nu i se pară că spun vorbe goale, iată, să-i spuneți doamnei prințese că eu sînt din îndepărtatul Apus.

Jupînițele s-au întors cu răspunsul, împărtășindu-i-l întocmai. Conetabilul s-a văzut nevoit să se lupte cu Tirante : au pornit unul spre altul, dar el și-a proptit lancea în veriga ei de la platoșă, ținînd-o cu vîrfurile în sus. Tirante, cînd l-a văzut că se apropie astfel, și-a ridicat și el lancea ocolînd ciocnirea, dar se întreba incîndat de ce îi arăta celălalt o asemenea curtenie, zicînd că n-avea rost s-o facă doar pentru că era căpitan, iar curtenia nu trebuia să-l împiedice a se lupta cu toată priceperea. Heraldul însă i-a transmis cuvintele lui Tirante pe un ton foarte jignitor, iar conetabilul i-a răspuns :

— Spune-i celui ce te-a trimis că m-am purtat astfel din curtenie, dar să ia seama, căci ce-am făcut cu ceilalți o să fac și cu el !

După care a cerut lancea lui cea mai groasă, însă cînd erau gata să se ciocnească, a ridicat-o din nou, iar Tirante și-a aruncat-o pe-a lui la pămînt plin de năduf că nu putuse răzbuna ocara adusă ducilor. Atunci, din porunca împăratului, calul conetabilului a fost grabnic apucat de dîrlogi ca să nu poată pleca, iar juzii au venit la el ducîndu-l cu mare cinste pe podina Sibilei, unde i s-a scos coiful din cap. Cînd au văzut că e marele conetabil, doamnele l-au primit cu nespusă bucurie, făcîndu-i toate onorurile cu putință și l-au așezat în jilțul înțeleptei Sibile, iar ea, împreună cu toate zeițele, i-au servit o gustare îmbelșugată. Una îl pieptăna, alta îi ștergea fața de sudoare și fiecare se străduia să-l slujească cu cîte ceva. Iar așa cum au făcut cu el, au făcut apoi cu toți cei ce

doborau vreun cavaler, și fiecare rămânea așezat în jilț pînă ce se găsea altul mai bun decît dînsul.

Cînd a auzit împăratul că acela era conetabilul s-a bucurat grozav, deopotrivă cu împărăteasa și toate doamnele ; iar Stefania, aflînd din șoaptele mulțimii cine era, a fost cuprinsă de o asemenea bucurie, încît i s-au împăienjenit ochii și i-a stat inima-n loc, cuprinsă de o dulce sfîrșeală. Doctorii aflați în preajma împăratului i-au lecuît iute slăbiciunea, dar de aceea a zis Aristotel că femeilor le face la fel de rău prea multă iubire cît și prea multă mîhnire. Pe urmă împăratul a întrebă-o din ce pricină i se făcuse rău și ea a răspuns :

— Pentru că mă strîngea cingătoarea prea tare.

Conetabilul a rămas toată ziua în jilț, căci nu s-a găsit nimeni care să-l doboare. Cînd s-a lăsat întunericul, au continuat să se lupte la lumina torțelor. Pe la două ceasuri din noapte au cinat cu toții, urmînd apoi dansurile, măscăricii și tot felul de jocuri care însuflețeau serbarea și au durat vreo trei ceasuri, după care împăratul și toți ceilalți s-au dus la culcare. Ca să nu se mai întoarcă la palat, măria-sa pusese să se pregătească în piață un cort frumos, unde să se odihnească și el și doamnele de la curte, așa încît să fie de față la petrecere zi și noapte. Iar serbările au ținut opt zile încheiate. (...)

Răspunsul dat solilor și sfada ce a urmat între Tirante și prințesă

În ultima seară împăratul s-a întors cu doamnele și cu toată curtea la palat, iar a doua zi după slujbă au venit din nou în piața rămasă la fel de frumos împodobită ca și în prima zi. Sosit și trimișii califului, împăratul le-a dat de față cu toată lumea următorul răspuns :

— Mare mîhnire și supărare este să vezi demnitatea împărătească înjosită la auzul unor cuvinte nelegiuite care-l supără pe Dumnezeu și întreaga suflare. Sînt multe lucruri despre care nu vreau nici să vorbesc, căci, bucuros că nu le-am înfăptuit niciodată, mi-e și rușine să le pomenesc, socotind că eu, care fac legi și-i silesc pe ceilalți să le păzească, se cuvine cu atît mai mult să le păzesc, căci ele călăuzesc cugetul și dreptatea. Și de vreme ce patimile îi mină pe oameni la lucruri necugetate, eu trebuie să le ascult cu stăpînire și răbdare, chiar dacă-mi sînt neplăcute, pentru că îi sînt neplăcute lui Dumnezeu. Pe care îl rog ca în marea lui bunătate să nu mă lase a săvîrși fapte ce încalcă adevărata credință, cum ar fi să dau de soție pe fiica mea unui om străin de legea noastră. Trecînd acum la celălalt lucru despre care vreau să vorbesc, oricîte bogății ar fi gata să plătească marele karamanî și regele Indiei, ei nu-și vor putea redobîndi libertatea decît printr-o pace trainică și dreaptă, înapoiindu-mi întreaga împărăție.

După ce i-au auzit răspunsul, solii s-au sculat și, cerînd îngăduința să plece, s-au dus în drumul lor către locul unde se afla califul.

Odată plecați solii și încheiate serbările, împăratul îi tot cerea lui Tirante sfaturi în privința războiului, iar acesta, la rîndul lui, îi cerea prințesei dovezi de dragoste, ațînîndu-se în preajma ei tot mai stăruitor, cu cît vedea că se apropie sfîrșitul răgazului încheiat. Împăratul își arăta mereu dorința să-l vadă plecat în tabără pentru a-și pregăti oștenii, iar căpitanul se prefăcea că așteaptă de pe o zi pe alta oamenii pe care trebuia să-i ia cu el, căci dealtfel ardea de nerăbdare să dea ochi cu turcii.

Tirante s-a rugat în toate felurile de prințesă să-i împlinească multrîvnita dorință, ca o dovadă că ținea cu adevărat la dînsul, căci întreaga lui fericire atîrna de dobîndirea țelului de căpetenie al dragostei, care e che-

zăşia mulţumirii depline. (...) Prinţesa, înţelegînd patima care-l mistuia, a grăit prietenoasă precum urmează :

— Tirante, cuvintele tale cer un răspuns, căci îţi înţeleg preabine dorinţa, dar bunul meu nume este curat pentru că pînă acum am trăit fără prihană. Spune-mi, aşadar, ce te-a îndreptăţit să nădăjduieşti că-ţi voi dăruí trupul ? Pentru o fecioară, fie şi gîndul unui asemenea lucru este o ruşine, iar ceea ce spunem trebuie să şi credem ; căci chiar dacă alte fete păcătuiesc şi multora nu le este pe plac cumînţenia, cine m-ar putea împiedica să rămîn printre cele puţine ? Dacă eu ţi-aş face pe plac, nu pot nădăjdui că n-o să se afle şi nici nu e sigur că mi-aş putea ascunde păcatul. Iar atunci cum m-aş dezvinovăţi ? Rogu-te, aşadar, domnul şi stăpinul meu, să-mi îngădui a-mi apăra frumuseţea pe care mi-a hărăzit-o soarta, şi nu pofti cu uşurătate să-mi răpeşti fecioria, căci numai cea socotită cuminte n-are a se teme că-i iese nume rău. Şi să mă crezi cînd îţi spun că nu mă supără dragostea ce mi-o porţi, dar mă tem să-l iubesc pe unul care anevoie poate ajunge să fie al meu cu adevărat, fiindcă nu prea se află statornicie în dragostea străinilor, care uşor vine, dar şi mai uşor se duce ! (...)

Atîta a zis, dar Tirante s-a cam tulburat la auzul acestor cuvinte prin care prinţesa îi arăta cît de puţină dragoste îi poartă ; căci pe cînd el se credea răsfiat de soartă şi foarte aproape de ţinta iubirii, se trezea acum că e tocmai dimpotrivă ! Îmboldit de o mare durere, a rostit cu năduf următoarele cuvinte :

— Multe lucruri ne rămîn ascunse fiindcă le privim cu nebagare de seamă, aşa încît eu nu m-am priceput să ghicesc încă de la început cît de puţină dragoste îmi poartă înălţimea-voastră. Pînă acum am avut grijă să-mi păzesc viaţa, pentru ca, sporindu-vă onoarea şi avutul, să vă pot sluji. Acum însă, că mi-am pierdut orice nădejde, nu mai vreau să trăiesc pentru a nu mă vedea silit de dragostea ce mă robeşte să slujesc o făptură nerecunoscă-

toare. (...) De acum înainte nu mai vreau să mă încred în cuvinte. De vreme ce o domniță atât de nobilă și aleasă, cum nu se mai află alta pe lume, și-a încălcat credința făgăduită; cum s-ar putea cineva încrede în oricare alta ?

— Ce-nseamnă credința ? a zis prințesa. Tare-aș dori să mi-o spui, pentru ca în caz de nevoie să mă pot folosi de lămuririle domniei-tale.

— Mă bucur, alteță, să văd că vă prefaceți neștiutoare pentru a vă ascunde vinovăția, căci nu știința este cea care vă lipsește. Dar cu puțină-mi pricepere și atât cît mă duce mintea, sînt gata să vă spun ceea ce știu, rugîndu-vă să mă iertați dacă voi rosti vreun lucru care să vă jignească. După cît mi-amintesc, am citit prin cărți că adevărul și credința sînt legate una de alta ; căci credință înseamnă să te încrezi în ceea ce ochii n-ajung să vadă. (...) Sînt cu adevărat uimit de maiestatea-voastră, care aveți un suflet atât de nobil, căci mi s-a spus că nu s-a nîtmplat vreodată să roștiți o încurajare sau făgăduială fără să o duceți la îndeplinire cu toată mărinimia. Iar față de mine v-ați luat drept martori pe toate doamnele de la curte. Să fiu oare atât de dezmorșenit de soartă încît tocmai eu, care vă sînt mai supus și mai credincios decît oricui altuia de pe lume, să n-am parte de obișnuita voastră mărinimie ? (...) Iar dacă v-a trecut cumva prin gînd că aș fi păcătuit cu ceva pentru că sînt străin, rog pe maiestatea-voastră să aveți toată încrederea ce se cuvine față de un cavalier. Cînd am plecat adineauri de acasă, îmi era sufletul năpădit de o nespusă iubire, iar dacă pe drum m-a încercat vreo îndoială, mi-am îndreptat toată nădejdea către slăvita prințesă ca înspre singurul meu izvor de alinare, și cu această nădejde am intrat aici în odaie, crezînd că am să găsesc balsam pentru pătimirile mele.

Dar prințesa n-a răbdut să-l asculte mai departe, ci i-a spus întăritată :

— Cît ești de nesăbuit sperînd ca prin darurile hărăzite de la natură să dobîndești binefacerile virtuții, care nu se cîștigă decît cu trudă ! Încrezîndu-te în tăria brațului și a trupului tău, ți-ai luat îndrăzneala să vii la mine în odaie ca să ceri, de față cu atîtea doamne și jupînițe, răsplata care-ți închipui că ți se cuvine ? Află că, așa cum tu te pricepi să potrivești vorbele cu limba-ți vicleană, la fel mă pricep și eu să te ascult cu înțeleaptă răbdare cînd zici că ți-am făgăduit credință, căutînd să-mi răstălmăcești cuvintele în folosul tău !

Tocmai cînd isprăvea de rostit acestea, a intrat împăratul în odaie și, văzîndu-i adunați în cerc, a întrebat despre ce vorbeau, iar prințesa i-a spus :

— Seniore, l-am întrebat pe căpitan, care se pricepe grozav de bine să țină predici, ce este credința, iar el ne-a luminat.

Atunci căpitanul, pînă să zică împăratul ceva, s-a grăbit să spună :

— Seniore, legea noastră ne învață că adevărata credință cere un suflet curat și cinstit, iar în această lege avem să trăim și să murim, iar toți cei ce vor face altfel să fie priviți ca eretici. De aceea doamnele și fecioarele care făgăduiesc credință trebuie să se ferească să-și încalce cuvîntul, căci altfel le lovește anatema, iar după moarte nu mai pot fi duse creștinește la groapă și nici înmormîntate în loc sfințit.

Împăratul, dornic să-și sprijine căpitanul, a răspuns că mare adevăr spusese și că încălcarea credinței făgăduite era lucru cu păcat, atît pentru bărbați cît și pentru femei. Dacă ar fi știut însă pricina de la care pornise înfruntarea dintre Tirante și fiică-sa, nu i-ar mai fi lăudat cu atîta sîrg spusele. Apoi a luat-o pe Carmesina de mîpă, ducîndu-se doar ei doi fără însoțitori în turnul vistiriei, ca să scoată banii pe care urma să i-i dea lui Tirante la plecarea în tabără.

După ce au ieșit din încăpere, căpitanul a rămas cu jupînițele, și, tot gîndindu-se la ce-i spusese domnița, a înțeles că Văduva Cuminte îi destăinuise acesteia tot ce-i mărturisise el în taină. Atunci s-a gîndit să încerce dacă n-o putea atrage de partea lui cu făgăduieli, așa că a început să spună cu vorbă cît mai dulce :

— Suferința care-i descumpănește cel mai tare - pe nefericiți le vine din faptul că au fost cîndva fericiți¹. Iată de ce îmi zic că doamna mea mi-a adus o jignire fără seamăn. Iar dacă i-am înțeles bine nemulțumirea, zice că dragostea ei n-a avut destulă putere asupra mea cît să prindă rădăcini și de aceea suferințele mele n-au altă mărturie vrednică de crezare decît cuvintele spuse de mine ; iată pentru ce sufletul meu caută o alinare, ca să o pot sluji în așa fel pe măriia-sa prințesa, încît să înțeleagă că sînt vrednic de dragostea ei, iar pe voi toate să vă pot căpătui prin căsătorii potrivite. Neprețuitei mele rude Stefania, aici de față, pe care o socotesc ca o soră, deși are destule avuții și dare de mină, aș vrea să-i dau și mai mult, încă o dată pe cît are acum ; doamnei Văduve, pe care aș face-o mare logofăt de taină al gîndurilor mele, i-aș da de bărbat un duce, conte sau marchiz, cu atîta avere încît să se simtă mulțumită și să-i poată înavuți pe toți ai ei, și la fel aș dori să fac pentru Placerdemivida și pentru toate celelalte.

Stefania i-a adus multe mulțumiri lui Tirante din partea ei și a celorlalte pentru bunătatea pe care le-o arăta. Dar Văduva Cuminte i-a tăiat vorba :

— Tu să-i mulțumești pentru tine, căci pentru mine mă pricep s-o fac singură !

¹ Afirmația de față este inspirată dintr-o maximă de largă circulație a lui Boetius (*De consolatione philosophiae*), folosită și de Dante într-un celebr uvers din *Infern* : „Nu-i chin mai mare-n vremi, nenorocite, / Decît să-ți amintești de clipe fericite.“ (*Cîntul V*, v. 121—123, trad. Eta Boeriu.) Răspunsul pe care-l va da apoi Văduva începe cu un citat din Seneca (v. nota 1, p. 122, vol. I).

Apoi întorcîndu-se către Tirante cu fața numai zîmbet i-a vorbit precum urmează :

— A dăruî așa cum faceți senioria-voastră nu este semnul celei mai înalte prețuiri, dar e o dovadă de prietenie și dragoste, iar cînd darul vine din îmboldul inimii este cu atît mai îmbucurător și plăcut. Însă cine dă ce n-ar putea să nu dea face bine, dar deși se crede mărinos, dă prea puțin. Mulțumesc nespun senioriei-voastre că v-ați gîndit la mine, dar mie nu-mi trebuie alt bărbat, oricît de mare senior ar fi el, afară doar de acela pe care îl verez zi și noapte ca pe Dumnezeu și e neîncetat lîngă mine, chiar cînd este departe. Cel pe care-l iubesc nu m-a răpus încă, dar mă face să mor de dorul lui, iar eu mai degrabă aș înfrunta orice primejdie decît să-mi dau pe față acest dor, din pricina neajunsurilor ce s-ar putea ivi primejduind împlinirea țelului spre care năzuiesc ; iar aceste neajunsuri n-am să le spun acum, căci nu e nici clipa, nici locul potrivit.

După ce Văduva Cuminte și-a încheiat spusele, a prins să grăiască Placerdemivida precum urmează :

— Seniore căpitan, cam scurtă îți este răbdarea ! Au nu știi domnia-ta că după păcat urmează căința ? Ai venit în cămările stăpînei mele, care îți par ca un mormînt pentru că nu găsești îndurare în ele. Dar ai, rogu-te, bunătatea și nu-ți pierde nădejdea, fiindcă nici Roma nu s-a clădit într-o singură zi. Pentru un lucru de nimic pe care ți l-a spus domnița ți-a și pierit curajul ? În bătăliile cele crunte ești ca un leu, ieșind veșnic învingător, dar te temi de o biată domniță, pe care cu strădaniile și ajutorul nostru te vom face s-o cucerești ? Pe oșteni îi îmbărbătezi, iar pe noi ne descumpănești ? Văd eu bine că teama și înduioșarea înmoaie dîrzenia și pare-mi-se că Dumnezeu te răsplătește după cum ți se cuvine. Îți mai amintești de noaptea aceea frumoasă de la castelul Malvei, cînd eu visam ? Ai văzut atunci de cîtă bunătate am dat dovadă ? Iată de ce se zice pe la noi :

„cine e bun dar apoi se căiește nu-și merită numele.“ În privința asta vreau doar să-ți spun că noi te vom ajuta cu toatele să-ți vezi împlinită dorința. Și știu eu care e leacul de căpetenie : să ajuți un pic și cu sila, căci teama, care purcede din nepricepere, te îndepărtează de ea, deoarece unei fecioare nu-i șade bine, cînd e îndemnată la dragoste, să spună necuviinciosul cuvînt „vreau“. Urită vorbă pentru o fată ! Iată de ce îți făgăduiesc pe cinstea mea de jupîniță și pe ce am mai scump că oricît de grea mi-o fi povara, îmi voi da întru aceasta toată silința de care sînt în stare. Iar pentru asta socotesc că mi se cuvine ca o mică-răsplată a strădaniilor mele să pui o vorbă pe lîngă Hipolito să nu mă lipsească de dragostea lui. Deși mare mi-e îndoiala, căci încep să văd cam încotro bat pașii lui nestatornici și nu prea îmi place purtarea lui. Tare mă tem să nu-l pască primejdia, fiindcă e un vînător îndrăzneț, care țintește la cap nu la picioare, dar știe el bine că nu eu l-am îndemnat la asta.

Tirante s-a mai înveselit nițel cu glumele ei și s-a ridicat în picioare ca să-i răspundă :

— Jupîniță, pe cît se pare nu prea umbli pe ocolite după Hipolito, ci vrei s-o știe oricine.

— Ce-mi pasă mie dacă o ști toată lumea, de vreme ce Dumnezeu a vrut să-l plac și să nădăjduiesc ? De-aia voi bărbații sînteți adesea nepricepuți cînd umblați să vă ascundeți dorințele sub vorbe cuviincioase, gîndind că dacă sîntem fecioare nu îndrăznim să vorbim pe șleau. Numai că aveți năravul să fiți buni la început, dar răi la sfîrșit, întocmai ca marea, în care cînd intri ți se pare apa mîngîioasă, dar după ce ai ajuns departe vezi că te-ai înșelat. Așa e și în dragoste, căci la început sînteți blînzi, dar pe urmă răi și ticăloși.

Pe cînd stăteau așa de vorbă a venit împăratul și, luîndu-l de mînă pe căpitan, a plecat cu el din odaie ca să pună la cale treburile războiului, iar la vremea cînei Tirante și ai lui s-au întors la locuința lor.

**Vorbele viclene pe care Văduva Cuminte i le-a
spus prințesei despre Tirante**

Cînd s-a făcut noapte și prințesa era gata de culcare, Văduva Cuminte i-a vorbit așa :

— Stăpînă, dacă ai ști cît este de obidit Tirante din pricina înălțimii-tale și ce lucruri i-au putut ieși din gură de față cu noi toate, te-ai minuna. Pe urmă, luîndu-mă deoparte, mi-a spus despre măria-ta niște vorbe că mi-e și silă să le rostesc de urite ce sînt, dovedind cît de puțin te-ndrăgește. (...)

Prințesa a fost foarte tulburată de spusele Văduvei și, dorind să afle mai mult, și-a pus din nou mantia pe umeri, trecînd amîndouă într-o cămăruță din spate, unde nu le putea auzi nimeni. I-a povestit mai întîi ce le spusese Tirante jupînițelor și cum voia să le mărite bine pe toate, cu obișnuitele făgăduieli pe care le fac cei puși pe dărnicie. Pe urmă Văduva cea vicleană și-a dat frîu liber răutății și fătărniceii :

— Viața îi învață pe cei ce au minte că trebuie să asculte mai mult de chibzuință decît de îndemnul inimii. Și cu cît cineva este de rang mai înalt, cu atît trebuie să fie mai chibzuit și mai virtuos. Chiar cînd un bărbat este foarte luminat la minte și destoinic în mînuirea armelor, cum e Tirante, asta nu-l ferește să fie ca toți bărbații înclinat din fire să vorbească de rău femeile și să se poarte cu ele și mai rău. Știînd asta, noi trebuie să nu ne pierdem capul și să nu le facem pe plac ; căci nimeni nu e stăpîn și nu poate rămîne stăpîn dacă n-are minte, și nebun este cel ce face altminteri. Măria-ta știi bine cîți cavaleri vor sau au vrut ceea ce vrea Tirante, și erau oameni înțelepți și cumpătați. În schimb Tirante e om aprig și crunt, care crede că numai el are ochi ; la drept vorbind însă, nu vede mai mult decît alții, dar

sminteala îl face mai îndrăzneț; n-are bunul-simț al altora, dar are mai puțină rușine și e mai cutezător. Iar dacă ai ști ce povestește despre măria-ta, în veci nu l-ai mai putea îndrăgi.

— Ci spune-mi odată, a zis prințesa, și nu mă lăsa să mă perpelesc !

— El mi-a vorbit în mare taină și m-a pus să jur cu mina pe Evanghelie că n-o să spun nimic nimănui. Dar cum îmi ești stăpînă, nici un jurămint n-are mai multă putere decît credința și dragostea ce-ți datorez și pe care le-aș încălca tăcînd. Mi-a spus mai întîi că Stefania și Placerdemivida sînt înțelese cu el ca să-l ajute să fii a lui de voie ori cu de-a sila ; și dacă nu vei vrea să-i faci pe plac, o să-ți taie gîtul cu sabia, omorîndu-te fără milă, și la fel o să facă și cu tatăl măriei-tale, ca să vă jefuiască vistieria, după care o să se suie pe galerele lui și o să se întoarcă cu toții acasă. Iar cu bogățiile, giuvaerurile și veșmintele luate de aici o să găsească alte fete mult mai frumoase decît măria-ta : căci zice că ești ca o slujnică de han, care fără rușine ți-ai pune poalele-n cap pentru oricine. Păzește-ți așadar cinstea, stăpînă, căci vezi ce gîndește mișelul acesta smintit despre măria-ta ! Ba mai zice și altele, ticălosul de el : cică n-a venit în țara asta ca să se bată, și s-a ales cu atîtea răni fiindcă a avut nenorocul să te cunoască, împreună cu părintele măriei-tale. Ce zici, stăpînă, astea-s vorbe de cavalier ? Iață ce mult îi pasă de onoarea înălțimii-tale și a împăratului, care l-ați copleșit cu atîtea onoruri și binefaceri ! Arde-l-ar focul pe cel ce grăiește astfel ! Și știi ce mai zice ? Că nu iubește și nu dorește nici o femeie pe lume decît pentru bogățiile ei, și alte asemenea răutăți. Ba mi-amințesc cum zicea și că, dacă s-ar mai ivi o noapte ca aceea de la Malvei, o mie de jurăminte să-ți facă și puțin i-ar păsa, căci de voie sau de nevoie și-ar face pofta, după

care ți-ar da cu tifla zicînd : „Femeie păcătoasă, acum că mi-am împlinit voia, nici n-am a-ți mulțumi, nici a te răsplăti.“ Vai, stăpînă, plînge inima-n mine cînd mă gîndesc la toate răutățile pe care mi le-a spus despre măria-ta ! De aceea vreau să-ți dau un sfat, chiar dacă nu mi-a fost cerut, căci după tatăl și mama domniei-tale nu se află nimeni care să-ți poarte mai multă dragoste decît mine. Din pricina asta și pentru că te-am ținut atîta vreme la sîn, alăptîndu-te cu laptele meu, doresc să ai parte numai de fericire și slavă. Dar măria-ta te-ai ferit de mine ca să-i faci ochi dulci ticălosului ăstuia dă Tirante, avînd mai multă încredere în Stefania și Placerdemivida decît în mine, ele care te-au trădat și te-au vîndut. Vai, biată domniță, cum te-au mai ponegrit și cît o să te bîrfească de-acum înainte ! Iar Stefania face cum e mai bine, căci în păcatul ei are nevoie de cîrdășie. Să te ferești însă de asemenea prietenii, acum că știi adevărul, căci ceea ce ți-am dezvăluit este literă de Evanghelie ; dar trebuie să te juri că nu vei sufla nimănui o vorbă despre destăinuirile pe care ți le-am făcut, fiindcă mă tem că dacă ar afla ticălosul de Tirante, ar pune pe careva să mă omoare și pe urmă și-ar lua tălpășița. Măria-ta să te prefaci a nu ști nimic și să-l îndepărtezi cu încetul, ca să-și vadă înainte de război pentru părintele domniei-tale ; căci dacă l-ai înlătura dintr-o dată, l-ar bate gîndul că te-am îndemnat eu. (...)

— Vai, cine s-ar fi gîndit vreodată că din gura unui cavalier atît de vrednic ar putea să iasă asemenea vorbe ? Ce rău i-am făcut eu ca să dorească moartea părinților mei și a nefericitei lor fiice ? Vrei să știi ceva, jupîneasă Văduvă ? Mai degrabă va izbuti Tirante să întoarcă soarele din drumul lui decît să mă facă pe mine să cad în păcat ! O, Tirante, unde e dragostea care ne lega unul de altul ? Cu ce ți-am greșit ca să mă privești ca pe o ticăloasă

netrebnică ? Încotro și-a luat zborul atît de grabnic iubirea ta ușuratică și nestatornică ? Eu, nefericita Carmesina, care ți-am fost supusă, te rog să-mi redai viața așa cum ai redat-o magistrului din Rodos și întregului său ordin. Ar fi oare cu putință să te arăți mai crud față de noi decît ai fost față de ei ? Pentru că ți-am prețuit destoinicia, cunoscîndu-ți multele virtuți, te-ai apucat să rostești vorbe care nu se potrivesc în gura unui cavaler, cum că nu îndrăgești doamnă sau domniță decît pentru bogățiile ei și că vrei să-mi răpești cu sila fecioria ? Cuvințele astea se cer răzbunate prin vărsare de sînge ! Eu, însă, mai degrabă las să zică lumea că m-am arătat prea bună și milostivă cu străinii, decît că, dimpotrivă, am fost rea și crudă cu niște viteji vrednici de cinstire ; fiindcă dacă sufletul meu ar fi înclinat spre cruzime, pînă să răsară soarele odaia ți-ar fi mînjită de sîngele tău și al soților tăi.

Cu acestea prințesa a tăcut, însă auzind că baț clopotele de utrenie, a adăugat :

— Jupîneasă Văduvă, să ne ducem la culcare, deși cu greu am să pot închide ochii noaptea asta de ura ce mă cuprinde împotriva lui Tirante, pe care îl îndrăgeam atîta !

— Stăpînă, a răspuns Văduva, te rog din suflet să nu spui nimănui ce ți-am destăinuit, căci mă paște mare primejdie. Dar pe de altă parte, n-aș vrea să crezi despre mine că umblu cu vorba.

— N-ai nici o teamă, căci pe dumneata o să te feresc de orice neajuns, iar pe mine de orice învinuire.

Cînd au intrat în odaie, Stefania, care le văzuse, a zis :

— Pare-mi-se, domniță, că Văduva ți-a spus lucruri foarte plăcute, de vreme ce ați stat atît de mult. Tare aș vrea să știu la ce ți-e gîndul.

Dar prințesa s-a suit în pat fără să-i răspundă și, trăgându-și învelitoarea peste cap, a început să plîngă cu obidă. După ce a plecat Văduva, Stefania a întrebat-o de ce plînge și ce supărare o mîhnea într-atîta, însă prințesa i-a răspuns :

— Stefania, fă bine de mă lasă în pace și ia seama să nu cadă supărarea asta asupra ta, căci se poate întîmpla mai lesne decît îți închipui !

Stefania a rămas uimită, neștiind ce putea să însemne una ca asta, așa că n-a mai răspuns nimic, culcîndu-se lîngă dînsa ca de obicei. Prințesa n-a putut dormi toată noaptea, zbuciumîndu-se și plîngînd într-una, iar dimineața s-a sculat vlăguită de nesomn ; cu toate astea s-a silit să meargă la slujba religioasă.

Cînd Tirante a aflat în ce stare era, și Stefania i-a spus de plînsul și zbuciumul ei de peste noapte, s-a mirat mult, întrebîndu-se care ar putea fi pricina ce o supăraseră într-atîta. (...)

De fapt Văduva urmărea ca Tirante să nu se mai întoarcă în țara lui și totodată să-și piardă nădejdea de a o cucerii pe prințesă, așa încît să n-o mai iubească ci să-și întoarcă ochii spre dînsa ; de aceea îi îndrugase domniței toate răutățile acelea, pricinuindu-i atîta durere.

Pe înserat, măria-sa împreună cu ceilalți curteni s-au dus fiecare în odăile lor, iar a doua zi împăratul i-a tot îndemnat să se pregătească de plecare în tabără, așa că Tirante și oamenii lui se zoreau cît puteau. În seara aceea Stefania, vorbind cu prințesa, a adus vorba despre Tirante, dar domnița a oprit-o numaidecît :

— Taci, Stefania, nu mă mai supăra ! (...) Cei ce se arată îndrăgostiți nu sînt toți ca aurul, care este pe placul tuturor, atît al celor mari cît și al celor mici, al bogaților ca și al săracilor ; și nici nu gîndesc toți la fel, căci unora le plac vorbele în vînt și e numai gura de ei.

Dacă ți-aș spune toate purtările lui ciudate, ai vedea că e cavaler doar cînd îi vine la socoteală ; am să tac însă pînă cînd soarta cea vitregă o să-mi îngăduie să vorbesc ; tu, însă, cauți prin cuvinte fătarnice să-mi primejduiești viața. Așa că mai bine să ne culcăm, ca să-mi scutesc de zbucium sufletul chinuit.

Stefania a dat să mai zică ceva, dar domnița nu i-a îngăduit și a plecat din odaie, lăsînd-o pe jupîniță cu gîndurile ei. Așa au mai trecut încă două-trei zile, iar prințesa se arăta îndatoritoare față de toți, chiar și față de Tirante, știind că în curînd avea să plece ; ba chiar a spus odată de față cu împăratul :

— Seniore, iată-l pe Tirante, viteazul vostru căpitan, care créd că în scurtă vreme îl va birui pe calif întocmai ca și pe marele karamani, pe regele Indiei și pe regele Egiptului. Căci chiar dacă lumea întreagă ar intra în război, el singur ar fi în stare să dobîndească atîta faimă și onoare încît să dăinuiască printre urmași, lucru vrednic de o răsplată deosebită ; căci e un războinic neînfricat, luptînd cu cuget curat și fără fătarnicie pentru a închina maiestății-voastre cu mare modestie biruințele sale.

Atunci împăratul a cuvîntat astfel :

— Viteazule căpitan, îți mulțumesc nespus pentru toată gloria pe care mi-ai adus-o, rugîndu-te ca, așa cum ți-ai arătat pînă astăzi destoinicia, s-o faci și de acum înainte, poate chiar și mai mult, căci mare nădejde îmi pun în domnia-ta. Și dea Domnul să am puțința de a te răsplăti după cum ți se cuvine.

La auzul unor asemenea vorbe fără rost, pe care prințesa le stîrnise parcă în bătaie de joc, Tirante n-a fost în stare să spună altceva decît :

— Poate.

Vrînd să se întoarcă la locuința lui, a coborît scara și a trecut printr-o încăpere unde l-a găsit pe conetabil

care vorbea însuflețit cu Stefania și Placerdemivida.
Atunci s-a apropiat și a întrebat :

— Despre ce vorbeai voi, suratele mele ?

— Seniore, a răspuns Stefania, despre lipsa de dragoste pe care ți-o arată prințesa cu prilejul plecării, tocmai acum când ar trebui să te înconjoare cu mai multă iubire ca oricând, chiar de ar fi să-și calce puțin pe mîndrie. Pe urmă, seniore, am vorbit despre mine : Ce-o să mă fac după ce veți pleca de aici ? Căci aseară împărăteasa mi-a spus : „Stefania, tu ești îndrăgostită“, iar eu m-am fisticit și m-am roșit toată, plecîndu-mi ochii în poală. Era o dovadă că încuviințez, de vreme ce tăceam, căci pînă în noaptea aceea de la castelul Malvei n-am știut ce e dragostea. Iar cînd veți fi plecați, slabă nădejde de fericire și tristă dovadă a iubirii îmi va rămîne, afară de durerea care o să-mi țină tovărășie. Vai de sufletul meu, căci pe mine mă va ajunge pedeapsa pentru păcatele voastre !

— Jupîniță, a zis Tirante, nu ți-am spus oare că în ziua plecării am să-l rog pe împărat de față cu împărăteasa, cu prințesa și cu toată curtea să binevoiască a încheia această cununie ? Conetabilul va rămîne aici, iar slujba lui o s-o trecem vicontelui, ca să puteți face nunta.

— Dar dacă senioria-ta n-o să fii aici, eu ce-am să mă fac ? Căci n-o să mai fie serbări și nici dansuri și veselie dacă lipsești.

— De ce vă trebuie petreceri la nuntă dacă nu le-ați avut la logodnă ! a zis Tirante. Lăsați sărbătoarea și voioșia pentru iatacul vostru, unde n-o să vă mai stingherească teama și neîncrederea.

Pe cînd vorbeau ei așa, a coborît împăratul de mîna cu Carmesina, iar Tirante s-a gîndit că era clipa potrivită pentru a-i pomeni despre cele plănuite, așa că s-a apropiat de el și, de față cu prințesa, și-a plecat genunchiul la pămînt, grăind cu voce supusă și multă curtenie :

Nunta marelui conetabil cu jupinița Stefania

— Maiestate, după cum știți, orice stăpînire oricît de mare are viață scurtă și nu rămîne pe lumea asta decît binele făcut : așa încît, preaplecăt vin să vă rog pe înălțimea-voastră și pe măriile-lor împărăteasa și prințesa, care este aici de față, dacă o asemenea rugăminte îmi poate fi îngăduită, să se încheie căsătoria jupiniței Stefania de Macedonia cu iubitul meu frate, contele de Sant Angel, mare conetabil al înălțimii-voastre, din a cărui bunătate a primit și titlul și cinul ; căci căsătorii ca acestea înseamnă pecetluirea unei mari iubiri, mai cu seamă că din ea se vor naște copii ce vor rămîne pentru totdeauna vasalii și slujitorii coroanei împărătești, laolaltă cu toate rudele și prietenii care îi îndrăgesc. Ca atare, dată fiind scurta noastră viață pe lumea aceasta, este un lucru firesc și o mare mîngîiere pentru oricine să lase în urma lui fii care să-i stăpînească avutul ; și cum primejdiile care-i pîndesc pe oameni sînt numeroase, mai cu seamă pentru cei ce se îndeletnicesc cu războiul, dacă lasă urmași, mor împăcați, iar rudele și prietenii se mîngîie cu copiii rămași. Căci fericirea nu se poate dobîndi decît prin lucruri dăinuitoare și nu se poate afla decît printr-o viețuire dreaptă.

Cu acestea și-a încheiat vorba, iar împăratul i-a răs-puns pe dată precum urmează :

— Într-un tratat al lui Seneca stă scris că nimic nu costă mai mult decît lucrul dobîndit prin cereri și rugă-minți. De aceea, căpitane, nu-mi place să mă las rugat cînd e vorba de lucruri ce stau în puterea noastră. Ca atare, îi trec tot dreptul și puterea fiicei mele aici de față, ca să împlinească cele de cuviință cu îngăduința mamei ei.

Apoi i-a lăsat acolo cu prințesa, plecînd fără altă vorbă. Cînd Stefania l-a văzut pe împărat îndepăr-tindu-se așa de grăbit, a crezut că nu se-nvoia cu căsătoria

și, fără să mai stea la gânduri, s-a îndepărtat de prințesă, Tirante, conetabil și Placerdemivida, intrînd singură într-o încăpere unde s-a pus pe plîns și suspine.

Tirante a luat-o de braț pe prințesă și, însoțit de conetabil și Placerdemivida, s-au dus în odaia împărătesei, pe care au rugat-o să-și dea încuviințarea pentru căsătorie, de vreme ce împăratul n-avea nimic împotriva, iar ea a răspuns că se învoia bucuros. Apoi au adunat în grabă întreaga curte ca să fie de față la logodnă și s-au strîns cu toții în sala cea mare, unde a venit și cardinalul¹ care fusese chemat ca să-i logodească. Atunci au trimis după logodnică și au găsit-o plîngînd, fiindcă nu știuse nimic pînă ce n-au venit s-o cheme și să-i spună că împăratul și toată lumea o așteptau. Jupînițele crezuseră că s-a dus în camera ei ca să se gătească, pe cînd ea se umflase de plîns.

După ce s-a făcut logodna cu mare strălucire, voieșie și gustări alese, împăratul a hotărît ca a doua zi să se facă și nunta, ca să nu mai întîrzie plecarea lui Tirante. Cu acest prilej au fost mari serbări cu turniruri, dansuri, măscărici și multe alte petreceri care au înfrumusețat sărbătoarea, așa încît toată lumea a fost mulțumită afară de bietul Tirante.

În seara cînd mireasa a fost dusă la iatacul marelui, Placerdemivida a așezat pe pervazul ferestrei lor cinci pui de miță care au mieunat toată noaptea. După ce i-a pus acolo, s-a dus în camera împăratului și i-a spus :

— Măria-ta, dă fuga la odaia miresei, căci conetabilul i-o fi făcut fără să vrea vreun rău, fiindcă am auzit țipete. Teamă mi-e să nu-ți fi răpus nepoata ori s-o fi vătămat,

¹ Acest titlu de cardinal, care face parte din ierarhia bisericii catolice, este impropriu folosit la curtea din Bizanț, centru al bisericii ortodoxe, chiar dacă logodnicul venea din Occident. Dar în general toate referirile din carte la ceremonialul religios din Constantinopol sînt de inspirație catolică, autorul părăind să ignore existența cultului ortodox.

aşa că măria-ta, care îi ești ruda cea mai apropiată, se cade să-i vii în ajutor.

Atît a stăruit Placerdemivida, pînă ce l-a făcut pe împărat să se îmbrace la loc și s-au dus împreună la iatacul miresei, trăgînd cu urechea la ușă. Dacă a văzut jupînița că nu se aude nimic, s-a grăbit să zică :

— Doamnă mireasă, cum te mai simți acum, de nici nu mai ții, nici nu spui vreun cuvînt ? Pare-mi-se că ți-a trecut durerea și ai scăpat de greul bătăliei. (...) Iată, a venit și împăratul ca să audă dacă strigi, căci îi e teamă să nu pățești ceva.

Împăratul i-a zis să tacă din gură și să nu spună că se afla el acolo, dar ea a răspuns :

— Ba nici gînd n-am, căci tocmai asta vreau, să aflu că măria-ta ești aici (...)

Pe împărat îl bufnea rîsul din pricina năzbîtiilor pe care le spunea Placerdemivida, iar mireasa, auzindu-i cum rîd, a zis :

— Cine a pus aici pisoii ăia blestemați ? Te rog să-i duci altundeva, căci nu mă lasă să dorm.

— Ba ferit-a sfîntul să fac una ca asta, a zis Placerdemivida. Nu știi oare că eu sînt în stare să scot pisoii vii dintr-o pisică moartă ?

— Ah, ah, ce ștregăriță ! a zis împăratul. Tare mă mai învesolesc vorbele tale. Zău că dacă n-aș fi însurat, pe tine te-aș lua de nevastă !

Între timp împărăteasa se dusesese la iatacul bărbatului ei și găsisese ușa închisă, căci nu era nimeni, afară de un paj care i-a spus că împăratul plecase către odaia miresei ; atunci a pornit și ea într-acolo, și l-a găsit la ușă cu patru jupînițe. Cînd Placerdemivida a văzut-o venind, a luat-o înaintea tuturor cu vorba, zicînd :

— Stăpînă, să mori degrabă, căci uite ce mi-a spus măria-sa împăratul, că dacă nu ar avea nevastă, pe mine m-ar lua, nu pe alta ; așa că, de vreme ce-mi stai în cale, fă bine și mori cît mai curînd !

— Ah, pui de lele ce ești, a zis împărăteasa, așa vorbești tu cu mine ? ! Iar apoi către împărat ; și domnieitale, dragul meu, la ce-ți trebuie altă nevestă, cînd nu mai poți să lovești decît cu latul săbiei nu și cu vîrful ? Află că după asemenea joacă nu se prea prăpădesc nici fetele mari, nici muierile !

Tot glumind ei așa cu mare veselie, s-au întors în odăile lor, iar a doua zi de dimineață toată lumea era voioasă și le-a făcut mirilor o primire sărbătorească. I-au dus la biserica mare, unde au ascultat o slujbă plină de măreție, iar după ce s-a citit Evanghelia, predicatorul s-a urcat în amvon și a ținut o predică plină de învățături despre păcate și virtuți. (...) După terminarea slujbei și a predicii împăratul a poruncit să se aducă cei o sută de mii de ducați și toate veșmintele, giuvaerurile și restul lucrurilor rămase, Stefaniei de la tatăl ei. Apoi conetabilul a îmbrăcat mantia cu însemnele lui și a stat așa o vreme, după care i-au scos-o, punîndu-i veșmîntul de duce al Macedoniei, s-au desfășurat steagurile ducatului și i s-a pus pe cap o coroană bogată de argint — căci pe vremea aceea toți cei ce aveau un titlu erau încoronați. Conții purtau coroană de piele, marchizii de oțel, ducii de argint, regii de aur, iar împărații coroană cu șapte diademe, de aur, și aceste coroane se puteau face oricît de bogate, bătute în pietre scumpe. De aceea Diafebus, fiind conetabil, a fost încununat cu coroană de argint, iar Stefania la fel.

După ce s-au împlinit cele de mai sus, au ieșit din biserică, străbătînd tot orașul cu steagurile în vînt și i-au dat ocol în frunte cu împăratul, cu toate doamnele și marii seniori, duci, conți și marchizi, urmați de restul cavalerilor și de o mulțime de alți curteni călare. Apoi au ieșit afară din oraș într-o poiană frumoasă, unde se afla un izvor limpede, numit Izvorul sfînt, la care veneau să-și boteze steagurile toți cei ce erau încoronați, primind aici titlul de duce, conte, marchiz, sau de rege ori împă-

rat. După ce s-au binecuvîntat steagurile, ducele și ducesa de Macedonia au fost botezați, stropindu-li-se creștetul cu apă tămîiată. Iar cu apa rămasă, ducele poate în ziua aceea să ungă herald sau rege de arme pe cine vrea, fiind dator să-i pună numele regatului său și să-i facă danii însemnate. Dar aceștia nu pot fi aleși decît dintre fiii de nobili, pentru că li se arată o încredere mai mare decît celorlalți oameni și toată lumea trebuie să se supună hotărîrilor lor.

După ce a uns un rege de arme, ducele s-a întors lingă Izvorul sfînt, iar împăratul l-a botezat din nou cu apa aceea, numindu-l duce de Macedonia. Atunci au pornit să sune trîmbițele, iar heraldii și regii de arme au strigat : „Acesta este strălucitul principe, duce de Macedonia, din marea spiță de Roca Salada !“

Pe urmă au venit trei sute de cavaleri cu pinteni de aur și îmbrăcați în armuri, care au făcut o plecăciune adîncă în fața împăratului, închinîndu-se apoi ducelui de Macedonia ; iar de atunci înainte nu i s-a mai spus conetabil, căci titlul acesta a fost dat unui alt cavaler foarte viteaz, numit *micer*¹ Adedoro. Cei trei sute de cavaleri s-au împărțit în două cete și fiecare și-a ales jupînița care-i era pe plac, apucîndu-le caii de dîrlogi, mai întîi cei de rang înalt și apoi toți ceilalți care voiau să se întrecă în luptă ; dar au fost destui care, nevoind să se bată, au intrat printre copaci, fiecare cu doamna lui. Iar cînd se întîlneau, își strigau unul altuia să-și slobozească aleasa ori să rupă cu el două lănci, și cel care le rupea mai iute o cîștiga pe doamna celui alt.

În vreme ce cavalerii petreceau cu asemenea jocuri, împăratul a plecat înainte cu împărăteasa, dar fără domniță, ducesă și noul duce de Macedonia ; Tirante n-a putut lua parte la lupte din pricina legămîntului pe care-l făcuse că nu va intra în întreceri de arme decît cu regi

¹ Vechi titlu onorific din regatul Aragon.

sau cu fii de rege, iar acolo nu era nici unul. Împăratul s-a dus pînă în oraşul Pera, unde era pregătită serbarea şi, cum trecuse de amiază iar cavalerii nu sosiseră cu toţii, s-a urcat într-un turn înalt ca să-i privească pe cînd se apropiau rupînd lăncii în cinstea maiestăţii-sale. Apoi a poruncit să se sune dintr-un corn mare, care se auzea cale de o leghe şi mai bine, iar la chemarea lui cavalerii au pornit către Pera. Atunci le-au ieşit în cale alţi trei sute de cavaleri îmbrăcaţi toţi în aceeaşi culoare, nelăsîndu-i să treacă ; şi s-a încins o luptă frumoasă care i-a plăcut mult împăratului ; iar jupînesele şi jupîniţele răpite au fugit spre oraş, lăsîndu-i să se bată.

Lupta a durat mai bine de două ceasuri, căci împăratul n-a vrut să-i despartă, iar după ce şi-au rupt toate lănciile s-au bătut cu spadele. Atunci împăratul a poruncit să se sune din trîmbiţe iar cavalerii s-au despărţit, unii de o parte şi alţii de cealaltă, căutîndu-şi doamnele. Dar cum nu le găseau nicăieri, au zis că fuseseră răpite de duşmanii lor, aşa că s-au dus să se plîngă împărătesei şi domniţei de pierderea lor. Ele însă le răspundeau că nu ştiu nimic şi că pesemne fuseseră ascunse de ceilalţi cavaleri. Minioşi din cale-afară, s-au repezit cu săbiile scoase către potrivnicii lor, pornind iarăşi la luptă. După ce s-au bătut o vreme, au văzut doamnele sus pe metereze şi atunci, la semnalul dat de o trîmbiţă, au descălecat cu toţii şi au atacat laolaltă palatul pe care ele îl apărau. Au izbutit să intre înăuntru prin forţa armelor şi cînd au ajuns în curtea interioară s-au despărţit iar în două, trimiţînd un rege de arme la cei care le aţinuseră calea mai înainte, ca să le ceară să plece de acolo, căci ei veniseră ca să-şi redobîndescă fiecare doamna lui precum şi pe cele cîştigate în luptă. Dar ceilalţi le-au răspuns că nici gînd nu aveau să plece, fiindcă voiau partea ce li se cuvenea de vreme ce-şi primejduiseră viaţa luptînd. Atunci s-au bătut în palat, nu călări ci pe jos, şi era o privelişte minunată să-i vezi cum se prăvăleau care în-

cotro dîndu-și lovituri strașnice cu barda, iar cel ce-și pierdea arma ori atîngea pămîntul cu mîna sau cu trupul nu mai avea voie să ia parte la luptă. Așa s-au tot înfruntat pînă ce au rămas să lupte zece la zece, care lucru a fost foarte plăcut de privit. În cele din urmă împăratul a pus să-i despartă, iar după ce și-au scos armurile în sala cea mare, acolo au și prînzit. Pe urmă s-au pus pe dans, iar cu o jumătate de ceas înainte de asfințit au întins o horă mare și, prînzînd-o în joc pe prințesă cu toate doamnele, s-au dus dănțuind astfel pînă la Constantinopol.

Cum s-a întemeiat spița de Roca Salada

După cină, Tirante i-a luat pe toți cei din neamul lui, adică treizeci și cinci de cavaleri și gentilomi care veniseră cu el și cu viconte de Branches, ducîndu-se să sărute piciorul și mîna împăratului în semn de mulțumire pentru marea cinste pe care le-o făcuse dîndu-i-o de soție lui Diafebus pe frumoasa lui nepoată.

Vom spune aici pricina pentru care neamul lor purtă numele de Roca Salada. Pe vremea cînd cuceriseră Bretania, erau doi frați, dintre care unul, numit Uterpan-dragó, căpitan înrudit cu regele Angliei, a fost tatăl regelui Artur¹. Căpitanul acesta împreună cu fratele lui

¹ Faptele relatate aici țin mai mult de tradiția legendară. În realitate bretonii n-au venit în nordul Franței în calitate de cuceritori, ci s-au infiltrat treptat între secolele V—VII, alungați din Marea Britanie de invazia anglo-saxonă. Clanurile de imigranți s-au organizat în provincii și feude independente și adeseori rivale, Bretania unificîndu-se ca ducat abia în 992. Începînd din veacul al VI-lea, cînd se situează și domnia legendarului rege Artur, fiul lui Uther Pendragon, bretonii au avut de luptat, nu cu regii Franței, ci cu francii, populație germanică migrată pe teritoriul viitorului stat francez.

au cucerit o cetate bine întărită, care fusese ridicată în vârful unei stînci mari de sare. Și cum aceasta era prima cetate cucerită de ei prin puterea armelor, cu mare strădanie și multă vărsare de sînge, și-au lăpădat numele lor, luîndu-l pe acela al cetății biruite, iar fratele cel mare a dobîndit titlul de duce de Bretania. Regele Franței i-a trimis vorbă prin niște soli că s-ar învoi să-i dea de nevastă pe una din fiicele sale, iar Uterpandragó l-a trimis în Franța pe fratele lui ca s-o pețască în numele său.

Văzînd cît era de frumoasă, acesta i-a spus regelui că nu avea împluternicire de la fratele lui să o ia ca logodnică, fiindcă ducele n-ar primi-o de nevastă dacă s-ar fi logodit cu un altul¹. Apoi a întocmit pentru regele Franței înscrisuri mincinoase, pe care acesta le-a luat drept bune și i-a încredințat-o pe prințesă împreună cu două sute de mii de scuzi, punînd drept condiție că pînă în trei ani ducele să se încoroneze rege al Bretoniei. Făgăduind tot ce i s-a cerut, a luat-o pe prințesă cu întregul ei alai, așa cum se cuvenea unei fiice de rege, și a dus-o de-a dreptul la cetatea Roca Salada. I-a lăsat pe toți jos în tîrg, iar pe domnița a dus-o în cetate, unde s-a cununat cu ea pe loc.

Cînd fratele lui, ducele de Bretania, a aflat vestea s-a arătat foarte îngăduitor, căci ținea mult la el. Însă caverii care veniseră cu domnița s-au întors în Franța și i-au povestit regelui întîmplarea, pe care acesta a luat-o drept o mare jignire; și adunîndu-și în grabă oștile, a pornit cu mare mulțime de oameni să împresoare cetatea Roca Salada. Aflînd ducele de Bretania că regele Franței venise să-i nimicească fratele, i-a trimis vorbă

¹ De fapt era vorba de o logodnă prin procură, modalitate frecventă de garanție a contractului de căsătorie cînd mireasa venea de la mari distanțe. Procedul s-a folosit pînă tîrziu, de pildă în 1600, la cununia Mariei de Medici cu regele Franței, încheiată inițial la Florența prin reprezentantul acestuia, mareșalul de Bellegarde.

că-l roagă să-l cruțe, iar pe de altă parte i-a trimis fratelui său oșteni și merinde, înzestrându-l cu cele trebuincioase pentru apărarea cetății. Regele a ținut-o împresurată un an și două luni, dar oricâte lupte au dat, n-au izbutit s-o cucerească și nici măcar să-i aducă stricăciuni. Ducele se afla în preajma regelui, rugându-l mereu să-l ierte pe fratele lui, iar regele, văzînd că nu-l putea birui, a încheiat cu ducele o învoială de căsătorie cu altă fiică de-a lui ; și ca să nu-și păgubească fratele, ducele s-a învoit s-o ia de soție pe această fiică bastardă și fără zestre.

Însoțitorii de acum ai lui Tirante coborau toți din această spiță străveche, ce numărase întotdeauna cavaleri foarte destoinici și nobile doamne fără prihană. După ce i-au adus mulțumiri împăratului, acesta, cu înfățișare prietenoasă, le-a vorbit precum urmează :

— Pe lumea asta gloria nu se dobîndește prin trufie ci prin fapte frumoase. Datorită înaltelor virtuți pe care le văd la domnia-ta, Tirante, te-am îndrăgit nespus, și n-aș fi suferit gîndul de a-mi da nepoata după vreunul ce ar fi purtat alt nume decît acela de Roca Salada. Aceasta numai datorită domniei-tale și bucuriei pe care o simt amintindu-mi de faptele-ți deosebite, care mă fac să uit de orice altă spiță sau neam. Iată de ce, ca să te leg și mai mult de coroana împărăției grecești, te-aș fi rugat s-o iei de soție pe nepoata mea Stefania, odată cu ducatul Macedoniei și cu multe alte bunuri pe care ți le-aș fi dat. Zice o vorbă din popor că pe altul să nu-l iubești într-atît încît ție să-ți păgubești. Nu-i era oare de ajuns lui Diafebus pentru a se simți pe deplin mulțumit să se vadă conte de Sant Angel și mare conetabil ? Cînd am vrut să-ți dau acest comitat nu l-ai primit, ci l-ai dăruit rudei domniei-tale, iar acum cînd ți-aș fi dat ducatul, împreună cu nepoata mea cea bună și cuminte, n-ai vrut nici asta. Nu știu, zău, ce-ai dori, dar dacă aștepti să-ți dau împărăția mea, să știi că e în zadar, căci mai am nevoie

de ea. Și-apoi, sint incredințat că m-ai săraci înainte de a apuca eu să te îmbogățesc, fiindcă văd cît ești de darnic din fire. (...)

Tirante s-a grăbit să răspundă la spusele împăratului precum urmează :

— Nimeni pe lume nu poate stăpîni o bogăție mai mare decît aceea de a fi mulțumit, iar dorința mea nu este să dobîndesc avuții și moșii, ci doar să vă pot sluji pe maiestatea-voastră în așa fel încît prin strădaniile mele să văd întregită și sporită împărăția grecească și să o redau stăpînirii ei dinainte ; căci cu toate că sufletul meu se bucură dăruind cu mărinimie, nu năzuiește la bogății ori la stăpîniri, și mă mulțumesc cu onoarea drept orice răsplată, iar altceva nu rîvnesc. Bucuria mea cea mai mare este să-mi înzestrez rudele și prietenii, fiindcă pentru mine nu-mi doresc altceva decît calul și armele.(...)

I-au plăcut bătrînului împărat frumoasele vorbe ale lui Tirante, prețuindu-i și mai mult firea aleasă. Și întorcîndu-se către fiica lui, a spus :

— N-am întîlnit pînă acum cavalier cu suflet atît de ales ca Tirante și mult mă uimește marea lui bunătate ; iar dacă o să-mi dea Dumnezeu zile, am să-l înalț la rangul de rege.

După ce s-au încheiat serbările, Diafebus, acum duce de Macedonia, s-a mutat la palat. A doua zi i-a poftit la el pe toți cei din neamul Roca Salada. Pe cînd oaspeții lui erau la masă, împăratul, care mîncase mai devreme, i-a spus fiică-si să se ducă în camera ducesei pentru a le face onoare, de vreme ce se aflau acolo toți străinii veniți din Bretania, (...) dar prințesa, dăscălită de Văduvă, a plecat la ea în odaie fără să treacă pe la ducesă.

După ce au terminat toți de mîncat, Placerdemivida a vrut să stea de vorbă cu ducesa și să-l vadă pe Tirante. L-a găsit așezat la o fereastră, cufundat în gînduri, așa că s-a apropiat de el și, ca să-l însenineze, i-a spus următoarele cuvinte :

— Seniore căpitan, mă doare sufletul cînd te văd atît de trist şi îngîndurat. Spune-mi domnia-ta cu ce aş putea să te ajut, şi aşa să am parte de rai dacă nu voi face orice, chiar şi cu preţul vieţii.

Tirante i-a mulţumit cu recunoştinţă. Atunci s-a apropiat ducesa de ei, întrebînd-o pe Placerdemivida de ce nu venise prinţesa, iar ea a răspuns că Văduva Cuminte era de vină, fiindcă o mustrase îndelung; dar nu le-a spus şi ce o auzise pe Văduvă spunînd despre Tirante ca să nu-l apuce furiile.(...) Au hotărît aşadar să se ducă la prinţesă ca să încerce ducesa să-i vorbească, şi cînd au intrat în iatacul ei au găsit-o pieptănîndu-se. Ducesei i-a trecut atunci prin minte un şiretlic femeiesc : s-a dus în odaia prin care avea să treacă domniţa la plecare şi s-a aşezat la picioarele patului sprijinită în cot cu capul plecat. Prinţesa, aflînd că venise Stefania, i-a trimis vorbă să intre la ea, dar ducesa n-a vrut. Atunci Placerdemivida, care se pregătise dinainte, i-a spus :

— Las-o în pace, măria-ta, căci nu poate veni fiindcă se simte rău şi nu ştiu ce are de este atît de tristă.

Îndată ce a fost gata pieptănată, prinţesa a ieşit din iatac şi, văzînd-o pe ducesă copleşită de tristeţe, s-a dus la ea spunîndu-i :

— Surioara mea dragă, de ce eşti supărată ? Spune-mi, te rog, numaidecît, căci mă mîhneste să te văd astfel şi dacă te pot ajuta cu ceva o voi face cu dragă inimă.

— Domniţă, a răspuns ducesa, mi-s gîndurile răvăşite fiindcă mi-am pierdut încrederea pe care o nutream faţă de altea-ta din marea dragoste ce ţi-o port. Sătulă de atîtea vorbe, aş vrea să fiu singură pe un vîrf de munte sau într-un codru des, căci muncită de gînduri cum sînt nu-mi doresc nici o tovărăşie; de aceea m-am aşezat aici pe pat tristă şi îndurerată. Şi am să-ţi spun păsul meu, fiind gata s-o plătesc şi cu viaţa, de vreme ce nu-mi pot lua înapoi făgăduiala pe care, din porunca măriei-tale, i-am făcut-o lui Tirante la castelul Malvei. După ce ne-am

întors aici, m-ai pus să-i întăresc din nou făgăduiala, fără de care altfel n-am mai fi avut acum nici o grijă, dar așa, supărarea îmi întunecă gândurile deoarece nu-mi pot ține cuvîntul dat. Te rog așadar, domniță, să nu mă faci să rămîn de minciună și să nu-mi pricinuești atîta supărare, fiindcă mie mi-o vor lua în nume de rău și ducele și Tirante, iar măria-ta n-ai avea nici un cîștig din mîhnirea mea ; de aceea ți-am și mărturisit-o.

Așa a grăit ducesa, cu ochii scăldați în lacrimi și co-pleșită de durere. Lacrimile Stefaniei au înmuiat inima prințesei care, uitînd bună parte din mînia ce o simțea față de Tirante, i-a răspuns cu blîndețe și bunătate :

— Ducesă, să crezi că nici eu nu sînt mai puțin mîh-nită decît tine. Dar nu te mai amări, verișoară, căci știi doar bine că mi-ai fost și îmi ești mai dragă decît oricine, și așa va fi și de acum înainte cu voia lui Dumnezeu. De dragul tău am să fac ceea ce-mi ceri, adică să vorbesc cu Tirante, cu toate că nu prea mai am de ce să fac ceva pentru el ; căci dacă ai ști cum se poartă și cum spune despre mine tot ce-i vine la gură, ai rămîne uimită. Am să rabd însă, fiindcă avem cu toții mare nevoie de el, căci altfel îți jur pe lumina zilei că nu l-aș mai suferi înaintea ochilor. Cine s-ar fi gîndit că în sufletul unui cavaler așa de viteaz poate să-ncapă atîta nerecunoștință ! În marea dragoste pe care i-o purtam aș fi vrut ca eu însămi să-i fiu răsplata pentru serviciile multe și însem-nate pe care ni le-a adus. Dar supărarea mea este atît de îndreptățită, încît ar trebui să închizi ochii ca să n-o vezi.

— Domniță, a răspuns ducesa, sînt uimită că înălți-mea-ta ai putut crede că un cavaler atît de nobil și plin de virtuți ca Tirante ar fi în stare să spună ceva care să te jignească. Căci dacă ar auzi cu urechile lui pe careva spunînd vreun cuvînt jignitor împotriva măriei-tale, ar face moarte de om. Să nu-ți închipui că Tirante este așa cum ți-a fost ponegrit, căci vreo-făptură nemernică te-o

fi făcut să crezi cine știe ce născociri mincinoase, voină să-i facă un rău celui mai bun cavaler din lume.

Atunci Placerdemivida s-a amestecat în vorbă, zicînd :

— Domniță, scoate-ți din minte pornirea de a-l privi cu ochi răi pe Tirante, căci dacă se cuvine să recunoaștem cuiva merite pe lumea asta, acela este chiar el. Cine e ființa smintită care a izbutit cu vorbele ei să te facă a crede că se află vreun alt cavaler mai strălucit în glorie, onoare și virtute ? Nimeni n-ar putea spune fără să mintă cu nerușinare că Tirante vorbește altfel decît numai cu laude despre înălțimea-ta. Lasă deoparte clevetirile celor răi și iubește-l pe cel care o merită, căci va fi spre binele măriei-tale să ai alături un cavaler atît de bun și de credincios. Măcar de-ar ajunge stăpîn în casa și inima domniei-tale, precum și asupra măriei-tale însăși, care nu poți fi cumpărată cu aur sau cu argint. Iubește-l, domniță, pe cel care te iubește și nu mai lua seama la clevetirile afurisitei de Văduve, căci ea este cea care a iscat toată zîzania asta, dar o- da Dumnezeu să se întoarcă răul asupra ei. N-am altă dorință mai mare decît s-o văd fugărită prin tot orașul, în pielea goală și biciuită cu vîna de bou.

— Ia taci ! a repezit-o prințesa. Tu îți închipui că Văduva Cuminte este cea care-mi spune lucrurile astea, dar nu e așa, ci eu singură văd tot răul care mă paște. Cu toate astea sînt gata să fac ce mă veți sfătui voi.

— Dacă o să-mi ascuți sfatul, a zis Placerdemivida, niciodată n-o să te îndemn la ceva care să nu fie spre cîntea și binele măriei-tale.

Cu aceștea au plecat, iar Stefania s-a întors în camera ei, unde l-a găsit pe Tirante și i-a povestit tot ce făcuse. Plin de bucurie, Tirante s-a dus în sala cea mare, unde se adunaseră împăratul, împărăteasa și domnița cu toată curtea, și acolo s-au pus pe dans, iar prințesa se arăta foarte prietenoasă cu Tirante.

**Văduva Cuminte, ducesa și Placerdemivida o
dăscălesc pe prințesă**

Cînd s-a încheiat dansul iar domnița s-a retras ca să se ducă la cină, Văduva Cuminte s-a ținut după ea și, între patru ochi, i-a vorbit precum urmează :

— Măria-ta, felul în care te porți cu Tirante îmi sporește mîhnirea, fiindcă nici o femeie nu ține atît de mult ca mine la cinste și de aceea sînt nenorocită cînd văd cum te arunci cu ochii deschiși în prăpastia veșnicei defăimări. Această nechibzuință mă umple de deznădejde, mirîndu-mă la ce poate împinge dragostea, și mă face să blestem ziua în care te-ai născut, fiindcă sînt mulți care stau cu ochii pe măria-ta iar apoi îi întorc către mine cu muștrare, zicîndu-mi : „Oh, Văduvă Cuminte, cum de îngădui ca un venetic să întineze fecioria Carmesinei ?” (...) Îți spun asta, stăpînă, doar ca să-ți întreb bine în cap, pentru că ți-am mai spus-o de atîtea ori. Iar de ți-e gîndul cumva să-l iei de bărbat pe Tirante, dacă acum o să cazi în păcat, atunci cînd o să-i fii soție nu se va sfii să-ți spună la supărare : „Pleacă de-aici, femeie păcătoasă, căci ce-ai făcut cu mine ai fi făcut și cu altul !” Cine i-ar mai putea alunga neîncrederea din suflet, ca să nu fie mereu bănuitor ? Și Dumnezeu știe că ar avea toată dreptatea să nu se mai încreadă în măria-ta și să te țină zăvorîtă toată viața, nelăsîndu-te să vorbești cu nimeni. Așa ți s-ar cuveni, căci dacă te porți cuviincios ești socotită nobilă și cuminte, dar cînd faci dimpotrivă, ești ținută drept josnică și necinstită. Mai bine să mor decît să-mi vadă ochii și să-mi audă urechile una ca asta !

Atîta i-a spus, vrînd să audă ce avea să zică prințesa. Domnița s-a simțit cuprinsă de minie, cu atît mai mult cu cît nu avea timp să răspundă la vorbele înveninate

ale Văduvei, căci împăratul o aştepta şi trimisese de două ori să o cheme la cină, aşa că i-a spus :

— Jupineasă Văduvă, tare mi-ar fi plăcut în loc de cină să-ţi pot răspunde la tot ce mi-ai spus !

Apoi a ieşit din iatac, iar ducesa, care o aştepta ca să afle de la dînsa dacă-l putea aduce la noapte pe Tirante, cînd a văzut-o trecînd atît de aprinsă la faţă de supărare, n-a mai îndrăznit să zică nimic. Dar Placerdemivida, care a văzut şi ea în ce stare era şi o zărise pe Văduvă ieşind de la dînsa, i-a spus :

— Ei, domniţă, am băgat eu de seamă că atunci cînd cerul se înroşeşte la asfinţit e semn de furtună.

— Taci din gură, zănatîco, veşnic spui numai aiureli ! a repezit-o prinţesa.

Vă închipuţi în ce stare se afla, dacă pînă şi împăratul a băgat de seamă şi a întrebato ce i se întîmplase sau de o supăraseră careva. Ea i-a răspuns :

— Nu, seniore, însă de cînd am plecat de lîngă maiestatea-voastră am stat întinsă pe pat căci mi-a venit un rău de la inimă ; dar, slavă Domnului, mi-am găsit leac la durere.

Împăratul le-a poruncit medicilor să o sfătuiască ce să mănince şi ei au hotărît să mănince fazan, căci carnea lui este întăritoare pentru inimă. Ducesa s-a aşezat lîngă dînsa, nu ca să mănince, ci pentru a-i putea vorbi şi a-i spune că Tirante aştepta la ea în odaie să-i aducă o veste bună. La sfîrşitul mesei Stefania s-a aplecat la urechea prinţesei şi i-a spus în şoaptă :

— (...) Domniţă, să-mi dai răspuns la ceea ce te-am întrebato despre Tirante : vrei să vină deseară ? Căci asta este dorinţa lui cea mai fierbinte. Să nu zici nu, te rog din suflet.

— Să vină deseară, cum de nu ! O să-l aştept aici şi o să dansăm, iar dacă are ceva să-mi spună, o să-l ascult cu plăcere.

— Vai, domnița mea, iată cum te ții de cuvînt ! a zis ducesa. Nimeni pe lume n-are atîta iscusință ca măriata cînd e vorba s-o dai cotită ! Dar să știi că cine greșește de multe ori dar o nimerește o dată nu se cheamă că pierde întotdeauna. Eu te-ntrebam dacă vrei să-l primești pe viteazul Tirante ca în noaptea aceea frumoasă de la castelul Malvei, pentru că fără el nu vei avea parte nici de bine, nici de onoruri. Acum cred că m-ai înțeles ! (...)

— Uite ce e, surioară, eu vreau să-mi păstrez cîntea și bunul nume pînă la capătul vieții și n-o să-mi schimb niciodată gîndul, fiindcă o fată trebuie să țină la cuviință mai presus de orice, și așa o să fac dacă-mi ajută Dumnezeu.

Ducesa a plecat foarte necăjită și cînd l-a văzut pe Tirante i-a povestit cît era de pornită prințesa, așa că mîhnirea lui a sporit și mai mult. Împăratul, îndată ce-a isprăvit de cinat, aflînd că Tirante era în odaia ducelui, a trimis după el și i-a spus prințesei :

— Cheamă menestrelii ca să-i înveselească pe cavaleri, acum că li se apropie plecarea.

— Nu, seniore, a zis prințesa, căci îmi arde mai mult de culcare decît de petrecere.

Apoi i-a urât în grabă noapte bună tatălui ei și s-a dus în iatac, ca să nu dea ochi cu Tirante. Auzindu-i răspunsul, Văduva Cuminte a fost foarte mulțumită de ceea ce făcuse.(...)

A doua zi dimineța împăratul l-a chemat pe căpitan, care a venit numaidecît și l-a găsit îmbrăcîndu-se, ajutat de fiica lui. Domnița purta doar o fustă de brocart, fără pieptar, iar părul despletit pe spate îi ajungea aproape pînă la pămînt. Cînd s-a apropiat de împărat, Tirante a rămas încremenit văzînd frumusețea celui trup care se ghicea sub veșmîntul ușor. Împăratul i-a spus :

— Căpitane, te rog să faci tot ce poți pentru ca oamenii să fie gata de drum.

" Dar Tirante rămăsese atît de răpit la vederea acelei făpturi minunate, încît îi pierise şi graiul, aşa încît abia după o bună bucată de vreme şi-a mai venit în fire, zicînd :

— Cum de cînd am intrat aici am fost tot cu gîndul la turci, n-am înţeles ce-aţi zis înălţimea-voastră, aşa că vă rog să-mi spuneţi din nou ce doriţi să fac.

Împăratul, mirat de buimăceala care-l făcuse să nici nu-i audă vorbele, a crezut că era aşa cum spusese, căci stătuse mai bine de o jumătate de ceas ca năuc. Atunci i-a repetat cuvintele dinainte, iar Tirante i-a răspuns :

— Maiestatea-voastră ştiţi desigur că se face strigare în tot oraşul ca să se vestească tuturor că plecarea e hotărîită negreşit pentru ziua de luni, iar astăzi e vineri. Aşadar, plecarea noastră e pe curînd, seniore, şi mai toţi sînt pregătiţi de drum încă de pe acum.

Apoi a trecut în spatele împăratului ca să nu-l poată vedea şi, acoperindu-şi faţa cu mîinile, se uita printre degete la prinţesă. Ea, împreună cu celelalte jupîniţe, rîdeau cu poftă în timp ce Placerdemivida, ieşind mai în faţă, îi spunea împăratului :

— Cine vrea să fie stăpîn cu adevărat trebuie să aibă puterea de a lua sau de a lăsa ceea ce-i place şi i se cuvine, căci stăpînirea fără putere nimic nu preţuieşte.(...) Dacă eu aş avea sceptrul regesc şi stăpînirea asupra împărăţiei greceşti, şi aş fi zămislit-o pe Carmesina, ştiu eu cui i-aş da-o de nevăstă. Dar noi, fetele, facem o mare greşală : nu ne uităm decît la onoruri, stare şi rang, din care pricină multe îşi pierd capul. Dar la ce-ţi foloseşte să te tragi chiar şi din spiţa lui David, dacă nu ai lîngă tine un cavaler destoinic care să te poată apăra ? Iar măria-ta caută să te-ngrijeşti şi de suflet, de vreme ce în bătăliile de pînă acum ţi-ai cruţat trupul, şi nu mai aştepta să-ţi dai fata după alt bărbat decît... s-o spun oare ?...

ba nu... ba trebuie s-o spun : decît după viteazul Tirante. Fă-ți bucuria asta în timpul vieții și nu aștepta să se facă după ce-ți vei sfîrși zilele, căci lucrurile lăsate de fire și rînduite de Dumnezeu trebuie împlinite de bunăvoie. Așa vei dobîndi bucurie pe lumea asta și raiul pe cealaltă.(...) Preaputernice stăpîne și cel mai pravoslavnic dintre monarhi, vezi să nu faci ca regele acela din Provența, a cărui fată minunat de frumoasă fusese pețită de marele rege al Spaniei. Dar fiindu-i fata nespus de dragă, cît a trăit el nu s-a îndurat s-o mărite, și cu trecerea anilor ea s-a ofilit în casa tatălui ei, care a murit cînd era ea bătrînă și n-a mai vrut-o nimeni de nevastă. Atunci i-au luat și pămînturile și au izgonit-o din țară, de s-a stins într-o bolniță de la Avignon ; iar biata de ea a pățit toate astea din prea marea-i supunere față de taică-său. (...)

— Pe sufletul tatălui meu, împăratul Alberto, zău că tu ești cea mai năstrușnică jupîniță din lume și pe zi ce trece te prețuiesc tot mai mult. Am să-ți dau în dar drept răsplată cincizeci de mii de ducăți din vistieria mea.

Ea și-a plecat genunchiul la pămînt și i-a sărutat mîna. Prințesa era foarte tulburată de vorbele jupîniței, iar Tirante destul de rușinat. Isprăvind cu îmbrăcatul, împăratul s-a dus la biserică, iar la întoarcere Tirante a găsit prilejul să stea de vorbă cu prințesa, spunîndu-i :

— Cine făgăduiește se zălogește.

— Făgăduiala nu s-a făcut cu înscris întocmit de diac — a zis prințesa.

Dar Placerdemivida, care era pe aproape, i-a auzit răspunsul și a sărit iute să spună :

— Făgăduiala de dragoste și îndeplinirea ei n-au nevoie de martori și zapise, căci ar fi vai de capul nostru dacă de fiecare dată ne-ar trebui hrisoave ! N-ar mai ajunge toată hîrtia din lume. Știi cum se face ? Pe întuneric și fără martori, căci nu e primejdie să greșești ușa.

— Of, zănată asta o ține mereu una și bună ! a zis prințesa.

Dar oricît a stăruit Tirante și oricît a rugat-o, ea n-a vrut să-i facă pe plac cu nici un chip. Cînd a intrat în odaia lui, împăratul a chemat-o pe Carmesina și a întrebat-o :

— Fata mea, ia spune-mi, de la cine pornesc cuvintele rostite de Placerdemivida ?

— Seniore, vă încredințez că nu am habar și că nu i-am vorbit niciodată despre așa ceva ; dar cum e zănată și înfiptă la vorbă, spune tot ce-i vine la gură.

— Ba nu-i deloc zănată, a zis împăratul, ci are mai multă minte decît toate jupînițele de la curtea asta, e o fată cumsecade și dă întotdeauna sfaturi bune. N-ai băgat de seamă, cînd ai venit la divan, că dacă o poștești să vorbească o face cu multă chibzuință ? Ia spune, l-ai vrea de bărbat pe căpitanul nostru ?

Domnița s-a înroșit pînă în vîrfurile urechilor, iar de rușine nici n-a putut deschide gura. Abia după o vreme, mai prinzînd inimă, a spus :

— Seniore, după ce căpitanul va izbuti să-i alunge pe mauri, atunci am să fac cum îmi vei porunci măria-ta.

Tirante s-a dus în odăile ducesei și a trimis după Placerdemivida, iar cînd a venit, el i-a spus :

— Vai, buna mea jupîniță, nu știu zău care ar fi leacul pentru starea în care mă aflu, căci trupul mi se sfădește cu sufletul și nu-mi mai pasă nici de viață nici de moarte dacă nu izbutești să mă scapi de alean !

— O să te scap la noapte, dacă o să faci cum îți spun — a zis Placerdemivida.(...)

Cînd s-a întunecat bine, Tirante s-a întors în camera ducesei și, în vreme ce împăratul cina în tovărășia doamnelor, Placerdemivida a venit foarte voioasă și l-a luat cu dînsa ; apucîndu-l de mînă, l-a dus pe furiș în odăița de lîngă iatacul prințesei.

**Cum l-a strecurat Placerdemivida pe Tirante
în iatacul prințesei**

În odăița aceea se afla o ladă mare, în care jupînița făcuse o gaură ca să mai intre aer, iar în fața lăzii era pregătită baia prințesei. După cină doamnele au dansat cu cavalerii de la curte, dar cînd au văzut că Tirante nu se arăta, petrecerea s-a încheiat repede, împăratul s-a retras în iatacul lui iar jupînițele au plecat ; în odăița unde era ascuns Tirante nu mai rămăseseră decît cele ce o slujeau pe prințesă. Placerdemivida, sub cuvînt că are de scos un cearșaf subțire de baie, a săltat capacul lăzii, lăsîndu-l apoi întredeschis și acoperit de pînzeturi, pentru ca celelalte să nu bage nimic de seamă. Prințesa a început să se dezbrace, iar Placerdemivida i-a potrivit scăunelul în scăldătoare în așa fel încît Tirante s-o poată vedea cît mai bine. Căpitanul era numai ochi, ascultînd cu mare plăcere sporovăiala hazlie a jupîniței, și tare i-ar mai fi dat inima ghes să iasă din ladă !

După ce au glumit ele o vreme, prințesa a intrat în scăldătoare și i-a spus jupîniței să se dezbrace ca să se îmbăieze și ea.

— Numai dacă facem o învoială.

— Și care, mă rog ? a zis domnița.

— Să-l îngădui pe Tirante pentru un ceas în iatacul măricii-tale și să stai pe pat lingă el.

— Fugi de-aici că ești nebună !

— Domniță, atunci fă-mi hatîrul și spune-mi : dacă Tirante ar veni aici într-o noapte fără ca noi să prindem de veste și te-ai trezi cu el în pat, ce-ai face ?

— Ce-aș putea face ? L-aș ruga să plece și, dacă n-ar vrea, mai degrabă aș tăcea din gură decît să ajung de rușine.

— Zic zău, domniță, că așa aș face și eu !

Pe cînd stăteau ele de vorbă a intrat Văduva Cuminte, iar prințesa a poftit-o să se îmbăieze cu dînsa. Văduva s-a dezbrăcat de tot, rămînînd doar cu niște colțuni roșii în picioare și cu o scufă de pînză pe cap ; dar cu toate că era încă nurlie și bine făcută, din pricina colțunilor și a scufei părea pocită ca dracul, însă drept este că orice femeie ai vedea-o gătită astfel ți-ar părea slută, cît ar fi ea de frumoasă.

După baie i s-a adus prințesei o gustare alcătuită dintr-o pereche de potîrnichi stropite cu vin de Candia și o duzină de ouă frecate cu zahăr și scorțișoară, iar apoi s-a suit în pat să se culce. Văduva a plecat la ea în odaie împreună cu celelalte jupînițe, afară de două care dormeau chiar acolo în odăiță. După ce au adormit toate, Placerdemivida s-a ridicat din pat, în cămașă cum era, și, scoțîndu-l pe Tirante din ladă, l-a pus să se dezbrace în tăcere ca să nu-l audă celelalte. Cavalerului i se zbătea inima-n piept și îi tremurau mîinile și picioarele.

— Cum vine asta ? a zis Placerdemivida. Nu se află pe lume bărbat cît de viteaz în lupte, care să nu fie temător printre fuste. În bătălii nici nu știi ce e frica, iar aici tremuri de teama unei biete fete ! Nu te speria, căci ești cu mine și o să-ți stau tot timpul în preajmă.

— Mă jur în fața lui Dumnezeu că mai bucuros aș intra pe un cîmp de luptă ca să mă bat pe viață și pe moarte cu zece cavaleri deodată, decît să fac ceea ce fac acum !

Dar jupînița îl tot îmbărbăta ca să-i mai vină inima la loc, apoi l-a luat de mîină și el a urmat-o șoptindu-i :

— Jupîniță, teama mi se trage doar din rușinea pe care o simt față de doamna și stăpîna mea, pe care o iubesc nespus. Și cred că mai bine aș face să mă întorc înapoi, decît să merg mai departe, cînd mă gîndesc că alteța-sa n-are habar de nimic și cu siguranță că isprava asta o s-o înspăimînte cumplit, iar eu aș vrea mai degrabă să mor decît s-o supăr cît de puțin. (...)

— Of, că fricos mai ești, cavaliere ! Te sperii de-o biată fată pînă într-atîta încît îți pierzi cumpătul și nu mai cutezi să te apropii de ea ? Halal căpitan ! Ți-a pierit toată vitejia, de-ți vine să spui asemenea vorbe ? Ține-ți firea ! Ce te-ai face dacă s-ar ivi pe neașteptate împăratul aici și ce minciună i-ai îndruga ? Căci eu te-aș lăsa să te descurci singur, și în felul acesta ar afla lumea întregă și Dumnezeu din cer că nu te-ai priceput să-ți iei apărarea, iar dragostea ți s-ar preschimba în spaimă ; și să nu uiți că de data asta ți-ai pierde și onoarea și bunul renume. Fă cum te-nvăț eu, și te voi călăuzi către o viață mai bună și către coroana împărăției grecești ; căci a sosit clipa cînd pot să-ți spun doar că trebuie să te grăbești și să faci pasul convenit ca să te apropii de prințesă, care lucru va fi spre binele domniei-tale și astfel vei merge înainte pe drumul ce-ți stă în față.

Văzînd Tirante cît de deschis îi vorbea Placerdemivida, i-a răspuns :

— (...) Pe legea mea, jupîniță, mi-ai judecat greșelile mai dihai decît un duhovnic oricît de priceput în ale teologiei. Te rog așadar să mă duci degrabă la patul doamnei mele.

Placerdemivida l-a călăuzit într-acolo și l-a pus să se întindă lîngă prințesă ; iar cum patul nu era lipit de zid, ea s-a strecurat în picioare lîngă căpătîi, spunîndu-i lui Tirante să stea liniștit și să nu se miște pînă cînd nu i-o face ea semn. Apoi s-a aplecat, punîndu-și capul între ei doi, cu fața întoarsă către prințesă.(...) Tirante o prinsese de mijloc pe domniță, iar Placerdemivida își ținea mîna pe capul lui : cînd o simțea că doarme adînc, slăbea apăsarea mîinii și atunci el putea să o mîngîie în voie, iar cînd vedea că da semne să se trezească, îl apăsa pe Tirante pe cap și el nu mai mișca. Așa au petrecut ei mai bine de un ceas și cînd a simțit Placerdemivida că domnița dormea dusă, și-a luat mîna de pe capul lui Tirante, iar el

a pornit binișor să-și împlinească dorința. Începînd atunci să se trezească, prințesa a spus încă buimăcită de somn :

— Ce tot faci, zăpăcito, de ce nu mă lași să dorm ?
Ai înebunit de-a binelea, de vrei să faci ce nu se cuvine unei fete ?

Dar nu i-a mai trebuit mult pînă să-și dea seama că n-avea alături o fată și încercînd să se apere a început să țipe. Dar Placerdemivida i-a astupat gura și i-a șoptit la ureche, ca să n-o audă celelalte jupînițe :

— Taci, domniță, și nu te face de rușine, căci mă tem să nu te fi auzit împărăteasa. Taci, căci cel de lingă tine este cavalerul tău, gata să sară și-n foc pentru măria-ta.

— Oh, blestemăto ! a zis prințesa, nu ți-a fost teamă de mine și nici rușine de lume de m-ai adus fără știrea mea la asemenea silnicie și înjosire !

— Răul e gata făcut, domniță, așa că mai bine gîndește-te la noi amîndouă, și eu cred că tăcerea e lucrul cel mai cuminte și mai folositor în împrejurarea de față.

În vremea asta Tirante se tot ruga în șoaptă de dînsa în fel și chip ; ea, văzîndu-se la strîmtoare, căci pe de o parte o biruia dragostea iar pe de alta frica, învinsă totuși de dragoste, s-a hotărît să tacă și n-a mai zis nimic. Dar cînd țipase prima oară, o auzise Văduva Cuminte, care a înțeles numaidecît că pricina era Placerdemivida și că Tirante trebuie să fi fost acolo. Atunci s-a gîndit că dacă el se împreuna cu prințesa, dînsa avea să rămînă cu buzele umflate. Și tocmai cînd se făcuse liniște de nu se mai auzea nimic, iar prințesa se mai ferea doar cu vorbe drăgălașe, ca să nu se termine bătălia prea curînd, Văduva s-a ridicat în capul oaselor și a strigat, în gura mare :

— Fata mea, ce-ai pățit ?

Le-a trezit pe jupînițe cu strigăte și zarvă mare, așa că vestea a ajuns pînă la împărăteasă. Au sărit toate din pat în grabă, unele dezbrăcate, altele în cămașă, și s-au repezit la ușa prințesei, care era zăvorîtă, strigînd să se

aducă lumină. Cînd au început să bată în uşă, Placerdemivida l-a înhăţat pe Tirante de pîrca să-l scoată de acolo, unde tare ar fi vrut el să rămînă pînă la capătul zilelor şi, ducîndu-l în odăiţa de alături, l-a pus să se urce pe un acoperiş, dîndu-i şi o frînghie de cînepă ca să se lase pe ea în grădină unde poarta era deschisă. Căci ea se gîndise dinainte la toate pentru ca, dacă el avea să vină la prinţesă, să poată ieşi pe altă uşă înainte de revărsatul zorilor. Dar cu vînzoleala aceea şi cu ţipetele pe care le scoteau jupîniţele şi Văduva, nu mai era chip să-l scoată pe unde chibzuise, vîzîndu-se nevoită să-l treacă pe acoperiş, iar după ce i-a dat frînghia, s-a întors iute, a închis fereastra şi s-a înapoiat la stăpîna ei.

Tirante a legat bine frînghia cu un nod zdravăn, dar zorit cum era să nu fie văzut şi recunoscut de careva, nu s-a mai uitat dacă ajungea pînă jos. S-a lăsat să alunece pe frînghie, însă pînă la pămînt mai erau încă vreo zece metri şi a trebuit să-şi dea drumul căci nu-l mai ţineau braţele. Izbitura a fost atît de puternică încît şi-a rupt un picior.

Să-l lăsăm acum pe Tirante lungit la pămînt, căci nu se putea mişca din loc.

Zarva stîrnită la curte şi peripeţiile ce au urmat

După ce s-a întors Placerdemivida s-a adus şi lumina şi au intrat toate înăuntru împreună cu împărăteasa, care a vrut să ştie numai decît ce însemna toată zarva aceea şi de ce ţipase fiică-sa.

— Doamnă, a zis prinţesa, un şobolan mare a sărit pe pat şi mi s-a urcat pe faţă, iar eu m-am speriat atît de rău încît am început să ţip ca ieşită din fire, căci m-a

zgîriat pe obraz cu ghearele și era vai de mine dacă-mi intra în ochi !

Zgîrietura însă i-o făcuse Placerdemivida cînd îi astupase gura ca să nu țipe. Împăratul se sculase și el, venind cu sabia în mîină în odaia prințesei, iar după ce a aflat povestea cu șobolanul, a cercetat toate încăperile. Jupînița însă fusese isteată : îndată după sosirea împărătesei, pe cînd aceasta vorbea cu fiică-sa, ea sărise pe acoperiș și desfăcuse frînghia. Auzind gemetele lui Tirante, înțelesese numaidecît că a căzut, dar n-a zis nimic cînd s-a întors în odaie.

Se iscase atîta zarvă în tot palatul cu oștenii și străjile domnești, încît nici să fi dat turcii în oraș n-ar fi fost harababura mai mare. Împăratul, care era om cu scaun la cap, s-a gîndit el că trebuie să fi fost ceva mai mult decît un șobolan, așa că a scotocit pînă și prin lăzi, punînd să se deschidă toate ferestrele, iar dacă jupînița nu s-ar fi grăbit să scoată frînghia, ar fi dat peste ea. Ducele și ducesa, care știau despre ce e vorba, cînd au auzit toată larma aceea s-au gîndit că Tirante fusese dat de gol, așa că vă închipuiți ce era în sufletul lui Diafebus crezîndu-l intrat în asemenea bucluc, încît îl și vedea ucis ori aruncat în temniță. S-a înarmat iute, căci avea armele la-ndemină, ca să sară în ajutorul lui Tirante, zicîndu-și în sinea lui : „Dacă Tirante a dat de bucluc, s-a zis cu tot cinul și boieria mea !“

— Ce să mă fac, se plîngea ducesa, că mi s-au muiat mîinile de nu izbutesc să-mi pun nici cămașa ?

Îndată ce a fost înarmat, ducele a ieșit din odaie ca să vadă ce se-ntîmplase și să afle pe unde era Tirante, iar în drum s-a întîlnit cu împăratul care se întorcea la el în iatac ; atunci l-a întrebat :

— Seniore, ce-nseamnă toate astea ? De ce s-a stîrnit zarva ?

— Nebunele alea de jupînițe care se sperie de nimica toată ! i-a răspuns împăratul. Cică s-ar fi suit un șobolan

pe fața fiică-mi, după cit spune ea, și i-a făcut un zbenghi pe obraz. Du-te de te culcă liniștit, că n-ai ce face acolo.

Ducele s-a întors în odaie și i-a povestit nevastă-si ce aflate, răsufliind amindoi ușurați că Tirante nu pățise nimic. Însă el a zis :

— Pe legea mea, plecasem cu hotărîrea ca, dacă împăratul l-ar fi apucat cumva pe Tirante, să-l ucid cu barda asta și pe el și pe cîți i-ar fi sărit într-ajutor ; iar pe urmă, ori eu ori Tirante am fi ajuns pe tron.

— Mai bine că n-a fost așa, a zis ducesa.

Apoi s-a dus fuga în camera prințesei, iar cînd a văzut-o, Placerdemivida i-a spus :

— Rogu-te, doamnă, rămii aici și nu îngădui ca Tirante să fie vorbit de rău, căci eu am să mă duc să văd ce face.

Ieșind iar pe acoperiș, n-a îndrăznit să-i vorbească de teamă să n-o audă cineva, dar l-a auzit văitîndu-se de durere. (...)

În vremea asta Hipolito, care nu știa nimic de isprava lui Tirante, a auzit zarva din palat, care se răspîndea treptat în oraș ; și văzînd că stăpînul lui plecase la palat lăsînd vorbă că înnoptează în odăile ducelui, cum știau și el și viconte¹ că Tirante se tot învîrtea în jurul prințesei, i-au pus pe oamenii lor să se înarmeze. Seniorul de Agramunt a zis :

— Nu pot să cred altceva decît că Tirante o fi făcut vreo boroboată în odaia prințesei și-o fi ajuns la urechile împăratului, așa încît și el și noi o să ne pomenim intrați

¹ Viconte de Branches — văr primar cu Tirante — sosise de curînd la Constantinopol cu cinci mii de arcași trimiși de regele Franței în sprijinul căpitanului. Deoarece prezentarea lui s-a făcut într-un pasaj omis (cap. 189), menționăm aici că titlul, numele, precum și unele amănunte legate de acest personaj sînt direct inspirate de un contemporan al lui Martorell : portughezul Alvaro Vaz de Almada, făcut conte de Abranxes de către regele Angliei pentru serviciile sale. El își ortografia numele cînd Abranches, cînd chiar de Branches.

în horă. Hai deci să ne înarmăm cît mai degrabă ca să-i putem sări în ajutor de va fi nevoie, căci în nopțile în care a dormit aici nu s-a întîmplat nimic neobișnuit, dar o dată cînd a înnoptat aiurea, poftim de vezi ce balamuc e la palat !

— Pînă vă înarmați voi, a zis Hipolito, eu dau fuga într-acolo ca să văd ce se petrece.

— Du-te degrabă ! i-au spus ceilalți.

Cînd au ieșit toți din odăile lor, viconteles s-a dus după Hipolito.

— Seniore, i-a spus acesta, duceți-vă domnia-voastră la poarta cea mare, iar eu o să mă duc la cea dinspre grădină, și care din noi o afla mai iute vești despre cele întîmplate, să-l înștiințeze și pe celălalt.

Viconteles a zis că așa să facă. Ajuns la poarta grădinii, Hipolito, crezînd că e încuiată, a tras doar cu urechea și a auzit niște gemete jalnice care aduceau a glas de femeie, așa că și-a zis :

— Mai bine aș fi auzit vocea lui Tirante decît pe a jupîniței ăsteia, care-o fi ea !

S-a uitat să vadă dacă nu putea sări peste zid, dar neavînd cum, s-a întors iar la poartă cu inima împăcată, crezînd că era vorba de o femeie.

— Plîngă cît o pofti, oricine o fi ea, doamnă sau jupîniță, de vreme ce nu e seniorul meu Tirante !

Și plecînd de acolo, s-a dus în piață unde l-a găsit pe viconte împreună cu alții veniți să afle pricina zarvei, dar acum nu se mai auzeau țipete și larma se mai potolise. Atunci Hipolito i-a povestit cum se dusesese la poarta grădinii, unde nu putuse intra, și auzise gemînd un glas ce părea de femeie, dar nu știa cine e și socotea că toată zarva fusese stîrnită din pricina ei.

— Fă bine și hai cu mine acolo, a zis viconteles, căci dacă o fi vreo doamnă sau jupîniță care are nevoie de ajutor, să facem tot ce-om putea, așa cum ne cere datina cavaleriească.

Ajunși la poarta grădinii au auzit dinăuntru gemete puternice, dar n-au cunoscut vocea și nici nu înțelegeau ce zice, căci de atîta durere căpitanului i se schimbase și glasul. Atunci viconte a spus :

— Haide să spargem poarta, căci fiind noapte n-o să prindă nimeni de veste că noi am făcut-o.

Poarta era însă descuiată, cum o lăsase de cu seară Placerdemivida ca să poată ieși Tirante nestingherit, fără să știe că o să se întîmple atîtea necazuri. Așadar, au pus amîndoi umăru-n ea cu toată puterea și poarta s-a deschis numaidecît. Viconte, intrînd primul, s-a dus spre locul de unde se auzea glasul acela care părea foarte ciudat, și a spus :

— Oricine ai fi, te rog în numele Domnului să-mi spui dacă ești un suflet chinuit sau om muritor care are nevoie de ajutor.

Tirante, gîndindu-se că o fi împăratul cu oamenii lui și temîndu-se să nu fie recunoscut, și-a prefăcut vocea, care era și așa foarte schimbată din pricina durerii, și a zis :

— La vremea mea am fost creștin botezat, dar mă zbucium în suferință din cauza păcatelor mele. Sînt duh nevăzut, iar dacă voi mă vedeți, înseamnă că m-am întrupat. Duhurile rele îmi rup carnea și oasele, smulgîndu-mi-le bucată cu bucată și punîndu-mă la mari cazne, iar dacă rămîneți aici, veți împărtăși suferințele mele.

Auzindu-i cuvintele, cei doi au fost cuprinși de spaimă și au început să-și tot facă la cruci îngăimînd rugăciuni, iar viconte a zis tare, de l-a auzit și Tirante :

— Hipolito, hai să ne întoarcem la gazdă după oamenii noștri înarmați și să luăm o cruce și niște apă sfințită, cu care să venim încoace ca să vedem despre ce este vorba. Căci ceea ce ne-a adus aici, în grădină, este fără-ndoială un fapt deosebit.

— Nu e nevoie să ne întoarcem la gazdă, a zis Hipolito, că doar avem fiecare spada noastră cu semnul crucii la mâner ; lasă că mă apropii eu.

Tirante, auzindu-l pe viconte că-i spune lui Hipolito pe nume, a zis :

— Dacă tu ești Hipolito, cel venit din Franța, apropie-te fără teamă.

Atunci Hipolito, cu spada scoasă din teacă și crucea mînerului întinsă înainte s-a închinat cu smerenie, zicînd :

— Eu, ca adevărat creștin, cred și mărturisesc tot ce ne învață sfînta biserică romană în legea căreia vreau să trăiesc și să mor.

Apoi a-nceput să se apropie cu teamă, pe cînd viconte stătea și mai înspăimîntat deoparte, neîndrăznind să facă nici un pas. Atunci Tirante l-a strigat în șoaptă, spunînd :

— Vino încoace, eu sînt, Tirante !

Hipolito s-a speriat însă și mai rău și a dat să se întoarcă înapoi, dar Tirante, prinzînd de veste, a ridicat glasul și i-a spus :

— Dar fricos mai ești, cavalerule ! Chiar mort dacă aș fi, de ce ai șovăi să te apropii de mine ?

Recunoscîndu-l după vorbă, Hipolito s-a repezit în fugă la el zicînd :

— Aoleu, domnia-ta ești, seniore ? ! Ce nenorocire te-a adus aici, căci te văd în asemenea stare încît mă bate gîndul că ești vătămat rău de nu te poți ridica de jos.

— Nu te speria și nu spune nimic. Cine e cel care a venit cu tine ? Dacă e din neamul breton, cheamă-l încoace.

— Da, seniore, e viconte.

Atunci l-a chemat și pe el, dar acela stătea încă năucit de asemenea întîmplare și de cuvintele pe care le rostise Tirante pînă să-i recunoască.

— Să nu ne mai pierdem vremea cu vorba, ci scoate-ți-mă degrabă de aici !

Cei doi l-au dus pe brațe afară din grădină, au închis poarta și l-au cărat pînă acasă, lăsîndu-l sub un șopron.

— Mă chinuie o durere cum n-am mai simțit niciodată, cu toate rănile pe care le-am avut, chiar cînd eram la un pas de moarte. Dar trupul nu mi-a fost nicicînd căznit de o asemenea durere ucigătoare ; aș avea nevoie de doctori, însă fără știrea împăratului.

— Seniore, a zis Hipolito, vrei un sfat bun ? Beteșugul pe care-l ai nu se poate ascunde, mai ales acum, cu tot ce se vorbește la curte. Încalecă, dacă poți, și hai să ne ducem la palatul din Bellestar unde îți ții armăsarii, și o să spunem că pe cînd erai în șa a căzut calul și ți-ai rupt piciorul.

Viconte a sărit și el cu gura :

— Chiar așa, vere, Hipolito zice bine și mult m-aș bucura să faci cum a zis el, căci altminteri negreșit că împăratul o să prindă de yeste. Cînd te lași stăpînit de dragoste n-ai a te aștepta decît la chinuri, supărări și suferință, iar o plăcere se plătește cu o sută de neplăceri ! Bine mi-ar părea de aceea ca îndată ce te vei înzdrăveni și ne vom fi îndeplinit făgăduințele, să ne întoarcem la noi acasă, căci ți-aș fi foarte recunoscător.

— Să lăsăm asta acum, senior viconte — a zis Tirante — căci cine poate oare, cînd și-a lăsat astfel inima înrobită, să și-o descătușeze din închisoare ? Dar nu e vreme acum să vorbim despre asta, așa că tu, Hipolito, adu în taină căii aici și caută-mi iapa cea mai blindă.

Să ne întoarcem acum la prințesă. Placerdemivida a rămas sus în foișor pînă a văzut că-l luau pe Tirante de acolo, după care s-a întors în odaie, unde prințesa stătea cu ducesa și jupînițele. Împărăteasa era uimită că pentru un șobolan se stîrnise atîta zarvă în palat și așezîndu-se pe pat a spus :

— De vreme ce lucrurile s-au potolit, să ne întoarcem în paturile noastre.

Prințesa a chemat-o pe Placerdemivida și a întrebat-o la ureche unde era Tirante.

— S-a dus, domniță, însă mare i-a fost durerea.

Dar n-a îndrăznit să-i spună că-și rupsesse piciorul și nici că-l auzise văitându-se, iar domnița s-a bucurat că nu-l văzuse nimeni. Împărăteasa s-a sculat în picioare urmată de celelalte, care erau doar în cămașă, dar când să plece înspre odăile ei, Văduva Cuminte i-a spus :

— Ar fi bine, stăpînă, să-i porunciți fiicei voastre să vă însoțească și să doarmă cu înălțimea-voastră, căci dacă o mai veni șobolanul acela să n-o sperie cumva și mai rău.

— Bine zice Văduva ! Hai, fata mea, vino și o să dormi mai în tihnă lângă mine decît singură.

— Nu, doamnă, duceți-vă liniștită, căci eu o să dorm cu ducesa, așa că nu vă stricați somnul pentru mine.(...)

Dar împărăteasa a spus :

— Hai să mergem că începe să mă ia cu frig !

— De vreme ce chiar mă siliți, porniți înainte, că vin și eu numaidecît.

— Împărăteasa a plecat, poruncindu-i să o urmeze neîntîrziat, iar domnița s-a întors către Văduvă, spunându-i mînioasă :

— Acum înțeleg cît ești de rea, cînd văd că mereu îmi întinzi cite o cursă, ba din trufie, ba din sfidare, ascunzîndu-te după vorbe fățarnice ! Cum îți îngădui să-i spui mamei mele că trebuie să dorm cu ea, cînd eu n-am nici un chef, doar ca să-mi faci în ciudă și să-mi strici noaptea ? ! Văd eu bine că astea se trag nu din porniri bune ci din pizmă și răutate. (...)

— Departe sînt de mine trufia, sfidarea, minia, pizma, ura și răutatea, necinstea și toate viciile sau păcatele. De aceea nu trebuie să te superi pe mine, măria-ta, dacă îmi țin ochii deschiși și dacă am părerile mele despre

ceea ce sînt datorare să fac pentru a-ți apăra cinstea, care-mi este mai scumpă decît lumina ochilor ; dar știu preabine că de-abia aștepti să mă ponegrești ori de cîte ori ai prilejul. Asta este greșeala mea, că te-am iubit și te-am cinstit mai mult decît te iubești singură, și de aceea o să am parte toată viața doar de mîhnire, fără să știu ce înseamnă o zi liniștită sau senină, căci trăiesc într-un zbucium neconținut. Dar să nu creadă măria-ta sau jupînițele astea că sînt ca lumînarea, care se topește ca să dea lumină celor din jur. Îți închipui poate că pe mine nu mă doare sufletul pentru Tirante, că nu l-am văzut coborînd pe frînghie, care s-a rupt, și el s-a prăvălit de sus, așa încît bănuiesc că și-a zdrobit coastele și picioarele !

Izbucnind în plîns, Văduva a început să se tăvălească pe jos și să-și smulgă părul din cap vătîndu-se :

— A murit cel mai ales cavalier !

Auzind aceste cuvinte, prințesa a icnit de trei ori : „Isuse, Isuse, Isuse !“ Apoi a căzut în partea cealaltă, leșinată. Strigătul ei fusese atît de puternic, încît l-a auzit și împărăteasa din iatacul ei unde ațipise ; a sărit iute din pat și s-a repezit în camera fiică-si, care zăcea leșinată și n-o puteau aduce nicicum în simțiri. Împăratul a fost nevoit să se scoale din nou și au dat fuga toți doctorii, dar prințesa a zăcut vreme de trei ceasuri în nesimțire. Întrebînd împăratul ce o adusesese pe fiica lui în asemenea stare, i s-a spus :

— Măria-ta, a dat cu ochii de un șoricel, și cum era tot cu gîndul la cel pe care-l simțise în pat, s-a speritat rău de tot.

— Vai de bătrînețele mele triste și amărîte ! Tocmai acum, la capătul zilelor, să am parte de o asemenea durere ! Of, moarte nemiloasă, ce aștepti de nu vii să mă iei, cînd eu te doresc atît de mult ?

Zicînd acestea și-a pierdut și el cunoștința, prăbușindu-se alături de fiică-sa. Întregul palat s-a umplut de vaier și țipete de ți-era mai mare jalea auzînd numai bocete peste tot, așa încît zarva de acum a întrecut-o pe cea dinainte.

**Tirante iese pe furie din Constantinopol și ajunge
la un pas de moarte**

Tirante, care stătea sub șopron așteptînd caii, a auzit țipetele acelea de părea că se năruie cerul. A încălecat în grabă, cu toate chinurile și durerile care-l munceau, suferința fiindu-i acum sporită de teama să nu i se fi întîmplat ceva prințesei. Hipolito i-a înfășurat piciorul într-o învelitoare de samuri ca să nu-l pătrundă frigul și cu chiu cu vai au ajuns pînă la porțile orașului. Paznicii l-au recunoscut pe Tirante și l-au întrebat unde se ducea la ceasul acela, iar el le-a răspuns că mergea la Bellestar ca să-și vadă caii, căci se apropia ziua plecării. Atunci i-au deschis numaidecît porțile, iar ei și-au văzut de drum. După vreo jumătate de leghe Tirante a spus :

— Tare mă tem ca din pricina mea să n-o fi ajuns pe prințesă minia împăratului. Vreau să mă întorc înapoi ca să-i vin în ajutor de va fi nevoie.

— Pe legea mea că ești numai bun s-o ajuti ! a zis viconte.

— Dar nu mai simt chiar nimic, seniore viconte ! Nu știi că un rău mare alungă pe altul mai mic ? Vă rog așadar să-mi faceți hatîrul să ne întoarcem în oraș, căci s-ar putea să aibă nevoie de noi.

— Te-ai țicnit, zău așa, ori ai innebunit de-a binelea, a zis viconte. Abia te mai ții de durere, și vrei să te întorci în oraș pentru ca și împăratul și curtea întreagă

să-ți afle ispravă ? Chiar și așa, mare lucru o să fie dacă izbutim să ascundem adevărul de ochii lumii ca să nu te scoată vinovat, dar poți fi sigur că dacă s-a întâmplat precum zici și te întorci înapoi, nu mai scapi de osîndă și moarte !

— Și nu e drept oare ca eu, care port vina, să primesc și osînda ? a zis Tirante. Căci aș fi împăcat dacă aș muri pentru o doamnă atît de desăvîrșită.

— Ba să mă trăznească Dumnezeu dacă te las să te-ntorci, măcar de-ar fi să te țin cu sila ! N-ajunge că e ducele acolo, care dacă o auzi că o amenință pe prințesă vreo primejdie o să-i sară în ajutor ? Poftim de vezi la ce duce dragostea asta nenorocită ! Fii bun și haide s-o luăm din loc, căci cu cît ne pierdem timpul zăbovind, cu atît e mai rău pentru domnia-ta !

— Atunci faceți-mi măcar un hatîr, de vreme ce nu mă lăsați să mă-ntorc. Du-te domnia-ta pînă acolo și dacă a încercat sau încearcă cineva să-i facă vreun rău, moriți-i pe toți fără milă.

Atîta a stăruit Tirante cu rugămințile, încît viconteles-a văzut nevoit să se întoarcă în oraș ; dar înainte de a face cale-ntoarsă, a spus printre dinți de l-a auzit doar Hipolito :

— Mă jur pe toți sfinții că n-o să-mi bat capul cu nici o doamnă sau domniță, ci mă duc doar să-i chem doctorii !

Tirante a plecat mai departe cu Hipolito, iar cînd viconteles-a ajuns la poarta orașului, paznicii nu l-au lăsat să intre pînă cînd nu le-a spus că se-ntorsese degrabă după doctori, căci căpitanul căzuse de pe cal. Dar nu i-a fost ușor să-i găsească, pentru că erau toți la căpățîiul împăratului și al fiică-si. După ce le-au dat îngrijirile cuvenite, și-au adunat toate cele trebuincioase pentru vătămătura lui Tirante, însă n-au îndrăznit să-i spună împăratului că i s-a betegit căpitanul. Viconteles-a

străduit în tot felul să ajungă pînă la prințesă, ca să-i poată povesti lui Tirante în ce stare se afla.

Domnița, îndată ce și-a venit în simțiri și a deschis ochii, a zis :

— A murit stăpînul inimii mele ? Spuneți-mi iute, vă rog, căci dacă a murit vreau să mor și eu.

Împărăteasa, tulburată cum era de grija fiică-si și de atîta plîns, nu i-a înțeles vorbele, așa că a întrebat-o ce-a zis, dar ducesa, care o ținea în brațele ei pe domnița, i-a răspuns :

— Prințesa întreabă dacă a murit șobolanul.

Însă domnița, cu ochii închiși, a stăruit :

— Nu asta ziceam, ci am întrebat dacă a murit stăpînul nădejdlor mele.

Ducesa a răspuns tare :

— N-a murit, căci n-au izbutit să-i dea de urmă — apoi s-a întors către împărăteasă, zicînd : — aiurează, căci așa e boala, sucește și mințile celor mai înțelepți de nu mai știu ce vorbesc !

Prințesa și-a venit cu totul în fire și doi dintre doctori au plecat însoțiți de viconte și duce (...) fără să-i mai dea împăratului nici o lămurire, ca să nu i se facă rău, căci era cam slab de inger. Cînd au ajuns la Bellestar, l-au găsit pe Tirante în pat, chinuit de dureri mari și, cercetîndu-i piciorul, au văzut că se ruptesese atît de rău încît îi ieșiseră oasele prin piele. În timp ce i le trăgeau ca să le pună la loc, Tirante și-a pierdut cunoștința de trei ori și de fiecare dată au trebuit să-l readucă în simțiri cu ulei de terebint. I-au dat primele îngrijiri cum s-au priceput mai bine, spunîndu-i ca nu cumva să se miște din pat, căci era în primejdie de moarte, apoi s-au întors la palat.

Împăratul i-a întrebat de unde veneau și unde fuseseră, căci nu-i văzuse la masă. Unul din ei i-a răspuns :

— Seniore, am fost pînă la Bellestar ca să-l îngrijim pe căpitanul vostru de beteșugul care îl chinuie.

— Dar ce-a pățit ?

— Seniore, după cîte spunea el, a plecat dis-de-dimineață din oraș către grajdurile unde își are caii, ca să vadă dacă oamenii lui îi țin pregătiți pentru ziua de luni, cînd toată lumea trebuie să fie gata de plecare. Încălecaseră pe un cal sicilian și, zorit cum era, a ținut-o tot în galop pînă cînd a căzut într-un șanț și s-a cam lovit la un picior.

— Dumnezeuule mare ! Nu-l ocolesc deloc necazurile și supărările pe Tirante ! Vreau să mă duc numaidecît la dînsul. (...)

Dar doctorii, văzîndu-l că e gata să plece, l-au oprit, rugîndu-l să aștepte pînă a doua zi cînd se va simți mai bine. Și de vreme ce așa-l sfătuiau ei, împăratul a hotărît să-și amîne plecarea, ducîndu-se în odaia prințesei ca să vadă cum se mai simte și să-i spună ce pățise Tirante. Cum a mai săgetat-o la inimă vestea asta pe prințesă ! Dar n-a îndrăznit s-o arate de teama părintelui ei, iar acum răul de care boala dînsa i se părea nimica toată cînd se gîndea la grelele suferințe ce-l încercau pe nefericitul Tirante. Împăratul a stat cu fata lui pînă la vremea cinei, iar a doua zi, aflînd că doctorii se duceau la căpitan, i-a văzut de la o fereastră și le-a trimis vorbă să-l aștepte. A încălecat pe dată și a plecat cu ei, fiind de față cînd i-au curățat rana a doua oară.

Din ceea ce a văzut, a înțeles lesne că multă vreme de atunci încolo Tirante n-avea să mai fie bun de război. După ce și-au terminat doctorii treaba, împăratul i-a vorbit precum urmează :

— Nu trebuie să ne supărăm niciodată de lucrurile orînduite de înțelepciunea Celui de sus, căci înseamnă că așa ne-a fost scris, iar mintea noastră nu poate lupta cu neprevăzutul. Omul înțelept trebuie să se arate răbdător în fața nenorocirilor ce-l lovesc. Recunosc că cea de acum

se datorește păcatelor mele, iar dacă soarta ți-a trimis această nenorocire, a făcut-o spre binele și norocul turcilor și pentru a înlesni nimicirea mea. Eu nădăjduiam să te văd întors în tabără, acum că puhoiul de turci mi-a năpădit țara, dar va trebui să găsesc noi puteri, așa bătrîn și vîlăguit cum sînt, ca să plec la război. (...)

Tirante, chinuit de dureri cumplite, abia mai putea să vorbească, dar silindu-se din răputeri să-și înfrîngă slăbiciunea, i-a răspuns cu glasul stins și răgușit :

— (...) Seniore, n-o să se simtă prea mult lipsa spadei și a căpitaniei mele, căci aveți în împărăția voastră cavaleri de nădejde, care deocamdată vor fi de ajuns pentru a ține piept dușmanilor. Socotesc însă că, dată fiind marea voastră dorință, se cuvine pe drept să mă întorc la război. În ziua hotărîtă, seniore, am să fiu gata de plecare.

Cînd l-a auzit vorbind astfel, împăratul a rămas foarte mulțumit și, luîndu-și rămas bun de la el, s-a întors în oraș, iar împărăteasa l-a întrebat :

— Seniore, Dumnezeu să-ți dea viață lungă pe lumea asta și un loc în rai pe cealaltă : spune-ne adevărat cum se simte căpitanul nostru, dacă e în primejdie de moarte, sau ce-l așteaptă de aici înainte.

De față cu prințesa și jupînițele, împăratul i-a răspuns :

— Doamnă, nu cred că se află în primejdie de moarte, dar nici bine nu-i merge, căci are piciorul rupt, iar oasele frînte cu măduva lor au trecut prin piele, de ți se strînge inima cînd le vezi. Dar el zice că luni o să fie gata de drum.

— Dumnezeuule mare ! a strigat prințesa, și măria-ta ce-ai de gînd ? Vrei să plece la război un om aflat într-o asemenea primejdie, ca să-și dea sufletul pe drum ? Ce ajutor poate aduce oștirii cînd e dăborît de boală ? Primejduindu-l pe el, vrei să-ți primejduiești toată țara ? Măria-ta, nu așa se cîștigă războaiele ! Mai de folos ne e dacă trăiește, decît dacă moare, căci atîta timp cît este în viață,

toți dușmanii îi știu de frică, pe cînd dacă moare, nu se vor mai teme de nimic ; iar de n-o să mai ai ajutorul lui, nu-ți mai rămîne decît să te călugărești. Și sînt încredințată că, dacă e vorba de onoare, el n-o să ia seama la suferință și n-o să pregete în fața primejdiei, iar de va izbuti să se țină de cuvînt, măria-ta o să fii mulțumit ; dar dacă vei îngădui una ca asta, o să te dovedești un rău cîrmuitor, crud și neomenos !

Împăratul a intrat la divan, unde era așteptat ca să hotărască ce aveau de făcut, iar în urma celor văzute de dînsul, au fost toți de părere ca Tirante să nu se clin-tească de unde era.

După ce plecase împăratul de la Bellestar, căpitanul poruncise îndată să i se facă o ladă trainică în care să poată călători. Duminică seara, fără să știe nimeni nimic, în afară de Hipolito care se îngrijise de toate, după ce s-au întors în oraș ducele și ceilalți vizitatori, Tirante, ca să fie sigur că nu va fi stingherit, a spus vicontelui și seniorului de Agramunt să plece și ei ca să se pregătească de drum. Cum lor nici prin gînd nu le-a dat că Tirante va face nebunia să plece de acolo, s-au întors în oraș. El însă îl mituise cu o mulțime de bani pe unul din doctori ca să meargă cu el ; celălalt nu voise în ruptul capului să audă de așa ceva, stăruind să nu se clin-tească din loc. Cînd s-a făcut miezul nopții, Tirante a cerut să fie culcat în ladă și, purtat pe umeri cu targa, a pornit înspre cetatea San Jorge. La plecare a poruncit să rămînă încăperile în bună rînduială, iar celor care ar fi venit să-l vadă să li se spună că mai dormea încă, fiindcă peste noapte nu putuse închide ochii. A doua zi, unii dintre oaspeți au plecat, însă alții au rămas să aștepte pînă ce s-o trezi din somn. Dar pe la amiază, ducele de Mecedonia și vicontele, care erau rudele lui cele mai apropiate, au stăruit să intre la dînsul, zicînd că un bolnav

chinuit de dureri nu putea să doarmă atîta. Intrînd cu sila la el în odaie, au văzut că plecase. Atunci au sărit în grabă pe cai și au pornit pe urmele lui, trimițîndu-i vorbă măriei-sale în ce fel îi împlinise căpitanul dorința, blestemîndu-l în gînd pe împărat cu tot neamul lui. Acesta, cînd a aflat vestea, a zis :

— Pe legea mea, știu că omul ăsta își ține făgăduielile !

Îndată ce ducele și viconte le-au ajuns din urmă pe Tirante și au aflat că în timpul drumului își pierduse cunoștința de cinci ori, i-au mustrat aspru pe doctor și pe Hipolito, spunîndu-le că n-aveau pic de dragoste pentru căpitan.

— Iar tu, Hipolito, care ești din spița noastră bretonă de Roca Salada, cum l-ai lăsat să plece pe seniorul și mai-marele nostru ! În ziua cînd n-o mai fi el, s-a mîntuit cu noi, și n-o să ne mai pomenească nimeni ! Drept care ai merita o pedeapsă cumplită, iar dacă nu m-ar opri teama de Dumnezeu și rușinea de oameni, cu spada asta ți-aș face mai rău decît ce i-a făcut Cain lui Abel. Cavaler nemernic ce ești, lipsit de milă și omenie ! Piei din ochii mei pînă nu te fac să-ți ispășești fapta cum se cuvine !

Apoi, întorcîndu-se către doctor, s-a răstit la el cu glasul plin de mînie :

— Nu mă mai rabdă inima să mă stăpînesc la gîndul că doctorul ăsta neghiob a-ndrăznit să pună-n primejdie viața luceafărului spiței de Roca Salada ! Clocotește în mine durerea, mînia, furia și obida, îndemnîndu-mă să pedepsesc această faptă de neiertat, ca să fie în veci învățătură de minte pentru alții și osîndă pentru vinovat !

Și cuprins de turbare, ducele s-a repezit cu sabia ridicată spre doctor, care a dat să fugă ca să-și scape ticăloasa lui viață, dar în zadar, căci sabia l-a ajuns izbindu-l în creștet atît de năpraznic, încît i-a despicat capul pînă la umeri de i-au sărit creierii.

Cînd a aflat împăratul de moartea celui doctor priceput, a încălecat în grabă, pornind pe urmele lui Tirante și l-a găsit într-un schit unde-l dusesse ducele și era bine îngrijit cu de toate. Văzînd în ce hal ajunsese, măriă-sa ~~a~~ fost cuprins de jale și i-a chemat îndată pe toți doctorii săi ca să cerceteze în ce stare îi era rana. Doctorii au zis că se înrăutățise mult și, după cum arăta, dacă ar mai fi mers încă o leghe, coptura s-ar fi întins pînă sus și n-ar mai fi scăpat de moarte sau de tăierea piciorului.

Toți nobilii de seamă au venit să-l vadă pe Tirante, iar împăratul a ținut chiar acolo sfat, hotărînd ca, de vreme ce căpitanul nu se putea urni din loc, oștenii tocmiți cu plată să pornească chiar de a doua zi.

— Seniore, a zis Tirante, socotesc că ar fi bine să le plățiți oamenilor banii pe două luni înainte, chiar dacă s-au tocmnit să slujească numai o lună și jumătate, pentru că, fiind mulțumiți, se vor bate mai bine.

Împăratul a zis că o să dea îndată poruncă, apoi a adăugat :

— Aseară am primit scrisori din tabără, de la marchizul de San Jorge, care mă înștiințează că a venit atîta puhoi de mauri încît nu-i încăpea pămîntul, așa că au fost nevoiți să treacă în Libia, care se află la hotarul împărăției, ca să o cucerească pînă ce se sfîrșește răgazul încheiat. (...)

— Lăsați-i să vină, seniore, a zis Tirante, căci eu nădărduiesc cu tărie în mila Domnului și a Maicii Preciste, așa încît cu ajutorul lor și al atîtor cavaleri destoinici ai maiestății-voastre îi vom birui chiar dacă ar fi de zece ori mai mulți.

Încheind sfatul, împăratul l-a lăsat în paza Domnului pe Tirante, poruncindu-le doctorilor să-l vegheze necontenit și să nu-i îngăduie să se clinească de-acolo.

Placerdemivida se supără și pleacă de la curte

Prințesa era adînc mîhnită de boala lui Tirante. Luni dimineța toți oștenii erau gata de drum, iar împăratul cu doamnele de la curte ieșiseră să privească plecarea ducilor și seniorilor. Ducele de Pera și ducele de Macedonia primiseră însărcinarea să conducă întreaga oștire. Cînd au ajuns în tabără, marchizul de San Jorge și ceilalți s-au simțit ușurați văzîndu-i, căci din ziua sosirii lor și pînă la încheierea răgazului mai era cam o lună.

Tirante a rămas la schit, așteptînd ca doctorii să-i îngăduie întoarcerea în oraș, și era bucuros să stea acolo de vreme ce nu putuse pleca împreună cu ceilalți ; îl avea cu el doar pe seniorul de Agramunt, care n-a vrut cu nici un chip să se despartă de dînsul, zicînd că plecase din țara lui doar de dragul lui Tirante, așa că n-avea să-l părăsească atîta cît o fi bolnav. Hipolito rămăsese și el, și se ducea zi de zi la oraș după cele trebuincioase, dar mai cu seamă ca să-i aducă lui Tirante vești de la prințesă, care era singura lui nădejde. Iar cînd voiau să-l facă să asculte de sfaturile doctorilor, îi spuneau că aceea era dorința prințesei și el se supunea numaidecît.

După cele ce i se întîmplaseră lui Tirante, domnița o certa adesea pe Placerdemivida pentru ceea ce făcuse și drept pedeapsă a vrut s-o închidă într-o încăpere întunecoasă, dar jupînița se apăra cu glume și vorbe iscusite, spunînd :

— Ce o să zică tatăl măriei-tale cînd o afla ? Căci știi ce o să-i spun ? Că am făcut-o la îndemnul alteței-tale și că Tirante ți-a luat fecioria. Împăratul ar vrea să-ți fiu mamă vitregă și, dacă o fi să se întîmple așa, o să te pedepsesc zdravăn, de n-o să mai ții altădată cînd o veni Tirante, ci o să stai cuminte și o să taci mîlc.

Dar prințesa s-a înfuriat, poruncindu-i să-și țină gura cea blestemată.

— Domniță, dacă-mi vorbești pe tonul ăsta, iată că plec din slujba alteței-tale și mă întorc acasă la tatăl meu contele.

Și ieșind îndată din încăpere, și-a strâns toate veșmintele și podoabele, le-a încredințat văduvei de Montsant, o doamnă de la curte, apoi a încălecat pe o iapă și, însoțită de cinci scutieri, a plecat de la palat fără să spună nimă-nui nimic, luînd-o spre schitul lui Tirante.

Cînd a aflat prințesa că Placerdemivida plecase, s-a întristat de moarte și, dornică s-o aducă înapoi, a trimis oameni în toate părțile ca s-o întoarcă din drum, de voie sau de nevoie. Dar ea a umblat pe drumuri ocolite pînă ce a ajuns la schit, iar Tirante, cînd a dat cu ochii de dînsa, a simțit cum îi lua parcă durerea cu mîna; dar Placerdemivida, văzîndu-l de aproape cît era de schimbat la față, nu și-a putut înfrîna lacrimile și copleșită de mîhnire i-a spus cu glas tremurat :

— Vai, ce deznădejde fără seamăn mă apasă ! Îmi simt inima sfișiată de tristețe cînd mă gîndesc la suferințele pe care le-ai îndurat. Cu multă rușine am venit înaintea domniei-tale, pentru că eu am fost pricina atîtor rele care l-au încercat pe cel mai ales cavaler din lume. Dar m-am încumetat să mă arăt aici, mînată de dragostea pe care ți-o port, după cum bine știi, (...) ca să-ți cer ca un mare hatîr să binevoiești a mă ierta.

Oftînd din adîncul sufletului, Tirante i-a răspuns :

— Buna mea jupîniță, n-ai de ce să-mi ceri iertare, căci nu ești cu nimic vinovată ; și chiar dacă ai fi fost, te-aș fi iertat de o sută de ori, cunoscînd marea dragoste pe care mi-ai arătat-o întotdeauna. Roagă-te însă lui Dumnezeu să mă pot scula odată din pat, căci ți se cuvine să ai parte de bunurile și sprijinul meu, mai mult decît oricare jupîniță din lume. Dar să nu mai vorbim despre asta, căci ard de nerăbdare să aflu tot ce-a făcut prealu-

minata prințesă de cînd lipsesc eu. Teamă mi-e să nu-î fi trecut dragostea pentru mine, așa încît n-o să mai vrea să mă vadă și n-o să-mi mai îngăduie să mă arăt înaintea ei, iar asta ar fi cu adevărat cea mai mare durere pentru mine. (...)

Placerdemivida i-a răspuns îndatoritoare că e gata să-i îplinească dorința, așa că i-a povestit pe-ndelete tot ce se întîmplase. (...) Apoi i-a istorisit ce-și spusese ea și prințesa.

— Dorința ei de a te vedea, seniore, este nespusă, și numai teama să nu se facă de rîs și să nu-și piardă onoarea a oprit-o să vină aici. Sub zbuciumul ei se ascunde nădejdea, dar se frămîntă pentru că nu știe ce să facă și nu se poate hotărî cum să se poarte cînd o să dea ochi cu domnia-ța, dacă să-și arate sau nu mîhnirea pentru tot ce ai pătimit. Cu asta-și muncește mintea într-una, zicîndu-și că dacă o să se arate îndatoritoare, o să vrei să te duci zilnic la dînsa, iar dacă va face dimpotrivă, o să te superi. (...) De aceea, seniore, fă-mi un hatîr : scrie-i o scrisoare și eu o să fac ce-oi ști ca să-ți răspundă, iar în felul ăsta o să poți afla care îi este voia.

Pe cînd vorbeau ei astfel, au intrat în odaie oamenii trimiși de prințesă după Placerdemivida și cînd au dat cu ochii de ea i-au spus ce le poruncise mîria-sa. Placerdemivida le-a răspuns :

— Să-i spuneți stăpînei mele că nu mă poate sili s-o slujesc fără voia mea, dacă eu vreau să mă întorc în casa părinților mei.

— De v-aș fi găsit în alt loc, a răspuns oșteanul, v-aș fi luat pe sus să vă duc înapoi. Dar mă bate gîndul că demnia-sa căpitanul n-o să vadă cu ochi buni neîmplinirea voinței mîriei-sale prințesa, așa că va face cele de cuviință, ca un nobil cavaler ce este.

— Nici să nu te-ndoiești că doamna și stăpîna mea nu va fi ascultată întru totul, i-a răspuns Tirante, și am să stărui pe lîngă jupîniță ca să plece îndată cu voi.

Apoi a cerut hîrtie și cerneală, deși durerea de la picior nu-l lăsa să scrie tot ce-ar fi vrut, și a așternut pe coala cea albă cuvinte pline de dragoste. (...)

Placerdemivida s-a despărțit de Tirante, iar prințesa, cînd a aflat că s-a întors, a dat fuga în capul scărilor, spunîndu-i :

— Ah, surioara mea dragă, ce te-a supărat atît de rău încît te-a făcut să pleci de lîngă mine ?

— Cum, domniță ? Păi chiar măria-ta, care n-ai mai vrut să știi de mine și nu mai doreai să mă vezi la față !

Prințesa a luat-o de mînă, ducînd-o către iatacul ei, mulțumindu-le pentru osteneală celor ce o aduseseră. După ce au intrat în odaie, prințesa a grăit precum urmează :

— Placerdemivida, nu știi oare că și între părinți și copii se nasc deseori neînțelegeri ce pot să ducă pînă la ceartă, iar între frați de asemenea ? Chiar dacă între noi s-au rostit cuvinte mai aspre, nu trebuie să te superi pe mine pentru atîta lucru, căci știi doar bine că-mi ești mai dragă decît oricare dintre jupînițe, și toate tainele mele îți sînt cunoscute întocmai ca propriului meu cuget.

— Cuvintele măriei-tale sînt foarte frumoase, dar nu tot așa îți sînt și faptele : căci îi dai crezare Văduvei, a cărei răutate o cunoaștem preabine, dar mă nesocotești pe mine ca și pe celelalte jupînițe. Ea a pricinuit toată pacostea asta și tare mă tem de acum înainte să nu te vezi și mai păgubită, cînd o căuta să-ți facă neajunsuri așa cum mi-a făcut mie. Îmi amintesc de noaptea aceea în care seniorul Tirante și-a rupt piciorul și măria-ta îți pierduseși cunoștința : peste tot era numai spaimă și plîns, doar Văduva era bucuroasă. Măria-ta ai suflet bun, dar îți ieși prea iute din fire. Urît mi-a fost de sluga inimoasă care umblă să se acopere cu mantia ponegririi !

— Hai să lăsăm astea acum, a zis prințesa, și vorbește-mi mai bine despre Tirante, spune-mi cum îi mai

merge și când o să-l pot vedea, căci simțămintele pe care mi le trezește mă îndeamnă să mă gândesc la el mai des decît aș vrea. Suferințele lui mă fac să mă dau de ceasul morții, văzînd ce primejdii grozave poate aduce cu sine iubirea, așa încît mărturisesc că mintea mea nici nu le poate cuprinde. Dar simt în suflet o iubire cum n-am mai simțit niciodată. (...)

Placerdemivida i-a răspuns :

— (...) Viteazul Tirante îți trimite scrisoarea asta.

Prințesa a luat-o cu multă bucurie, iar după ce a citit-o, a zis că avea să-i răspundă. (...) Îndată ce a ticluit scrisoarea, i-a dat-o lui Hipolito, spunîndu-i să aibă mare grijă de ea. Întors la Tirante, i-a înmînat-o spre bucuria acestuia, care a fost însă mai puțin mulțumit de cuprinsul ei, așa încît, cu toate durerile ce-l chinuiau, a cerut hîrtie și cerneală și i-a răspuns pe dată precum urmează :

„La ceasul în care toate lucrurile firii se bucură de odihnă, numai eu stau treaz și veghez gîndindu-mă la acele triste cuvinte pe care mi le-ai scris : „Nu-ți face griji pentru mine, căci nici eu nu vreau să-mi fac pentru tine.“ Copleșit de neconținutul zbucium al dragostei, am apucat pînă pentru a mă apăra de suferințele pe care mi le aduceți fără să vă dați seama, purtîndu-vă astfel cu mine și dînd uitării toți acești ani pe care i-am petrecut iubindu-vă. Știînd cit sînteți de neprețuită, îi mulțumesc lui Dumnezeu cu recunoștință că mi-a fost dat să cunosc o domniță care este în ochii tuturor plină de desăvîrșire, chiar dacă văd că prea puținele mele merite nu mă fac vrednic să stăpînesc neasemuita voastră frumusețe. Dacă veți socoti că mi se cuvine un răspuns, el îmi va fi aducător de viață sau de moarte, căci nu mă simt în stare de altceva decît să mă supun poruncilor înălțimii voastre.“

Cum a început dragostea dintre Hipolito și împărăteasă

Terminându-și scrisoarea, Tirante i-a dat-o lui Hipolito, pe care l-a rugat să i-o înmîneze prințesei de față cu Placerdemivida și să-i aducă răspuns. Hipolito a făcut cum i se poruncise, iar prințesa a luat bucuroasă scrisoarea, dar cum tocmai atunci a venit împărăteasa la ea, n-a putut-o citi numaidecît. Mai apoi, băgînd de seamă că maică-sa se opriase să stea de vorbă cu Hipolito despre boala lui Tirante, s-a sculat de la locul ei și a trecut în camera alăturată împreună cu Placerdemivida ca să citească scrisoarea.

După ce au vorbit îndelung despre Tirante, împărăteasa i-a spus lui Hipolito :

— Te văd slăbit și tras la față, Hipolito, și fără în-
doială că ai de ce, pentru că îmbolnăvirea unui cavaler
atît de prețuit ca Tirante trebuie să pricinuiască multă
supărare tuturor rudelor sale ; asta o simt chiar și eu,
căci mă cuprinde mereu tristețea și mă trezesc noaptea
din somn îngrijorată, de parcă mi-ar fi bărbat, fiu sau
frate ori rudă de sînge. Și abia după ce mă gîndesc o
vreme la el și la suferința lui, pot să adorm din nou.

Hipolito s-a grăbit să-i răspundă :

— (...) Alta e pricina pentru care sînt tras la față și
slab, nu boala seniorului meu Tirante, și mă rog zi de
zi lui Dumnezeu să mă scape de gîndurile triste care mă
chinuie. Dar cine nu știe ce e dragostea, nu poate înțelege
ce înseamnă suferința asta.

Împărăteasa a crezut că Hipolito era îndrăgostit, iar
mîhnirea de pe chipul lui oglindea pătimirile iubirii, și că
Placerdemivida, care spunea sus și tare că îl iubește,
trebuie să fi fost pricina suferințelor lui. Așadar n-a zăbo-
vit să-l întrebe cine era doamna care-l făcea să se
zbuclume astfel fără să-i fie milă de dînsul. (...)

— Nu mă simt în stare să v-o spun, a zis Hipolito.
— Hai, sfîșioase, de ce nu vrei să mărturisești ce ai pe suflet ?

— Sînt patru virtuți mai presus de toate celelalte¹, iar a cincea este cunoașterea adevărului : maiestatea-voastră sînteți aceea pe care mi-a hărăzit cerul să o iubesc pînă la capătul zilelor mele...

După ce a rostit acestea, n-a mai îndrăznit să-și ridice fruntea și a plecat fără o vorbă. Împărăteasa l-a chemat înapoi, dar el, neîncumetîndu-se să se întoarcă, și-a zis că dacă l-o întreba pe urmă ceva, o să-i spună că n-o auzise. S-a dus la locuința lui, supărat de ceea ce făcuse și socotind că vorbise prosteste și se purtase și mai prosteste. Dar împărăteasa a rămas cu gîndul la vorbele lui, care i s-au întipărit în minte pentru totdeauna.

După ce a aflat că împărăteasa se întorsese în odăile ei, Hipolito, cuprins de rușine și teamă din pricina îndrăznelii sale, se căia amarnic și ar fi vrut să fie departe ca să nu mai trebuiască să dea ochii cu dînsa. Dar era nevoit să se întoarcă la palat ca să primească răspunsul prințesei, pe care a găsit-o culcată cu capul pe genunchii lui Placerdemivida, înconjurată de jupînițe credincioase lui Tirante. Hipolito a rugat-o să-i înmîneze răspunsul la scrisoarea adusă de el, dar ea i l-a dat prin viu grai, precum urmează :

— Mă bucură că-mi petrec timpul, iubirii cu vorbe dragăstoase ca acelea din scrisoarea lui Tirante. Și cum mina lui nu dă semne de oboseală cînd îmi scrie, o să-i dau un răspuns răspicat, căci deși trupurile noastre sînt despărțite, sufletele ne sînt unite de aceeași dorință. Dacă eram mai pricepută, i-aș fi scris bucuros un răspuns, dar cum trimisul lui este om de mare încredere și i se poate

¹ Hipolito se referă la cele patru virtuți numite cardinale (prudența, dreptatea, tăria și temperanța), care constituiau jaloarele morale ale acelor veacuri.

spune orice, te rog să mă scutești de această osteneală. Să-i spui deci că voi face în așa fel încît să vin să-l văd împreună cu măria-sa împăratul într-una din zilele astea ; iar dacă ne-o ajuta Dumnezeu, se va face curînd sănătos și vom fi scutiți de asemenea osteneală. Să te duci, rogu-te, și să-i spui ce-am zis. (...)

— Domniță, a răspuns Hipolito, se vede că inima voastră nu simte pic de milă ; ar trebui să-l iertați pe Tirante, așa încît după atîtea suferințe cîte i-ați pricinuit, să aibă parte măcar de cele cîteva vorbe bune pe care așteaptă să i le spuneți. (...) Căci rănile lui merg mai bine cînd are o bucurie de la alteța-voastră dar se vor înrăutăți dacă o să-l mîhniți, așa încît veți pricinui o mare durere atît vouă înșivă cît și tuturor celor din spița bretonă. Iar de se va prăpădi el, o să pierdeți peste zece mii de oșteni, fără de care foarte greu o să vă duceți războiul la bun sfîrșit. Gîndiți-vă cîți oameni au trimis în slujba voastră regele Siciliei, marele magistru din Rodos, și cu cîți a venit viconte de Branches. Dar cînd n-o să mai fie Tirante, nici unul dintre aceștia nu va rămîne aici, și o să vedeți atunci dacă Văduva Cuminte se va duce să țină piept dușmanului pentru voi și părintele vostru. Sînteți ca doctorul fără doctorii, iar doctor bun nu este decît acela care tămăduiește și trupul și sufletul ; văd însă că nefericitul acela nu va avea parte nici de bucurie nici de însănătoșire, de vreme ce i se arată atîta rea-voință. (...)

Împăratul a intrat pe nesimțite în odaie și, după ce a stat nițel cu fata lui, l-a luat pe Hipolito cu dînsul, începînd să-i vorbească despre război și despre boala lui Tirante. În timpul acesta au trecut printr-o încăpere unde se afla împărăteasa, iar tînărul ar fi vrut să-l înghită pămîntul, dar dînsa, îndată ce l-a zărit, a început să zîmbească, privindu-l cu plăcere și, ridicîndu-se din jîlt, s-a apropiat de ei pornind să vorbească de una și de alta. (...) Apoi împăratul s-a trăs mai la o parte, căci avea treabă cu sfetnicii săi, iar Hipolito a rămas cu împărătesa.

Văzînd că el nu scoate o vorbă, doamna s-a gîndit că e rușinat și l-a îndemnat astfel :

— Cu toate că nu mă pricep să îmbrac în vorbe frumoase ceea ce am a-ți spune, mintea ta ageră o să înțeleagă mai multe decît va grăi gura mea. Iar dacă din prea mare dorință sau prea puțină judecată greșesc, mergînd cu gîndul mai departe decît mi-ar fi îngăduit, mărturisesc că, dată fiind vîrsta pe care o am, nu înțeleg unde au vrut să bată vorbele tale. De aceea te rog să-mi spui cine te-a îndemnat să-mi vorbești așa cum ai făcut-o și dacă n-a fost cumva gîndul seniorului tău Tirante, pentru ca, începînd eu să te îndrăgesc, el să ajungă mai lesne la mărirea pe care o dorește ; ori mi-ai vorbit poate dintr-o presimțire ? Doresc să știu asta numaidecît !

Atunci Hipolito i-a răspuns pe loc, coborînd glasul :

— (...) Doamnă, vă rog și vă cer ca un mare hatîr să nu așteptați să vă spun mai mult, ci să-mi porunciți ca o stăpînă orice lucru oricît de primejdios, căci atunci veți cunoaște simțămintele mele neclintite. Puterea ce-o aveți asupra mea este atît de mare, încît dacă mi-ați smulge părul din cap și mi-ați sfișia fața cu unghiile aș îndura totul cu supunere, temîndu-mă numai să nu vă doară mîna cu care m-ați atins. Cît despre ceea ce ați spus cu privire la Tirante, vă încredințez cu mare jurămint că nici el și nici chiar duhovnicul meu n-au aflat ceva de la mine. Gîndiți-vă, doamnă, cine ar putea bănuî un lucru care se întîmplă după ce a trecut atîta timp ? Mintea mea nu e în stare să vă spună mai mult, subjugată cum este de dragoste.

— Aș fi vrut, Hipolito, să-mi lămurești mai limpede ce te-am întrebat și nimic nu trebuie să te împiedice a-ți da gîndurile pe față, pentru că dragostea nu ține seamă de noblețe și ranguri, nefăcînd deosebire între cei de sus și cei de jos. (...) De aceea îți spun din nou, mult aș fi vrut să vorbești mai limpede, pentru că dacă ai avut îndrăzneala să mi-o spui, trebuia să mergi pînă la capăt,

căci ți-aș fi ascultat toate cuvintele și fii încredințat că, oricât ar fi ele de vinovate, n-am să le spun împăratului și nici altcuiva. Iar dacă rușinea nu te lasă s-o faci, mă bucură felul ăsta de a iubi, căci asemenea destăinuiți făcute cu sfială și șovăială în glas sînt bune, pe cînd dragostea iscată în grabă, în grabă se duce.

Îmbărbătat de cuvintele împărătesei, Hipolito a prins inimă și cu glasul înăbușit i s-a destăinuit precum urmează :

— Bunăvoința pe care mi-o arătați, doamnă, m-a îndemnat adeseori să-mi dezvălui prin viu grai dragostea față de maiestatea-voastră, dar teama că aș săvîrși o greșeală m-a împiedicat pînă acum să v-o spun, socotindu-vă ființa cea mai desăvîrșită care se poate întîlni. Iar dacă cerul mi-a hărăzit o asemenea fericire, ce cavaler s-ar mai putea măsura cu mine ? Tinerețea mă face să fiu nepriceput la vorbă, iar gura mea șovăielnică nu știe să spună tot ce-ar dori inima ; înălțimea-voastră va trebui să-mi împliniți lipsa în această privință. La auzul cuvintelor voastre drăgăstoase mă năpădește o fericire nebănuită cînd mă gîndesc că fără înălțimea-voastră eu n-aș fi nimic, pe cînd acum că v-ați apropiat de mine, am dobîndit atît de mult încît nu-mi mai trebuie altceva. (...)

Împărăteasa n-a mai apucat să-i răspundă, fiindcă împăratul se ridicase și, venind către dînsa, a luat-o de mînă ca să meargă la cină. În seara aceea Hipolito n-a putut sta de vorbă cu prințesa, dar a văzut-o pe Placerdemivida care i-a spus :

— Ce-ai tot vorbit pe șoptite cu împărăteasa ? Trebuie să fie lucruri de mare însemnătate de aveți să vă spuneți ațitea !

— N-avem nimic altceva decît că mă tot întrebă de starea căpitanului și cînd o să poată umbla. Cred că ar dori să-l știe alături de ceilalți, fiindcă zi de zi sosesc scrisori din tabără, unde-l așteaptă ca pe Cristos.

A doua zi dis-de-dimineață Hipolito a plecat fără răspuns, iar Tirante cînd l-a văzut i-a spus :

— Sînt cinci zile de cînd nu te-ai mai arătat.

— Seniore, împăratul m-a făcut să întîrzii și prințesa de asemenea, ca s-o însoțesc la plimbare și să vorbim despre domnia-ta, căci au de gînd să vină cu toții să te vadă ; de aceea domnița nu ți-a mai trimis nici un răspuns, de vreme ce o să vină curînd.

— Asta-mi aduce o mare bucurie, a zis Tirante.

Apoi a chemat doctorii și i-a rugat să-l ducă în oraș, căci acum se simțea bine :

— Vă încredințez că acolo o să mă înzdrăvenesc într-o zi mai mult decît aici în cinci, pentru că sînt născut și crescut în vecinătatea mării și sînt învățat cu aerul acela. De cîte ori am fost rănit sau vătămat de alți cavaleri, după a cincea zi de îngrijiri mă duceau aproape de mare și mă însănătoșeam numaidecît ¹.

Doctorii i-au dat cu toții dreptate și au încuviințat să se facă așa, ducîndu-se să-i spună și împăratului. Acesta a venit călare cu o mulțime de însoțitori și în patru zile căpitanul a fost adus în oraș, într-o lectică purtată pe umeri.

Împăratul și doamnele de la curte au venit să-l viziteze la locuința lui, bucurîndu-se nespun cînd l-au văzut atît de întremat, așa să treceau mereu pe la el. Însă împărăteasa, înștiințată de cele petrecute de către o jupîniță a ei de încredere, rareori se îndepărta de fiică-sa cînd era în camera lui Tirante, așa că nu prea puteau să vorbească despre ale lor, iar Placerdemivida venea în fiecare

¹ Această teorie „medicală” preluată din antichitate s-a bucurat de multă trecere în evul mediu. Iată de pildă un citat din marele savant Albertus Magnus (sec. XIII) : „Lucrurile aflate într-un anumit loc sînt legate de acesta, astfel încît tot ce le este contrariu le alterează... Faptul e dovedit de oamenii care se mută în climate diferite, unde, din lipsa de potrivire cu locul, ajung să se îmbolnăvească și să-și piardă puterile ; dar dacă se întorc la locurile natale, își redobîndesc sănătatea.” (*De natura locorum*, I, 24)

zi, străduindu-se să găsească o cale pentru ca bătălia începută să ajungă la bun sfârșit. (...)

Tirante se înzdrăvenea din zi în zi și acum putea să umble prin cameră sprijinit în cîrjă. Doamnele veneau neconținut să-i țină de urît, iar prințesa, atît din dragoste dar și de nevoie, se arăta foarte drăguță și îndatoritoare cu el. Să nu credeți cumva că Tirante ar fi fost nerăbdător să se însănătoșească : încredințat acum că nu va rămîne cu nici un beteșug, avea un bun prilej să o vadă zi de zi pe prințesă, așa că nu se prea gîndea la război și nici nu se grăbea să plece. Singura lui dorință era să-și vadă în sfârșit dragostea împlinită, iar la război meargă cine-o pofti. Așa se lasă adeseori furați de o dragoste pătimasă chiar și cei mai destoinici cavaleri, căci iubirea sucește pînă și mintea celor mai înțelepți.

Urmarea dragostei dintre Hipolito și împărăteasă

Cum împăratul sau împărăteasa stăteau mereu în camera lui Tirante și el nu putea vorbi în voie cu prințesa fără să fie auzit, l-a chemat într-o zi pe Hipolito și i-a spus în șoaptă :

— Ieși pînă afară, iar pe urmă, eînd te întorci, du-te lîngă împărăteasă și povestește-i despre ce știi că-i place mai mult ; să încerc așa, poate izbutesc să-i vorbesc prințesei de patima mea.

Întorcîndu-se Hipolito de afară, precum se înțeleseseră, s-a așezat lîngă împărăteasă, începînd să-i spună în șoaptă dar fără ocolișuri :

— Înțelepciunea voastră îmbinată cu atîta neasemuită noblețe sînt un mare chin pentru mine, deoarece dragostea nespusă pe care v-o port mă îndeamnă să stau mereu în preajma voastră, și nu fără temei, căci îndată ce sînt

lipsit de această apropiere mă simt ca-n purgatoriu. Toate pătimirile acestea mi se trag din prea marea iubire ce-o port alesei voastre făpturi, așa că o rog pe cea care este nădejdea vieții mele să mă învrednicească cu un hatir ce mă va umple de fericire și onoare. (...)

Bucuroasă de rugămintea lui, împărăteasa i-a răspuns de îndată :

— Firea ta plăcută și alesele-ți însușiri mă silesc să trec peste pragul cumințeniei, fiindcă văd că ești vrednic să fii iubit. Dacă o să te legi prin jurământ că nu va afla nici împăratul, nici nimeni altul **ceva** din gura ta, cere-mi tot ce-ți dorește inima. Iar dacă **dorești** desfătare deplină, nu te gîndi la primejdiile ce s-ar putea ivi, **căci** prea mi-ar fi crudă soarta de m-ar ajunge durerea, **rușinea** și ocara, neînorocindu-mi viața. Mă încred însă în **vrednicia** ta, pentru ca toate să se petreacă după cum îmi doresc, așa încît atunci cînd noaptea își va așterne pacea și odihna asupra tuturor făpturilor, să mă aștepți pe furiș în foisorul de lîngă iatacul meu. Și să nu fii bîntuit de neliniști, căci eu te iubesc nespus și doar moartea m-ar putea împiedica să vin la tine.

Hipolito a dat să-și mai lămurească niște îndoieli, dar împărăteasa i-a spus că a se gîndi dinainte la toate primejdiile era semn de slăbiciune sufletească, dacă o iubea așa cum zisese.

— Fă cum ți-am spus și nu te mi frămînta acum pentru alte lucruri !

— Doamnă, a zis Hipolito, mă supun bucuros la poruncă — după care a încredințat-o din nou de simțămintele lui.

Terminînd ce avea de vorbit, împărăteasa a plecat de acolo cu celelalte doamne, iar cînd au ajuns la palat le-a poftit să meargă cu toatele la împărat. După ce au petrecut o vreme în tovărășia lui, împărăteasa s-a ridicat să plece, frămîntată de grija noii sale iubiri și i-a spus Carmesinei :

— Rămii tu aici cu jupinițele să-i ții de urit tatălui tău — iar dinsa s-a dus în odăile ei, trimițându-și însoțitoarele să-i cheme cămărașii fiindcă voia să schimbe perdelele cu altele de mătase brodată, zicînd :

— Împăratul mi-a spus că o să vină încoace deseară și vreau să-l răsfăț cumva căci n-a mai venit de mult.

A pus să se scoată în grabă toate perdelele din odaie și de la pat, înlocuindu-le cu altele de brocart, apoi a cerut să i se parfumeze iatacul și așternutul. După cină s-a retras curînd sub cuvînt că o durea capul, iar jupinița care o servea, numită Eliseo, i-a spus :

— Nu dorește înălțimea-voastră să trimit după doctori ca să vă dea vreun leac ?

— Fă cum crezi, dar în așa fel încît să nu afle împăratul, căci altfel nu mai vine deseară. Doctorii au sosit în grabă și cercetîndu-i pulsul l-au găsit foarte agitat de atîtea frămîntări, căci împărăteasa se pregătea să intre în arenă cu un cavaler tînăr și se temea de primejdiile bătăliei.

— Bine ar fi, doamnă, au zis doctorii, să luați niște semințe de cînepă zaharisite, cu un pahar de vin dulce, care o să vă ușureze capul și o să vă facă să dormiți.

— Nu prea cred că o să pot dormi de rău ce mă simt și nici că o să mă odihnesc, căci în starea în care mă aflu o să mă zvîrcolesc cît e patul de mare.

— Doamnă, dacă s-o întîmpla precum spune maiestatea-voastră, trimiteți îndată să ne cheme sau, dacă vreți, putem sta de veghe la ușa odăii ori aici înăuntru, ca să vă cercetăm fața din ceas în ceas toată noaptea.

— Deocamdată nu-mi trebuie asemenea îngrijiri, căci vreau să mă știu nestîngherită în pat și nu vreau să vă uitați la mine cînd m-oi simți mai bine, căci boala asta a mea nu suferă privitori, iar acum puteți pleca fiindcă vreau să mă sui în pat.

Doctorii au pornit spre ușă, spunîndu-i să nu uite de semințele zaharisite și să le ude cu vin căci o să-i cadă

bine la stomac, iar împărăteasa a fost atât de ascultătoare încât a mâncat o cutie întreagă și le-a stropit din belșug. Apoi a cerut să i se pună mireasmă de mosc în pat și după ce s-a înmiresmat bine și dînsa și-a trimis jupînițele la culcare, spunîndu-le să-i închidă ușa odăii.

Lîngă camera împărătesei era o odăiță unde se pieptăna ea de obicei, iar ușa acesteia dădea în foișorul unde aștepta Hipolito. Cînd s-a sculat ea din pat, jupînița Eliseo a auzit-o și s-a dus iute la dînsa crezînd că-i era rău ; văzînd-o că umblă prin cameră i-a spus :

— Ce s-a întîmplat doamnă de v-ați dat jos din pat ? Vă simțiți mai rău decît înainte ?

— Ba mă simt chiar foarte bine, dar uitasem să-mi spun rugăciunea de seară.

— Doamnă, fiți bună și spuneți-mi-o și mie.

— Cu multă plăcere. Uite cum faci : scara cînd zărești prima stea, te pui în genunchi și spui de trei ori Tatăl nostru și de trei ori Ave Maria întru cinstirea celor trei crai de la răsărit ; (...) cu asta poți fi încredințată că vei dobîndi tot ce-ți dorești ! Dar acum nu-mi mai tulbura ceasul de rugăciune.

Jupînița s-a întors în patul ei, iar împărăteasa a trecut în odăiță. Cînd a socotit că Eliseo se culcase și a bătut ceasul hotărît, și-a aruncat peste cămașă o pelerină de catifea verde căptușită cu samuri și a deschis ușa foișorului.

Hipolito stătea lungit pe jos ca să nu fie văzut de nicăieri, lucru care a fost foarte pe placul împărătesei, căci s-a gîndit că se arăta grijuliu cu onoarea ei.

Deși era o noapte întunecoasă, Hipolito a văzut-o îndată și a sărit sprinten în picioare, ducîndu-se să ingenuncheze înaintea ei ca să-i sărute mîinile și picioarele ; dar buna doamnă nu l-a lăsat ci l-a sărutat pe gură și, luîndu-l dragăstoasă de mină, l-a poftit înăuntru.

(...) Cei doi îndrăgostiți au vorbit despre una și alta, petrecîndu-și noaptea cu desfătările și mîngîierile obișnuite celor ce se iubesc, de n-au închis ochii pînă-n zori,

— așa că adevărat le spusese împărăteasa doctorilor că în noaptea aceea nu prea avea să doarmă. Obosiți de atîta veghe, au ațipit cînd se lumina de ziuă. După ce s-a ridicat soarele pe cer, Jupînița Eliseo, gata îmbrăcată, a intrat în iatacul stăpînei ca s-o întrebe cum se simțea și dacă dorește ceva. Apropiindu-se de pat, a văzut că lingă împărăteasă era un bărbat culcat cu capul pe brațul ei.

— Vai, sfîntă Fecioară ! Cine o fi ticălosul ăsta care mi-a amăgit stăpîna ?

Și era gata să strige în gura mare : „Moarte trădătorului care s-a furișat cu viclenie în iatacul acesta ca să se bucure de stăpîna mea !” Dar și-a dat seama la timp că nimeni n-ar fi cutezat să pătrundă acolo fără voia acesteia și că nu degeaba fusese împodobită odaia. A tot încercat să vadă cine era, dar nu-i putea zări fața căci o ținea aplecată. Temîndu-se ca celelalte Jupînițe să nu intre în iatac ca s-o slujească pe împărăteasă ca de obicei, Eliseo s-a dus în camera lor și le-a spus :

— Stăpîna a poruncit să nu ieșiți din odaie ca să nu faceți zgomot, căci ochii ei nu s-au săfurat încă de somnul cel dulce în care e cufundată.

După vreo jumătate de ceas au venit doctorii ca să vadă cum se mai simte. Jupînița a ieșit în ușa și le-a spus că stăpîna ei se odihnea fiindcă avusese o noapte cam zbuciumată.

— O s-așteptăm aici pînă s-o scula maiestatea-sa, căci așa e porunca împăratului.

Jupînița nu mai știa ce să facă, dacă s-o trezească sau nu, și a tot șovăit așa pînă cînd a bătut împăratul la ușa. Atunci, supărată și scoasă din fire, a dat buzna spre pat, răstîndu-se cu voce scăzută :

— Sculați, doamnă, sculați, că vine moartea peste voi ! Nefericitul vostru soț e afară la ușa și știe că l-ați înșelat cu viclenie, făcîndu-l de ocară fără pricină sau temei. Cine este nemernicul care vă stă alături și care cășunează atîta nenorocire ? (...)

Împărăteasa, trezită în asemenea chirăieli ca de trîm-biță spartă, n-a mai avut inimă să scoată o vorbă, rămî-nînd mută și nemișcată. Hipolito n-a înțeles vorbele ju-pîniței, auzind numai glasul și, ca să nu fie recunoscut, și-a vîrît iute capul sub plapumă. Simțind zbuciumul doamnei sale, a apucat-o de gît, trăgînd-o sub învelitoare ca s-o întrebe ce o înspăimîntase.

— Vai, fiule ! Nu se află pe lumea asta bucurie fără cusur. Scoală, căci împăratul e afară la ușă ! De acum viața ta și a mea sînt în mîinile Domnului, iar dacă n-o să mai putem vorbi unul cu altul, să mă ierți din inimă, cum te iert și eu, fiindcă văd că ziua asta a fost să fie începutul și sfîrșitul fericirii tale și cea din urmă a vieților noastre.

Cînd a auzit-o rostind asemenea vorbe, pe Hipolito l-a cuprins milă de el însuși, ca unul ce nu se mai văzuse în asemenea încurcături și, fiind încă necopt la minte, i-a ținut isonul cu lacrimi în loc să-i dea sfaturi și să găsească o portiță de scăpare. Dar mai venindu-și în fire, a rugat-o pe jupîniță să-i aducă sabia care rămăsese în odăiță, zicînd :

— Aici o să mă jertfesc, ca să-mi dau sufletul sub ochii maiestății-voastre, socotind că n-am murit degeaba !

În clipa aceea împărăteasa, nemaiauzind nici un zgomot, i-a spus :

— Pleacă, fiule, fugi prin odăița de alături, iar dacă oi vedea că e primejdie mare, o să-i țin aici cu vorba pînă ce-ți vei pune viața la adăpost, căci vreau să trăiești ca să ajungi la onoruri și ranguri înalte.

— Nici dacă mi s-ar da toată împărăția grecească și încă de patru ori pe atît n-am să vă părăsesc în primejdie ! Mai bine-mi pierd viața și tot ce am decît să mă despart de înălțimea-voastră și vă rog să mă sărutați în semn de statornicie.

La aceste cuvinte, împărătesei i-a sporit mîhnirea și, odată cu ea, și iubirea. Dar cum nu auzea nici un zgomot,

s-a dus să tragă cu urechea la ușa odăii, încercînd să prindă vreun zvon de străjeri sau alte semne rele ; printr-o crăpătură a ușii l-a văzut pe împărat vorbind cu doctorii despre boala ei, așa că s-a lămurit pe deplin că nu era nici o primejdie. S-a întors în fugă la Hipolito și, apucîndu-l de urechi, l-a sărutat apăsător, spunîndu-i :

— Dragul meu, în numele iubirii ce-ți port, te rog să treci în odăița de alături pînă ce mă descurc eu cu împăratul și cu doctorii. (...) Să n-ai nici o teamă : nu s-a întimplat nimic din ce-a spus Eliseo, căci altfel ar fi fost mare zarvă în palat.

Hipolito a intrat în odăiță, iar împărăteasa s-a culcat la loc, poruncind să se deschidă ușa odăii. Împăratul și doctorii s-au strîns la căpățiul ei, întrebînd-o cum se mai simte și cum își petrecuse noaptea, iar ea le-a răspuns că durerea de cap și răul de la stomac n-o lăsaseră deloc să se odihnească pînă ce păliseră toate stelele de pe cer.

— Atunci, frîntă de oboseală, am adormit, iar acum mă simt mult mai voioasă și bine dispusă decît înainte. (...) Și iată, adevărat vă spun că îndată ce am adormit se făcea că eram în cămașă, cu o pelerină scurtă de catifea verde pe umeri, și mă dusesem în foișor ca să-mi fac ca de obicei rugăciunea către cei trei crai de la Răsărit. Iar cînd am terminat rugăciunea, am auzit un glas care-mi spunea : „Să nu pleci, căci în locul acesta ți se va împlini ceea ce mi-ai cerut.“ Și îndată l-am văzut venind spre mine pe fiul meu iubit, însoțit de o mulțime de cavaleri îmbrăcați în alb, care-l aduceau pe Hipolito de mînă. Apropiindu-se amîndoi de mine, mi-au sărutat mîinile vînd să-mi sărute și picioarele, dar eu nu i-am lăsat. Apoi, așezîndu-ne pe jos în foișor, ne-am spus multe vorbe dragăstoase, care mi-au lăsat în suflet o asemenea mîngiere încît nu se va șterge în veci. Pe urmă am intrat cu băiatul meu în iatac și ne-am întins amîndoi în pat, iar

eu l-am cuprins cu brațul pe după umeri și el și-a pus capul pe pieptul meu. Parcă niciodată nu mi-a fost somnul atât de dulce, iar feciorul meu îmi spunea : „Doamnă, de vreme ce nu mai ai parte de mine peastă biată lume, socotește-l drept fiu pe fratele meu Hipolito, care-mi este la fel de drag ca și Carmesina“. (...)

— Nu vă spuneam eu, a zis împăratul, că vorbește cu fiu-său, nu cu altcineva ?

— Ah, seniore, nimeni n-a pățimit din pricina lui atîta cît am pățimit eu ! a suspinat împărăteasa. Iar acum îl țineam cu brațul ăsta și fața lui zimbitoare îmi atîngea pieptul. Se zice că adesea, ce vezi dimineța se adeverește, și mă gîndesc că poate n-o fi plecat încă ; aş vrea să încerc să mai dorm, căci cine știe dacă nu vine iar să-mi vorbească, reînnoindu-mi desfătarea de mai-nainte.

— Ba te poftesc să nu-ți bagi prostii de-astea în cap — a zis împăratul — și scoală-te din pat dacă te simți mai bine, căci cu lucruri din astea ajungi de-ți pierzi mințile.

— Seniore, spre binele meu și în nădejdea mîngîierii de care aş vrea să am parte, te rog să mă lași să mă mai culc puțin, căci îmi sînt ochii încețoșați de nesomn.

— Înălțimea-voastră, au zis doctorii, puteți pleca liniștit și să o lăsați să doarmă, căci dacă e lipsită de plăcerea asta n-ar fi de mirare să i se înrăutățească boala.

Atunci împăratul a plecat și la fel au făcut și jupînițele împărătesei, afară de Eliseo care a rămas în odaie. Iar după ce a zăvorît ușile, împărăteasa l-a adus iar pe Hipolito înăuntru. (...)

Așa a hălăduit el în odăița aceea vreme de cincisprezece zile, iar în ajunul plecării, pe cînd stătea cu capul în poala împărătesei, a rugat-o să-i cînte un cîntec de dragoste pe care ea îl cînta cu multă dulceață și măiestrie. Ca să-i facă pe plac, doamna i-a cîntat încetișor vechiul

cîntec cu don Tristan ¹, care se plîngea de lovitura de lance primită de la regele Marc, iar la urmă a schimbat numele, zicînd : „Doamnă, o să rămîi singură, fără Hipolito al tău.“ Duiosia cîntecului i-a umplut ochii de lacrimi, dar Eliseo, ca să nu-i lase să se întristeze, i-a poftit dincolo în odăiță și a adus cheile sipetului cu giuvaeruri. Împărăteasa însă a pus iute mina pe capac, ca să nu-l deschidă pînă ce nu-i spunea lui Hipolito ceea ce dorea, grăind precum urmează :

— Nu se cuvine unui cavaler ca tine să stea la chere-mul altuia. Iar dacă pînă acum n-ai avut încredere în mine, cată să ai, căci te iubesc ca pe Dumnezeu din cer de la care aștept numai bucurii. Sînt gata să trec asupra ta toate bunurile mele atîta timp cit mă bucur de dragoste, căci minunatele tale însușiri mă trezesc la viață. Ca atare vreau să-ți rînduiesc un trai îndestulat, cu trei sute de oameni în slujba ta, care să te servească și să te respecte ca pe un stăpîn, căci cu avutul ce mi-a fost hărăzit de soartă, am de ajuns pentru amîndoi.

Hipolito și-a plecat genunchiul la pămînt mulțumindu-i din suflet, dar a rugat-o frumos să nu-i ceară să-l părăsească așa, dintr-o dată, pe Tirante, ca să nu între în gura lumii : cu timpul însă va face precum dorea maiestatea-sa.

Jupînița a deschis sipetul și i-a arătat o pungă mare de ducați, așa încît cu greu a putut-o ridica Hipolito, și pe

¹ Eroul celei mai frumoase povești de dragoste din ciclul breton. Cavaler viteaz și desăvîrșit, Tristan este trimis de unchiul său, regele Marc, s-o aducă pe blonda prințesă Isolda, care urma să-i fie soție. În timpul călătoriei cei doi tineri beau din greșeală elixirul de dragoste sortit viitorului soț, iar iubirea lor născută din vrajă nu va putea fi biruită decît prin moarte. În cea mai veche versiune în proză a acestei legende, Tristan este ucis de regele Marc cu o lance otrăvită.

care împărăteasa îi poruncise să i-o dea. Apoi jupinița a mai scos din sipet o mie patru sute de mărgăritare mari și strălucitoare, rugîndu-l din partea ei să și le coasă pe niște colțuni ca semn că se împăcaseră. (...)

Uneltirile Văduvei Cuminiți

Să lăsăm acum răsfățul neconținut în care-l ținea împărăteasa pe Hipolito și multele daruri pe care i le făcea de față cu împăratul și alții, nemaivîrînd nici să se așeze la masă fără dînsul ; și să ne întoarcem din nou la Tirante, ca să vedem cum o mai duce cu dragostea, căci nu pierdea clipă sau ceas prielnic în care să nu stăruie pe lângă prințesă, fie prin viu grai fie prin scrisori, ca să nu mai vorbim de sprijinul pe care i-l dădea Placerdemivida.

După ce i s-a mai înzdrăvenit piciorul, se ducea des la palat fără sprijinul nimănui, doar că doctorii nu-l lăsau atît de slobod cît ar fi vrut el. Împăratul îi tot întreba peste cîte zile îl vor socoti vindecat și cu piciorul destul de întărit ca să poată pleca, iar ei îi spuneau că îi va fi îngăduit să încalece în curînd. Știînd cît de nerăbdător era împăratul să-l vadă plecat, Tirante era foarte îngrijorat că nu-și putea împlini marea lui dorință, sau măcar pe aceea de a sta cît mai des în preajma prințesei.

Văduva Cuminte nu-și dăduse încă în vileag patima arzătoare ce mocnea în sufletul ei, dar din spusele împăratului pricepuse că plecarea lui Tirante avea să fie pe curînd și s-a gîndit că prin vorbe meșteșugite l-ar putea face s-o ia cu dînsul în tabără, sub cuvînt că-l va îngriji ; iar dacă nu putea dobîndi asta, a chibzuit cu mintea ei drăcească să semene sămînța zizaniei și răutății la curte, căci un ogor mai bun nici că-și putea găsi. S-a dus așadar la prințesă și i-a spus :

— Domniță, știi că pe cînd ieșeam de la biserică Tirante mi-a spus că vrea să-mi vorbească despre ceva care mi-ar aduce mult cîștig și folos ; eu i-am răspuns că mă învoiesc bucuros dacă o să-mi dai măria-ta îngăduința și că am să mă gîndesc dacă pot face ceea ce o să-mi ceară. Pasămite văzînd că i se apropie plecarea, vrea să încerce să te amăgească în vreun fel, făcîndu-și socoteala că, dacă îi merge, e foarte bine, iar dacă dă greș ca rîndul trecut, de cum o pleca nici că-i mai pasă. Căci îmi spunea mai deunăzi că așa îi e felul și rîdea de parcă asta ar fi fost spre lauda lui ; căci acum îmi spune tot, și bune și rele. Un om ca ăsta n-ar trebui să-ți fie pe plac, oricît de mîndru și chipeș ar fi, căci miinile lui sînt viclene și apucătoare, ca să nu pomenesc decît de îndrăzneala pe care a arătat-o nu demult și pentru care l-a pedepsit Dumnezeu cum i se cuvenea. (...)

— Uite cum să facem, a zis prințesa ; stai dumneata de vorbă cu el, ca să vedem dacă ascunde în sufletul lui vreo viclenie, căci bine mă sfătuiești, iar eu trebuie să mă păzesc cu grijă de el.

— Fie, domniță, dar ca să-l pot descoase în voie, să nu pleci din odaie pînă ce nu mă întorc eu.

Apoi ieșind pe sală, a chemat un paj și i-a spus :

— Înștiințează-l pe Tirante că măria-sa prințesa se află aici în sală și dorește să stea de vorbă cu dînsul ; dacă va veni, o să-i facă plăcere, iar de nu, o să fie spre paguba lui.

Pajul s-a dus degrabă la dînsul, iar Tirante, aflînd că doamna lui îl chemase ca să-i facă o plăcere, n-a mai așteptat să-și caute vreun însoțitor. Văduva, care stătuse la pîndă, îndată ce l-a văzut intrînd în sală, s-a prefăcut că ieșea totmai atunci din odaia prințesei și făcîndu-i o plecăciune adîncă i-a spus :

— O toană de-a împărătesei a scos-o chiar adineauri pe prințesă din odaia ei unde stăteam de vorbă despre una și alta. Eu i-am spus să vă cheme încoace, căci așa cum

Cristos își revărsa lumina asupra apostolilor săi, tot astfel ne luminați domnia-voastră pe noi toate îndată ce veniți la palat, iar după ce plecați, rămânem triste și abătute. Să n-am parte de bucuria pe care mi-o doresc dacă nu e adevărat ce spun ; căci oricît mi-ar fi sufletul de mîhnit, îndată ce vă văd mă și simt mîngiată de-mi pierе orice supărare. Cum stăpina mi-a poruncit să vin aici ca să vă țin de urît pînă ce o pleca împărăteasa, cred că ar fi bine să ne așezăm, căci n-ăș vrea ca din pricina mea să vă obosiți piciorul.

S-au așezat pe o laviță. iar Tirante i-a vorbit precum urmează :

— (...) Doamnă, dacă m-aș bucura de bunăvoința dumneavoastră, aș fi gata să vă răsplătesc cu daruri și cinstiri, căci nimeni nu s-ar putea socoti mai norocos decît mine. Și fiind tot cu gîndul la rugămintile ce le înalț către Dumnezeu și apoi către domnia-voastră, prin a cărei mijlocire mi-aș putea găsi izbăvirea, v-aș rămîne foarte îndatorat pentru o asemenea binefacere, care mi-ar alina zbuciumul zilelor mele, căci patima ce credeam că-mi trecuse, iată, mi s-a aprins și mai tare în suflet. (...) Dar înainte de a-mi răspunde, vă rog să primiți colanul acesta ca dovadă a prieteniei ce v-o port, pentru ca, privindu-l, să vă amintiți de mine, care doresc să fac și mai multe pentru domnia-voastră.

Văduva i-a răspuns pe dată :

— Ca să nu rămîn cu o apăsare pe suflet, mă văd silită să răspund la cuvintele senioriei-voastre, căci am înțeles preabine vorbele de la sfîrșit ; socotesc însă că pentru onoarea mea e mai bine să îngrop toate acestea într-o tainită ascunsă căci, bintuită de temeri dar și de nădejdi, preget să dau glas unor lucruri opuse celor ce v-am spus altădată. Pentru a răspunde la cererea domniei-voastre, vă îndemn și vă rog ca, dacă țineți la viața și onoarea voastră, să vă trageți înapoi din primejdioasa strimtoare în care ați intrat. fiindcă tare mă tem să nu vi

se răpească bucuria vieții, așa încît să vă văd înghițit de mlaștina veșnicei dureri. Căci nu e om care să nu știe în ce împrejurare v-ați betegit piciorul, dar cum din pricina războiului se văd nevoiți să nu vă supere și să nu vă nemulțumească, se prefac că n-au habar de nimic ; însă dacă ar vedea pacea încheiată, Carmesina ar fi prima care să vă arunce în prăpastia necurmatei dureri. Să fiți oare chiar atît de lipsit de pătrundere încît să nu înțelegeți urzelile josnice și necinstite care se țin și se nascocesc în acest palat ? Eu, care nu mă las prinsă în elc, socotindu-le un lucru murdar, sînt privită cu ochi răi, și știu fără greș că nici domnia-voastră nu sînteți prețuit cum s-ar cuveni. Dacă vă doriți o iubită credincioasă, căutați să fie cinstită și înțeleaptă, căci, după cum spune o vorbă veche și adevărată, buna-nțelegere trebuie să se arate în vorbe și fapte. N-ar fi oare mai bine să îndrăgiți o femeie pricepută în meșteșugul iubirii și cinstită, chiar dacă n-ar mai fi fecioară ? Căci ea v-ar urma pretutindeni peste mări și țări, în vreme de pace și de război ; în tabără v-ar purta de grijă zi și noapte, neavînd alt gînd decît să vă împlinească dorințele.

— Spuneți-mi, doamnă, pe cîntea voastră, cine este femeia care mi-ar face asemenea hatîruri ca acelea de care vorbiți ?

— Of, biata de mine, n-am spus oare destul ? De ce vreți să-mi sporiți tulburarea ? Nu mai încercați să ascundeți un lucru pe care l-ați înțeles prea bine. M-am străduit să găsesc prilejul acesta potrivit ca să vă pot destăinui între patru ochi zbuciumul pe care l-am ascuns atîta amar de vreme, încă din ziua nefericită cînd ați venit în orașul nostru. Acum cred că v-am dezvăluit destul de limpede gîndurile mele, iar cavalerul căruia îi pică din senin un asemenea dar, poate pe drept să-și spună că a dat norocul peste el.

— Mă grăbesc să dau un răspuns la dorința pe care ați rostit-o prin cuvinte atît de îmbietoare, și rău îmi

pare că nu v-o pot împlini cînd mărturisea atîta iubire. Dar sufletul meu rănit de amor nu-mi lasă libertatea s-o fac, căci bunul meu plac este dinainte zălogit și, chiar dacă aş vrea să încerc, simțurile trupești nu mi-ar îngădui-o. De cum încerc să-mi abat gîndul în altă parte, ele îmi hărțuiesc cugetul într-atîta, încît nu mai pot decît să mă căiesc ; abia acum știu ce e dragostea, căci înainte habar n-am avut. Să n-aibă parte de bucurii oricine ar încerca să mă îndepărteze de alteța-sa ! Așadar, ca să-mi scutiți frămîntările sufletești, vă rog, dămnă, să vă îndreptați gîndul către alt cavaler, căci veți găsi destui mai vrednici și mai mindri decît mine prin rang și virtute. (...)

Luîndu-și inima-n dinți, Văduva a-ntors-o atunci precum urmează :

— Seniore Tirante, tot ce v-am spus înainte a fost doar ca să vă pun la încercare. Și ca să vă dovedesc cit de mult vreau să vă ajut, o să vă fac prin strădaniile mele să aflați tot ce n-ați știut pînă acum, ca să nu vă vedeți dezamăgit într-o bună zi ; căci prințesa s-a lepădat de orice sfială sau cinste, de tatăl și mama ei, fără să se mai uite nici înainte nici înapoi. Cînd a cunoscut un cavaler atît de viteaz și ales ca domnia-voastră, precum și mulți alții care o iubesc, ar fi putut să-și astîmpere poftele cuviincios, dar a făptuit și făptuiește zi de zi un păcat de care se cutremură cerul și pămîntul, marea și nisipurile. Cum de îngăduie Dumnezeu în bunătatea lui asemenea josnică ticăloșie și n-o pedepsește pe loc ! Dacă ați ști ce știu eu, ați scuipa-o cu scîrbă în obraz pe ea, și din vina ei, pe toate femeile din lume. Dar ce să mai stărui cu vorbe de prisos asupra unui păcat atît de murdar, care doar pomenit și trezește mai multă spaimă decît se poate închipui. (...) De aceea, dacă vreți să mă credeți, îndepărtați-vă cit mai curînd de dînsa, căci veți face un lucru înțelept. Fiindcă prințesa s-a încurcat cu unul pe nume

Lauseta, sclav negru cumpărat și vîndut, de lege maură, care e grădinar la palat. Și să nu credeți că toate astea sînt născociri, căci dacă îmi veți îngădui și veți păstra taina, o să vă fac să le vedeți chiar cu ochii domniei-voastre. (...)

— Spusele dumneavoastră, jupîneasă Văduvă, mi-au săgetat inima cu o durere cum n-am mai simțit niciodată. De acum înainte, din pricina stricăciunii de care mi-ați vorbit, o să-mi petrec cîte zile oi avea în lacrimi și plîns nemîngîiat, cu toate că nu așa îmi e felul. Ajuns aici, mă copleșesc o mie de gînduri, care se încheagă mai toate într-unul singur : să-mi pun capăt vieții aruncîndu-mă din înaltul acestui turn, sau azvîrlindu-mă în mare ca să țin tovărășie peștilor. De aceea vă rog, preacinstită doamnă, să faceți în așa fel încît să-mi văd cu ochii nefericirea, căci nu-mi vine să dau crezare unor spuse care întrec puterile închipuirii ; mi se pare cu neputință ca trupul ei ingeresc să se dăruiască de bunăvoie în mîinile unui negru sălbatic, în așa fel încît o lume întreagă să afle că frumusețea alteței-sale este un dar otrăvit pentru orice suflet cinstit ! (...)

După care n-a mai spus nici o vorbă, iar Văduva a rămas foarte îngrijorată că Tirante nu dăduse crezare deplină minciunilor ei.

Tocmai atunci a trecut împăratul pe acolo și, văzîndu-l pe căpitan, l-a luat de mînă ducîndu-l în altă încăpere ca să pună la cale treburile războiului. Rămînînd singură, Văduva a chibzuit astfel în sinea ei : „De vreme ce Tirante n-a vrut să se încreadă în spusele mele, n-are rost să mai stărui cu vicleșugul la care pornisem ; dar o să fac tot ce-oi ști ca să-l silesc să-mi îplinească dorința, măcar și de-ar fi să-mi vînd sufletul diavolului !“ (...)

Împăratul, dînd la întoarcere cu ochii de Văduvă, i-a spus :

— Du-te degrabă de spune împărătesei și fiicei mele că le aștept chiar acum în grădină.

Doamnele au coborît îndată unde le chemase şi au stat de vorbă despre felurite lucruri, el spunându-le printre altele că trimisese poruncă în tabără să vină două mii de lăncieri ca să-l însoţească pe căpitan la plecare. La auzul unei asemenea veşti, prinţesa cuprinsă de nelinişte s-a prefăcut că o doare capul, zicînd :

— Nu vreau să mă chinuiesc doar pentru că e căpitanul aici, aşa că o să-mi desfac pieptănătura, chiar dacă e dînsul de faţă.

Şi scoţîndu-şi toate podoabele de pe cap, şi-a despletit coşitele cele minunate de nu-şi găseau pereche pe lume. Cînd a văzut-o Tirante în toată strălucirea ei, a rămas uluit, îndrăgind-o şi mai avan. Prinţesa purta în ziua aceea o rochie de damasc alb, peste care aruncase o manteluţă din ţesătură franţuzească, cu găitane late de fir pe la toate cusăturile. În timp ce se plimba singură prin grădină, miinile ei frămîntau de zor capetele cingătorii, vădîndu-i astfel zbuciumul din suflet. Împăratul a întreat-o cum se mai simte şi dacă nu voia să-i cheme doctorii, însă ea a zis că nu, adăugînd :

— Răul meu n-are ce face cu doctori şi doctorii.

În timpul acesta Văduva Cuminte s-a sculat de la locul ei şi, luînd cu dînsa o însoţitoare şi doi scutieri, s-a dus acasă la un zugrav căruia i-a spus :

— Ai putea tu, care eşti meşter mare şi priceput, să-mi faci ceea ce-ţi cer, şi anume, să-mi întocmeşti dintr-o bucată de piele subţire şi neagră un chip zugrăvit aidoma cu cel al lui Lauseta, grădinarul nostru, cu păr cu tot, aşa cum îl are, alb şi negru amestecat ? Căci de Rusalii aş vrea să fac o glumă, prînzîndu-mi-l cu nişte zgîrciuri pe cap şi punîndu-mi mânuşi negre în miini ca să semăn a arap.

— Se poate, doamnă, cum să nu, a zis meşterul, numai că acum am cam mult de lucru. Dar dacă o să-mi plătiţi bine, o să vă fac pe plac, lăsînd totul la o parte ca să vă împlinesc voia.

Atunci Văduva a scos din pungă treizeci de galbeni, ca să meargă treaba strună, iar el i-a făcut chipul leit Lauseta.

După ce s-a plimbat prințesa un timp prin grădină, l-a văzut pe Lauseta îngrijind de un portocal, căci asta îi era slujba, și s-a dus să vorbească cu el. Văduva, care se și înapoiasse, s-a uitat la Tirante care era lingă împărat, făcându-i semn să-și privească aleasa cum stă la taifas cu negrul; el a întors capul într-acolo și a văzut-o pe domniță vorbind plină de însuflețire cu grădinarul, așa că și-a zis în sinea lui: „Of, răutatea asta de Văduvă e în stare cu tertipurile ei mincinoase să mă facă pînă la urmă să cred ce mi-a spus! Dar orice ar zice și-ar face, nu este cu putință ca prințesa să făptuiască o asemenea fărădelege, iar eu n-am să cred dacă nu văd cu ochii mei!”

În vremea asta împăratul a chemat o jupiniță, căreia i-a poruncit:

— Ascultă, Praxidis — așa era numele fetei — du-te la fiică-mea și îndeamn-o să-l cheme pe căpitan ca să-l roage să plece cît mai curînd în tabără, căci adesea cavalerii cei tineri fac mai multe de dragul unor ochi frumoși decît de dragul nostru.

Prințesa a trimis răspuns că așa o să facă de vreme ce i-o cerea maiestatea-sa și, după ce a mai vorbit o vreme cu Lauseta despre șirurile de portocali, a pornit să se plimbe prin grădină; cînd a ajuns în dreptul împăratului, l-a chemat pe Tirante, spunîndu-i că era ostenită, așa că s-o ia de braț ca să se plimbe. Numai Dumnezeu știe ce bucurie i-a făcut cavalerului rugămintea ei, iar după ce s-au îndepărtat puțin, el a început să-i spună în vorbe înflorite precum urmează:

— Mai fericit decît toți cavalerii din lume m-aș socoti dacă inima înălțimii-voastre mi-ar purta dragostea de care îmi vorbiți în cuvinte, căci atunci sufletul meu ar trăi într-o necontenită sărbătoare. Dar soarta-mi vitregă se tot sucește ca roata, fiindcă alțița-voastră sînteți veșnic

nehotărită, așa încît tocmai cînd mă cred mai fericit, îndată îmi întoarce fața cealaltă. S-ar zice că-mi poartă pică norocul, fiindcă-și arată spre mine fața cea zîmbitoare, dar faptele dovedesc tocmai dimpotrivă, găsind chiar și în lucrurile bune un prilej să le îndepărteze de mine. Ca atare nu-mi rămîne decît amintirea chipului vostru, pe care îl port în gînd, iar viața mi se scurge privindu-l neconținut, zi și noapte. Dar dacă soarta s-ar îndura cît de cît, îngăduindu-mi să dobîndesc măcar o pîrticică din ceea ce năzuiesc, aș deveni cu adevărat cavalerul cel mai fericit din cîți au fost vreodată pe lume; căci îmi ajunge și o fărîmă de nădejde de la înălțimea voastră ca să mă simt în al nouălea cer, iar dacă v-ați pleca urechea la cei nefericiți ca mine, poate că ar dobîndi iertare pentru greșelile lor. De aceea vă cer să ascultați cu milostivire dreptele-mi rugămînți, fiindcă cel nobil de viață și în purtări nu trebuie să-și îngăduie în suflet cruzimea hărăzită doar celor răi.

Buna domniță, ascunzîndu-și răbdătoare mîhnirea de parcă nici n-ar fi fost, a vorbit cu inima strînsă :

— Nu se pot zugrăvi în cuvinte suferințele cu care iubirea îmi chinuie cugetul oropsit, căci n-apuc bine să scap de o supărare, că alta-i și ia locul. Se crede despre mine că am noroc în dragoste, pentru că nimeni nu-mi cunoaște nefericirile, dar tinerețea mea se irosește în frămîntări deșarte, ispășind un păcat pe care nu l-am săvîrșit. Căci n-am fost învățată cu suferințele amorului și nici cu zbuciumul pe care-l îndură acum sufletul meu. Tocmai de aceea, ca să pun capăt acestor suferințe, am să-ți dau o cheazășie pentru ceea ce mi-ai cerut. Dă-mi mîna dreaptă să o împreunez cu a mea.

Iar după ce și-au împreunat mîinile, prințesa a spus :

— Pentru ca aceasta să fie o cununie adevărată, o întăresc prin viu grai : eu, Carmesina, îți dăruiesc trupul meu ție, Tirante el Blanco, ca o soție credincioasă și îl primesc pe al tău, ca soț credincios.

Cuvinte asemănătoare a rostit și Tirante, după cum se obișnuiește. Apoi prințesa a zis :

— Acum să ne sărutăm, în semn de credință, căci așa o cer sfinții Petru și Pavel, care să ne fie martori adevărați. (...) Teama de defăimare mă face însă să-mi păstrez fecioria, pe care orice fată trebuie s-o păzească cu grijă, ca să ajungă neprihănită în patul nupțial, și așa vreau să mi-o păstrez și eu cu voia senioriei-tale. Iată că a sosit clipa să te încredințezi pe deplin cât te iubesc, iar de acum înainte vreau să te răsplătesc pentru dragostea pe care mi-ai purtat-o și, ca să poți fi liniștit, îți cer doar hatirul să-mi păzești cinstea ca ochii din cap. Dintre toate relele cel mai mult mă întristează zilele cât o să fii plecat de lângă mine, pricină pentru care nu-ți pot arăta toată dragostea cuvenită marilor tale merite, însă voi aștepta clipa în care să-ți pot dovedi fără teamă cât de puțin preț pun pe viața mea. (...)

O bucurie de nespus a năpădit sufletul lui Tirante când s-a văzut pe calea care ducea spre coroana împărăției grecești prin această logodnă neașteptată.¹ Mai văzînd și dragostea mărinimoasă cu care aleasa domniță binevoise să-i arate iubirea nespusă pe care i-o purta, vorbindu-i cu suflet deschis și curat, i se părea lui Tirante în marea lui fericire că lumea întreagă nu prețuia nimic ca să merite a fi cucerită. (...)

S-au sărutat apoi de mai multe ori fără a fi văzuți, căci între ei și toți ceilalți se aflau șirurile de portocali. După

¹ Avem de a face cu o practică destul de răspîndită în acele vremuri, cînd căsătoriile nu se încheiau pe bază de sentimente, ci de interese, ori erau îndelung așteptate, ca în cazul de față (în rîndurile ce urmează se va vedea că trecuseră patru ani și jumătate de cînd Tirante jinduia la dragostea prințesei). Este așa-numita căsătorie secretă, prin care cei doi îndrăgostiți își jurau reciproc credință, în nădejdea că vor izbui să-și legalizeze apoi legătura. Un fapt similar, cu consecințe dramatice, se petrecuse chiar în familia autorului.

aceea s-au întors lângă împărat, iar prințesa, văzându-l îngîndurat, l-a întrebat :

— Seniore, ce vă frămîntă mintea ?

* — Fata mea, vreau să dau mîine o serbare în cinstea lui Tirante, iar pentru a slăvi nenumăratele lui biruințe pe mare și pe uscat se vor pune în biserica noastră Sfînta Sofia atîtea steaguri cîte bătălii a purtat și cîte cetăți, tîrguri și orașe a cucerit, înapoindu-le stăpînirii grecești. Toate steagurile acestea vor fi înșiruite în jurul altarului, cu însemnele lui Tirante, care a adus atîtea binefaceri împărăției noastre, dovedindu-se cu adevărat prin faptele sale un apărător al binelui obștesc și un cuceritor al lumii.

Toate acestea au fost așternute în scris, întru amintirea virtuosului Tirante și ca să fie drept pildă cavalerilor de atunci și de mai tîrziu. Împăratul și-a chemat sfetnicii la divan, spunîndu-le care-i era dorința, iar ei l-au lăudat zicînd că foarte bine se gîndise măria-sa ; și numărînd ei cîte cuceriri făcuse Tirante în patru ani și jumătate, au văzut că erau trei sute șaptezeci și două de tîrguri, cetăți și orașe.

Cînd a intrat împăratul la divan, Tirante, aflînd de ce se strînseseră, n-a vrut să fie de față, așa că s-a dus la locuința lui ca să nu mai audă laudele acelea deșarte ; pe de altă parte, cum la sfaturile marilor seniori se înfruntă multe păreri, n-ar fi vrut ca de față cu el să îngăduie cuiva a-l contrazice pe împărat. Cînd s-a încheiat divanul, măria-sa a trimis după meșterii ce urmau să se îngrijească de cele cuvenite pentru ca steagurile să fie puse fără întîrziere la locurile lor. (...)

A doua zi împăratul a trimis vorbă doamnei și fiică-si ca împreună cu toate jupînițele să vină bogat înveșmîntate la sărbătorirea lui Tirante. I-a poftit apoi la palat pe toți cavalerii și doamnele din oraș. Dumnezeu știe că prințesa, care se culcase tîrziu, ar fi fost mai dornică să doarmă decît să iasă din casă, dar de dragul lui Tirante și vîind ca serbarea să fie cît mai strălucită, s-a dat jos din pat

și, îmbrăcîndu-se cu tot dichisul, s-a dus împreună cu jupînițele ei în sala cea mare, unde l-au găsit pe împărat cu toată curtea în păr, alături de cavalerii și doamnele din oraș. După ce s-a alcătuit alaiul, au străbătut orașul cu cele trei sute șaptezeci și două de steaguri în frunte și, astfel înșiruiți după rang, s-au dus la biserică.

Tirante s-a apropiat de prințesă, care l-a privit drăgăstoasă, vădind prin cuvinte bucuria că-l vede, deși nu i-a putut spune decît atît :

— Tirante, seniorul meu, tot ce am este al tău.

El însă n-a îndrăznit să-i răspundă de teama împăratului și a celor din preajma ei. Atunci s-a început slujba cu mare solemnitate și cînd s-a adus apa sfințită, s-a agătat primul steag, după *confiteor*¹ un altul, iar apoi, la fiecare antifon sau psalm mai agățau cîte unul, așa încît pînă la terminarea slujbei fuseseră înălțate toate. Tirante, nevrînd să stea la locul lui obișnuit și nici lîngă împărat, a intrat cu mătăniile în mînă într-o capelă de pe margine, de unde putea s-o privească în voie pe prințesă. Ce e drept, n-a prea depănat multe mătănii la slujba aceea, cît despre prințesă, n-aș ști să vă spun decît că nu și-a luat nici o clipă ochii de la el, așa încît toată curtea a băgat de seamă.

După ce s-a terminat slujba și agățatul steagurilor, lumea a ieșit din biserică, oprindu-se în piața din fața palatului, ale cărui ziduri erau îmbrăcate în pînzeturi roșii de sus pînă jos, iar piața era plină de mese încărcate, căci bunul și darnicul senior se îngrijea de cavalerii destoinici și demni de cinstire, răsplătindu-i cu măreție prin bunuri și onoruri pe cei care-și arătaseră vrednicia. Mărinimosul împărat a poruncit ca serbarea să țină opt zile în tot orașul, iar în zilele acelea să vină la masă cine o pofti. Dar soarta haină și potrivnică celor buni n-a vrut să fie astfel, neîngăduind împlinirea celor opt zile de sărbătoare.

¹ Numele unei rugăciuni catolice rostită în timpul slujbei.

După ce a prânzit împăratul și toată lumea, în piață a început dansul ; în vremea asta prințesa s-a întors la palat și, intrînd în odăile ei ca să-și schimbe rochia, a urcat împreună cu două jupînițe în turnul vistieriei unde au cîntărit un purcoi de ducați, iar prințesa i-a dat Placerdemividei însărcinarea să-i trimită acasă la Tirante. (...)

A doua zi la ceasul slujbei toată lumea bună din oraș s-a adunat din nou pentru serbarea începută, așa încît pînă după prînz Tirante n-a găsit nici un prilej să-i vorbească prințesei ca să-i mulțumească pentru darul trimis. Iar dacă în prima zi serbarea fusese măreață, ospățul acesta a fost și mai îmbelșugat, așa încît ar fi prea lung de povestit. Dar după ce s-a strîns masa, i s-a spus împăratului că, deoarece în noaptea trecută dormise foarte puțin, bine ar face măria-sa dacă s-ar odihni oleacă, pentru ca la ceasul petrecerii să se întoarcă cu toții acolo. Cînd să pornească înspre palat, Tirante s-a apropiat de prințesă, șoptindu-i la ureche :

— N-am cuvinte destul de drăgăstoase, nici gură să le rostească, pentru a vă răspunde la atîta cinstire cîtă îmi face alteța-voastră zi de zi, încît nu mai știu cum să vă mulțumesc.

Ea i-a răspuns grăbit, căci nu îndrăznea să-i spună prea multe din pricina împărătesei care era lîngă ea, așa că i-a spus doar atît :

— Tu ești stăpînul meu, care ții în mîinile tale toată liniștea mea ; tu hotărăști dacă vom fi în pace sau în război. Dacă n-o să te ajut pe tine, care ești domnul și stăpînul meu, pe cine altul să ajut ? Deocamdată este puțin ceea ce fac, față de ce am de gînd, dar dacă vei vrea mai mult, îți sînt deschise porțile vistieriei care stă închisă pentru oricare altul.

În timp ce Tirante îi mulțumea de zor, au ajuns la odăile împăratului, care a intrat înăuntru împreună cu

doamnele sale. A rămas afară doar Văduva Cuminte, care s-a oprit în capul scării ca să-l aștepte pe Tirante, căci cu viclenia ei muierască pusese totul la cale pentru a săvârși o mișelie cum nici cu gândul nu poți gândi.

**Mirșavul vicleșug cu care l-a înșelat Văduva
pe Tirantē**

Îndată ce l-a văzut pe Tirante, Văduva și-a luat o înfățișare cit mai dulce și zîmbitoare ca să-i pice cu tronc și i-a vorbit precum urmează :

— Nu mă mai miră că vreți să cuceriți lumea, cînd pe mine m-ați înrobit astfel ! Căci soarta dușmană tihnei a înlănțuit slabul meu trup cu dragostea ce o nutresc pentru senioria-voastră. Ea este cea care mă face să vorbesc, văzînd cum, cu ochii deschiși și de bunăvoie, vreți să vă înecați într-o băltoacă de untdelemn. (...) Prin urmare, seniore Tirante, dacă veți binevoi să veniți după ceasul două într-un loc ferit, o să puteți vedea tot ce v-am spus.

Tirante a zis că se învoiește și va fi gata la ceasul hotărit de dînsa. Atunci Văduva s-a despărțit în grabă de el, ducîndu-se în spatele grădinii unde făcuse rost de casa unei bătrîne, punînd să se aducă un pat și niște perdele frumoase ca pentru gustul lui Tirante. Cînd a socotit afurisita că era timpul potrivit, s-a întors în taină să-l ia și, cerîndu-i să se lege cu jurăminte, l-a pus să îmbrace niște veșminte străine ca să nu fie cunoscut, după care l-a dus la casa bătrînei.

Odaia avea o fereastră mică ce dădea spre grădină, prin care s-ar fi văzut tot ce se petrece acolo, doar că era foarte sus, așa că nu te puteai uita pe ea decit supt pe o scară. Dar Văduva adusese două oglinzi mari, punînd una

sus la fereastră, iar pe a doua jos, în fața ei, la înălțimea lui Tirante, astfel încît tot ce se oglindea în cea de sus se vedea și în cealaltă, ele aflîndu-se față în față. Ca să vă lămuresc mai bine, să zicem că cineva are o rană la spate : ce face ca s-o poată privi ? Pune o oglindă pe perete, iar alta în fața ei, așa că rana oglindită de prima se va vedea și în cealaltă.

După ce și-a făcut pregătirile și l-a lăsat pe Tirante în odăiță, Văduva s-a întors pe furiș la palat, unde a găsit-o pe prințesa dormind în patul ei și a început să-i spună :

— Scoală, domniță, căci măria-sa împăratul ți-a trimis vorbă prin mine că au zis doctorii să te trezești din somn fiindcă după noaptea nedormită de ieri, dacă te pui acum pe somn, cu stomacul plin și pe căldură, o să te apuce tot felul de slăbiciuni vătămătoare pentru sănătatea firavă a măriei-tale.

Și îndată a deschis larg ferestrele ca s-o facă să se trezească, iar domnița n-a avut încotro, auzind cită grijă-i purta părintele ei. Sculîndu-se din pat, și-a pus doar o fustă de brocart, așa cum era, fără pieptar sau năframă pe umeri, cu părul despletit pe spate. Văduva i-a spus :

— Doctorii zic că o să-ți faci bine verdeața dacă cobori în grădină, și acolo o să petrecem cu tot felul de jocuri ca să-ți piară somnul, căci mi-am făcut pentru Rusalii o mască ce seamănă leit cu grădinarul, iar Placerdemivida, căreia îi plac grozav asemenea șotii, și-a pus-o pe cap și o să facă tot felul de năzdrăvăanii de-ale ei.

Prințesa a coborît în grădină cu Văduva și două jupînițe, iar Tirante, care sta cu ochii ațintiți la oglindă, le-a văzut venind și așezîndu-se lîngă un pîrîiș. Văduva, care pusese cu grijă totul la cale, făcuse în așa fel încît grădinarul să nu fie acolo, trimițîndu-l pînă la Pera. O ajutase pe Placerdemivida să-și potrivească masca, pe

care meşterul o făcuse aidoma negrului, şi jupîniţa îmbrăcată cu straiile lui a intrat pe poarta grădinii. În clipa aceea Tirante n-a mai avut nici o îndoială că era chiar grădinarul maur, care venind cu sapa pe umăr s-a apucat să sape. Curînd după aceea s-a apropiat de prinţesă şi, aşezîndu-se lîngă ea, a început să-i sărute mîinile. Pe urmă a cuprins-o de mijloc spunîndu-i vorbe de dragoste, la care prinţesa a izbucnit în rîs de i-a pierit somnul pe loc. Negrul o strîngea tot mai tare în braţe, mîngiînd-o cu îndrăzneală, spre veselia celorlalte care ascultau glumele hazlii ale jupîniţei Placerdemivida. Văduva se tot întorcea către Tirante, frîngîndu-şi mîinile şi scuipînd pe jos în semn de silă şi supărare pentru ceea ce făcea prinţesa.

Închipuţi-vi-l pe nenorocitul Tirante, care abia cu o zi înainte fusese atît de mîndru şi fericit că-şi văzuse visul împlinit, dobîndind drept logodnică o domniţă de neam mare, iar acum îi era dat să-şi vadă cu ochii nefericirea, amărăciunea şi durerea. Frămîntat de gînduri, s-a întrebato dacă nu cumva oglinzile acelea erau amăgitoare şi le-a făcut ţândări cu să se uite de nu era în ele vreo drăconvenie vrăjitoarească, dar osteneala i-a fost în zadar. A dat să se caţăre la fereastră ca să vadă ce se mai întîmpla şi cum se va isprăvi hîrjoneala aceea, dar negăsind nici o scară, căci Văduva o ascunsese de teamă, a ridicat în picioare banca de lîngă pat şi, tăind o frînghie de la o perdea, a trecut-o printr-un belciug de sus şi s-a căţărat pe ea. Atunci a văzut cum grădinarul cel negru o lua de mînă pe prinţesă şi o ducea într-un şopron din grădină unde-şi ţinea unelte de grădinărit şi avea un pat pe care dormea. (...)

După ce a văzut cu ochii lui asemenea ticăloşie, Tirante a fost năpădit de gînduri negre şi cu glasul frînt de durere a început să se tînguiască :

— Ah, soartă vrăjmașă a tuturor celor dornici să trăiască cinstit pe lumea asta ! De ce ai îngăduit ca bieții mei ochi să vadă un lucru care n-a mai fost văzut de nici un alt muritor și nici cu gândul nu s-ar putea gândi, de vreme ce femeia, prin firea ei, e în stare de orice ticăloșie ? Vai, soartă nemiloasă ! Cu ce te-am supărat oare de mă faci biruitor în bătălii, dar în dragoste cel mai lipsit de noroc din cîți s-au născut pe lume ? (...)

În clipa aceea a intrat Văduva, care stătuse o vreme la ușă ascultînd tînguielele lui Tirante și își spusese : „Acum lucrurile o să se petreacă așa cum le-am pus eu la cale !” Intrînd în odaie, l-a găsit pe Tirante copleșit de durere și cu perna udă de lacrimi, tînguindu-se neîncetat. S-a așezat lîngă el, așteptînd, doar-doar i-o spune ceva, gata să-i împlinească orice dorință. Dacă a văzut că nici gînd n-avea s-o bage în seamă, a început să-i spună ca să-l aline :

— Mișcată de o nețărnumită dragoste, cu care e firesc să iubești o făptură aleasă, și văzînd cum vi s-a întinat mîndria și onoarea, nu mă pot mîngîia la gîndul că un om atît de deosebit și plin de virtuți a dat atîtea dovezi de vitejie pentru o femeie care nici nu-l înțelege, nici nu-l prețuiește, preferînd în loc de aur, plumb. Mare osîndă i se cuvine celei ce a ales nerușinarea, fără a ține seama de ocara pe care i-o va aduce o asemenea destrăbălare, de care nu vrea să se lepede cu prețul nici unei rugăminți sau muștrări, dornică doar să-și îndeplinească nepăsătoare poftete. Iar eu ce pot să fac, nefericita de mine ? (...)

— Eu am mai multe temeieri de a mă tîngui decît orice îndrăgostit, i-a răspuns Tirante, pentru că, după ce am atins treapta cea mai înaltă a dragostei pe care mi-o putea hărăzi soarta, a doua zi chiar m-am trezit cel mai lovit și mai înjosit om din lume, văzînd cu ochii mei

cum un maur tuciuriu¹ se bucură în liniște de ceea ce eu n-am putut dobîndi nici prin rugăminți, nici prin atîtea primejdii și suferințe cîte am îndurat de dragul ei. Astfel încît, un om năpăstuit ca mine n-ar mai trebui să trăiască pe lume, ca să nu mai aibă prilejul să se încreadă în vreo femeie.

Și cum s-a ridicat de pe pat gata să plece, Văduva i-a spus :

— Seniore, mai zăboviți un pic, căci acum trece multă lume pe uliță și pentru nimic în lume n-aș vrea să vă vadă cineva ieșind de aici. Am să mă duc însă la fereastră și o să vă spun cînd o fi timpul să plecați. ~

Tirante, doborît de durere, s-a întors iar spre pat cu gîndul doar la nenorocirea lui. Văduva a intrat în iatacul bătrinei gazde unde s-a dezbrăcat în grabă, apoi și-a tras pe ea o cămașă parfumată, împodobită cu felurite zorzoane, de parcă pleca la nuntă, și o fustă de catifea neagră. Descheiată la piept, a intrat în odaie și s-a așezat lingă Tirante cu îndrăzneală, îmbiindu-l fără rușine precum urmează :

— Dacă ați cunoaște suferințele care-mi bîntuie sufletul din pricina dragostei ce v-o port, nu s-ar putea să nu vă fie milă de mine, căci nu se află pe lume putere mai mare decît aceea a iubirii. Vai, minunatul cavaler, cîte daruri și rugi n-am închinat sfinților din ceruri pentru însănătoșirea voastră și cîte mătăanii, pomeni și posturi n-am făcut, căznindu-mi trupul ca să vă văd apărât de rele ! Eu înduram canonul, iar prințesa se gîndea doar

¹ Odată cu expansiunea islamică, denumirea de mauri s-a aplicat tuturor populațiilor de religie mahomedană ; dealtfel turcii și arabii erau numiți în diversele cronică ale vremii cînd mauri, cînd sarazini, cînd turci sau chiar „beduini din Turcia“. Practicarea sclaviei era răspîdită nu numai în lumea islamică, ci și în țările creștine cu care aceasta se afla în război, astfel încît prizonierii „necredincioși“ erau oferiți pe ambele piețe ca sclavi, indiferent de culoare, rasă și naționalitate.

la plăceri ; căci nu s-a aflat vreodată femeie mai credincioasă ca mine și unde ați putea să găsiți o dragoste mai curată decît a mea ? Eu nu m-am lăsat niciodată cuprinsă de vreo altă patimă în afară de iubirea de acum, care a întrecut toate puterile minții. Iată cu ce m-am ales fiindcă am fost mereu credincioasă bărbatului meu și n-am cunoscut nici un alt bărbat în afară de el ; de aceea zic că v-ar fi de mai mare priință să mă aveți pe mine în odăile sau corturile domniei-voastre, gata să vă slujesc neconținut, decît pe o domniță fătarnică, orbită de un negru păcătos, rob cumpărat și vîndut. Ea, care n-a fost cinstită față de părintele ei, cum o să fie cinstită față de soț ? (...)

— Doamnă, aveți bunătatea să nu-mi mai chinuiți sufletul și așa atît de îndurerat, încît e gata să-mi părăsească trupul, căci la tot ce mi-ați spus n-am nimic de răspuns, și nu e nevoie să vă răciți gura degeaba. Pot să vă spun doar atît, că pe altelea-sa n-am să o pot da uitării, așa cum nu-mi pot lepăda credința.

Atunci Văduva a zis :

— De vreme ce nu vreți să mă iubiți, îngăduiți-mi măcar să mă întind puțin lingă senioria-voastră.

Și zicînd acestea, și-a scos iute fusta, care nu era încheiată. Cînd a văzut-o Tirante în cămașă, a sărit cît colo din pat, a deschis ușa și pe-aici i-a fost drumul, ducîndu-se acasă copleșit de durere. Dar nici Văduva n-a rămas mai veselă.

Ajuns la el în odaie, s-a simțit cuprins de un asemenea zbucium încît nu mai știa cum să și-l potolească, învîrtindu-se de colo pînă colo cu șiroaie de lacrimi pe obraz. Tot plimbîndu-se așa și mai așezîndu-se, apoi iar sărind în picioare, a petrecut vreo trei ceasuri, după care, împins de minie, a ieșit singur din casă ; ascunzîndu-și fața, s-a dus neștiut la șopronul din grădină, unde l-a găsit pe grădinarul negru care se întorsese de curînd și își trăgea în ușa niște nădragi. Încredințîndu-se că nu era nimeni

prin preajmă, Tirante l-a înhățat de păr și, împingându-l în șopron, i-a tăiat beregata, după care s-a întors acasă fără să fie văzut, fiindcă la ora aceea toată lumea era în piață unde se ținea petrecerea. Apoi a prins să zică :

— O, Dumnezeu mare și drept ! Ție, care îndrepti greșelile noastre, îți cer nu osîndă, ci răzbunare pentru această femeie rătăcită. Spune, domniță nemiloasă, făptura mea nu s-ar fi potrivit mai bine dorințelor tale decât aceea a unui grădinar arap ? Dacă m-ai fi iubit așa cum credeam, ai fi fost și acum a mea și n-ai fi putut găsi un altul care să te îndrăgească mai mult. Iar dacă dragostea te-ar fi stăpînit cu atîta tărie ca pe mine, nu ți-ar mai fi plăcut de altul, dar eu îți spun că nu m-ai iubit niciodată.

Să-l lăsăm acum pe Tirante să-și plîngă durerea și să ne întoarcem la împărat, care tocmai se pregătea să se ducă cu doamnele la serbare, cînd a sosit o ștafetă care-l înștiința de o tristă întîmplare petrecută în tabără cu trei zile în urmă, așa cum vom povesti mai jos.

Sfada care a izbucnit între ducele de Pera și ducele de Macedonia

Ducele de Macedonia și cu ducele de Pera erau căpitani peste toată tabăra și ieșeau deseori ca să se bată cu turcii. Aceștia se temeau grozav de apa pe care creștinii o slobozeau prin șanțuri asupra lor și din pricina asta se iscau neconținut încăierări, murind o mulțime de oameni de o parte ca și de alta. Dar de fiecare zece creștini piereau cîte trei sute de necredincioși datorită faptului că, atunci cînd turcii intrau pe pămînturile cetății San Jorge, creștinii deschideau toate stăvilarele rîului și canalelor, și cum pămîntul era lutos, caii rămîneau

Împotmoliți iar pedestrașii își smulgeau cu greu picioarele din mocirlă, pierind astfel pe capete.

Dar din nefericire, într-o bună zi turcilor le-a dat prin gând să vină în număr de vreo patru mii, înarmați cu sape, coșuri, tirnăcoape, oțet și foc ca să spargă muntele¹ așa încît să îndrepte riul către o albie seacă, lăsîndu-i pe creștini fără apă. Ceva mai departe, la vreo leghe de tabăra turcilor, era o fostă așezare nelocuită și pustie, unde mai rămăsese în picioare o bucată din împrejmuirea năruită. Oamenii califului și ai sultanului au venit peste noapte; pedestrașii au rămas printre dărîmăturile părăsite, pe cînd călărima s-a ascuns într-o pădure la o jumătate de leghe mai încolo.

Dimineața, iscoadele creștinilor i-au înștiințat pe căpitani de venirea turcilor și, ținînd sfat în grabă, au hotărît cu toții să încalce pe cai și să pornească bine înarmați împotriva lor.

Au trimis mai întîi cercetași, care s-au întors cu vestea că dușmanii voiau să străpungă muntele ca să pună stăpînire pe apă, așa că au pornit într-acolo. Ajunși la fața locului, pedestrima a și început să se bată și, cum încăierarea a ținut mult, au fost pierderi mari de ambele părți. În cele din urmă, aproape de amiază, turcii văzîndu-se prea strîmtorați, au azvîrlit uneltele din mînă și au rupt-o la fugă. Creștinii au pornit în goană după ei către un vad aflat la vreo jumătate de leghe, dar apa era atît de mare, încît nu puteau trece decît anevoie și cu primejdie, iar cînd au ajuns dincolo, ceilați le-o luaseră cu mult înainte. Călărașii, în număr de vreo cinci mii, au lăsat pedestrima în urmă și au pornit în galop întins

¹ Din timpuri foarte vechi și pînă la descoperirea substanțelor explozive, procedeul de spargere a masivelor stîncose pentru tăierea drumurilor, drenarea cursurilor de apă sau alte asemenea lucrări era cel indicat sumar aici. Se făceau focuri pentru a încălzi piatra, peste care se turna apoi un lichid care o făcea să crape, așa încît pe urmă era lesne de spart.

după dușmani, urmărindu-i pînă ce și-au căutat adăpost în locul acela pustiu, care acum s-a dovedit însă a fi înțesat de oșteni, căci turcii se întăriseră în spatele zidului năruit. Atunci ducele de Macedonia a spus :

— Seniori, părerea mea e că nu trebuie să ne avîntăm mai departe, neștiind ce piedici și capcane ne-au pregătit vrăjmașii, care nu se gîndesc decît cum să ne hărțuiască mai rău.

Dar ducele de Pera, care împărțea căpitănia cu Diafebus, și era ros de invidie, a zis cu răutate :

— Tu, duce de Macedonia, ești încă nou în meșteșugul armelor și prea puțin încercat în ale războiului, de vreme ce pui primejdia înainte. — Apoi, oftînd cu obidă și minie, a urmat : Pentru asemenea nevolnicie s-ar cuveni ca la moarte trupul să-ți fie ars și nu îngropat, ca să-ți rămîină numele de ocară pe veci ! Acum e prilejul să dovedești dacă ai măcar o fărîmă de vitejie, deși pare-mi-se că n-ai avut niciodată. Ascultă-ți mai bine îndemnul minții decît pe acela al mîndriei, și ia-o cumînte la fugă, căci îți stă mai bine la oraș, printre muieri, decît aici ; așa că ferește-te de neajunsurile și primejdiile războiului în care te-ai vîrît cu nesăbuiță !

Ducele de Macedonia ar fi vrut să se stăpînească de rîndul acela, ca să nu stîrnească zîzanie printre oșteni și să nu-i vadă întorcînd spatele dușmanului pentru a se încăiera între ei ; dar neizbutind, să se înfrîneze, i-a răs-puns precum urmează :

— Duce de Pera, mai bine tăceai decît să vorbești, ori ți-ai fi făcut cruce cu limba-n gură, căci în tabăra asta sîntem cunoscuți amîndoi și se știe ce ne poate pielea. Cui i s-a datorat gloria bătăliilor ? Mie, ducele de Macedonia, care sînt socotit învingătorul, iar ducele de Pera învinsul, avînd o faimă proastă, pentru nepriceperea lui în luptă, care îi miră pe toți cei ce au obraz. Și cum tru-fia nu te lasă să ascuți de altul, judeci strîmb și pășești greșit, iar ca atare te vei alege doar cu ocară și defăimare,

lucruri de care trebuie să se ferească orice cavaler, fiind dator mai degrabă să-și primejduiască de o sută de ori viața decît să i se arunce în obraz ocara lașității. Iar eu socotesc că un cavaler cinstit face bine să dea înapoi atunci cînd se vede înfrînt, căci ar dovedi prea puțină minte mergînd orbește la moarte, așa cum s-ar întîmpla acum, în loc să privească cu bărbăție spre ceea ce va avea de făcut. Și îți mai spun că dacă va fi să pier înaintea dumatule, oricare mi-ar fi moartea, duhul meu o să te urmărească pretutindeni cu mare minie.

Ceilalți cavaleri și seniori s-au amestecat în sfada lor, făcîndu-i să tacă, însă unii ziceau să meargă înainte iar alții să se întoarcă înapoi, căci așa se întîmplă întotdeauna cînd sînt mai mulți căpitani. (...) În cele din urmă au fost nevoiți să meargă înainte, căci ducele de Pera a spus :

— Cine vrea, să mă urmeze, cine nu, să se întoarcă ; sînteți liberi să faceți cum credeți !

După care a pornit-o înainte, iar ceilalți s-au văzut siliți să-l urmeze. Cînd au ajuns la așezarea părăsită, turcii s-au arătat de după zid, apărîndu-l cu strășnicie. Cum tocmai acolo era o viroagă, creștinii au trebuit să descalece și să se bată vitejește pe jos, cu lancea în mînă, căci alte arme n-aveau. Pe cînd se luptau astfel, sultanul a ieșit pe o poartă iar califul pe alta, așa că i-au prins la mijloc făcînd mare măcel și luînd numeroși prizonieri. Pot să vă spun că în această tristă împrejurare toți cei care descălecaseră au fost prinși sau uciși, de n-a scăpat nici un cavaler.

După biruința aceasta, necredincioșii s-au întors în cetatea Bellpuig, aruncînd prizonierii în temniță. Vestea i-a sosit împăratului pe cînd ședea în sala cea mare, așteptînd să vină doamnele ca să coboare în piață la serbare. Tristă le-a fost ziua aceea și plină de jale, căci cîte femei nu-și pierduseră tatăl, bărbatul, feciorul sau fratele ! De față cu toată lumea, împăratul a spus :

— Voi, văduve nemîngiate, puneți-vă iarăși pe plîns, smulgeți-vă părul din cap, zgîriați-vă fața cu unghiile și îmbrăcați veșminte cernite, căci s-a prăpădit floarea cavalerilor, care nu va mai fi în veci redobîndită. O, Grece oropsită, o să rămii orfană, văduvă și părăsită. Acum vei avea parte de alt stăpîn ! (...)

Pe cînd grația astfel, au intrat doi oameni fugiți din tabără, care au istorisit cu de-amănuntul cum se întîmplase prăpădul, cum se sfădiseră cei doi duci și cum pierduseră cinci mii de cavaleri, fie prinși, fie uciși. (...)

Atunci împăratul s-a ridicat din jîlt și scoțînd un strigăt de durere s-a apucat cu mîinile de cap, și cu obrajii brăzdați de lacrimi a plecat în odaia de alături. Prințesa, văzîndu-l lovit de o asemenea durere, a simțit cum îi fuge viața din trup și a căzut fără cunoștință. După o vreme, doctorul cel mai învățat dintre cei de față a zis :

— Nu prea mai am nădejde s-o văd pe domniță venindu-și în fire, căci și-a pierdut de trei ori cunoștința, iar acum nu-i mai simt bătăile inimii. Mă tem să nu-și fi dat sufletul.

Auzind cuvintele doctorului, Țirante a zis cu obidă :

— Ah, moarte crudă și nedreaptă ! Cum vii să-i iei pe aceia care nu te doresc și fugi de cei ce ar fi bucuroși să te urmeze ! N-ar fi fost mai bine și mai drept să mă fi luat întîi pe mine, decît s-o văd murind pe această femeie, căci fecioară nu mai este ! Însă în ciuda răului pe care mi l-a făcut, doresc s-o urmez cu credință.

Copleșit de durere, a căzut la pămînt, prăbușindu-se cu toată greutatea trupului peste piciorul beteag, așa că i s-a rupt din nou, vătămîndu-se și mai tare decît înainte. L-a podidit sîngele pe nas și pe urechi, curgînd șiroaie și din rana de la picior, astfel încît a fost mare minune că nu s-a prăpădit de tot. L-au înștiințat în grabă pe împărat, iar el a răspuns cu durere adîncă :

— Nu e de mirare, de vreme ce a aflat că din neamul lui n-a scăpt nimeni de moarte sau teniniță ; dar tocmai

asta-mi aduce o slabă nădejde, căci se va bate ca un leu ca să-și scoată rudele și prietenii din robie.

Nefericitul împărat, nerăbdînd să nu-l vadă pe Tirante, a ieșit din odaie și, cînd a dat cu ochii de fiică-sa care zăcea ca moartă, a biiguit :

— Dumnezeu să mă ierte, că nici nu știu de care să văd mai întîi !

A poruncit să fie ridicată fiică-sa și dusă în patul ei, iar Tirante a fost culcat într-o odaie frumoasă. L-au dezbrăcat în grabă ca să-i îngrijească piciorul, punîndu-i oasele la loc, dar el n-a știut nimic din toate astea, căci a zăcut treizeci și șase de ore fără cunoștință.

Cînd și-a venit în simțiri a întrebat cine îl adusese acolo, iar Hipolito i-a spus :

— Cum, seniore, nu știi de spaima grozavă pe care ne-ai tras-o, căci ai zăcut două zile în nesimțire și fără să iei o îmbucătură ca să te poți întrema ? Acum însă te rog să faci tot ce-ți vor spune doctorii.

— Nu vreau să fac nimic pentru a mă însănătoși, fiindcă nu-mi doresc decît moartea, ca să-i țin ei tovărășie.

S-au dus îndată să-i spună împăratului, iar prințesa, care-și venise în fire, a auzit și ea. Mai apoi, Tirante a întrebat :

— Spuneți-mi cum îi este prințesei.

— Foarte bine, seniore, a răspuns Hipolito ; și-a revenit.

— Așa mă gîndeam și eu, că nu poate să-i fie prea rău, de vreme ce abia acum cîteva zile a avut parte de ceea ce dorea, deși cred că acum n-o să se prea laude cu asta. Nû e nici prima nici ultima care a făcut-o ; și doar știu bine că nu e tare ca fierul, nici neclintită ca piatra. Căutați însă ca la moartea mea numele să-mi rămînă fără pată printre oameni, fiindcă dacă am păcătuit cu ceva, nici cel care-și ispășește osînda pe roată nu e mun-

cit de atîta suferință ca mine. Vai, ce chin este să nu poți spune deschis ce te doare !

În timpul acesta a intrat împăratul cu doamnele sale și au început toți să-l întrebe cum se mai simte, dar el, fără să ia seama la nimeni, se tînguia într-una, de s-au mirat cu toții cum de nu răspunsese la binețele împăratului și ale doamnelor. (...) Apoi a rugat ca nimeni să nu-i mai spună nimic, iar doctorii nu știau ce să facă, fiindcă din pricina supărării nu voia să primească nici un leac. Bătrînul împărat cu toată curtea lui nu puteau decît să plîngă și să se zgîrie pe ochi, nemaitihnindu-le masa ori odihna la gîndul atîtor cavaleri duși în robie, cînd toată nădejdea le era doar la Dumnezeu și la Tirante. Dar văzîndu-l ajuns în asemenea stare, și-au zis că nu mai era nici o scăpare, așa că lăsîndu-l cu durerea lui, au ieșit din odaie.

**Sfatul dat împăratului de o bătrînă pentru a-l
înzdrăveni pe Tirante**

Doctorii îi aduceau tot felul de leacuri, dar în zadar, căci nu-i erau de nici un folos. Însă cum vestea bolii lui s-a răspîndit pretutindeni, o evreică bătrînă s-a înfățișat înaintea împăratului, vorbindu-i cu îndrăzneală precum urmează :

— Dragostea ce o port mării-tale, ca orice supus credincios, m-a făcut să vin înaintea ta, fiindu-mi milă să te văd tocmai acum, la bătrînețe, văduvit de împărăteasca-ți coroană. Și cum e limpede că singura nădejde de scăpare este în mîna viteazului cavalier Tirante el Blanco, a cărui viață e în primejdie (...) am chibzuit că, dată fiind firea lui neînfricăță, nu-l va răbda inima să nu se dea jos din pat dacă vei face precum îți spun. Po-

runcește măriia-ta să vină încoace o mulțime de oșteni care să dea năvală cu răcnete în palat, pînă în camera lui, zăngănindu-și săbiile și scuturile. Cînd s-o trezi din somn și-o întreba ce e cu atîta oștime și larmă, să i se spună că turcii au ajuns la porțile orașului ; în felul ăsta o să-i piară din minte orice alt gînd și o să sară din pat ca să nu rămînă de rușinea lumii.

Împăratul a chemat doctorii și alți oameni ai săi de nădejde, spunîndu-le ce povață îi dăduse bătrîna, iar ei au zis că n-ar fi rău să încerce. Zis și făcut, au dezlănțuit asemenea larmă și țipete în oraș, încît le-a auzit și Tirante înainte de a intra careva la el, iar evreica bătrînă, care-l păzea la căpățiiul patului, i-a spus :

— Scoală, seniore căpitan, și nu te speria de moarte ! Iată că dușmanii tăi, turcii, sînt la porțile orașului, căci au venit să se răz bune pe tine.

Cînd a auzit ce spunea, Tirante a întrebato pe bătrînă :

— Să fie adevărat că au ajuns turcii chiar așa de aproape de mine ?

— Dacă binevoiești să te scoli, o să vezi că sînt mult mai aproape decît îți închipui. Coboară din pat și du-te la fereastră, că o să vezi cu ochii tăi ce urgie te așteaptă.

Atunci Tirante și-a cerut iute hainele, a pus să i se lege bine piciorul cu multe feșe de pînză și, punîndu-și cu grijă armura, îndată a fost în șa împreună cu o ceată de însoțitori, pornind-o cu atîta osîrdie de i-a trecut mai toată slăbiciunea și s-a simțit iar în puteri. Împăratul și doctorii care se strînseseră în preajma lui, i-au spus să nu plece așa vlăguit, ci să ia niște leacuri și o fiertură întăritoare, ca să pornească mai întremat la bătălie, iar el a făcut cum i-au spus. Pe urmă, aflînd că toate fuseseră puse la cale ca să-l scoată din starea în care zăcea, a zis :

— Lăudat fie Domnul că o femeie a fost cea care m-a smuls din ghearele morții, de vreme ce tot o femeie mă

adusesse în halul ăsta ! Bun sfat i-a dat împăratului și doctorilor săi !

Dar pînă să-și fi părăsit Tirante patul, prințesa stătuse îngenuncheată la o icoană a Maicii Domnului aflată la ea în iatac, fără să aibă habar de toate cele puse la cale și, sărutînd pardoseala, se ruga fierbinte zicînd :

— O, Maică îndurătoare, regină a îngerilor și preamilostivă împărăteasă a creștinilor, ascultă-mă ! Îndură-te de mine, care mi-am pierdut orice nădejde, și trimite-mi moartea, de vreme ce altă alinare nu-mi mai rămîne ! Dacă va fi să moară domnul și stăpînul meu, care îmi e mai drag decît viața, să știe o lume întreagă că chiar în clipa cînd voi afla că mi s-a prăpădit logodnicul, o să-mi curm zilele pe loc. — Și zicînd acestea, a apucat un jungher pe care și l-a ascuns printre cutele fusteii, ca să-l aibă la-ndemînă dacă va primi asemenea veste, după care a spus : Mai bine să-mi răpun singură trupul, decît să mi-l pîngărească maurii ! Mă rog ție, bună și milostivă ocrotitoare a credincioșilor, ca pierzîndu-mi viața, să nu-mi duc la pierzanie și sufletul !

Cînd Hipolito a văzut că Tirante se îmbracă și-și cere armele, s-a repezit spre odaia prințesei și i-a spus :

— Domnița mea, alungați toată durerea și supărarea din inima voastră și schimbați gîndurile negre în bucurie, căci vă aduc o veste cît se poate de bună !

Prințesa a fost atît de copleșită de fericire, încît a rămas pe jos, așa cum era, neputînd să rostească o vorbă. Abia după un timp a izbutit să întrebe :

— Să fie adevărată vestea cea bună ? Căci de atîta plîns mi s-a întunecat vederea.

Atunci Hipolito i-a povestit cu de-amănuntul tot ce se întîmplase, iar prințesa, cuprinsă de voieșie, s-a repezit să-l sărute pe frunte, cu fața scăldată de lacrimile bucuriei. Hipolito i-a spus :

— Domniță, nu trebuie să plîngem decît pentru păcatele și metehnele noastre, dar și pe acelea se cade să le uităm cît mai degrabă.

În mijlocul forfotei din palat, Hipolito a plecat în grabă, iar prințesa a dat fuga la maică-sa, ieșind la fereastră împreună cu toate doamnele ca să privească cum se întorceau împăratul și Tirante, nemaigîndindu-se decît la betesugul lui, căci de rest puțin le păsa. Cînd a ajuns în dreptul ferestrei la care stătea prințesa, Tirante a ridicat capul încoifat, acoperindu-și fața cu amîndouă mîinile, iar împărăteasa a întreat-o pe fiică-sa ce înseamnă asta, căci așa ceva se face doar cînd ești nemulțumit în dragoste ; domnița i-a răspuns că n-are habar.

După ce au trecut de ferestre și au ajuns la poarta palatului, împăratul a coborît de pe cal iar Tirante i-a cerut îngăduința să se întoarcă la locuința lui. Împăratul a stăruit în tot felul să-l ia cu el, spunîndu-i că la palat va fi mai bine îngrijit, dar Tirante a ținut morțiș să plece. Prințesa s-a tot întreat de ce n-o fi vrut să rămînă în ciuda rugămintilor împăratului, cînd altădată atît aștepta, mirîndu-se totodată de ce și-o fi acoperit fața cu mîinile.

Îndată ce a ajuns acasă, Tirante s-a dus în odaia lui și i-a chemat pe seniorul de Agramunt și pe Hipolito, rugîndu-i cu stăruință să se îngrijească de cele zece galere din port ca să fie pregătite și încărcate cu tot ce trebuia. Ei au zis că așa o să facă și despărțindu-se de Tirante s-au străduit să le înzestreze cum se cuvine. După ce a mîncat, căpitanul a rînduit totul pentru plecare, poruncindu-le oamenilor săi să meargă pe uscat pînă la cetățuia Malvei, în vreme ce el avea să vină pe mare ca să se întilnească acolo. Cînd s-a înserat, doctorii s-au întors la palat și împăratul a aflat de la ei că Tirante se simte bine. Pe la ceasul rugăciunii de seară prințesa, tulburată că Tirante nu se arată la față, le-a rugat pe Placerdemi-vida și pe jupînița de Montblanc să se ducă acasă la el ca să-i aducă vești și s-o liniștească, spunîndu-i din partea

ei că avea să-l îndemne pe împărat să meargă împreună la dînsul, căci era neliniștită de lipsa lui. Ducîndu-se jupînițele să-i împlinească dorința, le-a zărit pajul lui Tirante și s-a dus în fugă la el în odaie să-i spună voios :

— Stăpîne, bucurați-vă că vă vine o solie de la măriasa prințesa, căci iată se apropie două doamne !

— Du-te degrabă de le așteaptă la ușă și spune-le că mă simt bine, dar m-a cuprins un somn grozav și dorm adînc.

Pajul i-a împlinit porunca, de vreme ce nu voia să le vadă. Dar după ce s-au întors jupînițele cu răspunsul la palat, prințesa s-a rugat atîta de tatăl ei, încît acesta s-a dus împreună cu ea și cu împărăteasa la Tirante acasă. Îndată ce a aflat de venirea lor, el a chemat doi paji, învățîndu-i ce să le spună, așa că atunci cînd a ajuns împăratul la ușa odăii și a dat să intre, cel mai dezghețat dintre paji i-a spus :

— Maiestate, poate binevoiți să nu intrați chiar acum în odaie, ținînd seama că sănătatea căpitanului vostru este încă destul de șubredă ; după ce nu și-a găsit atîtea zile odihna, acum un somn binefăcător îl ajută să redobîndească tot ce-a pierdut, redînd vlagă trupului ; și cum e scaldat în sudoare, bine ar fi să intre la el un doctor, însă fără să-l trezească.

Tirante, care se băgase la repezeală în pat udîndu-și fața cu un ștergar înmuiat în apă, s-a prefăcut că doarme adînc, așa că doctorul, numai cît a intrat în odaie și s-a întors să-i spună împăratului :

— Seniore, ar fi mai mare păcatul să-l trezim acum din somn. Îngăduiți-l pînă mîine dimineată cînd o să-l puteți vedea în voie.

Prințesa nu se putea liniști la gîndul că nu-l vede pe Tirante, dar neavînd încotro, a trebuit să se întoarcă odată cu împăratul. Cînd a aflat că plecaseră toți de acolo, Tirante s-a sculat iute și a poruncit să i se ducă toate lucrurile pe galeră. Către miezul nopții s-a furișat și el

pe țărniș și ar fi vrut să plece chiar atunci, dar nu s-a putut căci pregătirile nu erau terminate.

La răsăritul soarelui împăratul a aflat că trîmbițașii de pe galere sunau adunarea. Tirante l-a trimis la el pe seniorul de Agramunt, care s-a înfățișat înaintea mării-sale aducînd următoarea solie :

— (...) Cu îngăduința maiestății-voastre, căpitanul s-a îmbarcat pe una dintre galere pentru ca, dată fiind starea piciorului său, să meargă pe apă pînă la portul Transimeno, iar de acolo cu barca la cetățuia Malvei, pe cînd oștenii săi se vor duce pe uscat către același loc. Căpitanul m-a trimis să vă înștiințez de această hotărîre luată în pripă, urmînd să plece îndată.

— Cavaliere, mult mă bucură vestea cea bună pe care mi-o aduci și mulțumesc bunului Dumnezeu că i-a dat putere și sănătate căpitanului nostru pentru a putea pleca, fiindcă asta e tot ce-mi doream mai mult ; căci nețărîmurita încredere pe care mi-o pun în vitejia lui mă face să uit toate necazurile de pînă acum. Tocmai de aceea, nădăjduind că va fi reazimul bătrîneților mele, vreau să-mi fac din Tirante un fiu. Să-l rogi deci din partea mea ca, așa cum și-a arătat pînă acum destoinicia, să stăruie și de acum înainte prin fapte și mai mărețe, căci răsplata va fi atît de mare încît și el și toți cei din neamul lui se vor bucura de ea.

Seniorul de Agramunt i-a sărutat mîna și și-a luat ziua bună, după care s-a dus în odăile împărătesei ca să-și ia rămas-bun de la dînsa și de la prințesa. Cînd a aflat împărăteasa de plecarea lui Hipólito, iar prințesa de a lui Tirante, le-a năpădit jalea, fiecare plîngîndu-și mîhnirea, dar mai cu seamă prințesa, pentru că Tirante pleca fără să-i spună o vorbă. S-au dus iute împreună la împărat ca să se încredințeze că așa stăteau lucrurile, iar acesta le-a povestit tot ce știa. Atunci prințesa a început să stăruie pe lîngă dînsul să se ducă pînă în port, ca să poată merge cu el, căci împărăteasa atît aștepta.

Cum împăratul a ajuns pe țărm înaintea lor, s-a suit într-o barcă, urcînd pe galeră ca să-i spună lui Tirante că lăsa soarta împărăției în mîinile lui. Tirante i-a răspuns cu vorbe frumoase, făgăduindu-i să facă tot ce-i cerea și dîndu-i tot felul de încredințări, așa încît împăratul s-a simțit împăcat.

Marinarii l-au sfătuit să se întoarcă pe uscat cît mai degrabă, căci se apropia un nor negru cu tunete și fulgere, așa că a coborît pe țărm. Prințesa se căia amarnic în sinea ei că nu fusese acolo cînd tată-său urcase pe galeră, căci s-ar fi dus cu el și ar fi putut vorbi cu Tirante. Dar între timp marea se învolburase atît de tare, încît nu le-ar fi îngăduit doamnelor să ajungă la galeră și nici împăratul nu le-ar fi lăsat. Nemaivăzînd altă cale, cu ochii plini de lacrimi și zguduită de suspine, a rugat-o pe Placerdemivida să se ducă pe galeră ca să iscodească pricina sau pricinile pentru care Tirante se îmbarcase în taină, fără să-i spună o vorbă, de ce își acoperise fața cu mîinile atunci sub fereastră și de ce nu voise să rămînă la palat, cînd alte dăți atît aștepta.

Placerdemivida, care era jupîniță isteată și bună la suflet, a înțeles ce voia stăpîna ei, așa că s-a urcat în aceeași barcă cu Hipolito și alții care plecau cu el; iar aici n-avem cuvinte să zugrăvim toată durerea împărătesei cînd l-a văzut pe Hipolito plecînd spre galeră. Cînd a ajuns jupînița pe punte, Tirante nici nu s-a uitat la dînsa, dar ea nu s-a lăsat pînă ce nu l-a făcut s-o asculte, vorbindu-i precum urmează :

— (...) Nemilosule cavalier, viteaz între viteji ! Cine te-o fi făcut să-ți schimbi astfel gîndurile ? Unde sînt rugămintile cu care tot veneai la mine ca să-ți împac sufletul, cînd îmi spuneai tînguindu-te că viața sau moartea domniei-tale erau în mîinile mele ? Unde sînt ochii rugători și plini de lacrimi ? Unde e dragostea pe care mi-o arătai în cuvinte duioase și tot zbuciumul și strădania mea, care m-am zbatut ca pentru mine însămi ca să te

slujesc și să te văd fericit ? Să te desparți de o doamnă atât de aleasă și plină de virtuți cum nu e alta pe lume, fără să-i spui o vorbă de rămas-bun ? Nici Cain nu l-a nesocotit într-atîta pe fratele său Abel, cum ai făcut domnia-ta cu cea care-ți este logodnică. Dacă îi dorești nefericirea și moartea, nu mai coborî pe țarm și nu da ochi cu dînsa ; dar dacă vrei să-i alini sufletul amărit, atunci arată-i-te măcar pentru cîteva clipe.

După ce a rostit acestea, nemaiputîndu-și înfrîna lacrimile, și-a ascuns fața în cutele mantiei fără să mai spună o vorbă, zguduită de suspine îndurerate. Dorind să răs-pundă la spusele ei, Tirante i-a vorbit astfel în șoaptă, ca să nu-l audă și alții :

— Unde să găsesc oare un leac care să-mi alunge din inimă nespusa durere ? Și cine ar putea să-mi aducă vreo alinare în mîhnirea mea adîncă ? (...) Ah, domniță haină, cum îmi nesocotești suferințele ! Noi, veneticii, cată să nu ne încredem în nimeni, căci toate ne sînt aici potrivnice. De aceea zbuciumul nu-mi dă pace în ciuda nădejzii pe care mi-o pun în această călătorie, deși este atât de trudnică pentru mine ; dar neclintit în dragoste, gîndurile mele sînt curate, pe cînd ale ei se arată mai întunecate decît noaptea. Neasemuita-i frumusețe și istețime o fac atât de încîntătoare, încît nebun ar fi cel care, văzînd-o, ar zice că se află pe lume vreo altă femeie vrednică de asemenea laude. Dar cum se prefăcea frumoasa domniță că primește cu plăcere tot ce făceam pentru ea, găsind cuvinte peotriva ostenelilor mele, îmi este de neînțeles pricina unei asemenea înșelăciuni. Pînă la urmă ochii mei au avut parte s-o vadă pe această preanobilă prințesă, care în clipa aceea nici pe departe nu se gîndea la mine, cu Lauseta, grădinarul negru. Am văzut mai întîi o îmbrățișare necuviincioasă, care mi-a rănit ochii și inima, cu atât mai avan cu cît pe urmă, intrînd cu mîngîieri și vorbe dragăstoase într-un șopron, au ieșit de acolo înlănțuiți, vădînd că gustaseră aoea desfătare

obișnuită între ibovnici. (...) Apoi Tirante a ridicat glasul mînios : Ia-ți nădejdea de la mine, Placerdemivida, căci dacă te-aș fi văzut acolo așa cum am văzut-o pe jupînița de Montblanc și pe Văduva Cuminte, te-aș fi apucat de plete ca să te arunc fără șovăială în valurile mării. Cum însă ochii mei nu te-au zărit atunci, te rog doar să pleci îndată din fața mea, căci îmi închipui preabine că trebuie să fi avut cunoștință de această faptă urîță a doamnei mele. Iar după întîmplarea aceea n-a mai fost chip să-mi alung din suflet mistuitoarea gelozie care a pus stăpînire pe mine față de grădinarul cel negru, așa încît, ca un apucat, nemaiputîndu-mă stăpîni, i-am tăiat beregata cu sabia. O, domniță certată cu cîntea, de ce mai cauți durerii tale altă alinare decît moartea ? Vrei să știi care e pricina supărării mele, dar ea fiind ceea ce este, nu pot spune mai mult, căci s-ar cutremura și văzduhul la auzul unor asemenea lucruri ; tu însăși ai fi înfiorată dacă ți s-ar pomeni de dragostea necuviincioasă și de neînchipuit pe care i-ai arătat-o negrului, așa încît mai bine ți-ar prinde să mori pentru a-ți rămîne numele neîntinat, decît să trăiești ca să mori în veșnică înfierare ! (...)

Mai mult n-a mai spus. Însă Placerdemivida, auzind care era pricina supărării lui Tirante, a fost cuprinsă de o mare tulburare, știind că grădinarul cel negru fusese într-adevăr ucis, dar nimeni pînă acum, cînd vorbise el, nu putuse afla cine a făcut-o. A căutat totuși să se îmbărbăteze pentru a-și duce solia la bun sfîrșit, așa că, încercînd să pară voioasă și zîmbitoare, i-a răspuns de față cu Hipolito precum urmează :

— Vorbele prefăcute pe care le-ai înșirat aici cu multă iscusință m-au umplut de uimire, văzînd cum, sub chipul unei prietenii adevărate, ai căutat prin cuvînte pline de răutate și ocară să arunci asupra stăpînei mele o rușinoasă defăimare. Dar să nu crezi că prin dibăcia-ți vicleană ai să mă poți duce acolo unde dorești, făcîndu-mă adică să-ți incuviințez spusele mincinoase și reaua-credință,

căci te-ai alege cu tot atîta folos ca și cînd ai încerca să sapi o groapă în nisip ori să golești marea de apă cu un urciur găurit ! Însă domnia-ta, care te faci ba iubit, ba urit, trebuie să iei tot ce mi-ai povestit drept un vis. Eu nu-mi amintesc de nimic asemănător, iar dacă-ți poți inchipui una ca asta despre domniță și despre mine, ești un nătărău, cavalerule, în ciuda primejdiilor pe care le-ai înfruntat ! Și chiar dacă ai văzut ceva de felul ăsta, află că a fost doar o glumă și o joacă pusă la cale pentru a o mai înveseli pe alțeta-sa prințesa. Văduva Cuminte a făcut rost de niște zorzoane folosite la serbările de după Paști, iar eu m-am îmbrăcat cu hainele grădinarului nostru.

Și i-a povestit tot ce am spus înainte.

Tirante, năucit, a zis că nu poate să creadă dacă nu vede dovada cu ochii lui. Atunci jupînița, rîzînd voioasă, i-a spus :

— Seniore, cel mai bine e să rămîn eu aici pînă s-o duce Hipolito la mine în odaie, unde o să găsească sub pat toate hainele grădinarului negru. Iar dacă n-o fi adăvărat ce ți-am spus, să mă azvîrli în mare !

Tirante s-a învoit și l-a trimis pe Hipolito cu cheile, însă cum marea era foarte învolburată, i-a spus să se întoarcă degrabă. Acesta i-a împlinit porunca, dar cînd s-a întors cu bocceaua, marea era atît de infuriată încît n-a fost chip să mai urce pe galeră și nici Placerdemivida nu s-a putut întoarce pe uscat. Atunci au aruncat o frînghie în barcă și legînd cu ea lucrurile grădinarului, le-au adus pe corabie. Cînd a văzut Tirante chipul zugrăvit și veșmintele, a priceput marea ticăloșie a Văduvei și s-a jurat de față cu toți că, dacă în clipa aceea ar fi putut coborî pe uscat, ar fi pus să fie arsă de vie în fața împăratului sau i-ar fi făcut felul cu mîinile lui așa cum i-l făcuse și grădinarului. După care a rugat-o stăruitor pe Placerdemivida să-i ierte gîndurile urite pe care le nutrise despre prințesă și despre ea însăși, iar cînd va

fi în preajma alteței-sale să-i ceară iertare în numele lui. Jupînița i-a făgăduit cu dragă inimă și astfel au rămas împăcați și în bună înțelegere.

**Galera lui Tirante e dusă de furtună spre țărnul -
Berberiei**

Curînd după aceea marea a ajuns atît de turbată, încît cei ce priveau barca în care se afla Hipolito se rugau lui Dumnezeu din toată inima să nu piară în valuri ; dar a dat Domnul de au ajuns la mal uzi learcă și cu barca plină pînă la jumătate cu apă. Vîntul și ploaia se întîlseră, iar marea era atît de zbuciumată, încît odgoanele galerelor s-au rupt, silindu-le astfel s-o pornească spre larg. Două dintre ele s-au răsturnat chiar la mal : oamenii au scăpat, dar corăbiile s-au pierdut. Celor trei galere care porniseră de nevoie pe marea înfuriată, furtuna năprasnică le-a rupt pînzele și catargele aruncîndu-le în valuri. Una dintre ele, mînată de vînt, a dat Dumnezeu de-a ajuns la o mică insulă și astfel a putut scăpa. Galera lui Tirante și cealaltă, aflate sub vînt, n-au putut trage spre insulă căci li s-a rupt cîrma ; a lui Tirante a început să ia apă, pe cînd galera de alături s-a fărîmat de tot, scufundîndu-se în valuri odată cu oamenii de pe ea, care s-au înecat pînă la unul.

Galera lui Tirante a fost dusă de vînt spre Berberia, iar marinarii își pierduseră capul, căci nu mai știau în ce ape se află, așa că plîngeau toți și se jeluiau ; îngenuncheați pe punte, îngînau rugăciuni și se spovedeau unii altora cerîndu-și iertare. Placerdemivida zăcea întinsă pe un culcuș, mai mult moartă decît vie, iar Tirante se străduia să o liniștească. (...) Uitîndu-se în jurul lui, i-a văzut pe marinari bocînd și pe căpitanul corăbiei, cel mai de nă-

dejde dintre ei, dindu-și sufletul căci îi căzuse un scripete în cap. Unul din oameni s-a ridicat și ducându-se la Tirante i-a spus răspicat :

— Seniore, porunciți-le oamenilor să scoată apa din galeră ; iată aici un ciomag, luați-l în mână și faceți rînduală pe corabie, căci căpitanul a murit iar oamenii stau ca prostiți așteptîndu-și sfîrșitul. Puneți-i cu sila să scoată apa, fiindcă dacă izbutim să trecem de capul acela, o să putem scăpa cu viață, căci din două rele trebuie să-l alegem pe cel mai mic, adică să cădem robi la mauri decît să pierim.

Tirante a ridicat capul și l-a întrebat :

— Prin ce mări ne aflăm ?

— Seniore, a zis marinarul arătînd cu mina, iată, acolo e Marea Siciliei, iar aici cea a Tunisiei. Și cum sinteți un om de seamă, îmi pare mai rău de domnia-voastră decît de mine că a vrut soarta să pierim aici, pe coasta berberă.

Tirante s-a sculat iute și, cu toate că valurile îl făceau să se clatine de abia se putea ține pe picioare, a făcut tot ce i-a stat în putință ; dar văzînd că magazia, cămara busolei și încăperea din mijloc erau pline cu apă, și-a scos cele mai frumoase veșminte pe care le avea, s-a îmbrăcat cu ele și a luat o pungă de o mie de ducăți, în care a pus următorul înscris : *Rog pe oricine mi-ar găsi trupul să binevoiască din bunătate, dragoste și milă a-i face cuvenita îngropăciune, eu fiind Tirante el Blanco din spița bretonă biruitoare a cetății Roca Salada, mare căpitan al împărăției grecești.*

Între timp trecuse de amiază¹, iar galera, cu cît înainta cu atît se umplea mai mult de apă, jalea oamenilor sporea

¹ Episodul este povestit în așa fel încît ar părea că galera a parcurs într-o singură zi distanța dintre Constantinopol și coasta berberă ; dar într-o relatare ulterioară a peripețiilor lui Tirante (p. 207), se va menționa că furtuna minase corabia avariata timp de șase zile și șase nopți.

și moartea era tot mai aproape. Cum se-ndreptau spre uscat, maurii au zărit corabia, care avea să se izbească de mal tocmai unde le era lor mai la-ndemînă, iar creștinii vedeau că n-au cum să scape de robie sau moarte. La asemenea strimtoare, Tirante a început să se roage Maicii Domnului, rostind următoarele cuvinte : „O, Maică preamilostivă a celor păcătoși și pururi fecioară, aibi milă de mine, care cred și mărturisesc aceasta și îndură-te de sufletul meu păcătos !”

Cînd galera a ajuns aproape de mal, oamenii au început să se arunce în apă, căutînd să-și scape viața. Acum era aproape întuneric, iar Tirante, văzînd că marinarii făceau fiecare ce-i tăia capul, s-a gîndit să nu părăsească galera, pe care nu mai rămăsese nici urmă de barcă, vîsle sau frînghii, căci se pierduseră toate. A rugat doi marinari, care-i erau prieteni credincioși veniți cu el pe corabia făcută în Bretania, s-o ia pe jupîniță în grija lor ; pe lîngă rugăminți le-a mai dat și bani, așa încît i-a hotărît să primească. Atunci au dezbrăcat-o de haine și, cum galera intrase aproape cu totul sub apă, unul din marinari a apucat o bucată de plută prinsă de un drug de fier și tăind frînghia cu cuțitul, și-a legat-o de piept. Jupînița s-a prins de umerii lui, iar celălalt o ajuta să se țină. Dar a venit un val mare care i-a izbit despărțindu-i, așa încît cel cu pluta, fiind stîngenit în mișcări de frînghie și de jupîniță, s-a înecat încercînd s-o scape pe dînsa ; celălalt marinari a mai ajutat-o cît a putut, dar în cele din urmă a trebuit s-o părăsească în voia valurilor. Norocul a fost că ajunseseră aproape de mal și era noapte neagră, căci se auzea larma pe care o făceau maurii umblînd să-i prindă pe creștini. Jupînița atingea acum fundul apei cu picioarele, dar văzîndu-se singură, n-a vrut să iasă pe mal, ci a mai înaintat puțin ca să nu stea unde era apa prea adîncă, însă tot mai venea cîte un val care-i trecea peste cap. Umblînd prin apă

de-a lungul țărmului, s-a îndepărtat de locul încăierării de teamă să nu fie omorâtă, căci îi zărise pe mauri cum se tăiau între ei ca să prindă pe întrecute cât mai mulți creștini, iar la lumina fulgerelor vedea săbiile scăpărînd prin apropiere. Goală puscă a tot umblat pe lingă țărm, și cînd auzea că vine cineva se băga cu totul în apă așteptînd să treacă.

Biata Placerdemivida, plăpîndă și despuiată, moartă de frig căci n-avea nici un veșmînt la ea, se ruga într-una Maicii Domnului ca, de vreme ce soarta o aruncase pe meleagurile maurilor, s-o ajute să dea peste oameni cumsecade. După ce a umblat așa vreo jumătate de leghe, a ajuns la niște bărci de pescari și, urcîndu-se într-una din ele, a găsit înăuntru două pici de oaie ; le-a luat laolaltă cu o sforică, punîndu-și una în față și alta în spate ca s-o mai apere de frig, și s-a întins să doarmă puțin, căci era moartă de oboseală după atîtea peripeții pe mare.

Cînd s-a trezit și s-a văzut singură, a început să plîngă și să se jelească, vîrsînd lacrimi amare care-i ardeau ochii și gîtlejul, pînă ce a răgușit de nu mai putea scoate o vorbă. Cu pași temători a pornit-o pe calea hărăzită de soarta crudă care-i pîndește neconținut pe cei ce ar dori să trăiască în pace și liniște. (...) Pe cînd se frămînta astfel, s-au ivit zorile și a auzit cum se apropie un maur cîntînd. Atunci s-a ascuns la marginea drumului ca să n-o vadă, însă cînd s-a apropiat și i-a zărit barba albă colilie, s-a gîndit că poate maurul acela bătrîn o să-i dea vreun sfat bun, așa că s-a dus la el și i-a povestit nenorocirea care o lovise. Maurul, înduișat de înfățișarea ei fragedă și plăcută, i-a vorbit precum urmează :

— Jupîniță, văd că ți-a fost scris să ajungi la restrîște. Află că pe vremuri am fost și eu rob la creștini în Spania, într-un loc care se numea Cádiz ¹. Stăpîna la care mă aflam era mulțumită de felul cum o slujeam și s-a întîmplat că,

¹ Important port la Mediterana, recucerit de spanioli în 1262.

odată, niște dușmani ai feciorului ei au venit să-l omoare și fără-ndoială că l-ar fi ucis dacă nu eram eu ; căci apucînd vitejește sabia în mînă, l-am ridicat de jos pe fiul stăpînei mele și i-am lovit pe doi dintre ei, punîndu-i pe ceilalți pe fugă. Drept mulțumire am fost dezrobît de stăpîna mea, care m-a îmbrăcat cu haine noi și mi-a dat bani de drum, trimițîndu-mă în Granada¹, cum cerusem eu. Datorită bunătății pe care mi-a arătat-o doamna aceea, am să te iau la mine în casă și, cum am o fiică văduvă, o să te țină ca pe o soră dacă îi spun eu.

Placerdemivida s-a aruncat în genunchi mulțumindu-i nespus, iar maurul și-a scos burnuzul de pe el și i l-a dat jupîniței, pornind cu ea către un tîrg de lîngă Tunis, numit Rafal. Cînd fata maurului a văzut-o pe jupîniță atît de tinărară, plăpîndă și dezbrăcată a apucat-o mila de dînsa, iar taică-său a rugat-o să-i poarte de grijă, spunîndu-i :

— Află, fata mea, că ea este fiica stăpînei care m-a slobozit din robie și acum vreau să o răsplătesc prin ea pentru traiul de care am avut parte la dînsa și binele pe care mi l-a făcut.

Fata, din dragoste pentru tatăl ei, a primit-o pe biata jupîniță cu toată bunătatea, dîndu-i o cămașă, o giubea și o feregea, așa că oricine ar fi văzut-o, ar fi luat-o drept maură.

Să ne întoarcem acum la Tirante, care, după ce Placerdemivida a părăsit galera în grija celor doi marinari, a rămas acolo cu un alt marinar pînă ce corabia s-a umplut toată cu apă și a început să se scufunde. Atunci au hotărît să se arunce în valuri, iar marinarul să-l ajute să iasă la mal, deși Tirante era încredințat că, fie pe apă, fie pe uscat, n-avea cum să scape de moarte, căci maurii, aflînd că el era căpitanul grecilor care făcuse atîta prăpăd

¹ Emiratul Granadei, aflat tot în sudul Spaniei, a fost ultimul bastion arab din peninsula, cucerit abia în 1492, adică după publicarea acestei cărți.

printre turci, n-aveau să-l lase cu viață nici pentru tot aurul din lume. Însă cu ajutorul proniei cerești și al marinarului, a ajuns cu bine la mal când se-nnoptase de tot și, furișându-se de-a bușilea, s-au depărtat pe nesimțite de locul unde se auzea larma maurilor. După ce au mers pe coastă pînă ce nu i-au mai auzit, au lăsat țărmul și, apucînd-o peste cîmp, au ajuns la o vie plină de struguri. Marinarul a spus :

— Seniore, hai să ne oprim în via asta îmbietoare, căci de aici putem cerceta împrejurimile, rămînînd ascunși pînă dimineața, ba și mîine peste zi ; în noaptea următoare o să putem pleca încotro veți porunci, căci n-am să vă părăsesc nici viu nici mort.

Tirante i-a împlinit voia și, după ce au mîncat struguri pe săturate, au zărit o peșteră, în care s-au dus să se culce așa goi cum erau. S-au trezit înțepenți de frig și ca să se mai încălzească mutau bolovani dintr-un loc în altul. Cînd a răsărit soarele, Tirante avea junghiuri în picioare și nici o nădejde de mai bine.

Marele emir maur îl găsește pe Tirante în peșteră

Toemai în vremea aceea s-a întîmplat că regele Tremicenuului¹ trimisese în solie la regele Tunisiei pe cel mai bun și ales cavaler al său, care-i era de mare credință și căpitan peste toate oștile sale, socotit drept emi-

¹ Denumirea corectă este Tlemcen, stat independent de pe coasta berberă, împărțită pînă în secolul al XVI-lea între numeroase dinastii rivale. În epoca la care se referă Martorell, acest stat înfloritor, situat pe teritoriul Algeriei de astăzi, se afla în neconținută luptă cu vecinii săi din Tunisia și Maroc.

rul emirilor¹. Solul se afla acolo de peste trei luni și fusese găzduit împreună cu oamenii lui la un conac unde se putea desfăta în voie cu vînătoarea. Soarta a vrut ca în dimineța aceea să iasă la vînat cu șoimi și ogari; pe cînd fugăreau un iepure, acesta, hăituit de ciini, și-a căutat adăpost tocmai în peștera în care se afla Tirante. Unul dintre vînători l-a zărit intrînd acolo și a descălecat la gura peșterii, unde a dat cu ochii de Tirante, care stătea culcat și nici nu s-a clintit din loc, în timp ce marinarul l-a ajutat să prindă iepurele. Vînătorul s-a întors drept la marele emir și i-a spus :

— Stăpîne, nu cred că firea ar putea zămisli muritor mai chipeș, sau meșterii ar putea zugrăvi un trup mai minunat decît cel pe care l-am văzut adineauri. Ce năpastă l-o fi ajuns ? Poate m-or fi înșelat ochii, dar părea mai mult mort decît viu de pălit ce-i era chipul frumos, cu ochi strălucitori ca două nestemate. Nu cred să se afle pe lume alt om atît de desăvîrșit la trup, dar așa cum l-am văzut eu, părea doborît de durere și suferință.

Emirul a întrebat unde se afla omul acela atît de chipeș, iar maurul a zis :

— Veniți cu mine, stăpîne, căci o să vi-l arăt în via de colo, culcat într-o peșteră.

Solul s-a lăsat călăuzit bucuros. Marinarul, cînd a văzut că se apropie atîta lume, l-a părăsit pe Tirante fără o vorbă și s-a strecurat pe furiș afară, așa încît maurii nu l-au zărit. Cînd a ajuns emirul la peșteră, s-a uitat îndelung la Tirante și, înduioșat, i-a vorbit cu blîndețe precum urmează :

— Frumusețea chipului tău îmi umple sufletul de milă, și cum se întîmplă adesea ca un bărbat, oricît ar fi el de mare senior, să cadă prins în bătălie pe mare sau pe uscat, ori să-și piardă corabia pe furtună, cum ți-a

¹ În original personajul e denumit *cabdillo sobre los cabdillos*, echivalentul titlaturii arabe *bey-ber-bey*, adică emirul emirilor (emirii fiind comandanți militari).

fost sortit ție acum, îți spun că dacă ești om dintr-o bucătă, nu trebuie să te lași pradă deznădejzii ; și chiar dacă ai ajuns aici, să nu-ți pierzi încrederea în mila atot-puternicului Dumnezeu, stăpînitorul lumii. Martor mi-e sfîntul nostru profet Mahomed, care te-a scăpat de o mare primejdie și ți-a făcut binele de a te da în mîinile mele, că dacă natura te-a plămădit fără cusur, te-a înzestrat desigur și cu multe virtuți. Eu am trei fii, tu o să fii al patrulea.

Apoi l-a chemat pe feciorul care era cu el și i-a spus : „Te vei purta cu omul acesta ca și cum ți-ar fi frate“, după care a grăit mai departe către Tirante :

— Dacă vrei să-mi ascuți rugămîntea, fii bun și po-veștește-mi pătaniile tale, căci sînt tare dornic să le cunosc. Eu am pornit să descurc niște treburi de-ale fiu-lui meu cel mare, deoarece au vrut să-i ia logodnica, ceea ce el n-ar îngădui cu nici un chip, căci este o domniță plină de haruri și fiica regelui din Tremicen. Fiind vorba de o încercare plină de primejdii, dacă o vrea Mahomed să ies cu bine din ea, să nu te amărăști pentru pierderea suferită, oricît ar fi ea de mare, căci îndată ce mă voi întoarce acasă, am să te fac om cu stare ; acum încă nu pot, pentru că soarta cea vitregă n-a vrut ca logodna încheiată să se termine cu căsătoria pe care o doream. Hai, creștinule, te văd tare îndurerat, spune-mi ce te doare, căci te aud scoțînd suspine pline de jale așa că te rog să-mi vorbești cu toată încrederea.

Cînd marele emir și-a încheiat spusele, Tirante s-a ridicat de jos și i-a răspuns fără șovăială precum urmează :

— Este semn de adîncă omenie să te arăți milostiv și îndurător față de cei nenorociți, iar pentru mine este o mare alinare că am avut parte să cad prizonier sau rob în puterea domniei-tale, deoarece ești un cavaler atît de darnic și omenos încît mi-ai făgăduit să mă despăgubești de ceea ce cu drept cuvînt a hotărît soarta să-mi răpească,

de vreme ce asta îi este menirea, să dea sau să ia după bunui ei plac. Și cum senioria-ta mi-ai dat îngăduința să-ți povestesc nenorocirile mele, dorind să le afli, am s-o fac bucuros, căci am văzut că ai suflet bun și ales, iar pentru cei nefericiți este o mare mângâiere să-și poată spune păsul unui om de încredere și milostiv. Trebuie să știi că mă trag dintr-un neam nobil, chiar dacă nu sînt nici principe nici mare senior ; dorind însă, ca orice tînăr, să dobîndesc faimă și onoare, am pornit să cutreier lumea. Ajuns prin părțile Levantului, mi-am plecat urechea la vorbele mincinoase și urzelile diavolești ale unei văduve, care ziua-n amiaza mare m-a făcut să văd într-o grădină cea mai ucigătoare priveliște pentru trupul și sufletul meu. Durerea mi-a fost atît de cumplită, încît m-am răzbunat crîncen cu propriile-mi mîini asupra celui mai aprig dușman al zilelor mele chinuite. Cu sufletul zdrobit de durere, am plecat pe o corabie spre Siria, de unde m-am dus la sfîntul Mormînt din Ierusalim ca să mă pocăiesc de păcatele mele, iar de acolo m-am întors pe galera pe care ai văzut-o. Acum îmi cunoști toată nenorocirea care m-a aruncat dezbrăcat la piele pe coasta Berberiei, după ce am scăpat, din mila Domnului, de primejdiile unei mări infuriate, așa încît mă încredințez în mîinile senioriei-tale.

Marele emir i-a răspuns :

— Rareori s-a văzut ca pe o mare dezlănțuită să poată omul ajunge cu bine la țintă. Dar liniștește-te, căci cu sînt mai-marele emirilor, am pămînt berechet și mari bogății, așa că să nu te temi de nimic, pentru că îndată ce vom ajunge la mine acasă o să ai tot ce poțestești. Dar te-ai ruga să nu-ți tăinuiești numele, căci îți jur pe Dumnezeu meu, Mahomed, că te voi socoti ca pe un fiu.

— Seniore, îți mulțumesc nespus pentru cele făgăduite și mă rog Domnului să-mi îngăduie a-ți fi de folos. Și de vreme ce dorești atît de mult să știi cum mă cheamă, află că numele meu adevărat este Blanco.

Marele emir i-a răspuns mișcat :

— Binecuvîntată să-ți fie mama care te-a dăruit cu un nume atît de frumos, căci se potrivește cu desăvîrșirea-ți trupească !¹

Fiul lui și-a scos îndată giubeaua ca să i-o dea lui Tirante și, urcîndu-l pe cal în spatele unuia dintre vînători, l-au dus pînă la conac, unde l-au îmbrăcat frumos în veșminte maure. Întrucît fusese găsit pe pămînturile regelui din Tunis, ca să nu prindă acesta de veste, marele dregător i-a dat un asin și l-a trimis la una din cetățile sale, unde să fie pus sub pază bună ca să nu fugă. (...) Socotind că era mai bine să călătorească noaptea, i-au spus să plece pentru că între timp vîntul se potolise, cerul era senin și luna plină strălucea luminînd ca ziua. Dar cînd a pășit peste prag ca să iasă din casă, Tirante a căzut cît era de lung, cu brațele întinse și desfăcute. Atunci maurii și-au spus între ei :

— E semn rău pentru robul creștin că s-a prăbușit cu brațele întinse ; înseamnă că o să aibă viață scurtă. (...)

Fiul cel mare al emirului, cel care era logodit cu fata regelui din Tremicen, se afla la o depărtare de vreo trei zile de mers și i-au dat de veste că tatăl lui trimisese un prizonier creștin chipeș și cu purtări alese. Logodnicul a poruncit să fie păzit bine și pus în lanțuri. Tirante s-a simțit adînc jignit și s-a cufundat iar în gînduri negre.

După vreo două luni marele emir a primit răspuns de la regele Tunisiei și s-a întors la seniorul lui, pe care l-a găsit foarte tulburat, ca și soția și fiii săi, deoarece aflase că preaputernicul rege Escariano, un bărbat vînjos, negru de tot și care îi întrecea în statură pe ceilalți oameni, foarte bogat și cu multă armată, se pregătea să vină asupra

¹ Blanco (în catalană *blanc*), înseamnă alb. Reamintim că eroul nostru era breton, avînd deci înfățișarea caracteristică acestei rase nordice, foarte deosebită de trăsăturile populațiilor mediteraneene și nord-africane.

lui cu toată puterea oștilor sale. O mulțime de regi îi dădeau sprijinul lor, iar dintre aceștia cel mai credincios îi era tocmai regele Tunisiei, care de aceea îl aminase atîta pe mai-marele emirilor cu răspunsul, ca să-i lase celuiilalt timp să-și pregătească oștirea.

Pămînturile regelui Escariano erau hotar în hotar cu cele ale regatului Tremicen¹ și el voia ca regele de acolo să i-o dea de soție pe fiica lui, împreună cu tot avutul din vistierie, iar după moarte să-i lase întregul regat. Regele Tremicenului era om slab de înger și i-a trimis răspuns că-și logodise fata cu fiul mai-marelui emirilor săi; că nu se cuvenea să rîvnească la femeia altuia, mai ales că era și însărcinată, drept care îl sfătuia să nu-și aducă în casă un copil străin. Iar dacă o dorea de dragul bogățiilor sale, era gata să le împartă cu dînsul, numai să-l lase în pace pe el și pe copiii lui. Regele Escariano i-a trimis vorbă însă că nu voia să stea la tocmeală, ci dorea fata cu avere cu tot, iar pe ceilalți copii avea să-i țină sub pază într-o cetate.

Pînă la urmă n-au izbutit să ajungă la o înțelegere, așa că regele Escariano a venit cu toată oștirea în număr de cincizeci de mii de călărași și pedestrași. Regele Tremicenului nu avea decît vreo douăzeci de mii de oșteni și, aflînd că celălalt se apropie, și-a pus oamenii pe la trecători, unde l-au așteptat hărțuindu-l de pe coastele munților. Ajungînd la un rîu, regele Escariano a pierdut mulți oșteni pînă să-l treacă, dar după aceea au urcat povișurile și au dat sus de regele Tremicenului, pe care l-au împresurat într-o vale frumoasă. Pămîntul era mînos

¹ Afirmație fantezistă, deoarece, după cum se arată mai departe, regele Escariano era suveranul Etiopiei. În ciuda expansiunii acestui stat de pe coasta Mării Roșii către interiorul continentului african, el se afla mult prea la sud-est pentru a se apropia de hotarele micului emirat Tremcen, aflat pe malul Mediteranei.

datorită numeroaselor ape care-l brăzdau și de aceea maurii îi spuneau Valea Desfătării. În acea vale se aflau trei cetăți-cu satele lor întinse și bine întărite, iar regele acolo își făcea veacul cu soția și fiii săi, și acolo a fost împresurat.

Două dintre cetăți se aflau pe malul unui râu, iar a treia pe celălalt mal, cu un pod mare de piatră peste apă. Una din ele a fost atacată de mai multe ori și pînă la urmă au cucerit-o. Regele se afla însă în cealaltă, mult mai bine întărită, dar se socotea totuși ca și pierdut.

Marele emir a fugit din luptă și s-a întors la cetatea lui, unde era închis Tirante, căci n-a vrut să se adăpostească în cea unde se afla regele. (...) Îndată ce a descălecat și a fost primit de fiul lui, a întrebat ce făcea prizonierul creștin și i-au spus că e în temniță sub pază bună. Emirul a fost foarte mîhnit (...) și s-a dus la el căutînd să se arate cît mai prevenitor, căci se gîndea că acela avea destul temei să fie mînios și supărat pe dinsul, așa că i-a vorbit precum urmează :

— Viteazule creștin, te rog să nu fii supărat că fiul meu s-a purtat atît de urît cu tine, căci mă jur pe Mahomed că n-a făcut-o la porunca și cu știrea mea ; și să nu crezi cumva că asta mi-a fost dorința, căci dimpotrivă, tot timpul cît am lipsit m-am gîndit să te socotesc ca pe un fiu dacă voi vedea că o meriți. Te rog așadar să te împaci și să te înseninezi, deoarece trag nădejde că datorită ție o să-mi găsesc și eu alinarea. Îți cer iertare și recunosc că ai toată dreptatea să fii supărat pe mine, dar mă jur pe cuvîntul meu de cavaler că, dacă voi avea zile, am să te despăgubesc în așa fel încît să te simți mulțumit. Și să nu te miri că acum am fugit din bătălie ca să-ți cer sprijin pentru seniorul meu, însă judecînd după semnele ce se văd pe tine, mă bate gîndul că tu, creștinule, ești foarte priceput în meșteșugul armelor și că ți-ai făcut

veacul prin războaie. (...) Ca atare, cu toate că te vezi oropsit de soartă, străduiește-te să-ți alungi durerea și gândurile ce te frământă și caută să te îmbărbătezi ca să mă poți ajuta ; căci la amintirea înfringerii suferite și a gemetelor celor uciși sau răniți în această bătălie, mă cuprinde teama că o să pierd tot ce am. Iată de ce am venit să te rog ca pe un fiu să te-nduri de nenorocirea mea, căci însuși bunul meu nume este amenințat de ocară când s-o afla vestea înfringerii.

Cu acestea și-a încheiat vorba, iar Tirante s-a grăbit să-i răspundă înduioșat :

— Înaltule emir, ți-am putut prețui adevărata bărbăție când m-ai slobozit din temniță, nu pentru că ai fi avut vreo dovadă a vredniciei mele, ci doar din marea ta bună-tate. Și mai văd că ai suflet viteaz de cavaler, din nestrămutaia-ți hotărîre de a înfrunta primejdiile răz-boiului, chiar dacă soarta ți s-a arătat potrivnică. (...) Așadar, seniore, datorită dragostei ce-ți port și ca să-mi arăt recunoștința față de felul cum m-ai primit, nu-ți voi ascunde că în Spania m-am îndeletnicit multă vreme cu nobilul meșteșug al armelor, așa încît pot să ajut cu vorba și fapta ca oricare altul, iar în primejdiile luptei voi fi printre cei dintîi. Îți cer iertare că a trebuit să mă laud singur, dar faptele îmi vor sta mărturie. Dacă un rege străin îl ține împresurat pe regele tău, nu e nici o mirare, căci asta e obiceiul principilor ; iar de vă temeți că bombardele lor au să dărîme cetatea, eu pot să le sfărîm pe toate, dacă asta iți este pe plac.

Marele emir s-a bucurat mult de spusele lui Tirante și l-a îndemnat să se pregătească de plecare, rugîndu-l să ia cu el tot ce-i trebuia pentru nimicirea bombardelor. Atunci Tirante i-a răspuns :

— Seniore, este lucru știut că, după cum spuneau cei din vechime, omul sărac ca să poată face vreo faptă de seamă are neapărat nevoie de mijloace îndestulătoare ;

căci în mersul schimbător al norocului omul nevoiaș nu poate fi norocos, pentru că cel lipsit de toate cu greu poate săvârși vreo ispravă, chiar dacă zice Solomon că sărăcia este o nesfârșită bogăție și un bun nesocotit, înțelegând că sărăcia se mulțumește cu cât îi cere și îi dă firea.

Atunci marele emir a poruncit să i se dea calul cel mai bun pe care-l avea, arme și bani îndeajuns.

Tirante a cumpărat un ficat mare de balenă, argint viu, silitră, vitriol și alte materii din care a pregătit o unsoare, a pus-o într-o cutie și a dat-o noului său stăpîn. S-au furișat în mare taină afară din cetate, au trecut apa și peste noapte s-au adăpostit în cealaltă cetate; de aici pînă la cea în care se afla regele era vreun sfert de leghe. Cercetînd locurile, Tirante a văzut podul de piatră de peste rîu, iar dincolo, pe o pajiște întinsă, tabăra dușmanilor, așa că oricine s-ar fi încumetat să treacă podul, cădea în mîinile lor. Atunci i-a spus marelui emir să-i dea un maur de încredere pe care dușmanii să nu-l cunoască, și să-i dea două sute de miei, iar cînd toate au fost împlinite precum zisese, Tirante și-a pus o dulamă ciobănească, prefăcîndu-se că e sluga maurului.

Regele Escariano, știind că potrivnicii lui n-aveau cum să-i facă vreun rău, dată fiind mulțimea oștenilor săi și biruința de pînă acum, stătea fără nici o teamă; bătea cetatea de trei ori pe zi cu treizeci și șase de bombarde mari și mici, care dărimaseră pînă atunci mai bine de jumătate din ziduri. Poruncise să se facă strigare că cei ce voiau să aducă bucate în tabără vor putea trece neștiințeriți și la dus și la întors și prin cuprinsul taberei.

Maurul și Tirante au urcat mai bine de o leghe cu turma pînă la podul de piatră, ducîndu-se drept la tabără, unde au cerut pe fiecare miel mai mult decît făcea, căci cumpărători aveau destui și voiau să nu termine vînzarea prea iute. Așa au zăbovit pe acolo trei zile, ațînîn-

du-și turma prin preajma bombardelor. Tirante se tot prefăcea că vrea să le privească mai de aproape și, băgînd mereu mîna în unsoarea făcută de el, a întîns-o pe toate bombardele. Unsoarea aceea era alcătuită în așa fel încît pînă în trei ceasuri acoperea cu rugină orice metal pe care era pusă, așa că bombarda și arbaleta se spărgeau dacă trăgeai pe urmă cu ele.

A doua zi, cînd au vrut să bată cetatea, au pleznit toate de n-a mai rămas una întreagă, iar regele Escariano a fost foarte uimit de această întîmplare, socotind-o un semn rău. Tirante și maurul s-au înapoiat în cetatea unde se afla marele emir. (...)

Tirante pornește la război împotriva regelui Escariano

Intr-o zi Tirante i-a spus marelui emir :

— Seniore, n-ai vrea să-l scot pe regele domniei-tale din cetatea împresurată și să-l aduc aici, sau în alt loc unde ar fi mai ferit ?

— Dacă-mi faci binele ăsta și mi-o aduci și pe fiică-sa împreună cu logodnicul ei ca să-i am lîngă mine, te voi face stăpîn peste toată averea mea. Iar de se-ntîmplă cumva să-l uiți pe rege acolo, să știi că n-o să mă supăr.

— Atunci poruncește să se pregătească doi cai zdraveni și dă-mi un scutier bine cunoscut de oamenii voștri ; trimite-i cu încă un om care să-i ducă la o jumătate de leghe de aici, sub pinul acela.

Toate acestea s-au împlinit pe dată, iar cînd s-a luminat bine de ziuă, Tirante a încălecat, a luat cu el o sută de oameni înarmați pe care i-a pus să iasă dincolo de pașancă și a poruncit să se tragă în grabă cu cele două

bombarde pe care le aveau. Cînd au văzut cei din tabără suta de oșteni care trecuseră de întăritură, s-au temut să nu vină spre corturile lor ca să le omoare oamenii, așa cum făcuse Tirante alte dăți. S-au înarmat deci în grabă și s-au repezit spre ei, încingîndu-se o încăierare în care au căzut mulți morți și răniți de o parte și de alta. Oamenii lui Tirante au fost nevoiți să dea înapoi pînă la palancă, pentru că dușmanii se înțeleseră să-i ia cu asemenea iureș, încît să pătrundă odată cu ei pe punte; căci dacă puneau stăpînire pe punte, cetatea era în mîinile lor. În ziua aceea aproape nimeni n-a mai rămas în tabără, căci toți dăduseră fuga către întărituri. Cînd a văzut Tirante că dușmanii erau buluciți acolo, i-a spus marelui emir :

— Seniore, rămîi aici să ții piept cît vei putea, iar eu am să plec să-mi îndeplinesc treaba. Și dînd pînteni calului, s-a repezit spre locul unde aștepta scutierul. Ajuns acolo cu calul istovit, a descălecat și l-a dat maurului, luîndu-l pe al lui, care era bun și odihnit. Apoi a plecat cu scutierul, străbătînd pajiștea cît mai pe ocolite ca să nu fie văzuți, iar Tirante l-a pus pe însoțitorul lui să meargă în față, căci pe el nu-l cunoșteau cei din cetate. Cînd s-au apropiat mai mult, logodnicul l-a recunoscut pe fratele lui cel mic și a dat poruncă să nu se tragă cu arbaleta asupra lor. După ce au intrat în cetate, Tirante l-a întîlnit pe rege, care ieșise în sala cea mare ca să-i întîmpine cu bucurie.

— Seniore, a zis Tirante, încălecați în grabă împreună cu fiica voastră, și veniți cu mine căci am să vă duc într-un loc mai apărut.

Regele a luat calul scutierului și l-a urcat pe logodnic la spate, iar Tirante a luat-o pe domnița în fața lui și au ieșit în grabă din castel, gonind pînă ce au ajuns la o leghe de tabără. Între timp s-a lăsat noaptea și atunci au putut să meargă la pas. Regele cunoștea foarte bine

locurile, așa că s-a dus de-a dreptul la cetatea lui cea mai întărită, adică cea din orașul Tremicen.¹ (...)

Domnița, văzînd chipeșa înfățișare a lui Tirante și vitejia cu care venise să-i scape pe ea și pe tatăl ei, mai auzindu-l apoi cu cîtă curtenie îi vorbea de față cu toți, și-a dorit în sinea ei ca Dumnezeu să-i ia logodnicul pe lumea cealaltă ca să se poată mărita cu Tirante. Rămăsă cîteva clipe singură cu dînsul (...) au putut sta puțin de vorbă numai ei doi, pînă cînd s-au apropiat ceilalți și i-au întrerupt. Însă nobila doamnă s-a simțit încîntată de plăcutele cuvinte ale lui Tirante, care avea numai vorbe frumoase și îndatoritoare față de dînsa. Și cum la maurii ei nu întîlnise niciodată asemenea purtări alese, își zicea că nu-i mai fusese dat să-ntîlnească vreodată un cavaler atît de atrăgător. (...)

Mult s-a minunat regele Escariano cînd a aflat de fuga dușmanului său, întrebîndu-se cum de-i scăpase cu atîta dibăcie și, cuprins de ciudă și minie că nu putea pune mîna pe el, a pornit să-i cucerească întregul regat. Nimeni nu îndrăznea să se împotrivească puternicei sale oștiri, așa încît supunea lesne orașe, tîrguri și cetăți. Cînd nu i se închinau de bunăvoie, le lua cu sila și porunca să fie înjunghiați toți locuitorii fără cruțare, ducînd un război crîncen și neiertător.

Înștiințat de aceste lucruri, regele Tremicenului își întrunea mereu sfetnicii ca să chibzuiască ce era de făcut, întărind zi de zi cetatea, care și înainte fusese foarte bine întărită, și au îndestulat-o cu merinde pentru cinci ani.

¹ Amplasarea acestui oraș pe vechiul drum de legătură dintre Algeria și Maroc, dominînd cîmpia de pe ultimele pîrîmîșuri ale munților Atlas, a făcut ca Tlemcenul să joace un rol important, ajungînd încă din secolul al XI-lea capitala unui stat independent. Ruinele mărețului palat al almohazilor (sec. XII), puternicele ziduri ale triplei incinte și alte lucrări de fortificație dovedesc că Tlemcenul a fost un important punct strategic și militar. Faimosul asediu al merinizilor, care s-au străduit în zadar vreme de 7 ani să-l cucerească, i-a adus reputația de fortăreață inexpugnabilă.

Dar toți se socoteau ca și pierduți, căci nu aveau oaste cu care să se apere. Tirante, care lua parte la divan, i-a spus regelui într-o zi :

— Seniore, faceți-mi un hatir : îngăduiți-mi să mă duc în solie din partea voastră la regele Escariano, ca să văd cum stă cu oștirea și dacă nu e chip să-l alugăm în vreun fel de aici.

Toți i-au incuviințat părerea, deși cei mai mulți dintre sfetnici se temeau să nu treacă la dușman, așa cum făcuseră atîția alții, căci fiecăruia îi place să fie de partea învingătorului. Tirante s-a pregătit cu tot alaiul pe care îl lua cu dînsul și s-a dus de-a dreptul la locul unde se afla regele Escariano, iar cînd a ajuns înaintea lui, și-a rostit cu dirzenie solia precum urmează :

— Nu-ți fie cu mirare dacă n-am început cu obișnuita închinăciune, căci noi te socotim cel mai mare dușman al nostru, și nimeni nu e ținut să facă urări de bine vrăjmașului. Regele Tremicenului m-a trimis la tine pentru că de multe ori a auzit spunîndu-se lucruri frumoase despre măria-ta și este încredințat că ești unul dintre regii cei mai înțelepți de pe lume. Tocmai de aceea e nedumerit și se întreabă care va fi fost pricina ce te-a îndemnat să ridici cu înverșunare armele împotriva lui. De vreme ce ești un principe atît de slăvit, ar trebui să fii drept, nu să-ți dorești numele de uzurpator, iar dacă te fălești că faci dreptate, n-ar trebui să făptuiești strîmbătăți. Căci de vei chibzui bine la faptul că ai pornit dincolo de hotarele tale, vei înțelege că e mai degrabă o rușine decît o onoare pentru tine că ți-ai întinat regeasca măreție cu o' pată atît de înjositoare încît nu se va șterge cît o fi lumea. Cine ar putea oare să te laude că vrei să nimicești ? Mai degrabă vei fi socotit om hain, pizmaș și plin de răutate, rege care cu rea-credință, fără pricină și temei umbli să răpești bunul altuia, fără nici o dreptate, căci nu e lege pe lume care să te îndreptățească. (...) Ia seama ca încălcarea hotarelor să nu-ți fie în curînd prilej de pier-

zanie și femeile voastre să nu rămână văduve, plîngînd moartea voastră a tuturor. Cu toate acestea, regele meu ar fi dornic să afle temeiul venirii tale, ca să-l poată așterne în scris, așa încît de-acum înainte lumea întreagă să-ți cunoască trufia.

Cu acestea și-a încheiat vorba, iar regele i-a răspuns pe loc în felul următor :

— Cavalerie, oricine ai fi, mare ți-a fost cutezanța ca, fără a cere îngăduință, să te încumeți a-mi vorbi cu atîta îndrăzneală, spunîndu-mi asemenea vorbe de ocară. Dacă n-ar fi datina ca un sol să poată oricînd vorbi slobod, te-aș face să plătești pe loc pentru limba-ți prea ascuțită. Poftesc să-i spui seniorului tău că eu i-am călcat hotarul cu toată dreptatea, pentru că, după cum prea bine știe și el și lumea întreagă, încă de mult a fost încheiată de către niște oameni de vază și cu încuviințarea fiecărei părți o învoială de căsătorie între mine și fiica lui, cu soroc bine hotărît și de neclintit pentru încheierea cununiei, însă regele tău a căutat cu nesăbuință să mă facă de rușine. Așadar, cum vii să-mi spui că am purces împotriva lui fără dreptate ? Cît voi trăi n-o să am astîmpăr pînă ce nu-l voi face să piară de moarte cruntă. Și nici n-am de gînd să-l cruț de nenorocirile pe care soarta le trimite uneori asupra celor trufași pentru a-i umili, socotind că n-a cunoscut destule pentru multele neajunsuri pe care mi le-a pricinuit. Domnița pe care o cer în dreaptă căsătorie are un nume foarte prețuit și o cheamă Maragdina, iar alesele ei însușiri o fac cu atît mai prețuită căci n-are pereche pe lume. De aceea, cum știu că tu ești creștin, mă bucur că-ți pot vorbi despre marile haruri ale acestei domnițe, și chiar de-ar fi să vorbesc un an despre dînsa, tot nu m-aș satura. Dacă ai avut parte vreodată să iubești cu dragoste adîncă vreo femeie, prin pătimirile tale o să le poți înțelege pe ale mele. (...) Pentru ea s-a început războiul de acum și prin ea are a se sfîrși, nu în alt fel. Acesta este răspunsul meu.

Apoi regele s-a întors și a plecat fără să-l mai asculte pe Tirante. A dat însă poruncă să fie bine găzduit, iar seara s-a gândit să-l pună la încercare pentru a vedea dacă avea sau nu o fire aleasă. L-a poftit la masă și a pus să i se perinde prin față tot felul de bucate. Regele era așezat în capul mesei iar Tirante aproape la coadă. Unele mâncăruri erau mai de soi și mai bine pregătite decât altele. Tirante, care era priceput la asemenea lucruri și cu nimic mai prejos decât gazda, n-a mâncat decât din cele mai bune, fără să se atingă de celelalte. După ce s-au sculat de la masă li s-au adus dulciuri pe o tavă mare de aur, pe care se afla dulceață de chitră și ananas, precum și migdale zaharisite. Tirante le-a ales pe cele mai mari și frumoase. Apoi l-a dus la un cort unde se afla o movilă de dubloni de aur, alta de ducăți tot de aur, alta de arginți și alta cu vâsărie de argint, iar în cort se mai aflau la vedere tot felul de veșminte și giuvaeruri, curelării de călărie și zece cai cu șei minunate, iar la capăt de tot, trei șoimi pe o stînghie. După ce l-a poftit înăuntru, regele i-a spus :

— Solule, obiceiul meu este ca orice trimis care vine la mine din partea vreunui domnitor să-și aleagă ce pofteste și să ia cît dorește, așa că te rog să iei de aici ce vei vrea, căci cu cît o să iei mai mult cu atît am să fiu mai bucuros.

Auzind ce voia regele, Tirante i-a spus că primește cu dragă inimă, deoarece asta nu era spre paguba seniorului său ci doar spre rușinea lui însuși. Și a ales un șoim care i s-a părut lui cel mai de soi. Regele s-a minunat grozav de alegerea făcută, zicîndu-și că omul acela era pesemne de neam bun și foarte ales, după cum îl arăta și înfățișarea. Văzîndu-l și bine făcut la trup, de părea fără cusur de la natură, s-a gândit că în viața lui nu mai întîlnise un cavaler atît de chipeș și mult ar fi vrut să-l aibă la curtea lui. Dar după felul cum îi vorbise Tirante, a

înțeles că nu și-ar fi părăsit îndatoririle față de seniorul său ca să rămână la dînsul, așa că s-a hotărît să nu-i spună nimic.

Tirante a plecat cu răspunsul primit și s-a întors la regele Tremicenului, povestindu-i cu de-amănuntul tot ce se întîmplase la curtea regelui Escariano. Regele l-a întrebat dacă dușmanul lui avea mulți oșteni.

— Pe legea mea, seniore, sînt foarte mulți și zi de zi îi sosesc întăriri. N-am putut să-i văd chiar pe toți, dar cei care erau afară din oraș, în tabără, treceau de optzeci de mii.

Atunci au ținut sfat și au hotărît ca marele emir împreună cu Tirante să ia cei zece mii de oșteni cîți le mai rămăseseră, pentru că ceilalți muriseră sau trecuseră la dușman, ca să apere o cetate numită Asinac, căci dacă o pierdeau și pe aceea, pierdeau întregul regat. Și cum știau că dușmanii aveau să vină, s-au dus acolo și s-au întărit înăuntrul zidurilor. (...) Regele a rămas mai departe în orașul Tremicen, îndestulat cu de toate, în timp ce vrăjmașii îi cutreierau țara, cucerind-o.

Într-o bună zi un evreu care locuia în orașul Tremicen și era cel mai bogat om de acolo a plecat pe furiș și s-a dus la regele Escariano, căruia i-a vorbit cu dibăcie și gînd viclean precum urmează :

— Seniore, de ce îți pierzi vremea arînd în nisip ? Tot ce te străduiești să faci nu-ți folosește la nimic cîtă vreme nu-l prinzi pe regele Tremicenului, căci odată doborît, în două zile vei fi stăpîn pe tot regatul și nu va mai trebui să umbli pe căi ocolite, ci vei putea hălădui liniștit împreună cu oamenii mării-tale. Dacă înălțimea-ta vrei să închei o învoială cu mine, eu am să te fac biruitor asupra dușmanilor, și pe deasupra ți-l voi da în mină pe rege cu fiica lui. (...) Dar lucrul ăsta îl fac doar cu următoarea învoială : eu am o fată pe care vreau s-o mărit bine, dîndu-i zestre din avutul meu douăsprezece mii de ducați, cu un evreu care face negustorie cu untdelemn în

tabăra voastră ; e un tînăr de neam bun și se află în slujba marelui armaș al măriei-tale. Dacă vrei să-mi împlinești acest hatîr, eu îți făgăduiesc în schimb să-ți înlesnesc intrarea în orașul Tremicen, pentru că o poartă a casei mele se deschide chiar în zidul orașului și pe aceea o păzesc doar eu : pe acolo pot să bag în cetate și o sută de mii de oameni.

După ce l-a ascultat, regele a cîntărit bine vorbele evreului și i-a spus :

— Cum zici tu că poți să-mi dai în mină pe regele Tremicenului împreună cu fiica lui, cînd eu știu că în oraș se află o cetățuie atît de bine întărită și îndestulată cu de toate, încît poate ține pîpt lumii întregi ?

Dar evreul i-a răspuns :

— Dacă mi-ai fi ascultat spusele eu luare-aminte, ai fi înțeles că eu ți-am făgăduit să dau în mîna ta și cetățuia și orașul și pe rege și pe toți cei ce îi stau în preajmă, deoarece regele stă în palatul lui din oraș, care îi e mai pe plac decît cetățuia, unde nu se duce decît la vreme de restrînte. Și înălțimea-ta poți fi încredințat că ceea ce am spus voi duce la bun sfîrșit.

Au încheiat deci învoiala și evreul i-a făgăduit multe daruri dacă făcea să se încheie acea căsătorie. Regele a trimis îndată să-l cheme pe marele armaș, care avea slujba de priveghetor al taberei, și cînd s-a înfățișat înaintea lui l-a întrebat :

— Armașule, ai în slujba ta un ovrei care face negoț cu untdelemn în tabără ?

— Da, seniore, a răspuns armașul, își face meseria lui de neguțator și din cînd în cînd și pe aceea de ciubotar.

— Du-te degrabă și adu-mi-l încoace !

Îndată ce l-a avut înaintea lui, regele l-a întrebat care-i era locul de baștină.

— Seniore, i-a spus evreul, după cîte știu de la tatăl meu, de multă vreme și el și neamurile lui au fost supușii măriei-tale și așa mă socotesc și eu.

— Atunci ia seama la ce am să-ți spun, a zis regele. Auzisem mai dinainte că-mi ești vasal și supus, și cum doresc să-i ridic pe cei care mă slujesc, iubindu-i și prețuindu-i mai mult decît pe ceilalți, am hotărît să te căpătuiesc în felul următor : am pus la cale o căsătorie între tine și Jami, fața jupînului Iacob evreul, cel mai bogat neguțător din toată Berberia, și o să primești de la el zece mii de ducați zestre și alte două mii pentru mijlocirea mea. Se cuvine așadar să-mi mulțumești că am avut atîta grijă de tine.

Evreul, cu sufletul și chipul oțărît dintr-o dată, părăind minios și înciudat de parcă ar fi fost tras pe sfoară, a răspuns precum urmează :

— Seniore, nu nesocotesc mărinimia înălțimii-voastre, care vă gîndiți la slujitorii voștri căutînd să-i răsplătiți și să-i căpătuiți ; este o mare cinste pentru mine că v-ați amintit de un om atît de neînsemnat cum sînt eu și vă sărut mîinile mulțumindu-vă din suflet. Dar rog pe înălțimea-voastră să mă ierte dacă n-am să închei cununia asta, nici de mi-ar da de zece ori pe atît. De mult se tot străduiește el să dobîndească lucrul acesta, dar n-o să-l vadă împlinit niciodată, oricît aș fi eu de nevoiaș, căci mai bucuros aș vrea să mor decît să făptuiesc o asemenea greșeală !

— Ce greșeală ? a zis regele. Tu ești sărac și pricăjit, pe cînd el e bogat și respectat de toți evreii din țara asta. Unde ar fi înjosirea sau paguba.? Mă gîndesc mai degrabă că tu vei ajunge datorită lui să te bucuri de cinstea marilor seniori, căci el este de mult ajutor atît în treburile obștești cît și în cele de taină. Dacă ai chibzui fără pornire la tot ce are și tot ce poate, te-ai duce să-i săruți în genunchi picioarele.

— Să mă ferească Dumnezeu cel mare și drept ca în cugetul meu să încapă și să sălășluiască vreodată o asemenea înjosire, căci nu m-ar răbda sufletul să trăiesc în păcat. Dar ca să înțelegeți înălțimea-voastră pricina im-

potrivirii mele, am să v-o spun și mă veți ierta. Noi evreii, cîți sîntem pe lume, ne tragem din trei spițe deosebite. (...) Și cum eu sînt din altă spiță decît el, nu se cuvine să amestec sîngele nostru curat cu acela nevrednic al neamului său, căci urmașii mei s-ar vedea înjosiți prin întinarea spiței noastre străvechi. De evreii din neamul lui mă feresc ca de ciumă, socotind o rușine și un păcat să le spun fie și o vorbă.¹

Dacă a văzut regele pricina pentru care evreul nu voia cu nici un chip acea cununie, n-a încercat să-l silească, dar l-a rugat ca deocamdată să caute a-i da celuilalt un răspuns mulțumitor. Și aducîndu-i față în față, i-a spus negustorului cel bogat că tînărul se-nvoia să încheie căsătoria după ce toată țara va fi cucerită. Flăcăul n-a făgăduit nimic cu gura lui, dar celălalt, văzînd că regele i-o spune chiar de față cu el, s-a increzut în vorbele lui.

După aceea regele s-a înțeles cu negustorul ca în a șaptesprezecea zi a lunii să fie în fața orașului Tremicen, și la miezul nopții, pe întuneric, să pătrundă în cetate.

Uciderea regelui din Tremicen și vicleșugul pus la cale de Tirante

La ceasul hotărît, regele cu toți căpitânii lui au fost lîngă zidurile orașului Tremicen, iar evreul, neuitîndu-și făgăduiala în dorința lui de a-și vedea fata măritată, a

¹ În Cuvîntul asupra ediției am menționat că romanul reflectă epoca respectivă, nu atît prin consemnarea unor evenimente reale — folosite doar ca sursă de inspirație — cît prin ilustrarea trăsăturilor politico-sociale caracteristice. Pasajul de față se referă la ne-număratele divergențe religioase din cuprinsul întregului Islam, adevărat mozaic de secte și popoare, fapt care a dus dealtfel la dezmembrarea lui.

deschis numaidecît poarta mahalalei evreieşti şi regele a intrat în grabă cu oamenii săi, îndreptîndu-se către palat. Aici s-a încins o luptă îndîrjită, dar prin puterea armelor au răzbit înăuntru : l-au ucis pe rege, pe fiii lui, pe logodnic şi pe toţi oamenii săi, necruţînd pe nimeni în afară de domniţă. Apoi s-au dus să atace cetăţuia, însă n-au izbutit s-o ia. Regele Escariano, care nu se simţea liniştit acolo, a hotărît să-şi lase în oraş cea mai mare parte a oştirii, iar el a plecat cu fata regelui, care plîngea cu jale moartea tatălui, a fraţilor şi a logodnicului său, şi a dus-o într-o cetate bine întărită, unde şi-a oprit oştenii de care avea nevoie, iar pe ceilalţi care-l însoţiseră i-a trimis înapoi spre paza oraşului Tremicen. (...)

Aflînd Tirante de toate cele întimplate şi că oştirea rămăsese în oraş sau prin împrejurimi, iar regele Escariano o dusesse pe domniţă în cetatea întărită de la Mont Tuber, a luat cu el zece oameni care cunoşteau bine locurile acelea şi au pornit pe cai iuţi într-acolo, ocolind drumul mare, iar seara s-au pus la pîndă într-o clădire căreia i se zicea Moscheea Veche. Pe la revărsatul zorilor au prins doi mauri ca să afle de la ei unde era regele şi ce făcea. Aşa au aflat că el şi cu noua regină se aflau sus în cetate cu şaizeci de cavaleri care să-i apere, pe lîngă cei năimiţi pentru paza de zi şi de noapte, iar jos în sat mai erau încă o mie de oşteni. După ce i-au spus toate acestea, Tirante le-a dat drumul şi împreună cu oamenii lui au făcut înconjurul cetăţii ca s-o poată cerceta.

Pe urmă s-a întors înapoi la Asinac şi a trimis la un pod din apropiere o sută de oameni cu sape şi tîrnăcoape, poruncindu-le să-l strice îndată ce vor vedea că vin duşmanii, ca să nu poată trece, fiind astfel nevoiţi să facă un ocol de mai bine de o zi ca să dea de un vad. Ziua aceea pierdută era un mare neajuns pentru ei, căci trebuiau să treacă prin multe rîpe şi multe aşezări care nu erau în mîinile lor ; iar de la oraşul Tremicen era cale de trei

zile pînă la Mont Tuber, pe cînd de la cetatea lui Tirante pînă acolo nu erau decît nouă leghe. După aceea a plecat cu oamenii săi și s-au dus sub zidurile cetății unde se afla regele Escariano. Acesta, cînd i-a văzut, s-a înarmat în grabă cu toți ai săi și au ieșit ca să se bată cu ei. Dar Tirante și marele emir nu și-au lăsat oamenii să se apropie ci, gonind călări pe cîmpul din jurul întăriturilor, au luat cu ei o mulțime de vite mari și mici, pe care le-au dus în cetatea lor.

Tirante îi hărțuia adesea venind pînă în fața zidurilor și uneori rămîneau acolo vreo două-trei zile ; cînd li se termina merindea, se întorceau înapoi. Odată a ieșit singur din cetate, chinuit de gînduri negre și, plimbîndu-se încoace și-ncolo, cugeta la durerea în care o lăsase pe prințesă, la nenorocirea jupîniței Placerdemivida și la toți cei din neamul lui căzuți robi la mauri, neștiind dacă n-ar fi mai bine să plece și dacă maurii i-ar da sau nu drumul. Pe cînd era cufundat în asemenea gînduri triste, a ieșit pe poartă un rob creștin, albanez de felul lui ¹, care plîngea și se jeluia pentru că stăpînul îl bătuse crunt cu vergile, trimițîndu-l apoi să sape într-o grădină din preajma cetății. Tirante îl știa, fiindcă mai vorbise cu el de cîteva ori, și îl socotea dezghețat la minte ; înduioșat la gîndul că robul n-avea pe nimeni în care să se încreadă, l-a chemat și i-a vorbit cu bunătate precum urmează :

— Apriga soartă se arată veșnic înversunată față de cei oproșiți, mai ales cînd sînt slabi de inger și nu știu să-și rabde nenorocirile și amărăciunea. Gîndindu-mă la suferințele mele, m-a cuprins mila de tine ; dar dacă vrei, poți să-ți aduci o ușurare și să mă faci să te pre-

¹ Prezența și rolul acestui personaj nu sînt întîmplătoare, căci în epoca lui Martorell, Albania devenise unul din centrele însemnate de rezistență antiotomană. Timp de aproape un sfert de veac, ilustrul luptător Gheorghe Kastrioti (Skanderbeg) a izbutit să oprească înaintarea turcilor spre Apus (1444—1467). Printre aliații săi se număra și regele Aragonului, Alfonso al V-lea.

țuiesc, pentru că, după cît s-ar părea, ești un om de ispravă. (...) De aceea vreau să-ți spun că, dacă o să faci ceea ce-ți cer, ai să fii liber să pleci sau să rămii aici, după cum ți-o fi vrerea. Dar pentru asta va trebui să te lași biciuit în tabără cu o curea care n-o să te doară prea tare și să-ți scurteze nițel urechile, pentru că în felul acesta vom putea datorită ție să cucerim cetatea Mont Tuber, unde se află regele. Dacă lucrurile o să meargă așa cum am chibzuit eu, ai să poți ajunge cineva, iar de nu, o să fii slobod și o să trăiești bine, căci în preajma mea n-o să-ți lipsească nimic.

Robul creștin i-a răspuns îndată precum urmează :

— (...) Orice-ar fi să se întîmple cu mine, sînt gata să fac tot ce-mi veți porunci, fără să mă gîndesc la neajunsurile sau primejdiile ce m-ar paște, căci îmi dau seama că sînteți om bun, ceea ce mă îndeamnă nu numai să vă/slujesc, dar să înfrunt chiar și primejdia morții pentru senioria-voastră ; cît despre scurtarea urechilor sau orice altă vătămare a trupului, puțin îmi pasă de ele.

Tirante i-a mulțumit pentru bunăvoința de care dădea dovadă și i-a spus :

— Îți făgăduiesc pe cuvîntul meu de cavaler că n-am să iau mîncare în gură pînă ce nu te voi pune în libertate.

Despărțindu-se de albanez, Tirante s-a dus la marele emir și din banii pe care-i avea a răscumpărat robul cu o sută de ducați, iar a doua zi au plecat din cetate cu toți oștenii, așa cum făceau de obicei. După ce au străbătut în goană cîmpul, și-a pus corturile în marginea satului de la Mont Tuber, însă locuitorii de acolo nici nu mai luau seama la ei cînd îi vedeau venind, pentru că nu le puteau pricinui pagube însemnate, de vreme ce n-aveau nici bombarde, nici alte scule de aruncat ghiulele și nici nu se încumetau să zăbovească prea mult pe acolo, căci altfel ar fi ieșit toți oamenii regelui la ei. Așa că locuitorii din sat îi lăsau în pace chiar din voia mării-sale și, cu

îngăduința lui Tirante și a marelui emir, veneau în fiecare zi să stea la taifas.

Tocmai în ziua aceea regele a trimis doi cavaleri să le spună că, dacă voiau să cadă la o înțelegere cu el, avea să le facă tot felul de daruri și înlesniri. Marele emir și Tirante au răspuns că nu vor să audă de nici o înțelegere, căci erau hotărâți să răzbune moartea regelui din Tremicen și a fiilor săi. După ce și-au încheiat solia, Tirante i-a poftit ca și în alte dăți să ia o gustare, dar în ziua aceea pusese la cale cu albanezul ceea ce vom povesti acum.

După ce s-a terminat gustarea, albanezul s-a apropiat de locul unde se afla văsăria și a șterpelit un chiup mare de argint aurit. Când a dat s-o șteargă cu el, cel ce avea vasele în grijă a început să strige cât îl ținea gura, așa că Tirante, care stătea de vorbă cu solii veniți din sat a întrebat ce însemna larma aceea. Atunci l-au văzut pe albanez fugind urmărit de o mulțime de oameni, care au pus mîna pe el și l-au adus înaintea căpitanului. Paznicul vaselor îl înhățase de păr și a spus :

— Seniore, vă rog să-l judecați pe tîlharul ăsta dovedit, care mi-a furat un urcior de argint.

Tirante l-a lăsat mai întîi să vorbească pe marelui emir, care a zis :

— Îl osîndesc la spînzurătoare.

Atunci Tirante a spus :

— Înălțimea-voastră, astea nu-s vremuri în care să omori oamenii altfel decît în bătălie. V-aș ruga să-i preschimbați osînda, adică să fie fugărit cu biciul prin tabără și să i se taie urechile.

Pedeapsa s-a împlinit de față cu cavalerii veniți din sat care vorbiseră cu Tirante. După ce i s-au tăiat urechile, i-au legat chiupul de gît și a fost fugărit cu biciul de jur împrejurul taberei. Când au ajuns a treia oară în dreptul satului, el s-a smucit deodată și, desfăcîndu-și mîinile din legături, a rupt-o la fugă înspre ziduri. Armă-

șelul care alerga după el s-a prefăcut că se împiedică și cade, așa că albanezul a avut timp să treacă de întărituri, iar paznicii de pe ziduri l-au apărât cu arbaletele de n-a mai putut fi prins. Localnicii l-au dus în cetățuie la rege, care văzându-l despuiat, biciuit, cu urechile tăiate și plin de sînge, a fost cuprins de milă și a poruncit să i se dea o cămașă și niște straie, i-a dăruit chiupul pe care-l avea la gît și l-a oprit în slujba lui.

Tirante s-a prefăcut foarte miniat de fuga albanezului și le-a spus cavalerilor veniți în solie că-l roagă pe rege să i-l înapoieze pe fugar, căci de nu, cîți oameni de-ai lui va prinde, o să-i ucidă după ce li se vor fi tăiat mai întii mîinile, picioarele, nasul și urechile. Regele i-a trimis răspuns să nu tragă nădejde că i-l va da înapoi, iar de avea să pornească un război crîncen, să știe că dacă-i pica în mîină, va fi căznit mult mai rău decît fusese albanezul. Tirante n-a vrut să mai stea la tocmeală și s-a întors cu oamenii lui în cetatea de unde plecase. Albanezul, ca să se dezvinovățească față de regele Escariano, i-a spus :

— (...) Datorită cruntelor înjosiri ce mi s-au adus și temîndu-mă de rușinea ce m-ar acoperi dacă ar fi aflate, sufletul meu cere răzbunare împotriva acestui căpitan mișel și smîntit, care în calicia lui ne lasă să murim de foame. Dacă am săvîrșit această hoție, am făcut-o doar împins de nevoie, nu din altă pricină. De aceea, dacă înălțimea-voastră îmi veți da îngăduința să pot umbla slobod, am să vă aduc neîncetat vești despre ce fac, ce au de gînd să facă și încotro se îndreaptă dușmanii voștri, pentru ca în ziua cînd le-o fi scrisă pierzania, înălțimea-voastră să puteți face cu ei ceea ce ați făcut și cu vestitul și marele rege al Tremicenului.

— Mă învoiesc bucuros, a zis regele, și ești slobod să intri și să ieși cînd poțestei.

Le-a poruncit străjerilor să-l lase să treacă nestîngerit, dar sfătuiindu-se cu cavalerii săi, aceștia i-au spus :

— Seniore, omul ăsta a fost crunt înjosit de ai lui, așa că va face tot ce-i stă în putință pentru a-i duce la pierzanie. Cu toate acestea ar fi bine să fie cineva cu ochii pe el.

Dar albanezul a ieșit din cetate pe o porțiță dosnică, fără să-l simtă nimeni în sat, și s-a dus drept la Tirante, povestindu-i tot ce zisese și făcuse. Tirante i-a dat niște bani, o sabie și un coș cu piersici; căci în satul acela nu mai aveau, fiindcă Tirante pusese să se taie toți pomii și să se pustiască grădinile din jur. Apoi a zis :

— Să-i spui regelui în taină, ca să-i sporească încrederea în tine, că am pus să se coacă pîine multă, căci peste trei-patru zile o să vin pe acolo.

Albanezul s-a despărțit de Tirante și cînd s-a întors în cetate, regele Escariano l-a primit nerăbdător. El a dus piersicile reginei, lucru care l-a bucurat pe rege nespus, văzînd că-i făceau doamnei sale o mare plăcere ; căci de cînd o răpise de lingă ai ei, n-o văzuse o clipă înseninată la față sau cu un zîmbet pe buze, deși adesea îi vorbea precum urmează :

— (...) De vreme ce ești înzestrată cu atîta înțelepciune și însușiri minunate, îți cer ca un mare hatîr să lași plînsul la o parte și să te înseninezi, curmînd astfel chinurile tale și pe ale mele. Pentru că ar trebui, aleasa mea doamnă, să mă-ndrăgești, căci sînt tînăr, sînt rege și sînt atît de puternic, încît te voi face regina și stăpîna mea și a atîtor popoare care ți se vor închina sărutîndu-ți mîna. Dacă te-a îndurerat moartea tatălui, a fraților și a logodnicului tău, gîndește-te că oricum aveau să moară odată, și împacă-te, zicîndu-ți că n-ai pierdut nimic, de vreme ce eu sînt gata să-ți fiu părinte, frate, bărbat și rob, așa încît să faci cu mine tot ce dorești. (...)

— Știu preabine, i-a spus dînsa, că aș putea răspunde pe loc dragostei tale, arătîndu-mă bună și înțelegătoare. Dar cum mi-ai făcut atîta rău, te rog să nu mă asuprești

și mai mult, lipsindu-mă de singura mea plăcere în aceste împrejurări, adică să plîng moartea crudă și dureroasă a bunului rege al Tremicenului, părintele meu, care mi-a răscolit sufletul. (...) Obidită și neînduplecată, îmi îndrept tînguiriile către regii și principii inimoși, către umilii și credincioșii slujitori ai iubirii, căci durerea mea, în loc să scadă, crește din zi în zi, iar nopțile mohorite mi le petrec în jale și plîns. Temătoare de moarte, cum e dat firii omenеști, voi fi silită, cu sau fără voia mea, să mă plec în fața dorințelor tale, pentru că slabele-mi puteri femeiești n-au cum să țină piept bărbăției tale războinice, mai cu seamă că m-ai adus cu sila în stăpînirea ta. Se cuvine înșă ca regii să se arate omenoși și milostivi față de cei nenorociți, căci mila este plăcută lui Dumnezeu și oamenilor.

Cu acestea, îndurerata regină a plecat de lîngă dînsul, intrînd în altă odaie, cu ochii scâldați în lacrimi și pieptul zguduit de suspine.

După ce i-a dat coșul cu piersici, albanezul i-a arătat regelui banii, zicînd :

— Uite, măria-ta, banii ăștia i-am luat cu sila de la unul din oamenii dușmanilor tăi. Dacă am să mă duc mai des pe acolo, o să aflu multe lucruri, căci am o rudă apropiată care este în slujba ticălosului de căpitan și-mi spune în taină tot ce face el. Acum mi-a spus, ca să te înștiințez din vreme, că a pus să se coacă o mulțime de pîini și să se pregătească meride din belșug ca să vină încoace. Ai timp să te pregătești dacă vrei să-l înfrîngi și să-l nimicești, căci în război orice viclesug este de mare folos, mai cu seamă măriei-tale, care ești un rege atît de puternic, așa încît folosînd șiretenia în luptă vei ajunge stăpînul lumii și o vei cuceri cu brațul tău neînfricat.

Regelui i-au plăcut mult cuvintele albanezului și a zis :

— O să văd dacă ruda ta ți-a spus adevărul.

Peste trei zile a venit și Tirante, care și-a pus tabăra în același loc ca de obicei. Regele a căpătat mare încredere în spusele albanezului și, hotărînd să-l facă unul din priveghetorii de încredere ai cetății, i-a dat drept tovarăși șase oameni aflați de multă vreme în slujba lui și care-i erau foarte credincioși. Cînd îi venea rîndul să facă de pază, albanezul cumpăra niscaiva bunătăți și îi poftea pe tovarășii lui de strajă să mănince și să bea. Și îi venea rîndul din cinci în cinci zile.

După ce a stat acolo trei zile, Tirante a plecat, iar regele a tot încercat să ajungă la o înțelegere cu el, dar Tirante îl ducea mereu cu vorba. Așa au trecut două luni, și el se arăta des pe acolo, însă fără să facă mai nici un rău. Regele îl trimitea mereu pe albanez în tabăra lui ca să aducă poame și alte bunătăți pentru regină, și într-o zi a adus un asin încărcat cu burdufuri de vin și o sabie. Înfățișîndu-se regelui, i-a spus :

— Măria-tă, am aflat că a poruncit căpitanul să se aducă mult vin pentru îndestularea cetății lui, așa că am ieșit în drum ; cum unul dintre cărauși rămăsese mai în urmă, i-am aruncat un bolovan în spinare de a căzut grămadă la pămînt, și atunci l-am ciomăgit cu bîta pînă ce l-am lăsat mort ; pe urmă i-am luat sabia asta și asinul încărcat cu cel mai bun vin din cîte mi-a fost dat să gust în viața mea. De aceea te rog, mărite senior, să-mi dai îngăduința de a ține o circiumă aici, iar cînd s-o isprăvi vinul ăsta, o să cumpăr sau o să fur altul, și am să le fac cît mai multă pagubă, ciudă și rușine.

Regele i-a îngăduit bucuros și mulți mauri veneau zilnic să bea ; iar în nopțile cînd îi era rîndul să facă de strajă, albanezul ducea sus în turn un burduf mare cu vin, cîstîndu-și soții din belșug cu băutură, așa că toți erau bucueroși să-i țină tovarășie.

Tirante, după ce l-a mai dus cu vorba pe regele Escariano și pe trimișii săi, tot venind și plecînd cu oștenii

lui, cînd n-a mai avut îndoieli în privința mării încrederi de care se bucura albanezul în ochii regelui, i-a dat o cățuie rotundă de fier cu găuri de jur împrejur. În noaptea cînd avea să se săvîrșească trădarea, albanezul, care era de strajă, a pus înăuntru niște tăciuni aprinși, pe care vîntul intrînd prin găuri nu-i lăsa să se stingă, și, înfășurînd cățuia într-o bucată de piele, și-a pus-o în sîn. Cînd au suit în turnul de pază, tovarășii lui s-au pus pe băut, iar albanezul și-a ascuns cățuia într-o gaură ca să nu se treacă tăciunii. Și cum aveau pe acolo niște darabane mari, pînă la miezul nopții au tot dus-o bînd și bătînd darabana. Vinul era amestecat cu licori anume pregătite ca să-i adoarmă pe străjeri, de-au căzut într-un somn din care n-aveau să se mai trezească. După ce a trecut și rondul de noapte iar paznicii dormeau duși, albanezul și-a luat cățuia și, ascunzînd-o sub pelerină ca să nu se vadă lumina, a suflat cu un pai înăuntru pînă ce s-au aprins bine tăciunii; pe urmă a pus-o de trei ori la rînd într-o deschizătură din zid care dădea înspre cîmp.

Tirante a înțeles numaidecît semnul hotărît între ei și a plecat iute de la corturi cu cîțiva oameni, pe cînd toți ceilalți oșteni, în frunte cu marele emir, au rămas gata pregătiți pînă aveau să fie chemați. Apa din șanțul cetății fiind foarte adîncă, Tirante cu ceata lui a trebuit să treacă pe lîngă unul din turnurile mari, dar cum albanezul făcea de zor larmă cu darabanele, au avut norocul să se strecoare neauziți. Cînd au ajuns aproape de turn, așteptau să strige străjerii „Pază bună, pază bună!” și atunci străbăteau în fugă zece-doisprezece pași, iar cînd aceia tăceau, se opreau în loc și așa au tot făcut pînă ce au trecut de turn, ajungînd lîngă următorul unde era albanezul. Tirante și-a oprit oamenii în loc și s-a apropiat singur de zid, unde a găsit o frînghie subțire pe care o aruncase albanezul, legîndu-și celălalt capăt de picior, pentru ca dacă-l punea păcatul să adoarmă, smuciturile să-l poată trezi. Dar el bătuse tot timpul darabana, iar cînd a simțit că

se mișcă frînghia, s-a dus iute la marginea turnului și a tras-o în sus, căci de ea era agățată o scară de frînghie, pe care a legat-o zdravăn de zid, mai lăsînd apoi încă una. Tirante a urcat primul și, dînd cu ochii de paznicii adormiți, l-a întrebat :

— Ce facem cu ăștia ?

— Lăsați-i în pace, seniore, i-a răspuns albanezul, că nu mai sînt în stare să facă nici un rău !

Dar Tirante a vrut să se încredințeze cu ochii lui și i-a găsit pe toți șase înjunghiați într-o baltă de sînge ; atunci le-a făcut semn oamenilor lui să urce și, punînd pe unul din ei să bată darabana, a întărit paza turnului cu ceilalți, căci urcaseră o sută șazeci. Pe urmă, în frunte cu albanezul, au coborît la locuința căpitanului, care văzînd atîta buluc de oșteni s-a sculat așa dezbrăcat cum era și a pus mîna pe spadă încercînd să se apere. Dar Tirante l-a pălit cu o măciucă în moalele capului, de i l-a crăpat în două și i-au sărit creierii pe jos. Nevastă-sa a început să țipe, însă albanezul, care era mai aproape de ea, a făcut-o să împărtășească soarta bărbatului ei. Apoi au cutreierat cetățuia, închizînd cu zăvorul ușile odăilor, fără să-i audă cineva din pricina zgomotului făcut de darabane.

S-au dus pe rînd în toate turnurile, însă paznicii, crezînd că e rondul de noapte, nu scoteau nici o vorbă, iar ei, cînd ajungeau sus, îi aruncau prin metereze la picioarele zidurilor. Unul dintre ei a căzut însă pe un parapet și de acolo în apa din șanț, așa că a scăpat cu viață. Frica fiindu-i mai mare decît vătămăturile, a ieșit îndată de acolo, sculînd tot satul cu răcnetele lui. Vestea s-a răspîndit printre locuitori, însă cei din cetățuie tot nu știau nimic, afară de un om de prin acareturile de jos, care ieșise la pescuit ; acesta, auzind bufnitura, a deschis ușa odăii, și cum a simțit forfotă de oșteni prin cetățuie a început să strige de l-au auzit toți ; dar cînd oamenii încercau să iasă din încăperi, le găseau zăvorîte. Regele, care

dormea în donjon, s-a închis înăuntru cu regina și cu o slujnică.

Cînd s-a făcut ziuă, oamenii lui Tirante au înălțat steaguri pe turnurile cetății, aprinzînd focuri mari în semn de izbîndă și bucurie. Toți străinii aflați în sat și-au luat tălpășița, iar marele emir, cînd a văzut că cetatea fusese cucerită și oamenii fugeau, s-a năpustit asupra lor, luînd o mulțime de prizonieri. (...) Apoi s-au dus la donjon, dar regele n-a vrut să se predea dacă nu îi dădeau încredințarea că-i vor cruța viața și trupul, socotindu-se însă ca și mort, căci se gîndea că, de vreme ce-l omorîse pe regele din Tremicen, aceeași soartă îl aștepta și pe el, așa că își plîngea cu amărăciune soarta.

— Să-i tîm pace deocamdată, a zis Tirante, căci în curînd o să-l cumîntească foamea. Mai bine să-i punem sub pază pe ceilalți cavaleri.

Pe urmă au ceroetat cetățuia, găsind-o îndestulată cu tot felul de bucate, cu gîru, mei, niprală și mohor pentru cai, de ajuns pe vreo șapte ani, și un izvor limpede ce țîșnea dintr-o stîncă.

**Regele Escariano este luat prizonier iar regina
îi face lui Tirante o mărturisire neașteptată**

Cînd s-a lăsat noaptea, regele foarte îngrijorat de soarta reginei a strigat de la o ferăstruică din turn și a zis :

— De vreme ce nu pot afla îndurare la voi, vreau să mă lepăd de greșeli și s-o apuc pe calea virtuții. Care dintre voi este cavaler, ca să mă pot da prins în mîinile lui ?

— Seniore, a răspuns Tirante, iată-l aici pe emirul emirilor, cavaler plin de virtuți.

— Nu, a zis regele ; dar dă-mi tu încredințarea că mă vei apăra pînă ce te voi fi făcut cavaler, și atunci am să mă dau în mîinile tale.

— Seniore, eu am fost uns cavaler de mîna celui mai strălucit rege al creștinătății, anume de regele Angliei, care prin virtuțile sale este ca o floare fără seamăn pe lume. Căci așa cum luna întrece prin strălucirea ei toate stelele, tot asemenea regele acesta îi întrece pe ceilalți regi ai creștinătății prin virtuțile sale. De aceea nu mai pot fi uns cavaler încă o dată.

Regele a cunoscut că acesta era solul cu care vorbise de atîtea ori și i-a spus :

— Tu, care ai fost trimis la mine în solie, cheazășuiește-mi viața, ca să mă pot purta ca un cavaler și ca un rege încoronat.

— Mă pun chezaș pentru viața ta, a răspuns Tirante, pe timp de o lună după ce te vei fi dat prins în mîinile mele, și te încredințez cu cuvîntul meu.

Regele i-a prețuit atît de mult vorbele, de parcă l-ar fi pus în libertate. Coborînd din donjon, a deschis poarta și s-a arătat în prag cu sabia în mînă, grăind cu tărie, ca un cavaler :

— (...) De vreme ce nu vrei să te ung cavaler, poruncește să vină încoace copilașul acela — care n-avea mai mult de cinci anișori și era fiul unei brutărese. Cînd i-au adus copilul, el l-a uns cavaler, l-a sărutat pe gură și, înmîinindu-i spada, s-a pus sub paza lui.

— Acum, a zis regele, poți să mă iei de la copilașul acesta în mîinile căruia m-am dat și să faci cu mine ce vei pofti.

Marele emir a spus :

— Ia-l domnia-ta, căpitane creștin, și poruncește să fie pus la închisoare sub pază strașnică.

— Ferească-mă Domnul să iau prins un rege din mîinile unei făpturi nevinovate, a răspuns Tirante, căci m-aș face de ocară în fața cavalerilor iubitori de onoare, iar sufle-

tu! meu este mai bucuros să biruie regi, decît să-i ia prinși ori să-i ucidă.

— Ei lasă, a zis emirul, ți-o spuseseam așa, doar din curtenie, ca să-ți las domniei-tale cinstea.

— Ba asemenea cinste s-o, faci fiului dumitale, ori s-o păstrezi pentru domnia-ta

Acesta nu și-a bătut capul să-i mai răspundă, ci luîndu-l pe rege, l-a băgat într-o încăpere unde a poruncit să fie pus în lanțuri, ceea ce l-a supărat mult pe Tirante, dar ca să nu-l înfurie pe emir n-a mai zis nimic. După aceea au intrat în donjon, unde au găsit-o pe nefericită regină plîngînd cu lacrimi amare. (...) Cînd au văzut-o atît de îndurerată, căpitani au încercat s-o aline cum au putut. Apoi au cercetat vistieria regelui și au găsit o sută cincizeci și două de mii de galbeni, căci era foarte bogat, iar avutul i-a tot sporit cu ce luase cînd a cucerit orașul Tremicen și cea mai mare parte a regatului. Tirante a ales din sat pe maurele cele mai de soi și i le-a dat reginei ca s-o slujească. (...)

Apoi albanezul a venit la dînsul și i-a vorbit astfel :

— Tot binele și toată slava în lumea asta stau în faptele cavalești, căci săvîrșindu-le, oamenii sînt prețuiți și ținuți la mare cinste, sînt temuți și își biruie dușmanii, înălțîndu-se la cele mai de seamă ranguri prin cucerirea multor pămînturi și țări, așa cum a făcut Alexandru, care prin marea lui vitejie a cucerit mai tot pămîntul. De aceea vin să vă rog pe senioria-voastră, chiar dacă nu sînt îndeajuns de vrednic, să binevoiți a mă face cavaler, nădăjduind că prin mila și cu ajutorul lui Dumnezeu voi putea săvîrși **fapte** care să-mi facă iertate păcatele și astfel să-mi **dobîndesc** cinstea ce-mi va fi sortită, pentru că vitejia mea, acum încercată, va nimici puterea dușmanilor mei. Iar dacă vă bate gîndul că am făptuit vreun lucru nevrednic, să cadă asupra mea și nu a domniei-voastre, ca să-mi priviți cererea cu bunăvoință. (...)

— Albanezule, i-a răspuns Tirante, tu m-ai slujit așa cum ți-am cerut și pentru asta îți sînt foarte îndatorat. Dar mai bucuros îți dau o parte din avutul meu decît să te cinstesc cu ordinul cavaleriei, ca să nu fii muștrat de regi, duci, conți și marchizi, precum și de cavalerii cei renumiți. Căci dorința-ți neștiutoare nu poate rîvni la cinstea ordinului cavaleresc, în care n-ai cum pătrunde, fiindcă un ordin atît de înalt nu este făcut pentru toată lumea; este un lucru deosebit, care nu trebuie să se afle la îndemîna oricui îl rîvnește, cu atît mai mult cu cît despre tine se știe că ai adus o înjosire acestui rege de seamă, faptă pentru care vei putea fi oricînd supus ocărilor. Iată de ce n-aș vrea să aduc ordinului meu o jignire pentru care m-ar putea învinui bunii cavaleri. Iar dacă aș face-o, ai fi nevoit să înduri neconținute necazuri și înjosiri, ca o dreaptă ispășire a faptului că ai înșelat un rege vestit. Mai cuminte este să fii bun scutier decît prost cavaler, ca să nu ți-i ridici împotrivă pe toți cei ce pizmuiesc soarta altora. Uite, ține de la mine cincizeci de mii de galbeni, pe care ți-i dau din toată inima, căci te-ai purtat vitejește.

Omul a luat banii și s-a întors în țara lui de baștină, adică în Albania.

După aceea Tirante a poruncit să se trimită o sută de mii de galbeni la Tunis, unui văr de-al marelui emir, care era sfetnic al regelui de acolo, cu rugămintea de a-l răscumpăra pe seniorul de Agramunt împreună cu toți cei ce fuseseră pe galera lui. Așa au fost scoși din robie, prin mijlocirea unor neguțători puși de sfetnicul acela, care n-a vrut să se afle că este amestecat în asemenea treabă, dar o făcuse de dragul rudei sale. I-a trimis pe toți la Tirante, iar cînd au coborît de pe corabie nici nu se gîndeau că vor scăpa de robie, pînă ce n-au dat cu ochii de căpitanul lor. Și să nu credeți că mică le-a fost bucuria cînd l-au văzut !

Tirante l-a întrebat numaidecît pe vărul lui, seniorul de Agramunt, dacă o văzuse pe Placerdemivida, însă el i-a răspuns :

— Seniore, din ziua aceea cînd am pierdut galera din ochi, nici că am mai auzit de dînsa și mă bate gîndul că s-o fi prăpădit pe furtună.

Tirante s-a arătat foarte îndurerat și a zis :

— Mă jur pe Maica Domnului că dacă aş putea-o readuce la viață cu sîngele meu, aş face-o bucuros, și că dacă aş avea două lighene de sînge, le-aș da pe amîndouă !

Apoi a pus să li se dea veșminte frumoase, arme și cai buni, îngrijindu-i cu banii lui, așa încît se simțeau ca înviați din morți. Pe urmă el și emirul au hotărît să plece îndată niște neguțători prin țările creștine după cai și armuri, căci fuseseră înștiințați că întreaga oștire din Tremicen și din satele învecinate ajunsese la șase leghe de cetatea Mont Tuber unde se aflau ei, și că trimiseseră ștafete prin toate ținuturile maurilor ca să-și vestească neamurile că regele se afla în Berberia și să-i vină în ajutor. Îndată ce a primit vestea, Tirante s-a îngrijit ca cetatea să fie îndeustulată cu toate cele trebuincioase și mai din belșug decît pînă atunci.

Într-o dimineată oamenii regelui Escariano s-au ivit în fața cetății și au atacat satul. Tirante l-a lăsat pe emir împreună cu seniorul de Agramunt sus în cetățuie, ca să-l păzească pe rege, iar el a poruncit să se deschidă poarta împrejmuirii satului, în spatele căreia pusese să se înalțe un bastion, și n-a mai lăsat să fie închisă nici ziua nici noaptea. La primul atac, cînd dușmanii au văzut poarta deschisă, s-au năpustit toți într-acolo, și au căzut răpuși atîția mauri la picioarele bastionului, încît cei ce veneau din urmă nu puteau să înainteze din pricina mormanelor de leșuri. Așa au pierit o mulțime de năvălitori, pe cînd cei dinăuntru au avut numeroși răniți însă nici un mort.

Maurii și-au refăcut polcurile și zi de zi veneau la atac. Îndată ce oboseau, alții le luau locul, și așa o

țineau pînă ce se lăsa întunericul. Peste noapte Tirante punea să se dreagă șanțurile, bastionul și alte stricăciuni. Cînd au văzut maurii că nu era chip să-i clinească și că în fiecare zi pierdeau atîția oameni, au hotărît să nu mai iasă la luptă, dar au cerut să li se aducă toate bombardele din cuprinsul țării, ba au trimis și dincolo de hotare ca să facă rost de prin alte locuri. Tirante a fost rănit de două ori : o dată la picior, iar altă dată la cap, cu o săgeată de arabaletă care i-a străbătut coiful, intrîndu-i puțin în țeastă.

A trecut mai bine de o lună, în care luptele au fost rare. Tirante s-a întors în cetățuie, iar seniorul de Agramunt a rămas căpitan în sat. Cînd au sosit toate bombardele, în număr de peste o sută, dușmanii le-au așezat în fața zidurilor și au început să bată cetatea făcînd multe stricăciuni. Tirante n-avea cum ieși ca să le strice, dar iată ce i-a dat prin gînd pentru a-i opri să mai tragă : l-a legat zdravăn pe rege și pe ceilalți prizonieri de niște scînduri late, pe care le-au pironit pe zid, în dreptul bombardelor. Cînd cei de afară și-au văzut regele și tovarășii în asemenea primejdie, cum mulți aveau printre ei frați sau părinți, n-au mai îngăduit să se tragă cu bombardele, drept care se încingeau între ei încăierări sîngeroase, încheiate cu o mulțime de morți. Cînd îl scoteau pe rege legat de scîndură, acesta începea să strige cu glas înfricoșat ca, în numele lui Mahomed, să nu tragă ; atunci cei de afară ridicau un steag în semn de încuviințare și prizonierii erau dați jos de pe metereze. Ca să nu mai primejduiască astfel viața regelui lor, oamenii săi au hotărît să aștepte pînă ce venea regele din Bogia¹, care era fratele lui și

¹ *Bugia*, port pe coasta algeriană în golful cu același nume. Orașul, împreună cu ținutul înconjurător, a început să se dezvolte după cucerirea arabă (sec. VIII). Cînd dinastia almohadă își pierde supremația asupra Magrebului (1269), care se fragmentează în numeroase stătuțe, Bugia, devenită capitala unui ținut de sine stătător, a ajuns un important centru maritim, păstrîndu-și independența pînă la începutul secolului al XVI-lea.

cumnatul regelui din Tunis. Aflaseră că se pregătea să vină cu toată puterea oștilor, așa că au încheiat un răgaz de două luni, după care tot felul de rude, cavaleri și slujitori le-au cerut căpitanilor îngăduința de a intra în sat și în cetate pentru a putea sta de vorbă cu regele Escariano. Dorința le-a fost împlinită și, în fiecare zi lăsau să intre câte cinci cavaleri, care stăteau din zori și pînă-n seară cu regele, iar pe înnoptat se întorceau în tabăra lor. (...)

S-a întîmplat că, într-o zi, regina i-a trimis vorbă lui Tirante că-l ruga să vină la dînsa în odaie fiindcă dorea să-i vorbească. Fără să se întrebe ce-o fi vrînd cu el, Tirante s-a dus numaidecît, deși rana de la picior nu i se vindecase de tot. Îndată ce l-a văzut, regina l-a primit zîmbitoare și, poftindu-l să șadă lingă dînsa, i-a făcut cu glas scăzut următoarea destăinuire :

— Ochii mei și-au redobîndit lumina pe care o pierduseră și, ridicînd capul, te văd ca pe un stăpîn al lumii, căci cerul, pămîntul și toate cîte le-a făcut Dumnezeu te ascultă, și cu adevărat poți fi așezat mai presus decît ceilalți cavaleri, căci ți se cuvine să fii stăpîn peste toți cei ce prețuiesc onoarea. O, preafericitele cavalier, în veci lăudat ! Spune-mi, virtuosule căpitan, ce s-a făcut fermecătoarea frumusețe a ochilor tăi și unde ți-ai lăsat culorile proaspete ale chipului tău minunat ? Ce ți-a mistuit astfel nobilul trup ? Părul tău, care strălucea fără ajutorul unor miini meștere și ochii ca doi luceferi, cum de au pălit astfel ? Erau atît de scăpărători în seara cînd ne-ai scos din acea tristă închisoare, iar eu, care eram copleșită de mîhnire, m-am simțit dintr-o dată ca fermecată de minunata și desăvîrșita-ți înfățișare, așa încît n-am mai avut ochi pentru logodnicul meu care mi-a ajuns nesuferit. Mi-a pierit orice urmă de dragoste pentru dînsul, căci s-a revărsat toată asupra ta, care ești floarea celor mai aleși. Îmi dau seama, căpitane, că în veci n-am să te pot răsplăti pentru binele pe care mi l-ai făcut și de aceea mă rog lui Mahomed să împlinească el lipsa aceasta ;

cît despre mine, de vreme ce n-am nimic mai de preț decît propria-mi făptură, și nu se află răsplată pe potriva meritelor tale, te rog, seniore, să-mi faci cîntea de a primi în schimbul strădaniilor tale să fii stăpînul acestei țări și al meu. (...) Să nu-mi iei în nume de rău ceea ce am să-ți spun, chiar dacă nu sînt vrednică de tine : dar eu te-aș dori mai presus de oricare altul ca soț și stăpîn. Căci dacă în sufletu-ți nobil nu voi găsi înțelegere, de la cine o să pot nădăjdui sprijin și ocrotire împotriva nenorocirilor mele, decît de la tine sau de la moarte, care este sfîrșitul tuturor relelor ?

Mult s-a mai minunat Tirante de o asemenea mărturisire de dragoste și i-a răspuns fără zăbavă :

— Dacă aș fi liber să iubesc, mare greșeală aș face nesocotind o dragoste atît de neprețuită, căci frumoasele voastre cuvinte mi-au arătat o asemenea iubire, încît mă simt îndatorat să vă slujesc și să vă ajut privindu-vă ca pe o fiică. Dar aș face un mare păcat dacă aș vrea să dau ceea ce e dat și nu mai stă în puterea mea. Din dragostea cu care doresc să vă slujesc, se cuvine să vă mărturisesc taina mea : e multă vreme de cînd am îndrăgit o domniță de neam ales, iar dînsa m-a îndrăgit pe mine, așa încît aș săvîrși o ticăloșie față de dînsa înșelîndu-i iubirea, cînd ea e atît de cinstită și mi-a păstrat credință. Mai bine să mor decît să se poată spune una ca asta despre mine și mă rog lui Dumnezeu ca, dacă mi-ar trece un asemenea gînd prin minte, să mă înghită pămîntul pe loc într-un mormînt de durere. Dumneavoastră, doamnă, care știți să vorbiți atît de frumos despre dragoste, să nu doriți alteia ceea ce nu v-ar plăcea să pățiți. (...) Și mai este un lucru pe care nu vreau să-l uit : cum domnia-voastră sînteți maură iar eu sînt creștin, nici nu ne-ar fi îngăduit să ne cununăm. Dar în ciuda celor ce vi le-am spus, să nu vă pierdeți, doamnă, încrederea în mine, căci atîta cît voi avea suflare în trup, n-am să încetez de a vă sluji

de departe ori de aproape, oriunde m-aş afla, căci înaltele voastre însuşiri mă îndeamnă s-o fac neabătut.

Regina i-a răspuns cu ochii înlăcrimaţi :

— E greu de crezut că un cavaler atît de ales şi plin de virtuţi, poate să aibă cruzimea de a respinge o dragoste atît de mare. (...) Dacă zici că nu ne-am putea căsători fiindcă eu sînt maură iar tu creştin, am să-ţi spun care e leacul : ai putea să treci tu la legea noastră şi atunci dorinţa mea s-ar putea împlini. Iar dacă nu vrei s-o faci, socotind că legea ta este mai bună, sînt gata s-o cred şi s-o spun sus şi tare ; şi oricînd ai vrea să mă încerci, ai vedea cît de neclintită îmi este dragostea şi hotărîrea. Aşadar, nobile cavaler, deschide bine ochii şi lasă-ţi inima simţitoare să vadă că ceea ce spun sînt gata să fac, cu mai multă tărie decît îţi închipui. Cît despre domniţa pe care zici că o iubeşti, cred că e doar o născocire ca să scapi de mine, şi că nu vrei să ne căsătorim pentru că nu-ţi sînt pe plac. (...)

Tirante a chibzuit o vreme la spusele reginei şi, văzînd buna ei pornire de a se creştina, s-a bucurat mult iar cu ochii minţii a şi zărit calea prin care putea proslăvi legea cea sfîntă. A hotărît aşadar să se poarte cît mai curtenitor cu dînsa pentru a o îndemna să se boteze, fără a ştirbi cu nimic dragostea pe care o nutrea pentru prinţesă. Şi cu privirea galeşă, ca să-i arate că-i place de dînsa, i-a vorbit cu căldură precum urmează :

— Cuvintele sînt semne prin care se arată dorinţele noastre, care altfel, închise în tainiţa trupului şi pecetluite cu pecetea nevăzută a voinţei noastre, sînt ştiute numai de Dumnezeu. De aceea vă spun, preacinstită doamnă, că tîin la domnia-voastră cu dragoste adevărată, fiind gata să vă împlinesc orice dorinţă, dar nu în felul în care aţi spus, ci fără patimi trupeşti sau vreo aţîtare a simţurilor, minat însă chiar la hotarul acestora de marea iubire ce a pus stăpînire pe mine. (...) O dorinţă dreaptă este numai aceea care odată împlinită îl face pe om mai bun ; aşadar,

cel ce urmează calea virtuții nu trebuie să-și dorească moartea, ci o viață călăuzită de curaj și tărie. De aceea vă rog, doamnă, să binevoiți a primi sfântul botez al credinței creștine celei adevărate, dacă vreți să fiți îndrumată de Dumnezeu, cu ajutorul căruia, de-mi va fi dat să trăiesc, o să vă fac stăpînă în țara domniei-voastră. Și am să vă dau drept soț un rege încoronat, tînăr și viteaz, căci în ce mă privește, v-am spus adevărul adevărat : nu pot să-mi iau altă soție, pentru că am una, iar dacă aș făptui un asemenea lucru, femeia aceea mi-ar fi iuitoare, nu soață, pe cînd înălțimea-voastră sînteți vrednică de un bărbat mult mai potrivit decît mine. Martor mi-e Dumnezeu că asta e singura pricină, și nicidecum faptul că nu v-aș prețui marea frumusețe și virtute mai presus de ale oricărei doamne sau domnițe din cîte am văzut pînă acum, căci nu se află pe lume cavalier care, oricît de mare senior ar fi, să nu se socotească fericit dacă v-ar putea dobîndi dragostea. (...)

Îndată ce Tirante și-a încheiat spusele, regina și-a șters lacrimile cu un oftat și i-a răspuns astfel :

— Gloria pe care ai dobîndit-o în plină tinerețe m-a făcut să doresc a-ți fi slujitoare sau roabă, pentru ca ochii mei robiți de o nespusă dragoste să-ți poată privi necontenit nobilul chip, căci știu că dîrzenia te-a făcut ca prin strădanii pline de primejdii să năzuiești mai mult la sporirea strălucitei tale faime decît la bogății. Cuvintele tale înțelepte au avut atîta putere asupra mea, încît vreau să-ți împărtășesc hotărîrea pe care am luat-o, căci pe drept cuvînt m-ai făcut să trec la înfăptuirea ei ; pentru că de la multe lucruri poți da înapoi fără să te rușinezi înainte de a lua o hotărîre, însă după ce ai ales, nu te mai poți răzgîndi fără ocară. Așadar, virtuosule senior, grăbește-te să-mi dai sfîntul botez, de vreme ce tu ești floarea întregului popor botezat.(...)

Cînd regele Escariano a aflat că regina se creștinase, a trimis după Tirante și i-a vorbit astfel :

— (...) Am vrut să-ți spun, viteazule căpitan, care ești om de frunte în puterea lumească, spadă și jungher apă-rător al legii creștine, că de vreme ce regina a îmbrățișat această credință, doresc și eu, de bunăvoia mea, să-i urmez fapta frumoasă. Drept care, te rog să-mi dai sfîntul botez și să te învoiești a-mi fi frate de arme pînă la capă-tul vieții, fiindu-ne fiecare prieten prietenilor și dușman dușmanilor noștri. Dacă primești, mare-mi va fi bucuria(...)

Atunci Tirante i-a spus :

— Seniore, mă învoiesc, dar aș vrea să-mi faceți jurămîntul de frăție mai întîi pe Coran, ca maur, și apoi încă o dată după botez, cînd veți fi creștin.

Regele a răspuns că era bucuros să facă așa cum dorește iar Tirante, ca să-l încerce, l-a întrebt :

— Seniore, vreți să primiți botezul în fața lumii ori în taină ?

— Cum așa ! Crezi că vreau să-l înșel pe Dumnezeu ? Cel mai bucuros aș fi să primesc botezul în fața tuturor oștenilor mei, pentru ca, dacă mă vor vedea pe mine botezat, să-mi urmeze pilda¹. Te rog așadar să binevoiești a-i chema numaidecît.

Tirante, gîndindu-se la marele cîștig pe care-l putea aduce astfel credinței, a trimis plin de sîrg un maur la căpitanii regelui ca să le spună că acesta le porunea

¹ Autorul se folosește aici de o realitate istorică a cărei vechime o ignora poate, socotind-o eventual de dată mai recentă. Etiopia (fostul regat Aksum) fusese cucerită de romani în secolul al III-lea, e.n., ceea ce favorizase răspîndirea creștinismului în așa măsură, încît însăși dinastia domnitoare îmbrățișase această religie. Fapt care, adăugat la comunitatea intereselor politice cu Constantinopolul, a determinat alianța celor două state împotriva ofensivei musulmane. Etiopia a continuat să-și păstreze religia, adoptînd încă din primul mileniu, ca și biserica siriană, armeană și coptă, doctrina monofizită.

sub pedeapsă pentru nesupunere să vină îndată la dînsul cu toți oamenii lor. Maurii s-au arătat gata să-și asculte seniorul, care le poruncise să vină cu gînduri pașnice și fără arme, și așa au făcut.

După ce a botezat-o pe regină, Tirante l-a scos pe rege din închisoare și l-a dus jos în sat, de vreme ce dorea și el să se creștineze. Satul avea o piață mare, unde Tirante a pus să se înalțe o podină frumos împodobită cu brocarturi și atlazuri. Într-un jilt învelit în brocarturi, l-a așezat pe rege bogat înveșmîntat ca un principe, iar la marginea podinei era pregătită o căldare de argint plină cu apă. Mai pusese Tirante să se facă și o scară cu trepte largi, pe care să urce și să coboare cei ce voiau să primească botezul.

Căpitanii regelui Escariano au plecat din tabără cu oamenii lor pe jos și neînarmați, căci trăiau pașnic în vecinătatea satului. Cînd au ajuns la poartă, căpitanii și cavalerii au intrat primii, iar ceilalți după ei. În piață au trecut prin fața podinei pe care stătea regele și i-au făcut o plecăciune adîncă, iar apoi l-au întrebat care-i era porunca. Atunci regele le-a vorbit cu glas hotărît precum urmează :

— Credincioșii mei supuși, rude și frați : milosîrdia cerească s-a îndurat de mine, și de voi toți de veți vrea, luminîndu-mi sufletul și mintea. De la căpitanul acesta viteaz am avut parte de multe binefaceri : în primul rînd m-a scos din închisoare și m-a pus în libertate ; în al doilea rînd, mi-a împărtășit credința cea pravoslavnică, așa încît am aflat fără greș că legea lui Mahomed este un eres, și toți cei ce cred în ea se duc la osîndă și pierzanie. De aceea vă rog și vă poruncesc, ca unor buni supuși și frați, să vă botezați odată cu mine. Și vă spun să vă încredeți în cuvîntul meu, căci iau asupra-mi botezul vostru pentru a vă mîntui sufletele. Cine vrea să se boteze să

rămână pe loc, iar ceilalți să iasă din piață, ca să încapă cei care vor mai veni.

După aceste cuvinte, regele s-a dezbrăcat, rămânând în fața mulțimii doar în cămașă, iar Tirante l-a dus la căldare și l-a botezat, turnându-i pe cap apă cu un urcior și zicînd :

— Rege Escariano, te botez în numele Tatălui, al Fiului și al sfintului Duh. (...)

După aceea i-a spus :

— Seniore, pe vremea cînd erați maur și vrăjmaș al sfintei noastre credințe mi-ați făcut jurămint de frăție de arme ; drept care acum vă rog să-mi faceți și jurămint de creștin, ca să fiu cu sufletul împăcat.

Regele s-a învoit bucuros, iar Tirante scrisese dinainte cu mîna lui pe o foaie cîteva rînduri din cele patru Evanghelii și, punîndu-i-o regelui înainte, acesta și-a rostit jurămintul. (...)

După ce s-au împlinit cele de mai sus, Tirante s-a apucat să-i boteze pe maurii care voiau să treacă la legea creștină ; erau însă atît de numeroși, încît nu mai prididea botezînd zi și noapte¹, pînă ce a venit un călugăr care sosise în orașul Tunis pe o corabie cu mărfuri ca să răscumpere robi creștini. (...) Oștenii care n-au vrut să se lepede de legea lor, cînd și-au văzut regele creștinat, s-au despărțit de el și au plecat, rămînînd lîngă dînsul doar cei botezați.

¹ Aceste creștinări în masă realizate de Tirante și acoliții săi sînt, evident, un produs al imaginației lui Martorell, inspirat însă de anumite fapte reale. Autorul avea, de pildă, un exemplu în ilustrul său compatriot, Ramon Lull (c. 1235—1315), om politic și filozof renumit, care, după o campanie tenace de creștinare a necredincioșilor din Spania, a participat personal la războiul din Cipru, încercînd în zadar să promoveze ideea unei cruciade împotriva turcilor. În consecință, va porni în tovărășia fratelui său la o susținută activitate de misionar în Tunisia și Bugia, unde va fi internat și martirizat.

**Maurii pornesc război împotriva regelui lor
Escariano**

Vestea s-a răspândit cu iuțeală în toată Berberia, așa încât au aflat-o și cei porniți să-l ajute pe regele Escariano. Cuprinși de mînie, și-au grăbit cît au putut înaintarea, luîndu-i tot regatul, pe care l-au dat fiului regelui Persiei, încoronîndu-l pe loc. În timp ce aceștia îi cucureau pămînturile, regele Escariano primea zi de zi vești tot mai rele, pînă ce nu i-au mai rămas decît trei cetăți care nu se lăsau biruite, și aici se adunase tot grosul oștirii celorlalți regi ca să le poată înfrînge.

După ce regele se creștinase, Tirante l-a rugat stăruitor să înapoieze toate cetățile și orașele luate de la regele Tremicenului, ca să i le dea reginei căreia îi reveneau de drept, iar acesta i-a împlinit voia cu mîrînimie; dar i-a cerut în schimb, ca unui frate de arme ce-i era, să i-o dea pe regină de soție.

— Seniore, a zis Tirante, vă cunosc mai demult această dorință, dar lăsați-o pe seama mea, căci am să stărui pe lîngă dînsa pînă cînd va primi, pentru că, potrivit legii noastre, căsătoria făcută cu sila nu este îngăduită.

Cînd a văzut marele emir că Tirante izbutise atît de iute să răspîndească legea creștină și că toți îl ascultă ca pe un rege, prețuind mai mult mîrînimia și vorbele lui bune decît cuvîntul regelui sau al dregătorilor, l-a rugat să-l lase în legea lui pînă ce se va simți singur îndemnat să se lepede de ea. Tirante îi arăta multă cînstire și-l ajuta cît putea, iar la divanuri el era întrebant cel dintîi, cuvîntînd imediat după rege.

Îndată ce regele Escariano a fost pus în libertate cu toți oamenii lui, s-au dus în orașul Tremicen, care i-a fost înapoiat reginei Maragdina împreună cu celelalte cetăți și orașe. Aproape toți supușii acelei țări s-au făcut creștini, iar călugărul venit acolo le-a dat învățăturile

cuvénite unor dreptcredincioși. (...) Regina, văzînd că hotărîrea lui Tirante era de nestrămutat și că orice nădejde de a-l îndupleca era zadarnică, i-a spus cu lacrimi în ochi :

— Acum că am înțeles ce om neprețuit ești, zbuciumul inimii mele se preface în bucurie, văzînd cît ești de înțelept și de neclintit. Cu adevărat socotesc că s-ar cuveni să fii trecut în rîndul sfinților pentru statornicie în dragoste. Să nu-ți închipui că mă voi mîngîia vreodată că nu ți-am putut dobîndi iubirea, căci am să te îndrăgesc pînă la capătul zilelor pentru mintea și făptura ta fără cusur. Dar de vreme ce trista-mi ursită mi-a hărăzit mîhnirea și amărăciunea, de a nu te putea avea ca soț și stăpîn, sînt hotărîtă să te privesc ca pe un tată, neputîndu-te în veci răsplăti pentru marile binefaceri și onoruri pe care mi le-ai adus. Iar de vreme ce eu n-o pot face și nici nu vrei să primești nimic de la mine, mă rog lui Dumnezeu ca în nemărginita lui bunătate să te răsplătească din plin cu bogății și onoruri. Tu ești atît de neprețuit încît eu nu merit să-ți fiu nici măcar slujitoare, pe cînd ție ți s-ar cuveni să fii stăpînul lumii, căci eu aș fi fost pierdută și răpusă dacă nu era mila ta și a Domnului. Încercîndu-mă așadar în virtuțile tale, îmi pun viața și bunurile în mîinile tale, gata să împlinesc tot ce-mi vei porunci, dacă-mi va sta în putere s-o fac.

Văzînd atîta bunătate din partea reginei, Tirante a îngenuncheat înaintea ei aducîndu-i nesfîrșite mulțumiri. Apoi a trimis îndată după rege și după călugăr, pe care l-a pus să-i căsătorească de față cu toată lumea ; iar în ziua următoare i-a chemat să asculte slujba ca niște dreptcredincioși ce erau. După ce s-a făcut nunta cu multă strălucire, așa cum se cuvenea unor capete încoronate, regele Escariano a luat în stăpînire întregul regat Tremicen ca bărbat al reginei, iar dînsa a fost mulțumită de vreme ce asta era vrerea lui Tirante. Regele ținea la dînsul mai mult decît la oricine pe lume și ar fi făcut pentru el tot

ce-i sta în putință, iar Tirante, de asemenea, ținea mult la rege și la regină.

În timp ce erau prinși cu serbările nunții, regele primea zi de zi vești tot mai rele, cum că-l păstrea marea primejdie ca regii mauri să biruie curînd cele trei cetăți și să cadă apoi asupra lui și a creștinilor ca să-i răpună cu moarte cruntă. Cînd a aflat acestea, Tirante a spus :

— Seniore, acum trebuie să ne gîndim și la paza vieților noastre. Să ne cercetăm oamenii, ca să vedem cîți sînt pregătiți să pornească la război.

— Ce vorbă e asta ? a zis emirul emirilor. Te crezi oare stăpînul lumii ? Ar trebui să fii mulțumit că l-ai luat prizonier pe acest rege viteaz și să te întorci în țara ta de baștină, iar pe noi să ne lași să trăim în legea noastră, căci creștinii proaspăt făcuți se vor lepăda pe loc de botezul acela ce-i ziceți sfînt. Dacă toți regii ăștia care au pornit asupra noastră ne vor găsi închinîndu-ne în legea lor, o să se arate milostivi și o să ne crute viața.

Regele Escariano s-a întors cu mare minie către emir și, trăgîndu-și sabia, l-a lovit drept în creștet de i-au sărit creierii cît colo și a zis :

— Cîine, pui de cățea născut în eres, asta-i răsplata ce ți se cuvine, mișelule !

Pe Tirante l-a mîhnit mult moartea emirului și a fost foarte supărat, dar s-a stăpînit și nu i-a spus regelui nici un cuvînt de mustrare, de teamă să nu stirnească alte tulburări și mai mari. Unii s-au bucurat de uciderea lui, alții nu, însă cele petrecute le-au pus multora friu.

Tirante a poruncit să se facă chemare la oaste pentru a vedea cîți oameni aveau și au numărat optsprezece mii două sute treizeci de călărași gata de luptă și patruzeci și cinci de mii de pedestrași. A pus să li se plătească tuturor leafa înainte, după care i-a spus regelui :

— Seniore, să dăm o legiuire care să ne aducă oameni mai mulți. (...)

Și a făcut următoarea întocmire de privilegii pentru oșteni¹: a rânduit mai întâi ca orice om care ține un cal și are arme să fie numit slujitor, cel ce ține doi cai să fie numit slujitor și nemeș, iar cel ce ține trei cai să fie numit slujitor, nemeș și călăraș, iar familiile acestora să n-aibă a plăti nici un bir regelui, și de vor avea ogoare, vite sau conace să fie scutelnici. În urma acestei întocmiri s-au adunat peste douăzeci și cinci de mii de slujitori nemeși din Berberia, care s-au dovedit aprigi la război și neînfricați, luptându-se vitejește ca să-și apere privilegiile ostășești, așa că au ajutat la cucerirea multor pămînturi și țări. Dar din această pricină se iscau între ei multe zîzanii, drept care se înfruntau călare și înarmați, omorîndu-se unii pe alții.

Văzînd aceste neorînduieli, Tirante a făcut încă o legiuire legată de privilegiile ostășești, potrivit căreia orice slujitor, nemeș sau călăraș care ar lovi sau ucide, ori s-ar ridica împotriva privilegiilor și întocmirilor hotărîte, să fie prins și scurtat de cap fără milă sau îndurare; iar dacă nu putea fi prins, să-și piardă și el și urmașii săi dreptul la cinul de slujitor și la privilegiile ostășești, întorcîndu-se iar la starea de șerbi și dijmași, la rînd cu ceilalți țărani. Ca să nu-și piardă dreptul de oameni liberi, s-au potolit, așa că nu mai porneau gîlcevi și răzbunări sîngeroase, ci ieșeau fiecare la judecată, cum se cuvine, pînă ce li se făcea dreptate. Toți pe întrecute, bărbați și femei, îl binecuvîntau pe Tirante, mai dornici să le fie

¹ Avem de a face aici cu unul din procedeele tipice folosite în trecut pentru recrutarea oștenilor. În vederea acestui scop, cîrmuitorul respectiv oferea scutiri de obligații (munci) și biruri, uneori chiar și danii de pămînt, creînd alături de marii proprietari acea categorie de oameni liberi deosebiți de țărănimia aservită (după cum se specifică chiar în text). Deoarece legiferarea expusă aici este foarte asemănătoare cu cele făcute de domnitorii noștri, am folosit în traducere termenii românești echivalenți pentru respectivele categorii sociale. (V. bibliografie, Curteni și slujitori.)

el stăpin decît regele, și strigînd cînd trecea pe uliță : „Trăiască marele căpitan creștin !“

Odată împlinite toate acestea, au fost aduși din Tunisia o mulțime de cai veniți din Sicilia și debarcați acolo, apoi numeroase tacîmuri și zale pentru cai, de au avut patru sute patruzeci de cai înzăuați, cu care Tirante ar fi înfruntat fără teamă trei mii de călăreți. (...)

Dușmanii, după ce au cucerit toată țara regelui Escariano, au pornit asupra lor, și atunci Tirante i-a spus :

— Seniore, de vreme ce și-au ridicat tabăra, înseamnă că mîine vor fi aici. Rămîneți înălțimea-voastră în cetate cu jumătate din oameni, iar eu mă voi duce cu cealaltă jumătate să văd cum și-au rînduit oștirea pentru drum. Dacă vin cumva în neorînduială, puteți să-i socotiți de pe acum ca și înfrinți.

— Tirante frate, mai bucuros aș fi să merg cu tine, decît să rămîn aici ; hai să-l lăsăm în cetate pe seniorul de Agramunt și o să-i spui ce are de făcut, căci eu vreau să trăiesc ori să mor alături de tine.

Dacă a văzut Tirante că asta era dorința regelui, s-a învoit să-l pună căpitan pe seniorul de Agramunt, căruia i-a spus :

— Să stați tot timpul cu armura pe voi și cu caii înșeuati, iar cînd vei vedea pe dîmbul acela de lingă rîu un steag roșu cu însemnele mele, aruncă-te îndată cu toți oștenii spre aripa dreaptă ; căci maurii o să-și așeze tabăra lingă rîu și, cum apa este adîncă, o să putem face mare prăpăd printre ei. Dar nu cumva să ieșiți din cetate pînă ce n-oți vedea steagul.

Maurii, ca să vină asupra creștinilor, trebuiau să treacă peste un munte cu multe izvoare. În timpul nopții și a doua zi Tirante a ocolit muntele și i-a văzut de departe cum se apropiiau. Atunci s-a tras pe nesimțite cu oștenii lui într-o pădure deasă, poruncindu-le să descalece și să se odihnească, iar el s-a urcat în vîrfurile unui pin înalt, de unde i-a urmărit cum suiau muntele și își întindeau

corturile lingă izvoare. Le-a trebuit o zi întreagă, de dimineța pînă seara, ca să străbată două leghe, iar din locul în care își puseseră tabăra mai era o leghe de drum drept pînă la cetate. Cei de la urmă au văzut că șirurile din frunte își întinseseră corturile sus pe munte și s-au gîndit să rămînă jos, la poale, unde erau pajiști cu iarbă grasă și un iaz limpede. Să tot fi fost la vreo patru mii de oșteni, dar întăririle pe care le așteptau se aflau pe aproape.

Cînd a văzut Tirante că jumătate din oameni descălecase de pe cai, s-a năpustit împreună cu regele în mijlocul lor, secerînd atîția mauri de era mai mare minunea să vezi puzderia de leșuri ce zăceau la pămînt. Și ar fi fost și mai multe, dacă n-ar fi răsărit stelele pe cer, așa că făcîndu-se noapte, s-au retras; altminteri, pe toți i-ar fi omorît. Cei de pe munte au auzit strigătele, dar nici prin cap nu le-a trecut că ar fi avut creștinii îndrăzneala să vină pînă la tabăra lor.

A doua zi dimineța, după ce a răsărit soarele, regele Menador a coborît de pe munte, neavînd habar că regele Escariano și cu Tirante se aflau acolo, ci s-a gîndit că avea de-a face cu vreo ceată de tîlhari. Le-a trimis așadar poruncă printr-un trîmbițaș să se înfățișeze numaidecît înaintea lui și să treacă la legea maură, căci de nu, se jura pe Mahomed că o să-i spînzure pe toți cîți o prinde. Atunci Tirante i-a răspuns trîmbițașului :

— Spune-i stăpînului tău că nici gînd n-am să răspund la vorbele lui smintite, dar dacă este cu adevărat rege și se încumetă să coboare cu oștenii lui pînă aici, în cîmpie, o să-i arăt eu cine e cel pe care pofteste să-l spînzure și o să-l fac să-și inece în potirul durerii cele mai frumoase zile din viața lui.

Trîmbițașul s-a întors cu răspunsul la seniorul său care, cuprins de furii, a dat pînteni calului următor de toți oamenii lui, și s-a încins o bătălie crîncenă pe viață și pe moarte. După ce s-au luptat vreme îndelungată,

pierzînd şi unii şi alţii o mulţime de oameni, regele Menador s-a tras înapoi spre munte cu oştenii care-i mai rămăseseră, trimiţînd după fratele lui, regele Indiilor Mici, ca să-i vină în ajutor cu ai săi. (...) Aceştia, îmbrăcaţi în giubele strălucitoare cum erau, au sărit în goană pe cai, s-au năpustit spre creştini răcnînd cît îi ţinea gura ca nişte apucaţi şi s-au aruncat în luptă cu atîta îndîrjire, încît pînă în cîteva ceasuri cîmpul s-a umplut de cai rămaşi fără stăpîn. Tirante, rupîndu-şi lancea, a apucat securea lui cu coadă scurtă, şi la fiecare lovitură lăsa un mort sau un schilod. Cei doi regi s-au apropiat de el atît de mult, încît unul din ei l-a rănit cu vîrfurile spadei, iar Tirante, simţîndu-se atins, a strigat :

— O, rege, după dîrerea pe care o simt, m-ai rănit de moarte ; dar pînă să ajung pe lumea cealaltă, îmi vei fi vestitor tu, ca să-mi deschizi porţile, căci te voi face să intri pe loc !

Şi l-a trăznit cu securea în creştet de i-a crăpat capul în două şi s-a rostogolit printre picioarele cailor. Cînd maurii l-au văzut prăbuşit la pămînt, anevoie au izbutit să-l scoată de acolo ; acesta, care se avîntase în luptă cu atîta îngîmfare, era regele Indiilor Mici. Cînd celălalt rege şi-a văzut fratele răpus, a pornit să se bată ca un nebun. Însă din pricina rănii lui Tirante, mulţi mauri au scăpat cu viaţă. Moartea regelui a fost vestită şi celorlalţi principii mauri, îndeosebi regelui din Bogia, pe care îl socoteau mare căpitan peste toţi, pentru că el îi chemase acolo. După ce s-au încredinţat că regele Indiei îşi dăduse sufletul, au ridicat tabăra şi s-au apropiat de creştini, dar cum se lăsase noaptea, şi-au pus corturile la poalele muntelui. Cînd au văzut atîta puzderie de mauri, creştinii s-au strîns la sfat, iar cum Tirante era greu rănit şi avea dureri mari, au înţeles că nu se mai puteau bizui pe vitejia lui ; au hotărît deci să plece peste noapte, şi aşa au făcut, lucru care i-a supărat mult pe mauri, căci a doua zi dimineaţa, cînd au vrut să înceapă bătălia, n-au mai avut cu

cine. Au pornit după ei, luându-le urmele cailor, și așa au ajuns la cetatea unde se puseseră la adăpost.

Tirante l-a trimis pe seniorul de Agramunt să iasă cu oștenii care-i mai rămăseseră, și acesta s-a aruncat asupra maurilor. Au căzut o mulțime de morți de fiecare parte, însă dușmanii i-au dovedit, așa că au fost nevoiți să se retragă cum au putut, bătându-se pînă ce au intrat toți în cetate și au închis iute porțile, urmăriți de mauri care izbeau neputincioși în ele cu cozile lănciilor. (...)

Dacă au văzut maurii că dușmanii lor s-au tras în cetate, au trecut rîul și au încercuit-o. Aduseseră cu ei atîta mulțime de boi și cămile de nu se puteau număra, și îi stînghereau grozav pe creștini, căci nu mai era chip să se năpustească afară cu caii la luptă, cetatea fiind atît de strîns impresurată, încît nu putea nimeni să intre ori să iasă. Tirante se temea ca ei să nu-și facă drum pe sub pămînt spre donjon, iar regele și oștenii se socoteau ca și pierduți. A poruncit să se taie șanțuri în calea săpăturilor și să se pună prin toate pivnițele și beciurile tingiri mari de aramă, pentru că dacă dușmanii înaintau pe sub pămînt și ajungeau să sape în apropierea lor, acestea aveau să zăngăne de îndată cu zgomot mare, mai ales dacă erau proptite una de alta. După ce au așezat tingirile, au început să sape și șanțurile.

Curînd după ce Tirante se vindecase și era din nou bun de luptă, o slujnică din cetate a auzit, pe cînd frămînta niște aluat, zăngănit de tingiri. A dat fuga la stăpîna ei și i-a spus :

— Nu știi ce-o fi, dar am auzit deseori spunîndu-se că dacă tingirile zornăie e semn de furtună sau vărsare de sînge.

Stăpînă-sa, care era nevastă căpitanului cetății, s-a dus degrabă și i-a spus bărbatului ei, iar acesta i-a înștiințat pe rege și pe Tirante. Atunci au coborît tiptil în bec și au văzut că așa era cum spusese slujnica. S-au înarmat în grabă și s-au pus la pîndă într-o încăpere ală-

turață, iar în mai puțin de un ceas au văzut că în beciul cu pricina se ivește o lumină. Dușmanii, crezînd că nu-i simțise nimeni din cetate, au lărgit mult spărtura, prin care au început să intre oștenii. Cînd s-au făcut mai bine de șaizeci, oamenii lui Tirante au năvălit în beci și i-au căsăpit. Firește că cei ce au apucat să se furișeze la loc în gaură n-au stat să se poștească unul pe altul, însă Tirante a pus să se tragă cu bombarda la gura săpăturii, așa că i-au omorît pe toți.

Mai apoi, cînd a văzut că oamenii lui se topeau pe picioare din pricina lipsei de hrană, s-a gîndit să iasă la luptă cu orice preț și i-a spus regelui :

— Seniore, am să iau jumătate din oștenii ce ne-au rămas, iar înălțimea-voastră o să rămîneți cu ceilalți. Eu am să mă duc pînă la crîngul de colo, iar la răsăritul soarelui să ieșiți pe poarta dinspre Tremicen și, ocolind cetatea, să vă năpuștiți drept în mijlocul taberei lor, căci eu voi lovi din partea cealaltă ca să-i prindem la mijloc ; poate așa îi vom lua pe nepregătite. Dacă izbutim, tabăra va cădea în mîinile noastre. Dar ceea ce mă îngrijorează mai mult sînt boii, pentru că va trebui să trecem printre ei și o să ne omoare o mulțime de cai.

Atunci un genovez, pe nume Almedixer, care fusese marinar pe corabia lui Tirante scufundată de furtună, om isteț și priceput la multe, i-a spus :

— Seniore căpitan, vrei să-ți pun toți boii ăștia pe fugă, să nu mai rămînă nici urmă de ei ? Cînd o s-o ia razna, maurii o să se repeadă să-i aducă înapoi, și atunci cred că va fi clipa nimerită ca să cădeți asupra lor și să atacați tabăra.

— Dacă izbutești să faci una ca asta și îi îndepărtezi de aici, mă jur pe numele Carmesinei că am să fac din tine un om de vază și am să-ți dau atîtea sate, cetăți și moșii de o să fii mai mult decît mulțumit.

Regele i-a spus lui Tirante :

— Frate și senior, dacă ai de gînd să faci cum ai zis, atunci te rog lasă-mă pe mine să mă duc în crîng în ziua hotărîită și, cînd voi vedea un drapel pe turnul cel mai înalt, am să mă năpustesc în mijlocul taberei.

Tirante a zis că se învoiește și a poruncit ca toți oamenii să-și potcovească cu grijă caii și să-și dreagă curelăriile.

Genovezul a luat niște bărbi de țap și seu de oaie, le-a tocat și le-a amestecat bine, apoi a umplut cu ele vreo șaizeci de străchini. (...) Regele a plecat în puterea nopții și s-a furișat pînă în crîng fără să fie simțit de mauri. Înainte de revărsatul zorilor, Almedixer a luat străchinile cu grăsimea pregătită și, ieșind din cetate, le-a înșirat una lîngă alta pe jos, dîndu-le foc. Cînd s-au aprins bine, le-a așezat în așa fel încît vîntul să ducă fumul spre boi, iar aceștia, simțind duhoarea, au rupt-o la fugă prin mijlocul taberei ca loviți de streche, trîntind la pămînt corturi, oameni și cai, de-ăi fi zis că toți dracii din iad erau pe urmele lor ; atît s-au învălmășit unii într-alții călcîndu-se în picioare, de n-a mai rămas teafăr nici bou nici cămilă. O mulțime de mauri s-au repezit după ei călare sau pe jos ca să-i aducă înapoi, întrebîndu-se năuciți ce-i pusese dintr-o dată pe goană. Și să nu credeți că Tirante cu oamenii lui au rămas mai puțin uimiți, căci nu mai văzuseră și nu mai auziseră niciodată una ca asta. Paguba era foarte mare, căci pe lîngă stricăciunile pricinuite de dobitoace în tabără, cu ele se cărau poverile și bombardele, fiind laolaltă peste o sută cincizeci de mii de capete de boi, bivoli și cămile, ținute pentru îndestularea întregii oștiri.

După ce au trecut boii, Tirante a poruncit să se ridice drapelul, care era alb cu verde, iar regele, îndată ce l-a zărit, s-a repezit afară din crîng strigînd : „Trăiască poporul creștin !” Tirante a atacat în același timp din partea

cealaltă, potrivit înțelegerii. Atunci s-a iscat o învălmășeală și o încăierare cumplită. Numai cine a văzut-o poate povesti cum a fost, căci loviturile de lance și spadă curgeau făcând mare prăpăd, și în câteva ceasuri au căzut răpuși o mulțime de cavaleri încercați. Oștenii se amestecaseră de-a valma și făceau o asemenea larmă de părea că se năruie tot pământul. Tirante era când ici, când colo, smulgînd coifuri din cap și scuturi de la piept, omorînd și lovînd în dreapta și-n stînga, și săvîrșea adevărate minuni de vitejie, cu singele clocotind de furie. Regele Escariano nu se lăsa mai prejos, căci era un bun cavaler, tînăr și înimos. Maurii aveau și ei cavaleri buni și neînfricați, mai cu seamă regele Africii¹ care, ca să răzbune moartea fratelui său, se năpustea cu mare înverșunare asupra creștinilor. Regele Bogiei era, de asemenea, un cavaler foarte viteaz. Bătălia a fost cruntă și aprigă de ambele părți, fiecare luptîndu-se cu o dîrzenie de neînchipuit. Să nu-l uităm nici pe seniorul de Agramunt, care era atît de dezlănțuit încît îi speria pe toți cu isprăvile sale.

Iată însă că regele Africii l-a cunoscut pe Tirant după însemne și s-a năpustit către el, așa încît caili li s-au ciocnit piept în piept iar călăreții s-au rostogolit amîndoi la pământ. Dar Tirante, care era mai vînjos și a priceput că era în primejdie de moarte, s-a sculat primul și, văzînd că regele nu se ridicase încă, s-a apropiat de el ca să-i taie curelele coifului. N-a izbutit însă, pentru că maurii, cînd și-au văzut regele doborît, s-au îmbulzit îndată în jurul lui, așa încît e mare minune că Tirante a scăpat cu viață, căci în două rînduri l-au smuls de lîngă rege, trîntindu-l iar la pământ. Cînd seniorul de Agramunt l-a

¹ Romanii dăduseră numele de Africa provinciei cartagineze din golful Tunis. Arabii preiau această denumire ușor deformată (Ifrikiya), aplicînd-o în general Berberiei orientale, adică zonelor de nord-est ale Algeriei și Tunisiei de astăzi, folosită ca atare și de geografil medievall. În cazul de față se pare că autorul se referă la un teritoriu mai restrîns din cuprinsul Tunisiei.

văzut în asemenea primejdie, s-a îndreptat într-acolo, tocmai când un cavaler, care era căpitanul taberei maure, se străduia din răzputeri să-l doboare. Atunci s-a repezit la el și au început să se bată cu înverșunare, dîndu-și lovituri năpraznice, unul că să-l apere pe Tirante, iar celălalt ca să-l răpună, fiind amîndoi greu răniți. Pe cînd Tirante și seniorul de Agramunt se aflau la un pas de moarte, i-a văzut Almedixer, care era și el plin de răni, și a început să strige cu glas mare :

— Cum e cu putință să piară astăzi căpitanul cel mai viteaz, floarea tuturor cavalerilor din lume !

Atunci unul dintre scutelnicii botezați, care din pricina rănilor nu mai putea lupta, s-a dus pînă la regele Escariano și i-a spus :

— Ajutați-l, seniore, pe căpitan, fratele vostru de arme, care din nefericire s-a virît atît de departe între dușmani încît cu greu va scăpa cu viață. Încercați să faceți ceva, pentru că mare nenorocire ar fi să rămînem fără dînsul, căci vom fi ca și pierduți cînd nu ne-o mai îmbărbăta vitejia lui !

Regele Escariano, ca un bun creștin ce era, și-a croit drum prin vîltoare, mînuindu-și cu spor armele împreună cu oamenii lui, pînă ce l-a văzut pe regele Bogiei aplecat asupra lui Tirante, gata să-i taie capul. Regele acesta era fratele lui și l-a cunoscut bine după însemne și după coif, pe care avea o maimuță mare de aur bătută în nestemate. Dar văzîndu-l pe Tirante în asemenea primejdie, i-a repezit fără șovăială lancea în spinare, așa încît i-a trecut prin armură străpungîndu-i inima și s-a prăbușit mort. Maurii s-au năpustit cu atîta îndîrjire, încît au izbutit să ridice trupul regelui, urcînd pe cai mulți alți cavaleri căzuți din șa, iar bătălia a devenit și mai crîncenă decît înainte, astfel încît în ziua aceea au pierit o mulțime de oameni din amîndouă taberele.

Iscușița cu care a scăpat Tirante de impresurarea maurilor

Înceștarea a ținut toată ziua, dar cînd s-a lăsat noaptea, întunericul nu le-a mai îngăduit să se lupte și au trebuit să se despartă. Creștinii s-au întors cu toții în cetate, foarte bucuroși că fuseseră biruitori, căci știau fără greș că în bătălie muriseră trei regi, și anume, cel din Bogia, răpus de fratele lui, apoi cel din Geber și cel din Granada. Dintre cei răniți s-a aflat doar de regele din Damasc și de cel din Tana.

Oamenii și caii s-au odihnit bine peste noapte și încă înainte de revărsatul zorilor creștinii erau gata pregătiți și înarmați, iar maurii au rămas uimiți cînd au văzut că vor să pornească la bătălie, căci nu apucaseră să-și îngroape morții. A început a doua zi de luptă cruntă și singeroasă și au pierit o mulțime de mauri, însă creștini mai puțin, căci de fiecare creștin cădeau o sută de mauri. Pricina acestui prăpăd a fost că maurii n-aveau armuri atît de bune ca ale creștinilor, iar caii lor nu erau înzăuați. Lupta a ținut cinci zile în șir, după care maurii, nemai-putînd îndura duhoarea leșurilor, au trimis solie în cetate ca să ceară un răgaz. Regele Escariano și Tirante au fost măguliți și s-au învoit bucuroși. (...)

— Seniore, i-a spus Tirante regelui, așa cum stau lucrurile, să ne gîndim ce avem de făcut ca să ieșim cu obrazul curat. Senioria-voastră să plecați de aici la noapte cu paisprezece mii de călărași ca să vă duceți la cetatea reginei. În cele șase leghe de drum cîte sînt pînă acolo, să adunați toți caii, catirii și asinii pe care o să-i găsiți și toți locuitorii, bărbații, femeii și copiii. Să nu lăsați prin sate și așezări decît casele goale și nevolnicii, adică lehuzele care zac în pat și ologii. Pe toți ceilalți, de la șapte ani în sus și de la optzeci și cinci în jos să-i aduceți încoace. Puneți să se împartă tuturor dobitoacele pe care

le-ați adunat și să-și facă rost fiecare de cîte un burnuz alb. Dacă n-aveți destule dobitoace pe care să poată încăleca, lăsați-i acolo pe cei mai neajutorați, iar dacă nu au destulă pînză albă pentru burnuzuri, să și le facă din cearșafuri și velințe de orice culoare. Pe urmă să-i puneți pe toți să-și îmbrace cămașa peste giubele și să adune cîți bostani vor găsi, pentru ca fiecare muiere și fiecare copil să poarte cîte unul pe cap, ascuns sub burnuz.

După ce a orînduit toate acestea, Tirante l-a rugat pe rege s-o aducă și pe regină, pentru ca femeile să-l urmeze mai lesne. Regele s-a pregătit în grabă și a plecat în mare taină, așa că maurii n-au avut nici cea mai mică bănuială. (...) Tirante a pus să se sape un șanț lung, foarte îngust și adînc, iar în ziua hotărîtă regele Escariano a venit așa cum îi ceruse Tirante, aducînd pe puțin vreo patruzeci de mii de oameni, bărbați, femei și copii, toți înfășurați în pînzeturi albe. Au intrat în cetate ziua în amiaza mare, chiar sub ochii maurilor, care au rămas uluiți vîzînd că sosește atîta mulțime de oameni.

În ziua cînd răgazul a luat sfîrșit, maurii au atacat cetatea în puterea nopții. Tirante, călit cum era prin războaie, stătea mereu cu armura pe el și a trimis în grabă patru sute de oameni în turnuri și pe metereze ca să apere cetatea, iar el cu grosul oștirii au ieșit pe poarta cealaltă și, ocolind zidurile, le-au căzut maurilor în spate. Toți purtau pelerine albe. Femeile au ieșit și ele din cetate, oprindu-se lîngă șanțul săpat de curînd, cu două sute de oșteni care să le apere ; fiecare femeie ținea în mînă o prăjină groasă și s-au așezat în șiruri ca pentru luptă.

Bătălia a fost atît de cruntă și îndîrjită încît în cîteva ceasuri s-a umplut cîmpul cu morți și răniți. Tirante minuia o lance scurtă și groasă tăiată în muchii, așa că era vai de cel pe care îl nimerea, căci în ziua aceea a umplut iadul cu sufletele lor. Bătălia a ținut vreme îndelungată

iar Tirante, înainte de a intra în luptă, lăsase deoparte cinci sute de oșteni dintre cei mai buni pe care-i avea. Morții cădeau cu nemiluita de o parte și de alta, însă cînd a văzut că regele Escariano se bătea vitejește și seniorul de Agramunt de asemenea, Tirante a ieșit din luptă și s-a dus la cei cinci sute de oameni rămași în așteptare. (...) S-a îndreptat cu ei către tabăra maurilor și i-a pus foc, poruncindu-le oștenilor lui să facă la fel. În scurt timp toată tabăra a fost cuprinsă de flăcări. Cînd a văzut că vîlvătaia era în toi, s-a întors la luptă ca să dea ajutor regelui și seniorului de Agramunt, împărțind loviturile atît de năpraznice încît nimeni nu se încumeta să-l înfrunte ca să-l doboare. Dușmanii se străduiau din răspuțeri să-i nimicească pe creștini și cu cît trecea timpul bătălia era tot mai îndîrjită, iar cîmpul se umplea de noi leșuri, care făceau lupta și mai anevoioasă. Tocmai cînd regii și căpitaniii mauri și-au dat seama că li se împruținau oamenii iar tabăra le era mistuită de flăcări, au dat cu ochii și de polcul muierilor, care stăteau neclintite la locul lor, căci pînă atunci, prinși în vîltoarea luptei, nu le zăriseră. Regele Tunisiei a spus :

— Seniori, nu pot să cred că oamenii ăștia sînt creștini, ci mai degrabă diavoli botezați, sau că profetul nostru Mahomed a trecut și el la legea lor ; căci puțini cum sînt, s-au bătut toată ziua cu o dîrzenie și o vitejie nemaipomenită, ținînd piept mulțimii noastre de oșteni, așa încît n-am izbutit să le venim de hac, iar acum ne-au ars și tabăra. Oamenii ăia de colo, care stau și se uită la noi, încă n-au intrat în luptă, ci așteaptă să ne vadă istoviți ca să ne cadă în spate și să ne ciopîrțească. De aceea eu zic că ar trebui să ne tragem înapoi, nu înspre tabără, ci încolo, peste muntele acela, căci tare mă tem, nu de cei ce se luptă aici, ci de nălucile albe de colo ; nu vedeți că așa, pe cai, sînt niște namile cum n-am pomenit în viața mea !

(...) Dacă au văzut maurii că le merge din rău în mai rău și pierd tot mai mulți oameni, regii au ținut sfat și au hotărît să ceară un răgaz de treizeci de zile. Când au venit solii, Tirante a socotit că nu s-ar cuveni să se învoiască, dar regele Escariano cu seniorul de Agramunt și cavalerul Melchisedec au încheiat învoiala, pentru că aveau mulți oșteni răniți. (...) Maurii s-au hotărît să plece într-o noapte, înainte de sfârșitul răgazului, și s-o apuce spre munții cei mari din Fès¹, căci acolo ar putea ține piept creștinilor; au ridicat așadar tabăra și, în miez de noapte, când nu-i vedea nimeni, au pornit la drum.

A doua zi dis-de-dimineață străjerii au venit să bată în poarta cetății ca să-l vestească pe căpitan că maurii își luau zoriți tălpășița. Tirante a poruncit să se înarmeze la iuteală toată lumea, iar când negurile nopții s-au destrămat și s-a luminat de ziuă, creștinii au sărit pe cai și s-au luat după ei. Cei din frunte au ajuns din urmă dobitoacele încărcate cu poveri și au omorât câțiva mauri. Regii fugari au trimis crainici la căpitan, cerindu-i despăgubiri pentru oamenii uciși și prada luată, deoarece se aflau în vreme de răgaz legiuit pînă la împlinirea celor treizeci de zile; iar de n-avea s-o facă, îl vor pîrî lui Mahomed și vor da de veste pe la toate curțile precum și marilor seniori, împărați, regi, conți și marchizi, aducîndu-le la cunoștință samavolnicia regelui Escariano și a lui Tirante el Blanco, marele căpitan al creștinilor, care-și călcaseră cuvîntul.

După ce le-a ascultat solia, Tirante s-a gîndit la cuvîntul dat și, ca să nu-i fie pusă onoarea la îndoială, s-a învoit să țină seama de cerințele răgazului, deși ar fi

¹ Vechiul oraș Fès (în arabă Fás) din nordul Marocului era un puternic centru politic și economic datorită așezării sale într-o regiune fertilă, la intersecția unor căi principale de comunicație, fiind bine apărat de munții înconjurători (lanțul Atlasului Mijlociu). Către sfârșitul secolului al XIII-lea devine capitala statului merinid.

avut și creștinii cuvînt să cîrtească, de vreme ce maurii își ridicaseră tabăra pe furis, fapt care încălca învoiala făcută. Dar s-a hotărît să le dea despăgubire pentru tot ce le luase, ba și pentru oamenii uciși, înapoindu-le de fiecare mort cîte zece prizonieri. Maurii au fost foarte mulțumiți de Tirante, zicînd că era cel mai vrednic, mai drept și mai cinstit creștin din lume, căci se purta cu omenie și înțelegea că un lucru pornit cu strîmbătate nu se poate încheia cu bine.

Îndată după aceea maurii au plecat, străbătînd munții cei sălbatici. Cînd a văzut Tirante că ajunseseră dincolo de trecători, a pornit să cucerească toate țările aflate dincoace de ele. După multe zile seniorul de Agramunt i-a vorbit căpitanului precum urmează :

— Seniore, eu socotesc că pentru a isprăvi mai curînd cu aceste cuceriri, ar fi bine ca eu să mă duc dincolo de trecători ca să pun stăpînire pe satele, cetățile și așezările de acolo. După ce senioria-ta vei fi supus ținuturile de aici, o să treci dincolo și fără prea multă osteneală o să te instăpinești peste toată Berberia.

Lui Tirante i-au fost pe plac spusele rudei sale și, sfătuiindu-se cu regele Escariano, au hotărît să plece cît mai curînd. A luat așadar zece mii de călărași înzestrați cu tot ce le trebuia, și optsprezece mii de pedestrași. Cînd a ajuns dincolo de trecători, a aflat că regii plecaseră de acolo, înapoindu-se fiecare în țara lui. Dacă a văzut seniorul de Agramunt că prin părțile acelea era atît de puțină oaste, a pornit să le cucerească, luînd multe orașe, sate și cetăți, care i s-au închinat de voie sau de nevoie. Era un războinic încercat și inimos, iar creștinii pe care îi luase cu el se purtau cu vitejie și dîrzenie, atît ca să-și sporească faima în ochii lui Tirante cînd le va afla faptele, cît și spre cîntea credinciosului lor căpitan.

Mergînd din cucerire în cucerire, au ajuns în preajma unui oraș care se numea Montagata, stăpînit de fiica regelui din Belamerin, răpus la începutul războiului, și de

logodnicul ei. Cînd au aflat locuitorii că se apropie creștinii, au ținut sfat și în urma celor hotărîte i-au trimis seniorului de Agramunt cheile orașului, iar acesta le-a primit cu bunătațe, făgăduindu-le tot ce-i ceruseră. Dar cînd au ajuns aproape de porți, cîrmuitorii s-au răzgîndit, zicîndu-și că era mai bine să piară decît să se închine.

Văzîndu-se astfel batjocorit, seniorul de Agramunt a împresurat orașul de jur împrejur și într-o bună zi a pornit la atac cu toată puterea și înverșunarea. În timp ce se apropia de zid, o săgeată de arbaletă l-a nimerit tocmai în gură, răzbind pînă în partea cealaltă. Oamenii lui, cînd l-au văzut doborît la pămînt cu o rană atît de cumplită, au crezut că fusese ucis. L-au întins pe un scut și l-au dus în cortul lui, încetînd lupta în ziua aceea. Atunci seniorul de Agramunt s-a jurat în fața lui Dumnezeu și a tuturor sfinților că pentru faptul că-l înșelaseră, precum și pentru marile suferințe pricinuite de rană, nu se va clinti de acolo pînă ce nu va cucerii orașul și nu-i va fi trecut pe toți locuitorii pe sub tăișul spadei sale, fie ei bărbați sau femei, mari sau mici, bătrîni sau tineri. Apoi l-a înștiințat în grabă pe Tirante că-l ruga să-i trimită numaidecît bombardele cele mai mari.

Tirante, aflînd că vărul lui fusese rănit atît de rău, a trimis înainte bombardele, sosind în curînd și el cu toată oștirea la Montagata. Fără a lăsa oamenii să descalece, le-a poruncit să pornească asupra orașului, și au făcut-o cu atîta înverșunare, încît au cucerit un turn mare în care se afla moscheea și era lipit chiar de zidul orașului. La căderea nopții a hotărît încetarea luptei. A doua zi dimineața maurii au trimis la căpitan pe cei mai de vază oameni din oraș, ca să-i spună din partea reginei și a întregului popor că erau gata să i se închine dacă-i lăsa să trăiască în legea lor, și aveau să plătească haraci cîte treizeci de mii de galbeni pe an, înapoindu-le și toți prinșii. Tirante le-a răspuns că din pricina jîgnirii pe care i-o aduseseră vărului său, la el trebuiau să se ducă și se va

face precum va hotări dinsul. Cînd maurii s-au înfățișat înaintea seniorului de Agramunt, zadarnice le-au fost toate rugămințile căci el nu s-a lăsat înduplecat cu nici un chip. Atunci locuitorii au hotărît s-o trimită la dînsul pe regină cu jupînițele ei ca să încerce vreo înțelegere, căci de multe ori rugămințile femeilor au mai multă trecere.

Aici povestirea se abate puțin pentru a istorisi peri-pețiile jupîniței Placerdemivida.

Pătăniile jupîniței Placerdemivida

Așa cum am arătat mai înainte, Placerdemivida scăpase cu ajutorul Domnului de la înec și fusese dusă în orașul Tunis în casa fetei pescarului. După vreo doi ani, stăpîna ei s-a măritat cu un om din împrejurimile orașului Montagata și și-a luat sclava cu ea. Jupînița ducea un trai cuviincios, ținînd cu fir de aur și mătase, după obiceiul femeilor din Grecia. Într-o zi stăpîna ei a plecat la oraș fără dînsa, lăsîndu-i casa în grijă și, după ce și-a făcut tîrguielile pentru care venise, s-a dus la fiica regelui și i-a vorbit așa :

— Domniță, am venit pentru că am aflat că măria-ta ai de gînd să te măriți și, după cum e obiceiul, te îngrijești să-ți faci cămăși cusute cu fir și mătase și alte găteli scumpe. Eu am o roabă tînără și îndemînică, pe care am învățat-o încă de mică să țeasă cu măiestrie și să brodeze, cum se cuvine să știe orice fată. Iată, ți-am adus să vezi ce se pricepe să facă. Dacă vrei s-o iei pentru o sută de galbeni, sînt gata să ți-o dau, chiar dacă pierd toată cheltuiala cu care am crescut-o și strădania cu care am învățat-o ce știe.

Regina, foarte bucuroasă de un asemenea dar, i-a spus că-i dădea cu plăcere suta de galbeni, căci se încredințase

cu ochii ei de ceea ce se pricepea fata să facă. Atunci femeia i-a spus :

— Mă mulțumesc cu prețul ăsta, dar am o rugămintă : cum fata ține mult la mine, măria-ta să-i spui că ți-am împrumutat-o doar pentru două luni, căci dacă ar bănuî că am vîndut-o, s-ar îmbolnăvi de supărare.

Placerdemivida a trecut în stăpînirea reginei, pe care a îndrăgit-o foarte mult. Curînd după aceea orașul a fost impresurat și o mulțime de creștini au căzut în mîinile maurilor. Printre aceștia se afla un oștean care fusese vîslaș pe galera lui Tirante cînd o luase furtuna. Placerdemivida, cunoscîndu-l bine, i-a spus :

— Nu ești tu unul dintre creștinii care erau pe corabia lui Tirante cînd s-a scufundat ?

— Așa este, doamnă, acolo eram și multă spaimă și suferință am pătimit atunci, de-am ajuns mai mult mort decît viu la mal. Pe urmă am fost bătut zdravăn, cumpărat și vîndut, trecînd prin tot felul de încercări.

— Ce știi să-mi spui despre Tirante ? l-a întrebat dînsa. Unde a murit ?

— Ba să-l păzească sfîntul, că este viu și nevătămat și e pe-aici mare căpitan, dîndu-și toată silința să supună pămînturile astea.

Apoi i-a spus cum fusese rănit seniorul de Agramunt, iar la urmă jupînița l-a întrebat :

— Dar Placerdemivida ce s-a făcut ?

— Jupînița de care vorbești se spune că s-ar fi înecat în mare, iar căpitanul nostru a fost foarte îndurerat din pricina asta.

(...) Cînd a venit ziua în care stăpîna ei avea să se ducă la căpitani, Placerdemivida și-a sulemenit chipul în așa fel încît să n-o poată cunoaște nimeni. Regina s-a înfățișat înaintea lui Tirante însoțită de cincizeci de jupînițe, dar el n-a vrut s-o asculte și a trimis-o la vărul lui, seniorul de Agramunt, care, dacă față de soli se arătase neînduplecat acum a fost și mai aspru. Pierzînd orice nădejde, s-au

întors plîngînd și jelindu-se, și toată noaptea aceea bărbați și femei au ținut-o în bocet și tînguiei.

Dimineata, Placerdemivida i-a spus stăpînei sale de față cu mai-marii orașului că, dacă-i dădeau îngăduința să iasă, avea să se ducă la căpitan și să-i vorbească în așa fel încît el o să facă tot ce-i va cere. Le-a dat atîtea încredințări, încît ei s-au învoit, de vreme ce nu mai aveau nici o altă nădejde și nu le mai rămăsese decît o singură zi de răgaz. Placerdemivida și-a pus veșminte arătoase de maură, cu obrazul ascuns sub feregea, și-a sulemenit ochii ca să nu fie cunoscută și a luat cu dînsa treizeci de jupînițe gătite frumos. Cînd a bătut de amiază au ieșit din oraș și s-au dus la tabără, unde l-au văzut pe Tirante în ușa cortului său. Îndată ce le-a zărit, el le-a trimis vorbă să se ducă la seniorul de Agramunt, căci el nu putea face nimic fiindcă-i dăduse lui toată puterea, așa că doar dînsul era în măsură să le răspundă. Atunci Placerdemivida a zis :

— Spuneți-i seniorului căpitan că nu se cuvine să nu ne primească și cu atît mai puțin să nu ne vorbească, pentru că dacă ar face așa, ar fi nedrept și neomenos ; căci fiind el cavaler iar noi jupînițe, potrivit rînduielilor cavaleresti trebuie neapărat să ne ajute și să ne dea sfat, sprijin și ocrotire.

Cămărașul s-a întors pe loc cu răspunsul la căpitan și i-a spus :

— Pe legea mea, seniore, printre maurele astea se află o jupîniță tare frumoasă și isteată, care vorbește foarte bine limba noastră, așa că dacă ați binevoi să-mi faceți un mare hatir, v-aș ruga, pentru credința cu care v-am slujit, ca după ce veți cuceri orașul, s-o botezați și să mi-o dați de nevastă.

— Du-te și adu-le încoace pe toate, a zis căpitanul.

Cînd au ajuns înaintea lui, i-au făcut o plecăciune adîncă, iar Placerdemivida, cu zîmbetul pe buze, a prins să grăiască astfel :

— Inima ta simțitoare și mărinimoasă, seniore căpitan, nu poate să facă altfel decît îi e obiceiul, căci ființa ta nobilă este plină de bunătate și îndurare ; nu te mai gîndi așadar la păcatul săvîrșit de nesocotiții cîrmuitori ai acestui oraș, care în genunchi și cu mîinile împreunate îți vor săruta picioarele, cerîndu-ți îndurare. După cum știi înălțimea-ta mai bine decît mine, Dumnezeu cel atotputernic stă mereu cu brațele desfăcute ca să-i cheme la sine și să-i strîngă la piept pe toți păcătoșii, iertîndu-i, oricît de mari le-ar fi păcatele și fărădelegile ; iar cum senioria-ta ești acum pe meleagurile astea locuitorul său, nu nesocoti umilele noastre rugămînti, căci noi așteptăm îndurare de la mila lui Dumnezeu și de la mărinimia ta. Cea mai deplină răzbunare pe care o poate dobîndi un cavaler asupra dușmanului său este ca, dacă acela îi cere în genunchi îndurare, să-l ierte, oricît de mare i-ar fi fost jignirea, căci astfel se alege cu mai multă cinste decît dacă l-ar răpune de o sută de ori.(...) Iată de ce te rog, înălțimea-ta, ca din dragoste pentru preanobila domniță pe care o porți în suflet să ai milă și îndurare față de stăpîna acestui oraș și prin urmare de întregul popor, neîngăduind în bunătatea ta să o vezi lipsită de avutul și olaturile ei, căci cu firea-ți aleasă și milostivă altfel nici nu se poate. închipui. Așadar, de vreme ce ești atît de înzestrat cu toate virtuțile și năzuiești să ajungi cap încoronat, nu te arăta neîndurător, ci cere-i seniorului de Agramunt să încheie pacea, căci, după cîte văd, soarta îți este atît de binevoitoare încît orice ai porunci ești ascultat în cer și pe pămînt ca un vrednic slujitor al lui Dumnezeu și apărător al credinței creștine.

Tirante n-a mai răbdat s-o audă vorbind, ci i-a răspuns cu chip mînios :

— Soarta-i învață pe oameni să-și încline sufletul spre cruzime și nu spre bunătate, căci marii seniori au nevoie de credință ca să poată păzi dreptatea. Ura nutrită de oamenii mei nu e făcută să-i îndemne la îndurare, cînd

zac încă în pat cu răni grele și chinuți de durere. Vărul meu, seniorul de Agramunt, venise aici în numele meu, iar voi plini de răutate și viclenie, i-ați pricinuit o suferință nespusă și cîmpurile din jur sînt pline de leșurile unor tineri străluciți. Așadar cum veniți să cereți îndurare, cînd voi n-ați avut-o ? De aceea soarta s-a întors împotriva voastră, căci vă încredințez că nici unul nu va scăpa cu viață afară de pruncii sub trei ani și moșnegii trecuți de nouăzeci și cinci. Plecați deci din fața mea, căci acum nu e timp de milostivire ci de cruzime, ca să se țină minte și să fie pentru voi osîndă, iar pentru ceilalți o pildă de pomină. Vom curăța orașul acesta de toată răutatea, de vreme ce v-ați călcat singuri onoarea !

Mai mult n-a mai zis. Placerdemivida, stîrnită de răspunsul lui nemilos, i-a întors vorba cu glas înăsprit, precum urmează :

— Rău au sfîrșit și Hanibal și Alexandru, care minăți de patima puterii au murit otrăviți.(...) Spune-mi, te rog, căpitan fără milă, ce drept ai tu asupra acestui oraș ? Ți l-a lăsat tatăl tău moștenire ? Află deci că nu demult tatăl domniței noastre l-a cucerit de la mauri, l-a ridicat iar din temelii, și tu vii acum să ne oropsești, uzurpînd un drept care nu e al tău. Îți închipui că eu, dacă sînt maură, nu știu care sînt îndatoririle unui cavaler ? Nu-ți amintești oare că Domnul a spus : fericiți cei buni la suflet, căci ei vor fi numiți fiii Domnului ? (...) Dacă ai avut parte ca soarta să-ți zîmbească atîta timp, gîndește-te că atunci cînd te-o părăsi norocul vei fi pierdut și vei cădea răpus de nenumăratele năpaste ce se vor abate asupra ta. Dar în marea-ți nădejde că vei birui acest oraș oropsit, înlătură, rogu-te, ura. Cel mai bun lucru pe care l-ai avea de făcut ar fi să încheiăm pacea chiar aici, pe loc ; iar dacă primejdiile de acum nu te sperie, ar trebui să te lași de acest război măcar la gîndul primejdiilor viitoare, căci cavalerilor nu le stă bine să se războiască cu femeile ; însă dacă te oprești, fapta-ți frumoasă

se va afla în lumea întreagă, sporindu-ți renumele, și să nu uiți că e lucru greu să-ți păstrezi bunul renume.

Cînd și-a încheiat jupînița vorba, Tirante i-a răspuns :

— Jupîniță, mi se pare mie că faci ca acela care a furat un bou și dă copitele drept pomană, căci tu, care ești maură fără lege și fără credință, vrei să mă înveți pe mine ce se cuvine să fac. (...) Află că eu, o dată pe an, fac o pomană sfințită în semn de smerenie față de Dumnezeu, ziditorul meu și mă spovedesc de păcate, iar Domnul o să mă aibă în pază fiindcă mă căiesc de ele, lucru pe care voi nu-l faceți niciodată. Iar dacă mă străduiesc din toate puterile să supun Berberia, o fac ca să vă întorc spre credința cea dreaptă și să nu fiți osîndiți în veci, pentru că Cel de sus nu dorește să lase pe nimeni pe calea pierzaniei și în marea lui milostenie nu pedepsește fără temei. Știi oare pentru ce ? Pentru că buna chibzuință și dreptatea merg mîna-n mîna, și cum dreptatea e una cu voința Domnului, el nu osîndește nici un om botezat dacă nu este vinovat. Voi vă arătați mîhniți nu din pricina răutății pe care ați făcut-o, ci din pricina osîndei ce vă așteaptă de pe urma rănilor seniorului de Agramunt, a tuturor celor ce zac morți și a mișeliei săvîrșite. Birul pe care mi l-ați făgăduit, mie nu-mi trebuie, căci prețuiesc mai mult gloria decît banii, eu fiind Tirante el Blanco din spița de Roca Salada, cavaler nu neguțător, și sînt învățat să dau, nu să iau. Prizonierii, dacă îi vreți vi-i dau mai degrabă în dar decît pe bani. Spuneți-le cavalierilor voștri că faptele mele de bunătate și mărinimie sînt pornite din însăși firea mea, nu din înduioșare pentru voi. Eu nu mă bucur de nenorocirile voastre, dar vreau să nimicesc puterea dușmanilor. Și n-am obiceiul să mă războiesc cu femeile decît în taina iatacului, care-mi place să fie stropit cu miresme. Dar dacă voi îmi cereți pace și bună-credință, n-o puteți dobîndi pe altă cale decît supunîndu-vă plecați seniorului de Agramunt, căruia i se cuvine atît supunerea voastră cît și cucerirea acestui regat,

al cărei soroc a fost dinainte hotărît pentru ziua de mîine, cînd vom da bătălia.(...)

Placerdemivida n-a șovăit să-i răspundă cu dîrzenie :

— (...) În privința celor ce-ai spus ți-aș putea întoarce vorba cu multe pilde grăitoare și să nu crezi că n-aș avea ce să-ți răspund la toate ; să mai știi că nu sînt dintre acelea care se ascund după degete, căci tocmai firea mea cinstită a îndemnat-o pe regină să mă trimită cu jupînițele ei la senioria-ta, pentru ca haraciul făgăduit de dînsa să-ți îndemne sufletul la ocrotire, ca să te porți mai degrabă cum te-am rugat, decît ca un învingător. Iar de nu te vei învoi, am să mă rog Dumnezeuului nostru să-mi facă hatîrul de a vă hărăzi, ție și alor tăi, o faimă atît de proastă, încît să n-aveți parte de cuvenitele laude care să vă ridice în slăvi. Și dacă-ți vei duce la îndeplinire pornirea de silnicie lipsită de orice virtute cavaleriească, am să colind prin lume plîngîndu-mă amarnic de tine pînă dincolo de hotarele Italiei, Spaniei, Franței și Germaniei, pentru a-mi face dreptate. Dacă așa e legea voastră, a creștinilor, atunci vom fi slobozi să nu ne lăsăm subjugăți, căci celor cu sufletul dîrz o să le rămîna măcar puțința de a muri cu fruntea sus.(...) Știi ce zice-n *Psal-tire* ? „Este rău cavaler acela care nu dă răsplată, și mai rău acela ce uită binele și cinstirile care i-au fost aduse”. întocmai cum faci și tu. Căci, vai, mare îți este nerekunoștința ! Chiar de-mi va plînge inima lacrimi de sînge, gura mea nevrednică va cuvînta către preabunul rege Escariano, care a dovedit mult mai multă dragoste față de regină, soția lui, decît ai arătat tu față de acea prințesă desăvîrșită. Ia seama, viteazule căpitan, căci grăiește în mine un duh proorocitor. Îți mai amintești de ziua fericită în care ai avut cinstea să fii uns cavaler la slăvita curte a regelui Angliei ? Și de luptele tale strălucite din acea vreme, cînd ai ieșit biruitor cu toată cinstea ?(...) În acele serbări mărețe, cine a fost cel mai bun dintre cei buni, dacă nu tu, preanobile senior ? Și ce să mai vorbim de

Filip, fiul regelui Franței, pe care cu marea-ți pricepere l-ai făcut rege al Siciliei, iar acum e stăpînul moștenitoarei, al coroanei și-al țării ? N-am să las deoparte nici felul cum i-ai ajutat pe cavalerii ordinului din Rodos, pe care altfel foametea i-ar fi făcut să se predea chiar a doua zi sultanului, ajungînd robi pe vecie ; dar tu, fără să iei seama la primejdiile ce te pășteau, ai izbăvit ordinul acela cu corabia ta. Ah, seniore Tirante, să-ți dea Dumnezeu viață lungă și să te înalțe în rang și avere, iar după moarte să ai parte de rai, strălucind în slavă pe lumea asta ca și pe cealaltă ! Căci faima ta, ajungînd la urechile celui mai strălucit senior din lume, marele împărat al Constantinopolului, l-a făcut să te cheme prin scrisori cu peceti în cetatea lui de scaun, unde ți-a dat bastonul de mare căpitan al împărăției ; iar tu le-ai arătat dușmanilor săi, turcii, puterea și vitejia ta, biruindu-i de atîtea ori cu suflet neînfricat de cavaler. Spune, seniore căpitan, îți mai aduci aminte de acea luminată prințesă, mai frumoasă și mai plină de haruri decît toate domnițele din lume, menită să urmeze la tronul împărăției după moartea tatălui ei ? Și-ți mai amintești oare de acel cavaler vestit, pe nume Diafebus, căruia i-ai dăruit cu atîta bunătate comitatul de Sant Angel, iar apoi l-ai făcut duce de Macedonia, dîndu-i-o de soție pe Stefania, nepoata împăratului ? O, spiță de Roca Salada, cea mai vrednică din lume și bogată în virtuți, ce s-a făcut cu coborîtorii tăi ? Zăceți triști și nefericiți în robie amarnică după zăbrelile asprelor închisori ale necredincioșilor, în timp ce ruda voastră, care vă era căpitan și prieten, Tirante el Blanco cel de aici, nici nu se mai gîndește la voi !(...)

Uimit peste măsură de ceea ce auzise, Tirante s-a înșeninat la față și a rugat-o să-i spună cum de aflase atîtea despre el, vorbindu-i precum urmează :

— (...) În numele lui Dumnezeu cel mare și adevărat, ai te rog mila și bunătatea să-mi spui cum se face că știi atîtea despre mine, căci năluca ta parcă m-a înrobit,

nu de spaimă, ci cu o dulce duioşie ce m-a cuprins ca din senin.

Placerdemivida şi-a descoperit faţa, care părea mînioasă, dar i-a răspuns zîmbind :

— Vai, Tirante, că ciungă îţi este mărinimia, cînd ar trebui să aibă mîna mai lungă decît dreptatea ! Porneşte pe urmele regilor fugari şi caută să-i ajungi, ca să stăpîneşti în linişte şi pace întreaga Berberie, şi lasă-ne pe noi să trăim netîlburăţi. (...) Cum de ţi-ai lăsat sufletul văduvit de orice bunătate ? Căci nu e cu putinţă să nu fi aflat că turcii au cîştigat toată Grecia, aşa încît nu le-a mai rămas decît să pună mîna pe Constantinopol şi pe împărat, cu soţia şi nefericita lui fiică, logodnica ta prin jurămint. Ce ai de gînd să faci, sărmane cavaler ? Vei îngădui ca iubita ta să cadă în mîinile maurilor ? Căci în timp ce umbli să cucereşti meleagurile astea stăpînite de necredincioşi, ei îţi vor răpi nevasta odată cu întreaga împărăţie. (...) Du-te de-ţi scoate din robie rudele care zac oropsite în temniţă. Scapă-ţi socrul şi pe nefericita Carmesina de durerea, foameţea şi jalea care i-a copleşit !

Cînd a auzit-o pe jupîniţă vorbindu-i astfel, Tirante, răscolit de dorul iubirii, a oftat din adîncul inimii, icnind parcă de durere la gîndul alesei sale, care-i era mai dragă decît orice pe lume. L-a cuprins dintr-o dată o asemenea slăbiciune încît a căzut în nesimţire.

Cum s-a încheiat solia jupîniţei Placerdemivida

Văzîndu-şi căpitanul întins fără cunoştinţă, cei din preajmă au început să lăcrimeze, crezînd că-şi dăduse sufletul. Regele Escariano n-a luat lucrurile în glumă ci, cu glasul înecat, în lacrimi de abia mai putea vorbi, s-a răstit la ea :

— Ah, jupîniță, aspră pedeapsă ți se cuvine și rău o să vă pară fie și însoțitoarelor tale că ați venit aici ! Fiindcă te încredințez că, dacă acest cavaler va muri de pe urma cuvintelor tale blestemate, tu și toate celelalte veți pieri de moartea cea mai cruntă și nemiloasă, Jupîniță haină, care ai intrat în cortul ăsta cu limba plină de venin, arde-te-ar focul iadului ! (...)

Curînd au venit și doctorii, care au zis :

— Nu mai încape îndoială că e în mare primejdie căpitantul, fiindcă sînt semne că i se apropie sfîrșitul.

Atunci regele Escariano a poruncit să fie apucată jupînița și să i se lege mîinile. Văzîndu-se astfel asuprită (...) Placerdemivida s-a așezat pe jos și desfăcîndu-și giubeaua pînă la brîu l-a culcat pe Tirante în poală strîngîndu-i capul la piept. (...) Tirante avea la ureche o gilcă foarte dureroasă, pe care i-o făcuse seniorul de Vilesermes cînd se luptase cu el. Dacă se întîmpla să-și piardă cunoștința, era de ajuns să-l apeși cu degetul pe ureche și își revenea pe dată în simțiri, cum s-a întîmplat și acum. Cînd a văzut jupînița că deschide ochii oftînd din adînc, s-a bucurat nespus (...) iar el i-a spus cu glasul înviorat :

— Jupîniță, pare-mi-se că ești ca albina, cu miere în gură și venin în coadă. Ai rostit adineauri niște lucruri care m-au uluit și vreau să-mi spui numaidecît de unde știi despre slăvita prințesă. Spune-mi, te rog, și te încredințez că datorită prețuirii ce o port alteței-sale, voi face pentru voi tot ce doriți ca să fiți mulțumiți.

(...) Pe cînd îi vorbea astfel, a intrat în cort seniorul de Agramunt ca un turbat, cu spada în mînă, căci regele Escariano se pripise să-l înștiințeze că Tirante zăcea răpus. Văzîndu-l cu capul în poala jupîniței, orbit de furia și mînia ce-l adusese, n-a mai apucat să-și dea seama în ce stare era Tirante și a prins să răcnească :

— Ce caută aici vrăjitoarea asta, unealtă a diavolului ? Cum de o mai răbdați ? Unde sînt toți cei care își ziceau prietenii și slujitorii lui Tirante ? Acum se vede cît de

puțin le pasă de viața lui, pentru că altminteri n-ăr fi îndurat ca o maură dușmană a sfintei legi creștine să-l ucidă cu vrăjile ei, fără să-i taie capul pe loc. Ce osîndă, oricît de cumplită, poate răscumpăra o asemenea pierdere ? Dar dacă voi n-ați vrut s-o faceți, am să fac ce n-am mai făcut niciodată, chiar de-ar fi să-mi primejduiesc onoarea de cavaler !

Și inhățind-o de păr, i-a smucit capul pe spate fără nici o milă, dînd să-i taie gîtul cu spada. Tirante, sprijinit cum era de pieptul ei, cînd a văzut tăișul atît de aproape de gîtul jupîniței și i-a auzit geamătul de spaimă, a apucat spada cu amîndouă mîinile ; celălalt, simțind ceva tare sub spadă, a crezut că era gîtlejul și a tras din toate puterile, făcîndu-i lui Tirante niște tăieturi atît de adînci, încît doctorii au zis că puțin a lipsit să nu rămînă fără mîini. Mîniat de asemenea lipsă de respect și băgare de seamă din partea vărului său, Tirante i-a spus cu năduf :

— Cavaler nevrednic, s-ar cuveni să rămîi pe veci înfierat pentru că în nepriceperea și nerozia ta ai făptuit o mișelie pe care n-o vei mai putea șterge pînă la capătul zilelor ! Căci în cutezanța și trufia ta neghioabă mi-ai adus o grea jignire și s-ar cuveni s-o plătești scump. Dar cum bag de seamă că ești tare grăbit să te vezi scăpat, mă rog lui Dumnezeu să-mi dea puterea de a răbda un cavaler atît de smîntit, căci nu ți-a fost rușine de lume sau măcar de mine, care mă aflu chiar lîngă jupîniță, în poala ei, și te-ai purtat cu grosolănie față de ea, care e femeie ; și față de mine, care sînt Tirante. Dacă n-o să-ți îndrepti purtările, voi întinde asupra ta mantia miniei mele, căci cea mai mare însușire pe care am văzut-o la tine, după cum ziceau unii cugetători, este nesăbuița ; pentru că pe lumea asta oamenii sînt judecați după faptele lor, care pe tine te-ar osîndi. Și ca să nu-mi mai răcesc gura cu ocări, îți spun doar atît : blestemată fie ziua în care te-ai născut, căci ești cel mai nemernic din toată spița noastră ! (...)

Regele Escariano l-a îndepărtat pe seniorul de Agramunt de lângă Tirante, spunându-i să se ducă în cortul lui, ceea ce el a făcut foarte bucuros ; cu ochii plecați și privirea în pământ de rușine, s-a închinat adînc către Tirante și rege, după care a ieșit spăsit din cort, iar umilința și pocăința lui au potolit în parte mînia lui Tirante, căruia începuse chiar să i se facă milă de el. (...) În urma rugămintelor regelui Escariano, i-a trecut supărarea de tot ; s-a înseninat la față și, dînd vina pe stîngăcia seniorului de Agramunt, s-a arătat gata să-l ierte. Apoi s-a întors iar la jupîniță, rugînd-o cu blîndețe și prietenie să-i spună dacă fusese în robie la Cînstantinopol sau să aibă bunătatea de a-i destăinui cine-i istorisise atîtea despre mărita prințesă.

Atunci Placerdemivida i-a răspuns fără șovăială :

— Soarta cea vitregă m-a adus chiar în pragul morții și drept e că n-am cum să mă împotrivesc puterii tale : așadar hotărăște și alege : dacă-mi vrei moartea, poți să mă răpui, iar de mă vrei roabă, ești liber s-o faci. Dar de ce să mai lungesc vorba, în loc să împlinesc dorința senioriei-tale ?

S-a ridicat iute de jos, și lăsîndu-se în genunchi i-a spus :

— Cum, seniore căpitan ! ? Să-ți fi pierdut de tot ține-rea de minte ? Este adevărat și nu-i de mirare că unde nu e dragoste, lipsește și amintirea. Cum se poate ! ? Nu vezi că sînt eu, amărita și nefericita Placerdemivida, care am îndurat pentru senioria-ta atîtea suferințe, greutăți și nenorociri, iar la urmă chiar și robia ?

Lui Tirante parcă i s-au deschis dintr-o dată ochii și n-a mai lăsat-o să vorbească, dîndu-și seama preabine că ea era. A îngenuncheat înaintea ei, îmbrățișînd-o și sărutînd-o pe gură de mai multe ori în semn de mare și adevărată dragoste.

După ce i-a dat felurite dovezi de bucurie, a poruncit ca în fața cortului să se ridice o podină frumos învelită

în brocarturi, iar pe lațuri și pe jos să se aștearnă bucăți de atlas. Podina era făcută din lemn și avea multe trepte. Placerdemivida a fost așezată pe cea mai de sus, învăluită într-o mantie de brocart cărămiziu căptușită cu hermină, pe care i-a dat-o Tirante, căci giubeaua ei era sfișiată. Regina cetății a fost așezată pe ultima treaptă, iar jupinițele pe jos, pe învelitori de mătase. Prin felul cum fuseseră rinduite toate, Placerdemivida părea într-adevăr o regină.

Tirante o pusese să-și scoată feregeaua de pe cap, așa că rămăsese cu părul despletit. Îi da atâtea dovezi de cinstire, încît toată lumea a socotit că avea să o ia de nevastă. A pus să se facă strigare în tabără cum că fiecare trebuie să vină și să-i sărute mîna sub pedeapsă cu moartea. Apoi a poruncit să se facă altă strigare, vestind că toți locuitorii orașului, bărbați și femei, aveau să fie iertați și să poată trăi în ce lege poșteau, iar nici un oștean să nu îndrăznească, sub aceeași pedeapsă, să se atingă de nimeni din oraș, sau de bunurile lor. Pe urmă a pus să se pregătească un ospăț mare, la care să poată veni oricine dorea. A trimis după toți menestrelii și trîmbițașii din tabără și din oraș și s-a încins vreme de opt zile cea mai strălucită serbare din cîte s-au făcut vreodată într-o tabără ostășească.

În timpul petrecerilor seniorul de Agramunt a aflat că cea pe care voise să o ucidă era Placerdemivida și a rămas cu atît mai mîhnit de marea greșeală pe care o săvîrșise. S-a dus așadar să vorbească cu regele Escariano și cu regina, care nu se mai despărțea de Placerdemivida, rugîndu-i să-l ajute să dobîndească iertarea de la Tirante, iar ei i-au făgăduit că o vor face cu dragă inimă. (...) L-au rugat așadar stăruitor pe Tirante să se împace cu seniorul de Agramunt, pentru ca între ei să domnească din nou dragostea și buna înțelegere. Așa au făcut, după care s-au dus cu toții pe podina unde stătea Placerdemivida, iar seniorul de Agramunt i-a cerut iertare. (...)

În ultima zi a acelor serbări strălucite, locuitorii orașului în frunte cu regina lor i-au înmînat lui Tirante cheile cetății ca să le hotărăscă soarta cum va dori. Tirante i le-a dat jupîniței Placerdemivida, făcînd-o stăpîna orașului, și a fost dusă cu muzici și mare alai pînă la palat ca o regină, pe cînd cea dinainte a trebuit să plece de acolo împreună cu toată cîrtea ei. Tirante i-a dat slugi, doamne și jupînițe care să o slujească, și vreme de opt zile a fost stăpîna peste oraș și multe alte sate și cetăți aflate sub cîrmuirea acestuia. Cînd s-au împlinit cele opt zile, Placerdemivida a chemat-o pe fosta ei stăpîna și cu multă noblețe și curtenie i-a înapoiat cheile orașului (...), pe care aceasta, ca să-i facă pe plac, le-a primit supusă. Îndată ce i-a redat locul și rangul, jupînița a plecat în tabără, unde a fost primită de Tirante și toți ceilalți cu multă cinstire. I-a povestit căpitanului cum înapoiase orașul și toate drepturile fostei sale stăpîne datorită frumoaselor ei purtări, iar Tirante s-a învoit și el, de vreme ce aceasta fusese vrerea jupîniței.

Dar seniorul de Agramunt a zis :

— N-ar fi fost bine ca în lucrurile astea să fiu întrebant și eu ? Cum rămîne acum cu jurămîntul pe care l-am făcut ?

Atunci Placerdemivida i-a răspuns numaidecît :

— (...) Zici că ai jurat să-i treci pe toți locuitorii orașului pe sub tăișul spadei tale ? Păi o să-ți facă bucuros pe plac, ca să-ți potolească mînia și să te vezi scăpat de jurămîntul ăsta nesocotit. Iată cum se va face : maiestrea-sa regele să apuce sabia de mîner și slăvitul căpitan s-o țină de vîrf, iar locuitorii orașului o să treacă toți pe sub ea. În felul ăsta vei fi cruțat de orice învinuire, iar eu o să-ți dau binecuvîntarea cînd oi fi popă !

La vorbele ei au început toți să rîdă și au făcut întocmai precum zisese : locuitorii și-au plecat grumazul trecînd pe sub tăișul săbiei sale, așa cum cerea jurămîntul. (...)

Tirante, înainte de a plecat din oraș, a rugat-o pe re-gină să se mărite cu Melchisedec, spunându-i și jupîiței Placerdemivida s-o îndemne la această căsătorie. Stăpîna orașului se numea Justa pe cînd fusese maură și n-a vrut să-și schimbe numele nici după botez. Înduplecată de ru-gămințile tuturor, s-a învoit bucuros la căsătorie, iar Tirante a poruncit să se facă serbări mărețe ca pentru un asemenea prilej. Doamna Justa a dus o viață vrednică de toată lauda, cinstită în fapte și înțeleaptă în cuvinte, arătîndu-se plină de evlavie, drept care a înălțat pe pămînturile ei multe mănăstiri de călugări și călugărițe. A fost o femeie milostivă, ajutîndu-i pe oropsiți și îmbrăcîndu-i pe cei săraci. După ce s-a serbat nunta cu stră-lucire, Tirante și regele Escariano au plecat de acolo cu toată oștirea și, luînd-o pe Placerdemivida cu ei, s-au dus să cucerească o provincie stăpînită de fratele regelui din Tremicen. După biruință, Tirante l-a lăsat căpitan și guvernator pe un cavaler foarte destoinic, numit se-niorul de Antiohia, care dăduse mari dovezi de vitejie în bătălii. Era bun prieten cu Melchisedec, seniorul orașu-lui Montagata, de care îl despărteau numai trei leghe, așa că se duceau deseori unul la altul căci se legaseră mult în timpul războiului, iar acum, vecinătatea le-a întărit prietenia.

Tirante stătea adesea de vorbă cu Placerdemivida ca să-i mai treacă timpul, iar într-una din zile, pomenind despre prințesă și starea împăratului, ea l-a muștrat că nu renunța la cucerirea Berberiei ca să pornească în ajuto-ru împăratului și al prințesei. Tirante i-a răspuns că înainte de a purcede la asemenea faptă voia să aibă vești lămurite despre starea împărăției. Apoi a rugat-o să-i povestească toate peripețiile prin care trecuse de cînd părăsise galera și pînă la capătul lor. Amintindu-și de spaimile și suferințele îndurate, Placerdemivida s-a în-duioșat pînă la lacrimi de propria-i soartă, dar după

aceea, ștergându-și ochii, i-a spus toată povestea ei. (...) Apoi cu genele încă umezite de lacrimile vărsate între timp, a încheiat cu glasul stins :

— Vai, în ce nenorocire fără de seamăn m-a aruncat trista-mi ursită, nemailăsându-mi nimic altceva decât suspine, plîns și zbucium ! Nici Pluto, zeul cel crud al împărăției întunericului, nici Megera sau Proserpina cu toate celelalte Furii ale infernului¹ nu mi-ar fi osîndit sufletul la asemenea chinuri și frămîntări ca soarta-mi cea vitregă. Nu știu către cine mi-aș putea îndrepta plîngerile împotriva ei, căci eu mi-am îndeplinit neabătut îndatoririle față de ea cu cinste și credință, nădăjduind că-mi va da în schimb dreapta răsplată a strădaniilor mele. Dar ea s-a arătat nu numai nedreaptă, ci chiar nemiloasă și înverșunată : căci mai puțin m-aș fi temut de moarte decît de a mă vedea despuiată de rangul și avutul meu. Aceasta e pacostea cea mai cumplită pe care o poate aduce urgia sorții și cel mai greu de îndurat. Am ajuns pribeagă printre neamuri barbare, ruptă de țară și de toți cei ce-mi sînt dragi. Satele mele, cetățile și moșiile mi-au fost cotropite de necredincioși, mereu însetați de cruzimi. O, moarte, de care omul se îngrozește doar pomenindu-te, aibi milă de mine ! Tu, care ești sfîrșitul tuturor relcilor în viața asta tristă și nefericită, pune capăt durerii fără margini ce mă înăbușă. Cine ar putea fi atît de crud și neomenos încît să rămînă nepăsător în fața tinereții mele oropsite ?

În timp ce rostea aceste cuvînte cu glasul înecat de lacrimi și suspine, i-a venit rău de la inimă. Cînd a văzut Tirante că o părăsesc puterile, a prins-o iute în brațe. au stropit-o cu apă pe față și i-au frecat brațele pînă ce și-a venit în fire. Atunci ea și-a lăsat cu tristețe fruntea

¹ În mitologia greco-romană, Pluto și soția sa Proserpina erau zeii împărăției morților și părinții celor trei Furii răzbunătoare, temute de zei și de oameni, Megera fiind una dintre ele.

pe pieptul lui Tirante, pălită și schimbată la față. Cuprins de mîhnire, acesta i-a vorbit lăcrimînd, precum urmează :

— (...) Preatobilă jupîniță, cu greu te-aș putea răsplăti pentru atîtea chinuri, suferințe, spaime și supărări pe care le-ai îndurat din pricina mea, căci ți s-ar cuveni mult mai mult decît pot eu să-ți dau. Te rog așadar să primești cu bunăvoință darurile pe care vreau să ți le fac, adică regatul Fès și cel al Bogiei. Dar n-o să le poți stăpîni în pace și liniște, fiindcă au fost cucerite de curînd și n-ai avea puterea să ți le aperi, dacă cei care socotesc că au drepturi asupra lor ar porni cu îndirjire să le redobîndească. Se cuvine așadar să te căsătorești cu un cavaler vrednic și neînfricat, ca să le poți păstra. Iată cum se întoarce roata norocului, care nu te-ar fi putut coborî mai jos decît în robia ce ți-a răpit trei ani din viață, iar acum se întoarce din nou, înălțîndu-te la un rang plin de cinste și strălucire ! Nu fii nerecunoscătoare față de soartă : primește-i darurile cu inimă bună ca să nu se minie pe tine. Înțeleptul zice că fiecare lucru vine la timpul lui, iar dacă ursita a hotărît acum să te înalțe, nu-i nesocoti binefacerile, pentru că mai tîrziu nu vei mai avea parte de ele.

Încheindu-și Tirante cuvintele pline de bunătate, Placerdemivida s-a aruncat la picioarele lui dînd să i le sărute. El însă n-a lăsat-o și, cuprinzînd-o în brațe, a ridicat-o de jos mîngîind-o cu vorbe duioase, mîhnit că-i dădea atît de puțin față de cît i s-ar fi cuvenit. Dar cum deocamdată nu-i putea da mai mult, i-a făgăduit alte daruri și răsplăți, încredințînd-o că-i va purta de grijă pînă la capătul vieții din marea dragoste pe care o nutrea față de dînsa (...) și i-a mai spus :

— Bucură-te, așadar, jupîniță vitează, și nu te teme de nici o primejdie de acum înainte, căci eu mă leg în numele celei care a fost pricina nefericirilor tale și al îndatoririlor izvorîte din dragoste, să te despăgubesc prin danii și înrudiri. Voi amesteca sîngele tău cu cel al spiței

de Roca Salada și te vei număra printre femeile de seamă ale Bretoniei, drept care se cuvine să porți titlul de regină. Poți fi încredințată că dacă voi avea zile, puterile și bunurile mele, sufletul, onoarea și tot ce am îți vor sta la-ndemână, așa cum se cuvine celei care mi-a stat alături în cele mai grele încercări ale vieții mele. (...)

Au urmat apoi îndelungate convorbiri între ei, pentru că Tirante voia s-o mărite cu seniorul de Agramunt, înșirindu-i toate temeiurile acestei hotărâri; iar Placerdemivida, după cuvenitele șovăieli, s-a supus dorinței lui Tirante, răspunzând pe scurt după oarecare zăbavă:

— Alungă, suflete, feciorelnica-ți sfială și temerile, căci fiindu-mi auzul învățat să ia seama la cuvintele lui Tirante și inima să se supună poruncilor lui, n-au cum se-mpotrivi unui lucru de mare cinste pentru Placerdemivida! Seniore Tirante, sînt gata să-ți dau ascultare, așa că facă-se voia ta!

Nici nu-și sfîrșise bine vorba, cînd Tirante și-a scos de la gît un lanț scump de aur, punîndu-i-l ei drept zălog al viitoarei cununii. Apoi a porunci să se aducă brocarturi și a înveșmîntat-o ca pe o regină. Pe urmă a trimis după seniorul de Agramunt și l-a rugat stăruitor să nu se împotrivească la ceea ce avea să-i ceară, pentru că el apucase să făgăduiască. Vărul lui i-a răspuns:

— Seniore Tirante, mă miră nespuse asemenea rugăminți, cînd orice poruncă din partea domniei-tale este o cinste pentru mine, așa încît sînt gata să fac cu dragă inimă tot ce mi-ai cere.

— Află, deci, vere, a zis Tirante, că am hotărît să te fac rege al Fesului și al Bogiei și să ți-o dau de soție pe Placerdemivida, căreia știi preabine cît îi sîntem de îndatorați toți cei din neamul nostru, în urma suferințelor prin care a trecut pentru noi și datorită dragostei adevărate pe care ne-o poartă, fiind o jupîniță cu minte aleasă și purtări neprihănite. O să vă înțelegeți bine unul cu altul, căci acum ați legat prietenie.

— Seniore și vere, nu prea mi-era gîndul la-nsurătoare; dar pentru mine este o cinste și un mare hatîr să-mi ceri un lucru pe care s-ar fi cuvenit să ți-l cer eu cu rugăminți stăruitoare și de aceea îți sărut mîinile și picioarele.

Tirante nu l-a lăsat însă ci, prinzîndu-l de braț, l-a ridicat de jos și l-a sărutat pe gură, iar el i-a mulțumit din suflet atît pentru regate cît și pentru viitoarea nevastă.

Tirante era nespus de mulțumit că încheiase această căsătorie, care îl bucura mai mult decît cucerirea întregii Berberii. A pus îndată să fie împodobit palatul din Montagata cu țesături scumpe de aur și mătase, poruncind să vină toți muzicanții din întregul ținut. Apoi s-au adus din belșug felurite dulciuri și vinuri alese pentru ca serbarea să fie cît mai strălucită. Placerdemivida îmbrăcase veșminte bogate, așa încît arăta și la port și la înfățișare ca o regină, și au adus-o în sala cea mare unde o așteptau regele Escariano, Tirante și o mulțime de baroni și de cavaleri, ea fiind însoțită de nevasta regelui Escariano și multe alte doamne de neam mare. Logodna s-a sărbătorit cu petreceri strălucite, cu tot felul de dansuri și gustări alese. În timpul acestor petreceri Tirante a ținut masă întinsă pentru oricine voia să mănînce și, vreme de opt zile, au fost bunătăți din belșug.

Tirante trimite o solie la Constantinopol

După ce s-au încheiat serbările, Tirante a poruncit să se pregătească cu toată grija o corabie mare, pe care a încărcat-o cu grîu ca s-o trimită la Constantinopol în ajutorul împăratului. L-a chemat pe Melchisedec, seniorul cetății Montagata, ca să-i spună că avea să plece cu corabia ca trimis al său la împărat, cerîndu-i să afle

tot ce putea despre starea acestuia și a împărătesei, precum și despre prințesă. I-a dat toate lămuririle și scrisori de credință, după care a avut grijă să plece cu veșminte arătoase și însoțitori tot atât de arătoși. Ridicînd ancora au pornit pe o vreme prielnică pentru călătorie.

Îndată după plecarea corăbiei, neobositul Tirante a poruncit să se ridice tabăra, iar toți călăreții și pedestrașii să se pregătească de drum ; a pus să se încarce o mulțime de care cu bucate și alte lucruri trebuincioase oștirii, luînd de asemenea toate bombardele ca să bată zidurile cetăților și satelor întărite, căci avea multe rămase de la regii care fugiseră și altele aduse de regele Escariano, dorind să încheie cît mai degrabă cucerirea acelor meleaguri. S-a îndreptat către un oraș numit Caramen, aflat tocmai în capătul Berberiei, la hotarul cu negrii, adică cu regele din Borno,¹ pentru că acolo se adăpostiseră trei dintre regii fugiți în urma biruințelor lui Tirante ; ceilalți se întorseseră în țările lor. (...) Apărătorii aceluia oraș ridicaseră tot felul de întărituri în afara zidurilor, unde ieșeau zilnic să se bată cu multă vitejie. Atunci Tirante a pus să se înjghebeze felurite mașinării de război și să se rînduiască o mulțime de bombarde mari care băteau zidurile neconținut.

De îndată ce au început luptele, Tirante a dat poruncă să se pregătească o galeră în portul One², punîndu-l căpitan pe un cavaler numit Espercius, de felul lui din Tremicen, bun creștin și om foarte descurcăreț ; i-a dat însărcinarea să meargă la Genova, Veneția, Pisa și Mallorca (pe vremea aceea loc însemnat de negoț), de unde să tocmească oricîte corăbii mari sau mici ar găsi, ca să poată duce cu ele oștirea ; să le năimească pentru un an și să le aducă îndată în portul Contestina din regatul

¹ Probabil statul Borno, care a existat între secolele XI și XVII la sud de Algeria, pe teritoriul ulterior al Nigeriei.

² Probabil Bone, din golful cu același nume, unul din cele mai importante porturi în această porțiune a coastei algeriene.

Tunisie¹. Numitul Espercus, înțelegînd tot ce avea de făcut, a plecat numaidecît cu galera.

Aici povestirea se abate de la isprăvile pe care Tirante le săvîrșea zi de zi cu oștirea lui, pentru a-l urmări pe solul trimis la Constantinopol.

După ce a părăsit coasta berberă, Melchisedec a avut parte de vînturi atît de prielnice încît în puține zile a ajuns la Constantinopol. Cînd corabia a intrat în port, i s-a dat de veste împăratului, care a trimis numaidecît un cavaler ca să afle de unde venea și cu ce treburi. Acesta s-a dus în port și urcînd pe corabie a vorbit chiar cu solul, de la care a aflat tot ce dorea și apoi s-a întors în grabă la palat ca să-l încunoștințeze pe împărat că vasul venise din Berberia, trimis de Tirante cu încărcătură de griu pentru măiestatea-sa, aducînd totodată un sol din partea căpitanului.

Vestea aceasta a fost o mare mîngiere pentru împărat, căci erau foarte strîmtoși, și a mulțumit cerului că nu-l uitase. Apoi i-a trimis îndată pe toți cavalerii și dregătorii lui de la curte împreună cu cîrmuitorii orașului ca să-l întîmpine cu alai pe solul lui Tirante și, odată ajunși în port, l-au poftit să coboare pe uscat.

Solul s-a înfățișat într-o mantie bogată de brocart bătut cu fir și căptușită cu samuri, sub care avea o giubea din brocart și un lanț greu de aur la gît; însoțitorii lui erau aleși pe sprînceană și de asemenea frumos înveșmîntați. Cînd au coborît pe țarm, au fost primiți de cavalerii mării-sale care i-au făcut solului multă cinste, în dorința lor de a-l vedea iar printre ei pe Tirante. L-au dus astfel cu tot alaiul pînă în fața împăratului și a împărătesei. Trimisul s-a închinat înaintea lor, sărutînd piciorul împăratului și mîna împărătesei, iar ei l-au primit

¹ Este desigur vorba de o confuzie, autorul referindu-se la importantul oraș Constantine, aflat la sud de Bone, în vecinătatea coastei, dar nu este port.

cu toată bunăvoința, arătînd că-i bucura mult sosirea lui. Trimisul a înmînat scrisoarea de credință mării-sale, care l-a pus pe diac să i-o citească. (...)

Îndată după aceea a poruncit ca solul să fie găzduit și îngrijit cum se cuvine și i-a trimis toate cele de trebuință. A doua zi împăratul și-a chemat sfetnicii și dregătorii la divan în sala cea mare. Cînd s-au adunat a trimis după sol, care s-a înfățișat în alte veșminte și mai bogate, cu biniș din brocart căptușit cu hermină, avînd pe umeri un gherdan lat de aur frumos smălțuit. Solul acesta era om subțire la vorbă, foarte învățat și știa toate limbile. Ajuns înaintea împăratului, i-a făcut o plecăciune, iar acesta i-a cerut să se așeze în fața lui ca să-l audă mai bine. Cînd s-a făcut liniște în încăpere, mării-sa l-a poftit să-și spună solia, iar trimisul s-a ridicat în picioare și făcînd o închinăciune a prins să cuvînteze precum urmează :

— Prealuminate senior, vă amintiți fără îndoială cum, cu îngăduința voastră, Tirante s-a urcat pe galeră ca să se întoarcă în tabără și să-i elibereze pe cavalerii căzuți în mîinile turcilor. Dar soarta s-a arătat potrivnică acestei dorințe. Ați văzut că galerele au fost silite să plece înainte de vreme din pricina furtunii dezlănțuite pe mare, care le-a mînat timp de șase zile și șase nopți, răzlețindu-le una de alta, așa încît au pierit toate în afară de aceea a căpitanului Tirante, care din voia Celui de sus a ajuns pe coasta Berberiei. (...) Trebuie să știți, maiestate, că el a cucerit toate meleagurile berbere, iar cînd am plecat eu nu-i mai rămăsese de biruit decît o singură cetate, fiind hotărît ca îndată ce o va lua să pornească încoace cu toată puterea oștilor, căci Tirante poate să ridice din întreaga Berberie vreo două sute cincizeci de mii de oșteni. Pe de altă parte are de gînd să-l roage și pe regele Siciliei să vină cu oastea lui, iar între timp a început să adune cît mai multe corăbii ca să le încarce cu bucate pentru a vă da ajutor. Drept care, rog pe înălțimea-voastră

să-l ierte dacă a zăbovit atîta, însă n-a fost din vina lui, iar de acum înainte înseninați-vă sufletul și bucurați-vă, căci cu ajutorul proniei cerești Tirante va purcede la război cu asemenea tărie, încît în scurtă vreme vă veți vedea dorințele împlinite.

După ce au ascultat solia, împăratul și toți cei din divan s-au minunat și s-au bucurat de fericita soartă a lui Tirante, care se înălțase din robie pînă la rangul de stăpînitor al întregii Berberii. Proslăvindu-i isprăvile de vitejie, au zis că nu se afla nicăieri pe lume vreun alt cavaler atît de desăvîrșit, care să fi împlinit atîtea fapte mărețe ; și au răsuflet ușurați, mai scăzîndu-le frica cu care trăiau din pricina turcilor.

După aceea trimisul a îngenuncheat în fața împăratului, cerîndu-i îngăduința să se închine prințesei, iar acesta s-a învoit și i-a dat poruncă lui Hipolito să-l ducă la mănăstirea unde se retrăsese domnița. Căci îndurerată de lipsa lui Tirante, despre care nu mai știa nici măcar dacă e viu sau mort, intrase într-o minăstire a clariselor ¹, unde, fără să se călugărească, îmbrăcase veșmînt de șiac, supunîndu-se rînduieiilor aceluia lăcaș.

Cînd au ajuns la poarta mănăstirii, solul și Hipolito au spus că voiau s-o vadă pe prințesă ; înștiințată că venise un trimis din partea lui Tirante, care trăia așadar, dînsa și-a ridicat vâlul de pe obraz și s-a dus degrabă la poartă. Solul i-a făcut o plecăciune adîncă sărutîndu-i mîna, iar prințesa l-a îmbrățișat, primindu-l cu mare bucurie. Sosirea lui o umpluse de atîta fericire încît a podidit-o plînsul și o vreme n-a putut scoate nici un cuvînt. Cînd și-a mai venit în fire l-a întrebat ce făcea

¹ Ordin religios catolic răspîndit în numeroase țări ale Europei, așa încît nu este exclus să fi avut o minăstire la Constantinopol, cum aveau și franciscanii, de pildă. Dar este evident că fiica celui mai însemnat suveran ortodox n-ar fi intrat într-o mănăstire catolică, inadvertență datorată, după cum s-a mai spus, ignorării totale a bisericii ortodoxe de către Martorell.

Tirante, iar solul i-a răspuns că nădăjduia în mila și bunăvoința alteței-sale, că era bine sănătos și dornic să o vadă, apoi i-a înmînat o scrisoare din partea lui, pe care prințesa a citit-o îndată și spunea precum urmează :

„Depărtarea, vrăjmașă iubirii, este cel mai crîncen dușman din cîți am avut de înfruntat. De cînd am pierdut puțința de a mai vedea chipul drag al alteței-voastre, am trecut prin atîtea încercări, încît sînt incredințat că doar rugăciunile voastre necontenite m-au putut izbăvi de nenorociri. De aceea, mulțumindu-vă pentru tot binele și onoarea pe care le-am dobîndit numai datorită înălțimii-voastre, blestem soarta pentru a mă dezvinovăți pe mine, dacă prin lipsa mea v-am pricinuit supărări. Oricum, în vîrtejul atîtor frămîntări, gîndul meu nu v-a părăsit nici o clipă, iar buzele mele n-au rostit alt nume decît pe al vostru. Cîte primejdii nu s-au perindat pe sub ochii mei neliniștiți ! Biruindu-le însă pe toate și biruit doar de dragostea ce v-o port, vă cer acum iertare că nu v-am scris înainte, dar n-am avut nici o clipă răgazul să fac ce-aș fi vrut. Nădăjduiesc însă că pentru puținul pe care mi-l doresc, rugăciunile voastre vor fi ascultate, așa cum se cuvine datorită înaltelor voastre virtuți.“

După citirea scrisorii prințesa a simțit o mare mîngiere în suflet și l-a întrebat pe trimis pînă unde ajunsese Tirante cu cucerirea Berberiei, iar el i-a istorisit pe larg tot ce spusese mai înainte în fața împăratului. Auzind povestirea solului, domnița a rămas uluită de întîmplările și marile isprăvi vitejești ale lui Tirante, nutrind o nezdruccinată încredere că doar el putea fi în stare să dezrobească împărăția, scăpînd-o de urgia și nenorocirea în care se zbătea. Liniștită la gîndul că în curînd el va fi acolo, i-a cerut solului vești despre Plaoerdemivida, întrebîndu-l dacă mai trăia ori murise. Atunci el i-a spus că era bine sănătoasă și logodită cu seniorul de Agramunt, povestindu-i cu de-amănuntul toate pătaniile ei și toate onorurile primite de la Tirante, care-i făgăduise să o facă regină.

Toate acestea au bucurat-o mult pe prințesă, zicînd că Tirante nici nu se putea purta altfel decît îi era firea plină de virtuți fără seamăn pe lume. (...) Încheindu-și solia, trimisul a salutat-o pe prințesă și s-a întors la gazdă, iar peste cîteva zile împăratul a hotărît să-l trimită grabnic înapoi, punînd să se întocmească o scrisoare către Tirante, în care-i arăta amănunțit starea împărăției. Apoi a chemat solul și i-a înmînat-o, rugîndu-l să-i amintească de el lui Tirante cît mai des, ca să se îndure de bătrînețele lui și de atîtea noroade aflate în primejdie, precum și de nenumăratele fete și femei pe care le aștepta siluirea dacă nu aveau parte de ajutorul cerului și al lui Tirante.

După ce a ascultat cu luare-aminte spusele măriei-sale, solul și-a luat rămas-bun de la dînsul sărutîndu-i piciorul și mîna, apoi de la împărăteasă, după care a trecut pe la mănăstire, spunîndu-i prințesei că primise îngăduința să vină pentru a o întreba dacă avea să-i dea vreo poruncă. Prințesa i-a răspuns că se bucura mult de plecarea lui grabnică, deoarece era încredințată că el va face tot ce-i stătea în putință pentru a zori întoarcerea lui Tirante, ca să-i scape de primejdia și lipsurile în care trăiau. L-a rugat să-și dea toată silința pentru înfăptuirea acestui lucru, așa cum i-o cereau legile cavaleresti, și i-a înmînat o scrisoare pentru Tirante. Atunci solul i-a sărutat mîna, iar la plecare prințesa l-a îmbrățișat, arătîndu-i multă cînstire. Odată împlinite toate însărcinările primite de la căpitan, solul s-a urcat pe corabie și au pornit cu pînzele întinse pe drumul de întoarcere.

Părăsindu-l acum pe împărat, să ne întoarcem la Tirante care, după ce-l trimisese pe Melchisedec la Constantinopol, a chibzuit îndelung cum ar putea cuceri orașul pe care-l ținea împresurat; căci zi de zi îi băteau zidurile cu bombarde și catapulte, dar cei dinăuntru dregau îndată orice stricăciune. Îl ataca mereu, cînd ziua, cînd noaptea, fără a izbuti însă cu nici un chip să pătrundă înăuntru, căci regii adăpostiți acolo erau iscusiți,

viteji și foarte pricepuți în ale războiului, avînd și călărași destoinici, care ieșeau mereu dincolo de ziduri ca să se bată, iscîndu-se încăierări îndirjite și aducătoare de multe pierderi pentru ambele tabere. Dar la o bătălie în cîmp deschis nu se încumetau să iasă, fiindcă Tirante avea de două ori mai mulți oșteni decît ei, și așa s-au tot hărțuit vreme de un an încheiat.

Într-o bună zi Tirante i-a chemat pe toți cavalerii la sfat, de față fiind și regele Escariano, seniorul de Agramunt și mulți alți căpitani și cavaleri. Tirante le-a vorbit astfel :

— Seniori și frați, mare rușine e pentru noi și ne dovedim cu adevărat neputincioși de vreme ce s-a împlinit anul de cînd ținem orașul ăsta împresurat și n-am izbutit încă să-l cucerim ; așa încît eu zic că trebuie ori să-l luăm, ori să murim !

Toți s-au arătat a fi de aceeași părere, cît despre Tirante, îl apuca năduful tot așteptînd să isprăvească odată cucerirea pentru a se putea duce în ajutorul împăratului și al prințesei lui. Neastîmpărul îi era mereu zgîndărit de Placerdemivida, care-l tot cicălea învinuindu-l că n-o iubea îndeajuns pe prințesă.

În timpul acestei împresurări Tirante pusese să se sape în taină un șanț pe sub pămînt, dar cu toate că orașul se afla în cîmpie, era clădit pe piatră, ceea ce a îngreunat lucrările, întîrziind mult cucerirea lui. Cînd săpătura a fost gata, Tirante a ales o mie de oameni dintre cei mai buni pe care îi avea, punîndu-i sub capitănia monseniorului Rocafort¹, cavaler destoinic și inimos, foarte iscusit în toate. Restul oștirii l-a împărțit în zece polcuri, fiecare cu căpitanul său.

După orînduirea polcurilor, Tirante a poruncit să se atace orașul cu un ceas înainte de revărsatul zorilor, din

¹ Nume luat din expediția catalană amintită, Rocafort fiind unul din conducătorii acestei oștiri după moartea lui Roger de Flor.

zece locuri deodată, și așa au făcut, fiecare poale pornind la luptă și înălțînd scări pe ziduri, pe cînd cei dinăuntru se apărau vitejește făcînd prăpăd printre creștini. În timp ce se dădea bătălia, căpitanul Rocafort s-a furișat în cetate cu oamenii lui prin săpătura făcută, grăbindu-se să deschidă poarta lingă care ieșiseră și în fața căreia se lupta polcul lui Tirante. De cum a văzut-o deschisă, acesta s-a năpustit înăuntru cu oamenii săi, pe cînd cei o mie de oșteni s-au dus în fugă să deschidă altă poartă, pe unde a intrat regele Escariano cu polcul lui. În tot orașul au izbucnit răcnete, iar ceata căpitanului Rocafort a mai deschis încă o poartă, pe unde au năvălit alți oșteni, iscîndu-se o înclăstare cumplită între apărători și năvălitori. Cei doi regi au încălecat pe cai împreună cu alți cavaleri, aruncîndu-se în vîltoare. Între timp cei o mie de oameni au trecut de la o poartă la alta, pînă ce au pătruns în oraș toate cele zece polcuri.

Viteazul rege al Tremicenului, văzîndu-și oamenii secerăți fără milă, se năpustea ca un apucat unde era măcelul mai mare, nu ca să-i ajute, pe-ai săi, ci pentru ca, murind în acel ceas al pierzaniei, să scape de urgie făcînd prăpăd printre cei ce aveau să-l ucidă. Așa a căzut prins, din propria-i voință, și nu încercînd să scape cu fuga, în mîinile cavalerului Almedixer, care, smulgîndu-i coroana, și-a împodobit virful spadei cu capul regelui.(...)

După căderea orașului și uciderea regilor vrăjmași, Tirante a simțit o mare mulțumire la gîndul că în sfîrșit își văzuse dorința împlinită. Cu bucuria în suflet și înălțînd mulțumiri lui Dumnezeu pentru marea biruință dobîndită și pentru că-l scăpase din atîtea primejdii, a făcut rînduială în oraș, aducînd întreaga oștire înăuntru zidurilor, unde puteau trăi mulțumiți în belșug, căci era indestulat cu de toate. Cetățile, satele și celelalte așezări din jur i-au trimis cheile lui Tirante, cerînd îndurare, căci locuitorii erau gata să treacă la legea creștină și să facă tot ce le-ar porunci. El i-a primit cu blîndețe și bunăvoință,

a pus să fie botezați cei ce doreau, dindu-le felurite înlesniri și scutiri de biruri, așa încît toți îl îndrăgeau pe Tirante văzînd cît de mare fi era omenia.

Pe cînd își petrecea astfel vremea odihnindu-se, a aflat că solul trimis la Constantinopol sosise cu bine în portul Estora¹, veste care l-a bucurat nespus. Peste cîteva zile acesta a ajuns în orașul unde se afla Tirante, care l-a primit voios, iar solul, după ce i s-a închinat, i-a înmînat scrisoarea trimisă de împărat. Tirante a deschis-o pe dată și a citit următoarele :

„Mare ne-a fost nedumerirea și teama care ne-a apăsât sufletul mîhnit pînă cînd ne-a liniștit fericita și îmbucurătoare solie a domniei-tale ; căci gîndul ne ducea mai degrabă la nenorocirile și suferințele ce l-au lovit pe un cavaler atît de ales, decît la năpastele și pierderile noastre și ale acestei țări, a cărei izbăvire se datorește mîrinimiei ce-ți stă în fire. Lipsa domniei-tale le-a fost bună călăuză dușmanilor, după cum moantea ce te pîndea ar fi deschis pentru noi cale grabnică spre lumea cealaltă. Dar pronia cerească n-a vrut să îngăduie asemenea nenorocire, chiar dacă din pricina păcatelor noastre primejdiile ce ne înconjoară nu slăbesc deloc, turcii îmbogățindu-se zi de zi cu ceea ce pierdem noi, așa încît toată stăpînirea noastră se mărginește acum doar la cetatea de scaun și la orașul Pera, pe lîngă care se mai adaugă cîteva cetăți ce ne-au rămas pentru că se află dincoace de rîu și de podul din Pera. Dar sîntem atît de apăsăți de lipsa bucatelor și de împresurarea dușmanilor, încît fără îndoială că vom pieri curînd, dacă Dumnezeu nu se va îndura să te aducă înapoi pe domnia-ta, în care ne-am pus singura nădejde.(...) Din această pricină, amăriți și descumpăniți cum sîntem de atîtea griji, nu știm către ce amintiri să-ți îndreptăm gîndul pentru ca ele să te îndemne să vii mai

¹ Portul Stora (azi Philippeville), aflat pe coasta algeriană, în apropiere de celelalte localități amintite pînă acum (Bugia, Bone).

curînd. Robia în care se află atîtea rude, atîția prieteni ai domniei-tale, precum și alții veniți să te ajute din partea magistrului din Rodos și a regelui Siciliei, îți cere să te întorci degrabă, căci mare le-ar fi bucuria să se vadă dezrobiți. Africa, acum deplin subjugată, îți va îngădui domniei-tale care ai supus-o să pornești la redobîndirea acestei împărății pierdute, căci ceea ce ai înfăptuit pînă acum nu e cu nimic mai prejos decît ceea ce-ți mai rămîne să înfăptuiești; iar pentru domnia-ta, Tirante, cucerirea întregii lumi nu e mare lucru, datorită faptelor tale răsunătoare. Sultanul tremură iar califul se înfioară la gîndul că Tirante n-a pierit de pe fața pămîntului. Așadar, ascultă-ți îndemnul firii și vino, dacă dragostea pe care ne-ai arătat-o este pornită din suflet“.

Citind scrisoarea împăratului, Tirante a fost cuprins de o mare milă pentru el și i s-au umplut ochii de lacrimi la gîndul zbuciumului în care trăia; apoi și-a amintit de Diafebus și de celelalte rubedenii, care ca atîția alți prieteni zăceau și acum în robie din pricina lui, neavînd altă nădejde de scăpare decît în ajutorul său. S-a gîndit de asemenea la cuceririle făcute în împărăția grecească pe vremea cînd fusese acolo și care într-un răstimp atît de scurt se pierduseră toate, ba încă și mai mult.

L-a întrebat apoi cu de-amănuntul pe trimisul său despre ceea ce văzuse, iar după ce i-a spus tot, l-a întrebat ce făcea măria-sa prințesa și el i-a răspuns că o găsisese la minăstire, fiindcă din pricina lipsei lui își închinase zilele slujirii lui Dumnezeu, umblînd cu fața acoperită și trăind în mare cucernicie.(...) I-a istorisit multe alte lucruri pe care nu le mai amintim aici; pe urmă i-a dat scrisoarea trimisă de domniță, iar Tirante a desfăcut-o și a citit următoarele:

„(...) Nu trebuie să ponegrim, ci să proslăvim soarta care ne duce în cele din urmă spre izbăvire, și binevenite sînt relele ce aduc un sfîrșit fericit. Din tot ce aveai în stăpînirea ta, strălucitule Tirante, lucrul cel mai ne-

însemnat era numele meu și de aceea nu cred că ți-l amintești decît cu prilejul frămîntărilor de care vorbește scrisoarea ta. Iar dacă dorul sau dragostea vor avea puterea să te învingă pe tine, biruitorul, te iert pentru păcatul greșitelor bănuieli pe care le-ai nutrit în privința mea, cerîndu-ți în schimb să părăsești de îndată meleagurile africane, pentru ca orașul acesta pustiu și cu mine să ne putem bucura din plin de multdorita-ți venire. Adu-ți aminte de coroana împărăției grecești care, cuvenindu-ți-se, te așteaptă; de fecioria mea la care rivneai atîta, iar acum e în primejdie de a fi pîngărită de necredincioși; și de mine, soața ta, care pot ajunge în robia lor. Amintește-ți de asemenea multele onoruri pe care le-ai primit în această împărăție din partea împăratului și a mea, datorită cărora ai putea fi învinuit de nerecunoștință dacă nu vei veni degrabă să mîntuiești atîta mulțime de creștini ce așteaptă să se vadă scăpați de robie prin tăria brațului tău. Lasă-te mișcat pînă în adîncul sufletului, Tirante, căci firea ta te îndeamnă la milă și îndurare cînd e vorba de dragoste și onoare. Vino să-i izbăvești pe cei care, amenințați cu pierzania, sînt în primejdie să se lepede de credința lor. Nu da uitării pe falnicul cavaler Diafebus, duce de Macedonia, pe prietenii și rudele tale, care venind aici ca să ne ajute, zac acum în temniță grea.(...) Piară deșartele năluciri care-mi bîntuie mintea și vino odată, ca să-mi aduci mie alinare curmîndu-mi suferințele, și adevărată izbăvire neamului creștin“.

Cînd a isprăvit de citit scrisoarea prințesei, Tirante a fost cuprins de o asemenea sîrșeală, încît de durere și-a pierdut cunoștința. Căci i s-a strîns inima de mila împăratului și de tînguirile prințesei, înțelegînd dintr-o dată amarnicele și nemăsuratele chinuri în care se zbăteau ei, ca și prietenii și toți ai lui căzuți în robie. Drept care s-a prăbușit la pămînt ca răpus.

Mare zarvă s-a stîrnit pe loc în palat din pricina asta, iar Placerdemivida, de cum a auzit ce se întîmplase, a dat fuga la el și l-a găsit întins pe un pat. I-a stropit fața cu apă de trandafiri, după care i-a atins cu degetul gîlma din ureche. Atunci Tirante a deschis ochii numaidecît, însă multă vreme n-a fost în stare să rostească nici o vorbă, copleșit de dragostea și durerea ce se luptau în inima lui, pricinuindu-i acea stare de slăbiciune, căci el ținea cu adevărat nespus de mult la prințesă și nu mai puțin la rudele și prietenii săi.

**Tirante adună oștire ca să scape Constantinopolul
de împresurare**

Cînd și-a venit în fire (...) Tirante l-a rugat pe regele Escariano să pornească neîntîrziat împreună cu el spre Tunisia, ca să-și ia țara în stăpînire, iar înainte de a pleca, a dăruit regatele Fès și Bogia seniorului de Agramunt și logodnicei sale, Placerdemivida. Apoi a dat poruncă să fie gata de drum întreaga oștire cu toată mulțimea de călărași și au pornit spre Tunis.

Aflînd locuitorii acelei țări că regele Escariano și căpitantul Tirante veneau cu atîta puhoi de oaste, le-au trimis vorbă că îi rugau să nu-i asuprească în nici un fel, pentru că, de vreme ce seniorul lor murise, erau gata să li se închine ca unor stăpîni, plecîndu-se la poruncile lor. Regele și Tirante le-au primit cu bunăvoință supunerea, intrînd cu gînduri pașnice în orașul Tunis, unde au fost primiți cu mare alai. Tirante l-a înscăunat pe regele Escariano, punîndu-i pe locuitori să-i jure credință, odată cu toate celelalte orașe, sate și cetăți.

Pe cînd se bucura de această împlinire, Tirante a primit vestea că în portul Contestina sosiseră șase corăbii mari,

aşa că l-a trimis pe dată într-acolo pe Melchisedec, dându-i bani de ajuns ca să le încarce cu griu, să plătească navlosirea şi să le trimită în grabă la Constantinopol. Melchisedec a plecat să-i îndeplinească porunca şi în câteva zile corăbiile au fost încărcate şi gata de drum, pornind în larg cu pânzele întinse. (...)

După ce a împlinit toate acestea, Tirante a simţit o mare bucurie. L-a rugat pe regele Escariano să binevoiască a porni cu el la Constantinopol împreună cu toată oştirea sa ca să scoată din mâinile turcilor împărăţia grecească pe care o cotropiseră. Regele i-a răspuns că e gata să facă tot ce-i cerea şi chiar mai mult decât atât. Tirante a vorbit şi cu seniorul de Agramunt, acum rege în Fès şi Bogia, să adune cât mai mulţi oameni din regatele sale ca să poată pleca cu ei ; şi cum îşi luase ţările în stăpânire, s-a dus numaidecît. Regele Escariano a trimis scrisori către cavalerii şi căpitani din regatele sale, Tremicen şi Tunisia, cerându-le ca într-o zi anumită să se afle în portul Còntestina, cu toţi oştenii lor şi cele trebuincioase la război, căci avea nevoie de ei. Îndată ce au primit scrisorile, aceia s-au pregătit cât mai bine şi peste trei luni erau adunaţi cu toţii în oraşul amintit. Din regatele Tremicen şi Tunisia au venit patruzeci şi patru de mii de călăraşi şi o sută de mii de pedestraşi, iar seniorul de Agramunt a adus din regatele sale, Fès şi Bogia, douăzeci de mii de călăraşi şi cincizeci de mii de pedestraşi pregătiţi cu tot ce le trebuia.

În timp ce se aduna oştirea, s-a întors galera cavalerului Espercius împreună cu o mulţime de corăbii mari şi mici pe care le navlosise de la genovezi, spanioli, veneţieni şi pisani, urmînd să mai sosească şi altele. Îndată ce a coborît de pe galără, Espercius s-a dus să-l salute pe Tirante, spunîndu-i că-şi dusesese la bun sfîrşit însărcinarea primită, deoarece năimise două sute de galere şi trei sute de corăbii mari, pe lângă altele mai mici de tot felul,

așa încît Tirante a fost foarte mulțumit. A poruncit ca galera să se pregătească din nou de plecare, întrebîndu-l pe Espercius dacă voia să se ducă în solie la regele Siciliei, iar cavalerul s-a învoit bucuros. Tirante l-a lămurit ce anume avea să-i spună regelui, iar el s-a înapoiat pe galeră, pornind spre Sicilia.

La cîteva zile după plecarea lui, toate corăbiile nămite ajunseseră în portul Contestina, iar Tirante, văzînd că erau destule și că mai multe nu-i trebuiau, i-a chemat pe toți stăpînii lor și le-a plătit navlul pe un an înainte, poruncind să se încarce îndată treizeci dintre ele cu grîu și alte bucate de pe coasta berberă. Apoi a hotărît ziua în care toți oștenii, atît călărași cît și pedestrași, împreună cu locuitorii orașului și alții veniți din împrejurimi ca să caște gura, să se adune pe o cîmpie întinsă de lîngă Contestina. Tirante pusese să se ridice în mijlocul ei o podină înaltă, în jurul căreia să se poată strînge oamenii. Sus pe podină au urcat Tirante, regele Escariano, regele Fesului și mulți alți baroni și cavaleri; ceilalți s-au strîns roată împrejur și cînd mulțimea s-a liniștit Tirante a ținut o cuvîntare (...) în urma căreia toți maurii care nu trecuseră încă la credința creștină, au strigat că voiau să fie botezați. Atunci el a poruncit să se aducă pe loc găleți, căldări și hîrdaie cu apă, chemîndu-i pe toți preoții și călugării aflați acolo, căci Tirante înălțase multe mănăstiri și biserici prin orașele și tîrgurile cucerite, aducînd clerici de prin alte țări ale creștinătății. S-au botezat atît cei ce aveau să plece la război cît și cei care rămîneau acasă, creștinîndu-se în trei zile trei sute patru zeci și patru de mii de mauri, bărbați, femei și copii.

După aceea Tirante a stat de vorbă cu regele Escariano și i-a spus așa :

— Seniore și frate, m-am gîndit că bine ar fi, dacă n-aveți nimic împotrivă, să nu plecați pe mare odată cu noi, ci să vă întoarceți în țara voastră, Etiopia, ca să adu-

ceți cît mai mulți oșteni călare sau pe jos. Apoi să vă îndreptați pe uscat către Constantinopol, pe cînd eu voi porni pe mare cu oastea de aici, așa încît, venind fiecare din cîte o parte să-i prindem pe turci la mijloc și o să fie vai de ei !

Regele Escariano i-a răspuns că ar fi fost mai bucuros să poată merge cu el, dar înțelegînd că-i era de mai mult ajutor dacă îi aducea un număr sporit de oșteni, se învoia să-i facă pe plac. Spun cărțile că acest rege Escariano era un bărbat falnic și bine legat, cavaler viteaz și destoinic, și era negru din cap pînă-n picioare, căci domnea peste negrii din Etiopia, unde i se spunea Jamjam. Avea pămînturi întinse, oștire puternică cu o mulțime de călărași și bogății nenumărate, fiind foarte iubit de supușii lui. Țara era atît de mare, încît se mărginea cu Berberia și Tremicenul pe de o parte, iar pe de alta cu Indiile și ținutul pe unde curge Tigrul.¹

În urma dorinței lui Tirante, s-a pregătit de drum împreună cu regina și cinci sute de călăreți. Luîndu-și rămas-bun de la căpitan, de la regele și regina Fêsului, apoi de la toți baronii și cavalerii, a pornit la drum însoțit cale de o leghe de către Tirante, care s-a întors apoi la Contestina pentru a se îngriji de buna rînduială a oamenilor sosiți, a cailor și a întregii oștiri.

Lăsîndu-l acum pe Tirante care veghează la îmbarcarea oștirii cu întregul tărhat, povestirea noastră se întoarce la cavalerul Espercius, plecat în solie către Sicilia. După ce a ieșit din portul Contestina a avut parte de vînturi atît de prielnice, încît peste cîteva zile a ajuns la țarmul

¹ Afirmație evident fantezistă, căci între Etiopia africană și Irak („pe unde curge Tigrul“) se află întreaga peninsulă arabică, de unde a pornit în secolul al VII-lea marea expansiune arabă, care i-a închis definitiv accesul spre răsărit. Etiopia s-a întins așadar numai către interiorul podișului african, fără a ajunge însă la coasta Magrebului, după cum s-a mai spus.

Siciliei, unde a aflat că regele era în orașul Messina. A pornit deci într-acolo și, cînd s-au apropiat de port, a îmbrăcat veșminte arătoase de brocart, și-a pus un lanț gros de aur la gît, apoi a coborît pe uscat cu însoțitorii săi, de asemenea frumos înveșmîntați, și s-au îndreptat spre palat.

Ajuns înaintea regelui, i-a făcut cuvenita închinăciune, iar acesta l-a primit cu bunăvoință și multă cinstire, întrebîndu-l ce pricină îl adusesese acolo. Atunci solul i-a spus :

— Preainălțate senior, Tirante el Blanco m-a trimis la maiestatea-voastră cu o solie.

Apoi i-a înmînat scrisoarea de credință, care a fost citită pe loc din porunca regelui, iar pe urmă i s-a dat o găzduire bună și toate cele trebuincioase. Regele a mai poruncit să se trimită pe galeră carne de vită și de porc, precum și pîine proaspătă din belșug pentru îndestularea marinarilor. A doua zi dimineăța, după ce a ascultat sfînta slujbă, regele și-a întrunit divanul în sala cea mare și l-a poftit pe trimis să-și spună solia. Acesta s-a ridicat ca să i se închine, după care regele i-a făcut semn să stea jos, iar solul a vorbit precum urmează :

— Prealuminate senior, după cum știți, Tirante se războia cu turcii pentru împăratul din Constantinopol și se îmbarcase cu oamenii lui pe zece galere ca să pornească înspre cetatea San Jorge, unde-și aveau tabăra căpitanii oștirii. Aflați însă, înălțimea-voastră, că soartă a vrut ca tocmai atunci să se iște o furtună grozavă pe mare, așa încît galerele au fost smulse de la țărm înainte de vreme și, neputîndu-se împotrivi vînturilor, au fost mîinate spre coasta Berberiei. În scurtă vreme s-au risipit care încotro, pierzîndu-se toate în afară de aceea a lui Tirante, care s-a scufundat în apropiere de orașul Tunis. Tirante a fost prins și luat în robie de către un căpitan al regelui din

Tremicen, ajungînd mai apoi, prin isprăvile sale de vitejie, să ducă războiul început de acesta. A cucerit și a supus întreaga Berberie, a ucis în luptă opt regi mauri, iar pe cel mai de seamă dintre toți, adică regele Escariano, l-a luat prins ; acesta stăpînește ținutul negrilor, numit Etiopia, și Tirante l-a făcut creștin și tovarăș de arme, dăruindu-i regatele Tunisia și Tremicen. Între timp a venit vestea că sultanul turcilor și califul i-au răpit din nou împăratului toate ținuturile pe care le luase înapoi Tirante, drept care el s-a hotărît să pornească spre Constantinopol cu cît mai multă oștire. A adunat oșteni din întreaga Berberie, iar acum se îngrijește de imbarcarea lor pe corăbiile pe care le-a năimit. Și vă roagă pe înălțimea-voastră să binevoiți a porni cu toată oștirea, pentru ca alături de el să ajutați la dezrobirea împărăției grecești, lucru pentru care v-ar fi foarte îndatorat și recunoscător ; punîndu-și deci toată încrederea în senioria-voastră, va fi în curînd aici.

Cu acestea trimisul și-a încheiat solia, iar regele i-a răspuns fără zăbavă :

— Cavalerie, mult mă bucură să aflu de soarta strălucită a fratelui meu Tirante și sînt gata să-l ajut cu drag și din toată inima cu tot ce am, dacă-i pot fi în vreun fel de folos întru sporirea faimei și bunăstării lui.

Solul s-a ridicat ca să-i mulțumească regelui, iar după încheierea divanului acesta a poruncit să se facă scrisori către toți baronii și cavalerii din Sicilia, precum și către orașele și cetățile supuse coroanei, ca în ziua hotărîtă să-și trimită împuterniciții în orașul Palermo, unde avea să țină o adunare a tuturor stărilor. În acea zi toți cei chemați se aflau acolo și, în fața întregii adunări, regele a cerut sprijin din partea țării și a locuitorilor, lucru care i-a fost făgăduit cu dragă inimă, iar el i-a poftit pe cei ce doreau, să plece odată cu dînsul. După încheierea adu-

nării, aceștia s-au pregătit în grabă, iar regele a făcut rost în scurtă vreme de patru mii de cai înzăuați, de bucate și de corăbii.

Să-l lăsăm acum pe regele Siciliei cu pregătirea corăbiilor și încărcarea oștenilor, a cailor și târhatului, ca să vedem ce se întâmplă cu cele șase corăbii cu grâu trimise de Tirante la Constantinopol.

Pornind din portul Contestina cu vînt prielnic, au ajuns după cîteva zile în portul Valona din Grecia, în apropiere de Constantinopol¹. Acolo au aflat că sultanul turcilor și califul trecuseră brațul Sfîntul Gheorghe² cu o mulțime de corăbii și galere venite din Alexandria și Turcia, fiind gata să împresoare Constantinopolul, căci ajunseseră foarte aproape de el și pe mare și pe uscat. Împăratul era grozav de amărit, iar locuitorii orașului se rugau necontenit lui Cristos să li-l trimită pe Tirante ca să-i scape de urgie. În ciuda primejdiei, erau plini de nădejde, pentru că aflaseră că pornise înspre ei cu o mare oștire. Domnița se întorsese la palat ca să-și îmbărbăteze tatăl, încredințîndu-l că Dumnezeu îl va ajuta. Între timp se apărau din toate puterile.

Cînd au aflat căpitaniile celor șase corăbii că flota califului era în fața Constantinopolului, n-au îndrăznit să meargă mai departe, însă au trimis un olăcar la împărat ca să-i spună că ajunseseră în portul Valona, dar nu se încumetau să vină în ajutorul maiestății-sale de teama corăbiilor turcești aflate chiar lângă oraș. Îl înștiințau însă că Tirante părăsise portul Contestina și venea în

¹ Valona (azi Vlorë), port la Marea Adriatică în sudul Albaniei, se afla aproape de hotarul vestic al imperiului bizantin, dar nu și de Constantinopol. Pentru a ajunge aici, corăbiile trebuiau să înconjoare peninsula Balcanică, să intre în Marea Egee, iar de acolo în Marea Marmara.

² A se vedea nota de la pag. 227.

graba mare să-i scape, așa că să nădăjduiască în mila Domnului, căci în curînd ei va fi acolo. Pe de altă parte au pregătit o brigantină pe care au trimis-o înapoi la căpitan ca să-l înștiințeze că sultanul și califul impresuraseră Constantinopolul. Brigantina a ieșit pe furiș din port, pornind spre Sicilia și, cum a avut parte de vreme bună, în cîteva zile a ajuns la Palermo.

Îndată după plecarea regelui Escariano din Contestina, Tirante a dat poruncă să se adune la țarm caili, oamenii și tot tărhatul; sosind cele treizeci de corăbii încărcate cu grîu, s-au imbarcat și oștenii, iar la urmă au urcat pe corăbii Tirante, regele Fèsului și regina Placerdemivida cu toți cavalerii. Cînd s-au isprăvit pregătirile, Tirante a poruncit plecarea, îndreptîndu-se către Sicilia, unde au ajuns curînd ajutați de vînturi prielnice.

Văzînd că se apropie flota lui Tirante, brigantina venită de la Valona a pornit degrabă în întîmpinarea ei, căutînd corabia căpitanului. Ajunsă lîngă ea, l-au înștiințat că cele șase corăbii rămăseseră în portul Valona, pentru că nu putuseră merge mai departe din pricina flotei turcești care se afla în fața Constantinopolului și că orașul era impresurat. Vestea l-a supărat mult pe Tirante, care s-a îndreptat spre portul Palermo, unde a dat de corăbiile regelui Siciliei; l-au primit cu mare larmă de trîmbițe și bombarde, iar ale căpitanului le-au răspuns la fel, așa încît s-a stîrnit un asemenea vuiet de-ai fi zis că se năruie pămîntul.

Îndată ce flota lui Tirante a intrat în port și a aruncat ancorele, regele Siciliei a venit pe corabia căpitanului și s-au strîns în brațe sărutîndu-se cu mare bucurie, apoi măria-sa le-a arătat multă cinstire baronilor și cavalerilor aflați pe corabie și l-a îmbrățișat pe regele Fèsului, după care au coborît cu toții pe uscat. Tirante a dat poruncă să nu iasă oamenii din corăbii căci aveau să plece chiar a

doua zi. Regele Siciliei o chemase pe regină la țarm, iar dînsa i-a primit cu mare bucurie pe Tirante, pe regele Fesului și pe soția lui, mai cu seamă cînd a aflat că fusese jupînița prealuminatelor prințese. Au plecat toți împreună, însoțiți de o mulțime de doamne și jupînițe și un întreg alai de popor, ducîndu-se la palat unde îi aștepta un mare ospăț. (...) A urmat apoi o petrecere foarte voioasă, care s-a încheiat tocmai la vremea cinei, cînd s-au așezat iar la masă cu multă plăcere și poftă. După cină, Tirante l-a rugat pe regele Siciliei să grăbească plecarea, așa că și-au luat rămas-bun de la regină și de la toți cei ce rămîneau cu dînsa, iar regele a încredințat cîrmuirea țării unui văr al-soției sale, ducele de Messina, cavalier destoinic și încercat, dîndu-i în grijă pe regină cu toți ai lui.

Terminîndu-se pregătirile, regele, Tirante și toți însoțitorii lor s-au urcat pe corăbii și la căderea nopții întreaga flotă a lui Tirante precum și cea a regelui Siciliei au ridicat pînzele și au ieșit din port. Avînd parte de vreme bună, în scurt timp au ajuns în fața portului Valona, spre mare bucurie a celor de pe corăbiile cu grîu. Îndată ce le-a văzut, Tirante a trimis către ele brigantina, cu poruncă să iasă din port și să se țină după flota lui, ceea ce au făcut numaidecît.

Aici povestirea îl părăsește pe Tirante și se întoarce la regele Escariano. Acesta, după ce s-a despărțit de Tirante, a pornit călare, împreună cu soția, și după cîteva zile de drum au ajuns în țara lui, adică regatul Etiopiei, unde supușii i-au primit cu mare bucurie, întîmpinînd-o pe regină cu multe semne de cinstire și cu tot felul de daruri. Erau grozav de mîndri că regele lor se întorcea biruitor și stăpîn peste atîtea pămînturi pe care le cucerise.

După ce s-a odihnit cîteva zile, regele Escariano i-a chemat pe toți oamenii de vază și căpitani din țară în

orașul Trogodita¹, cel mai însemnat din întregul regat. Când s-au adunat laolaltă, le-a vorbit precum urmează :

— Cinstite fețe, v-am poftit la această adunare ca să vă aduc la cunoștință tot ce-am făcut, fiind încredințat că izbînzile mele au să vă bucure. După cum știți cu toții, am avut nenorocul să fiu luat prizonier de căpitanul creștinilor, pe nume Tirante el Blanco, un cavaler plin de virtuți și mărinimie, cel mai destoinic și mai viteaz din cîți se află sub soare. Dar în marea lui omenie și bunătate mi-a redat libertatea, făcîndu-mă fratele și tovarășul lui de arme ; ba mai mult chiar, mi-a dat de soție pe fiica regelui din Tremicen cu tot regatul ei, lucru mai de preț pentru mine decît dacă mi-ar fi dăruit tot pămîntul. Pe de altă parte mi-a dat și regatul Tunisiei, drept care mă simt foarte îndatorat față de dînsul. Și cum el vrea să purceadă la dezrobirea împărăției grecești în numele împăratului din Constatinopol, căruia califul și sultanul turcilor i-au cotoplit toată țara, mi-a cerut ca unui frate și slujitor ce-i sînt să-i vin în ajutor cu toată puterea oștilor mele. De aceea vă rog pe cei care aveți tragere de inimă să mergeți cu mine la Constantinopol, cu leafă și pe cheltuiala mea.

Au răspuns toți într-un glas că-i purtau mare dragoste pentru faptele și însușirile lui de seamă, fiind gata să-și dea și viața spre a-i spori faima, și să-l urmeze nu numai la Constantinopol ci pînă la capătul pămîntului. Regele Escariano le-a mulțumit din suflet pentru bunăvoință și le-a spus să se întoarcă pe la casele lor ca să se pregătească, iar într-o zi anumită să se afle în orașul de care

¹ Noțiunile geografice ale autorului și ale contemporanilor săi erau încă tributare unor informații din antichitate, mai cu seamă în privința teritoriilor îndepărtate. Vechii greci denumeau etiopienii toate populațiile de culoare din Asia meridională și de pe malurile Nilului superior. În timpul romanilor, locuitorii din preajma golfului Arabic erau numiți *trogoditae*, fapt care explică denumirea dată aici imaginarei capitale etiopiene.

am vorbit, ca să-și primească leafa. Pe de altă parte a trimis în toate târgurile și satele din țară vestitori care să facă pretutindeni strigare cum că oricine voia să se tocmească cu leafă, fie călăraș fie pedestraș, străin de țară sau băstinaș, să vină în orașul Trogodita, căci va primi bani buni. (...)

După ce și-a orînduit toate treburile cîrmuirii, ca un om chibzuit ce era, lăsînd-locțiitori de nădejde în lipsa lui, regele Escariano a numit căpitani peste numeroșii lui călărași și pedestrași, iar apoi a hotărît ziua în care trebuiau să fie cu toții gata de plecare. Pe urmă s-a îngrijit de podvezi, poruncind să se adune o mulțime de cai și de elefanți pentru căratul merindei, corturilor, bombardelor și tot restul tărhatului trebuincios la război, iar pe de altă parte să se ia vite din belșug pentru hrana oamenilor.

Regina s-a pregătit și ea cu multe găтели și giuvaeruri făcute din mărgăritare și nestemate, de care nu ducea lipsă, precum și felurite veșminte țesute cu fir sau fluturi de aur ; apoi și-a ales o mulțime de doamne și jupînițe care s-o însoțească, atît albe cît și negre, cele albe la piele fiind din regatul Tunisiei iar celelalte din Etiopia. Pricina pentru care își lua atîta bogăție de găтели era că-i făgăduise lui Tirante să fie de față la nunta lui cu prințesa și la cununia seniorului de Agramunt cu Placerdemivida, care urmau să se facă amîndouă deodată la Constantinopol.

Cînd oștirea a fost bine rînduită, regele Escariano a plecat în fruntea ei din orașul Trogodita și au străbătut toată țara pînă la orașul Seras. Aici s-au odihnit cîteva zile și regele a fost sărbătorit cu mare fală, pentru că locuitorii de acolo nu-l văzuseră niciodată, căci de la Trogodita erau cincizeci de zile de drum pînă la orașul Seras. (...)

**Cum a izbutit Tirante să-i lase pe turoi
fără corăbii**

Cînd flota lui Tirante a intrat în Canalul Romaniei, s-a îndreptat spre portul Gigeo, adică Troia ¹, și corăbiile s-au oprit acolo așteptînd să se adune toate.

Tirante a ținut sfat cu regele Siciliei, regele Fèsului și ceilalți baroni și cavaleri ca să hotărască ce aveau de făcut, pentru că știa că toată flota califului, alcătuită din peste trei sute de corăbii de toate felurile, se afla în portul Constantinopol. Au hotărît să trimită pe uscat un om care să știe limba maură și să se strecoare noaptea în oraș, ca să-l înștiințeze pe împărat că Tirante cu flota lui era în portul Troia, aflat pe brațul Sfîntul Gheorghe, la peste o sută de mile de Constantinopol ; n-au vrut să-i dea vreo scrisoare la mină pentru ca, dacă-l prindeau maurii, să

¹ Este vechiul port Sigeum din Troada, unde, spune Homer, se afla flota grecilor veniți să asedieze Troia, fapt care l-a făcut pe autor să le confunde. În paginile ce urmează întîlnim informații geografice derutante, pe care încercăm să le lămurim aici. Pătrunzînd în canalul Romaniei, corăbiile fac escală la Sigeum (intrarea în Dardanele) ; ceva mai jos se afirmă că *Troia se află pe brațul Sfîntul Gheorghe, la peste 100 mile de Constantinopol*, iar la pag. 235 se spune că și acesta e așezat tot pe un braț de mare numit *Sfîntul Gheorghe, care-l încinge pe două laturi*, deși Constantinopolul se află la gura Bosforului, dincolo de Marea Marmara. Într-o cronică contemporană (J. Wavrin, v. Bibliografia), scrisă după indicațiile unui căpitan care a parcurs tot acest traseu, găsim următoarele lămuriri : „*Galipoli (în Dardanele) e așezat lîngă strîmtarea Romaniei, căreia îi zicem brațul Saint George* (vol. II, p. 14) ; iar acest braț are o lungime de peste 200 leghe franceze” (id. p. 87). Deducem așadar că în secolul al XV-lea se folosea denumirea de Canalul Romaniei sau brațul Sfîntul Gheorghe pentru tot coridorul maritim cuprins între intrarea Dardanelelor și ieșirea Bosforului în Marea Neagră, incluzînd deci și Marea Marmara, considerată ca simplu „braț de mare”. Distanțele indicate de Martorell și Wavrin, deși diferite, indică sute de kilometri, confirmînd această ipoteză.

nu poată afla nimic, așa că omul a învățat pe de rost tot ce avea să-i spună împăratului.

După încheierea sfatului, Tirante l-a chemat pe un cavaler băștinaș din Tunisia, crescut în legea maură, care era de viță regească; se numea Sinegerus, era un om foarte dezghețat, iscusit, meșter la vorbă și războinic viteaz. Cum fusese rob la Constantinopol, cunoștea bine drumurile și trecătorile, așa că i-a spus ce să-l înștiințeze pe împărat, dându-i și inelul său cu pecete ca să fie crezut.

Cavalerul s-a îmbrăcat ca un slujitor maur și a fost dus de o brigantină pînă la o leghe de tabăra maurilor ce țineau Constantinopolul împresurat, coborînd pe uscat în timpul nopții. A pornit spre oraș ocolind cu băgare de seamă tabăra, dar tot n-a izbutit să scape, căci au dat iscoadele peste el; cum însă vorbea fără cusur limba maură, le-a spus că era dintr-ai lor, așa că l-au lăsat să treacă. Ajungînd la una din porțile orașului, străjerii au pus mîna pe el, crezînd că era vreun maur din tabăra vrăjmașă, însă el le-a spus să nu-i facă nici un rău, căci venea cu solie de la Tirante pentru împărat. Atunci l-au dus numaidecît, sub pază bună, la măriia-sa care tocmai se sculase de la masă. Cavalerul Sinegerus a ingenuncheat înaintea lui, sărutîndu-i piciorul și mîna, după care i-a înmînat inelul cu pecetea lui Tirante, iar împăratul a cunoscut că era herbul lui. Atunci l-a îmbrățișat și l-a sărbătorit în tot felul, spunîndu-i că era binevenit, iar cavalerul a grăit precum urmează :

— Preluminate senior, am fost trimis aici de marele căpitan Tirante el Blanco, doritor să se bucure de bunăvoința maiestății-voastre, și vă roagă să vă însemnați cugetul deoarece, cu ajutorul lui Dumnezeu, vă va scăpa în curînd de dușmani. Vă mai roagă, de asemenea, ca toți călărașii voștri să fie pregătiți în bună rînduială și să întăriți paza cetății, fiindcă mîine în zori el o să atace flota maurilor și se teme că aceștia, văzîndu-și corăbiile pierdute, au să se năpustească cu îndîrjire asupra orașu-

lui pentru a pune mîna pe el ca să se întărească între zidurile lui. Căci după cum vă dați seama, dacă rămîn fără corăbii și nu mai pot trece dincolo, sînt ca și pierduți, fiindcă oștirea lui Tirante le va tăia calea și este atît de mare și numeroasă, încît îi vor prinde și ucide pe toți, de asta să nu vă îndoiiți maiestatea-voastră nici o clipă.

— Prietene, a răspuns împăratul, mare bucurie ne-ai adus prin spusele domniei-tale, și facă mila și harul Domnului să fie precum ai zis, căci toată nădejdea mi-am pus-o în marea pricepere și vitejie a lui Tirante, care cu ajutorul lui Dumnezeu va împlini dreapta noastră dorință.

A trimis îndată după Hipolito, care era acum marele său căpitan, și i-a spus toate cele aflate. (...) Hipolito a răspuns :

— Maiestate, mult mă bucur că se întoarce seniorul meu, Tirante, și se cuvine să mulțumim proriei cerești că ni l-a adus, pentru că acum puteți fi cu inima împăcată că vă veți vedea scăpat de dușmani ; căci el va dezrobi și vă va înapoia întreaga împărăție, scoțînd din robie pe toți cavalerii aflați în mîinile necredincioșilor, precum și atîta popor de creștini care erau în primejdie de a se vedea siliți să se lepede de Cristos. Așadar, seniore, se vor împlini pe dată toate poruncile maiestății-voastre. (...)

Cavalerul Sinegerus, după ce și-a încheiat solia, a cerut împăratul îngăduința de a se închina slăvitei împărătese și prințesei. Măria-sa l-a învoit bucuros și cavalerul s-a dus în odăile doamnei, unde a găsit-o și pe domniță cu toate jupînițele ei ; s-a închinat înaintea împărătesei, sărutîndu-i mîna, ca și prințesei, apoi, cu genunchiul la pămînt, le-a vorbit astfel :

— Slăvite doamne, căpitanul și seniorul meu Tirante el Blanco m-a trimis să sărut mîinile înălțimilor-voastre și să vă spun că va veni în curînd aici pentru a vi se închina.

Cînd a auzit prințesa că vine Tirante și că se află atît de aproape, mai că i s-a făcut rău de bucurie, și o

vreme a rămas ca năucă de fericire. Venindu-și apoi în fire, l-a sărbătorit împreună cu împărăteasa pe sol, îmbrățișându-l și dându-i tot felul de dovezi de prețuire. I-au pus o mulțime de întrebări, voind mai cu seamă să afle de cine era însoțit Tirante.

Solul le-a spus că venise și regele Siciliei cu toată oștirea lui, și regele Fèsului cu oștirea și cu soția lui, Placerdemivida, apoi toți baronii¹ din regatele Tunis și Tremicen și o mulțime de alți cavaleri din Spania, Franța și Italia intrați cu leafă în slujba căpitanului datorită marelui său renume. De asemenea mai venea pe uscat falnicul rege Escariano, stăpînul Etiopiei, cavaler foarte viteaz și frate de arme cu Tirante. Avea o oaste întregă de călărași și de pedestrași, aducînd-o cu sine pe soața lui, regina, care dorea nespus de mult s-o vadă pe altețasa prințesa, despre a cărei frumusețe auzise atîtea laude. Iar regina aceasta era una dintre cele mai frumuse femei din lume și înzestrată cu toate virtuțile. Pe urmă le-a povestit cum se logodise Placerdemivida cu seniorul de Agramunt și acum urma să vină aici pentru ca înălțimile-lor și mărirea împăratul să-i facă cinstea de a fi de față la nunta ei. Le-a istorisit cu de-amănuntul cum cucerise Tirante Berberia și dăruise apoi toate acele ținuturi fără să păstreze nimic pentru el, așa încît era îndrăgit oriunde se arăta sau i se rostea numele. Le-a mai vorbit despre multe alte fapte de seamă și vrednice de laudă ale căpitanului, pentru care nu ne-ar ajunge nici cuvintele nici cerneala ca să le pomenim aici. (...)

Împărăteasa a rămas la ea în odaie, iar prințesa s-a ridicat să plece și solul a luat-o de braț ca s-o însoțească spre cămările ei. Atunci domnița l-a întrebat de ce îi sărutase mîna de trei ori, și el i-a răspuns că așa îi ceruse

¹ Apelativul *baron* este folosit în toată cartea în sensul lui cel mai larg și comun, oarecum echivalent cu românescul *boier*, desemnînd o persoană de rang nobiliar.

seniorul său Tirante, care o ruga să aibă bunătatea de a-l ierta, căci altminteri nu se va mai încumeta în veci să se arate în fața ei, simțindu-se foarte rușinat de marea greșeală săvârșită față de dînsa.

Prințesa i-a răspuns :

— Cavaliere, să-i spui seniorului meu Tirante că cine nu e vinovat n-are nevoie de iertare. Dar dacă el socotește că mi-a greșit cu ceva, îl rog ca în semn de pocăință să vină încoace cît mai curînd, căci asta e tot ce-mi doresc mai mult pe lume. Să nu-mi întîrzie împlinirea dorinței după care tînjesc de atîta amar de vreme și să vină cu toată încrederea, căci îi voi hărăzi o viață fericită de care să se bucure în tihnă, așa cum și-a dorit.

Apoi solul s-a despărțit de prințesă, ducîndu-se la locuința care-i fusese pregătită din porunca împăratului cu toate cele trebuincioase.

În seara aceea căpitanul Hipolito s-a îngrijit ca orașul să fie păzit cu strășnicie, punînd o mulțime de străji pe zidurile împrejmuitoare. Peste noapte nimeni n-a închis ochii, pe de o parte de frica maurilor, iar pe de alta așteptînd cu nerăbdare să vadă cum o să biruiască Tirante flota maură.

Să-l lăsăm acum pe împărat veghind la buna pază a orașului și să vedem ce s-a întîmplat cu Văduva Cuminte, sau mai bine zis Fără minte. Cînd a aflat de venirea lui Tirante, care era atît de aproape, a apucat-o o spaimă de moarte. Zicînd că-i era rău de la inimă, s-a închis în odaia ei, unde a început să plîngă și să se tînguiască, dîndu-și cu pumnii în cap, căci aflate că Placerdemivida îi dezvăluise toată ticăloșia ei, ducîndu-i pe galeră drept dovadă chipul zugrăvit al grădinarului, așa că nu se mai îndoia că el va cere să i se dea o osîndă cumplită. Și se întreba cum va mai îndrăzni să se arate în fața prințesei dacă ea ar afla mirșăvia de care o învinuise ? Pe de altă

parte era mistuită de patima ei pentru Tirante, care o făcea să-și iasă din minți.

Așa s-a zbuciumat toată noaptea, luptându-se cu ea însăși și neștiind ce hotărîre să ia, căci nu se putea încumeta să-și dezvăluie taina și nici să ceară sfatul cuiva, pentru că toată lumea ar fi fost împotriva ei. E lucru știut că femeia, cu firea-i ușuratică și nestatornică, îndată ce se vede ajunsă la ananghie, cu cît chibzuiește mai mult, cu atît se prosteste mai tare. În cele din urmă, nevăzînd nici o cale de scăpare și împinsă de firea-i becisnică, a hotărît că era mai cuminte să-și facă singură seama, pînă nu i se da în vileag ticăloșia, ca să nu afle toată lumea și să nu-i fie trupul ars sau aruncat la cîini.

Fără să mai stea la gînduri, a luat niște praf de arsenic pe care îl folosea pentru sulimanuri, l-a pus într-o ceașcă cu apă și l-a băut. Pe urmă s-a dezbrăcat și, lăsînd ușa odăii deschisă, s-a băgat în pat începînd să strige că moare. Jupînițele care dormeau alături i-au auzit strigătele și, repezindu-se la ea în odaie, au găsit-o zvîrcolindu-se în ghearele morții și văicărindu-se neconținut.

Împărăteasa și prințesa s-au sculat și ele și s-a stîrnit zarvă în tot palatul, fără să știe nimeni care era pricina. Împăratul a sărit iute din pat, crezînd că năvăliseră maurii în oraș, ori că i se-ntîmplase fiică-si vreo nenorocire, așa că și-a pierdut cunoștința și au fost chemați doctorii în grabă. Împărăteasa și prințesa, cînd au aflat că-i venise rău împăratului, au lăsat-o în plata Domnului pe Văduvă, dînd fuga în odaia lui, unde l-au găsit mai mult mort decît viu. Domnița a izbucnit într-un plîns cu hohote de țî se rupea inima văzîndu-i jalea. Doctorii au sosit într-un suflet și i-au dat îngrijiri împăratului care, de cum și-a venit în fire, a vrut să afle pricina zarvei, întrebînd dacă năvăliseră turcii în oraș. I-au spus că nu, dar că Văduva fusese apucată de dureri mari, țipînd și urlînd că moare.

Împăratul le-a cerut medicilor să se ducă la dinsa și să încerce tot ce-or putea ca s-o aline, iar ei au plecat numai-decît, dar în clipa cînd treceau pragul odăii, ea și-a dat sufletul în ghearele Diavolului. (...)

Tirante, după ce l-a trimis pe cavalerul Sinegerus să-l înștiințeze pe împărat, a poruncit să se pregătească de plecare toată flota, hotărînd care corăbii și galere aveau să atace mai întîi pe cele dușmane. Apoi le-a spus tuturor căpitanilor ca, îndată ce vor începe atacul, oamenii lor să facă larmă mare, suflînd din surle, trîmbițe și corni, cu care avusese grijă să fie înzestrate corăbiile, iar alții să răcnească din toate puterile și să bubuie din bombarde ca să-i bage pe mauri în sperieți.

Cînd toate au fost orînduite, a poruncit să se întindă pînzele și în zori întreaga flotă a ieșit pe tăcute din port, mergînd întins toată ziua și toată noaptea următoare. A dat Dumnezeu ca tocmai atunci cerul să fie înnorat și vremea cețoasă, așa încît nu i-au zărit nici maurii nici cei din oraș. Cu două ceasuri înainte de revărsatul zorilor, au ajuns în dreptul flotei maure, care habar n-avea de nimic. Atunci au dezlănțuit atacul într-un vuiet groaznic de surle și trîmbițe, răcnete și bubuit de bombarde, care trăgeau toate deodată, de părea că se năruie cerul și pămîntul. Pe corăbii au aprins ruguri mari, pregătite dinainte, care luminau ca ziua. Maurii, treziți pe neașteptate din somn în larma și lumina aceea, cu atîtea corăbii ce se năpustiseră asupra lor, zăpăciți de spaimă nu mai știau ce să facă. Corăbiile lor au fost luate fără multă osteneală, pentru că, buimăciți cum erau, nici n-au încercat să se apere. Creștinii i-au măcelărit cu duiumul, tăindu-i pe toți cîți erau pe corăbii, de n-a scăpat unul cu viață.

Cei care apucaseră să se arunce în apă și să ajungă la mal au dus vestea cea rea califului și sultanului. Maurii

din tabără, cînd au aflat că le-au fost luate corăbiile și oamenii uciși, auzind larma și văzînd lumina aceea puternică fără să știe cine îi atacase, s-au înfricoșat grozav; au sărit pe cai, și-au apucat în fugă armele și s-au adunat în polcuri, îmbulzindu-se spre țărm ca să nu lase pe nimeni să coboare pe uscat, de teamă să nu pățească la fel cu cei de pe corăbii.

Tirante, cînd s-a văzut stăpîn pe întreaga flotă maură, a fost năpădit de o mare bucurie și a îngenuncheat rostind cu smerenie :

— Dumnezeu mare și preamilostiv, îți mulțumesc din inimă pentru nesfîrșită bunătate cu care m-ai ajutat ca, fără să pierd un singur om din oștirea mea, să pun mîna pe trei sute de corăbii pline cu o mulțime de bunuri.

Bîruința fusese atît de fulgerătoare, încît atunci cînd au mîntuit cu întreaga flotă abia începea să se lumineze de ziuă. Străjerii aflați pe zidurile orașului, auzind vuietul și răcnetele dinspre port și văzînd atîtea lumini, au rămas uluiți, căci părea că se strinseseră acolo toate oștile pămîntului. Pe urmă au înțeles că era flota lui Tirante care atacase corăbiile maure, și s-au bucurat grozav. Pe de altă parte însă, se minunau că maurii din tabără nu veneau să atace orașul. Cît despre cei din oraș, au prins toți inimă cînd au înțeles că Tirante lovea flota dușmană. (...)

Dar maurilor numai de atac nu le ardea, căci nenorociți că au rămas fără corăbii, stăteau cu frica în sîn să nu coboare dușmanii pe uscat și nici că le mai păsa de oraș. Se vedeau prinși ca în cursă, fiindu-le tăiată calea de întoarcere, și amenințați ori de moarte ori de robie, așa că păzeau țărmul cu ochii în patru ca nu cumva oamenii lui Tirante să pună piciorul pe mal.

Cînd soarele s-a înălțat sus pe cer, Tirante înlocuise toți oamenii de pe corăbiile dușmane cu oameni de-ai

lui și, ridicînd pînzele, întreaga flotă a ieșit din portul Constantinopol, îndreptîndu-se către Marea cea Mare¹ pe brațul Sfîntul Gheorghe. Se gîndise că, dacă le împiedica trecerea spre uscat înainte ca ei să prindă de veste, îi avea la cheremul lui, și de aceea se prefăcuse că pleacă cu prada, luînd cu el toate corăbiile dobîndite. Maurii, văzînd că flota lui Tirante iese din port cu corăbiile lor, și-au zis că au scăpat de el, căci se mulțumise cu acea pradă bogată. Corăbiile au ținut toată ziua drumul spre Marea cea Mare, pînă ce nu s-au mai văzut, Tirante vrînd astfel să-i facă pe mauri să creadă că au plecat, ca să nu-i împiedice să coboare pe uscat. Dar îndată ce s-a întunecat bine, a poruncit ca întreaga flotă să cîrmească spre țärm.

Trebuie să știți că orașul Constantinopol este o așezare minunată de frumoasă, înconjurată cu ziduri trainice, pe o întindere de pămînt în trei colțuri. Orașul se află pe un braț de mare, numit Sfîntul Gheorghe, care îl înconginge pe două laturi, una spre mare iar alta spre Turcia², pe cînd a treia latură nu e mărginită de apă și dă către regatul Traciei. Ca atare, Tirante s-a îndreptat spre latura dinspre uscat a orașului, coborîndu-și în timpul nopții oamenii pe țärm la patru leghe depărtare de tabăra maurilor. A descărcat aici toți caii, oștenii și

¹ Marea cea Mare este Marea Neagră (Wavrin, *op. cit.*). Cum turcii aveau posesiuni și în Peninsula Balcanică, Tirante se grăbește să le taie calea de retragere într-acolo, după ce, luîndu-le flota, le împiedicase trecerea pe țärmul Anatoliei. Debarcînd pe ascuns la nord-est de Constantinopol, el blochează oștirea turcă pe malul european al Bosforului.

² Mai exact spus, peninsula triunghiulară pe care era așezat Constantinopolul e mărginită spre est de Golful de Aur care se deschide din Bosfor, iar spre vest de Marea Marmara, considerată — după cum am văzut — un singur braț de mare laolaltă cu cele două strîmtori. Pe uscat, imperiul se mărginea cu Bulgaria (Tracia).

armele trebuincioase, odată cu hrana pentru îndestularea oștirii, fără să fi fost simțiți de dușmani, iar corăbiile le-au lăsat pregătite pentru orice împrejurare.

După ce au încălecat oștenii pe cai și au încărcat po-verile pe catîri, s-au îndepărtat de țărm cu vreo jumătate de leghe, mergînd în sus pe lîngă albia unui rîu pînă ce au ajuns la un pod mare de piatră. Aici, pe mal, lîngă capul podului, și-a așezat Tirante tabăra, lăsînd rîul hotar între ei și dușmani, ca nu cumva să le cadă maurii peste noapte în spate ori să vină să-i hărțuiască. El în-suși și-a pus cortul chiar pe pod, ca să nu poată trece nimeni fără îngăduința lui, și l-a înconjurat cu bombarde pentru ca, dacă veneau dușmanii, să li se facă o primire pe cinste. Apoi a pus iscoade la pîndă înspre tabăra maurilor ca să-l înștiințeze îndată ce s-ar fi apropiat cineva.

După ce a rînduit toate acestea, căpitanul a ales un pedestraș pe care l-a trimis la Constantinopol îmbrăcat în straie maure, ca să-i ducă împăratului o scrisoare cu următorul cuprins :

„Acum, că soarta s-a îndurat să ne fie binevoitoare, am fericitul prilej să trimit carte maiestății-voastre, pentru a vă înștiința, prealuminate senior, că din voia cerului i-am biruit pe vrăjmașii voștri, punînd mîna pe corăbiile califului și ale sultanului, care vă țineau împresurați în Constantinopol. Sînt trei sute de corăbii, toate încărcate cu bucate, pentru că nu apucaseră să descarce nimic, iar maurii aflați pe ele au fost uciși fără milă pînă la unul. Aștept ca maiestatea-voastră să-mi spuneți unde doriți să ducem toate aceste bucate, precum și cele aduse de noi, căci am hotărît, dacă veți fi de aceeași părere, să dau drumul corăbiilor navlosite, pentru că ne sînt de ajuns cele luate ca pradă, pe lîngă ale regelui Siciliei și ale altor prieteni veniți în sprijinul meu. De vreme ce maurii nu mai au flotă, socotesc că patru sute

de corăbii bine înarmate sînt destule pentru a veghea ca dușmanii să nu primească hrană și ajutor de la nimeni și totodată să nu poată pleca de aici. Mai dau de veste maiestății-voastră că am ieșit pe uscat la marginea rîului, așezîndu-mi tabăra în capul podului de piatră, iar cortul meu chiar pe pod, pentru ca maurii să fie împresurați din toate părțile, pe apă ca și pe uscat. Așa încît, pentru a ieși din această încercuire, vor trebui să stea mai întîi de vorbă cu mine. Rog pe maiestatea-voastră să vă îngrijiți ca orașul să fie bine păzit și să puneți neconținut oameni de veghe, căci, împinși de nevoie, maurii vor fi siliți ori să încerce un atac deznădăjduit, ori să se dea prinși, fiindcă bucatele pe care le au n-o să le ajungă mult timp, iar de altele n-au cum să-și facă rost, pentru că am strîns împresurarea din toate părțile. Vă mai rog, maiestate, să mă înștiințați cum stă orașul cu hrana și pentru cît timp vă ajunge, căci eu am adus destulă pentru zece ani de acum înainte. (...) La toate cele de mai sus aștept grabnic răspuns de la înălțimea-voastră“.

După ce a întocmit scrisoarea, Tirante i-a dat-o omului ales să se ducă la Constantinopol ; acesta se numea Carillo și era grec de neamul lui, chiar de pe-acolo, așa încît cunoștea bine toate trecătorile. Umblînd noaptea pe drumuri ferite, a ajuns lingă ziduri fără să-l fi simțit maurii din tabără. Străjerii de la poartă l-au luat în primire și l-au dus la împărat, căruia trimisul i-a făcut o plecăciune adîncă, sărutîndu-i mîna și piciorul, iar apoi i-a înmînat scrisoarea lui Tirante. Împăratul a luat-o cu bucurie și, citind-o pe loc, a fost atît de fericit de cele aflate, încît i-a adus mulțumiri lui Dumnezeu pentru marea binefacere pe care i-o hărăzise. Apoi a chemat-o pe împărăteasă și pe prințesă, arătîndu-le cartea primită, iar ele s-au bucurat nespus cînd au aflat că Tirante pusese mîna pe toate corăbiile maurilor.

Împăratul a trimis după căpitanul Hipolito și îndată ce i s-a înfățișat i-a dat să citească scrisoarea, după care acesta i-a spus :

— (...) Maiestate, trebuie să știți că avem în oraș hrană pentru trei luni, poate și pentru patru la nevoie. Dar fiți pe pace, seniore, că înainte de a se isprăvi bucatele astea o să aibă grijă Tirante să ne trimită altele și o să scape orașul de împresurare, așa că lăsați-vă în seama lui.

Împăratul și-a chemat diacul și i-a poruncit să întocmească o scrisoare către Tirante în care să-i lămuirească amănunțit tot ce hotărîse el cu întregul divan ; pe urmă a trimis după Sinegerus și i-a spus :

— Cavaliere, te rog să te duci la Tirante ca să-i dai cartea aceasta și să-i spui și prin viu grai tot ce-ai văzut aici.

După ce a luat scrisoarea împăratului, solul Sinegerus i-a sărutat mîna și piciorul, cerînd îngăduința să plece. S-a dus apoi să-și ia rămas-bun de la împărăteasă și de la prințesă, care era la ea în iatac, și l-a însărcinat să-i spună salutări lui Tirante din partea ei și că îl ruga să n-o uite și să se gîndească la toate suferințele prin care trecuse de cînd nu l-a mai văzut ; să facă așadar tot ce îi sta în putință ca să-l vadă cît mai degrabă, căci de nu, ea se va stinge mistuită de atîta dor. Cavalerul a încredințat-o că va face precum i-a poruncit, apoi i-a sărutat mîna, iar prințesa l-a îmbrățișat, după care, făcînd o ultimă plecăciune, a ieșit din palat. Îmbrăcat în veșminte maure, l-a luat cu el pe Carillo, cel care adusese scrisoarea, și au plecat din oraș la miezul nopții. Umblînd pe cărările ferite pe unde venise Carillo, au trecut de tabăra dușmană fără să fie simțiți și cînd începeau să mijească zorile au ajuns la podul unde se afla cortul lui Tirante. Străjile, cunoscîndu-i, i-au lăsat să treacă, iar ei s-au dus de-a dreptul la cortul căpitanului, pe care l-au găsit sculat.

**Maurii țin sfat și hotărâse să trimită o solie
la Tirante**

Cînd a dat cu ochii de ei, Tirante s-a bucurat grozav de venirea lor și i-a cerut cavalerului Sinegerus vesti despre împărat, împărăteasă și aleasa inimii lui. Acesta i-a istorisit pe larg tot ce văzuse și auzise și ceea ce-i spusese împăratul prin viu grai. Apoi i-a împărtășit salutarile prințesei, precum și toate cuvintele sale așa cum le-am însemnat mai sus. Auzind acele cuvinte, lui Tirante i-au dat lacrimile și s-a schimbat la față de dorul și mila ce-i răscoleau inima, rămînînd mut o bucată de vreme, cu gîndul furat de marea dragoste pe care i-o purta prințesa și temîndu-se să n-o doboare așteptarea prea îndelungată. După ce l-a văzut că-și vine în fire, Sinegerus i-a înmînat scrisoarea împăratului, pe care Tirante a citit-o îndată, și zicea așa :

„Tirante, fiule, mare ne-a fost bucuria adusă de sositrea domniei-tale, pentru care rămîn recunoscător milosîrdiei cerești și domniei-tale, deoarece ai binevoit să ne aduci ajutor și să ne scapi de tot răul care ne păștea în asemenea vremuri de restriște. Mă rog Domnului să te lase să-ți duci la îndeplinire dreapta și mărinimoasa dorință, care este totodată și a mea, ca să pot în sfîrșit să te răsplătesc pentru multele-ți strădanii. Îți aduc la cunoștință că orașul este păzit cu strășnicie din grija rudei domniei-tale, Hipolito, căpitanul nostru, și socotim că după domnia-ta nu se află alt cavaler mai bun și mai înimos, iar dacă nu era el cu faptele lui vitejești, orașul ar fi fost de mult cucerit și, odată cu el, tot ce mai rămăsese din împărăția grecească. Nici nu s-ar putea număra toată turcimea răpusă de brațul acestui vrednic cavaler. Îți mai dau de știre că, din mila lui Dumnezeu, orașul

este îndestulat cu bucate și toate cele trebuincioase pentru trei luni de zile, avînd și destui oșteni ca să ne apărăm, căci teama de căpetenie ne era să nu rămînem fără hrană așa încît să fim nevoiți să ne dăm bătăuți din cauza înfometării. Dar a dat Dumnezeu să scăpăm de teama aceasta, așa că deocamdată vom putea ține piept. Nu-ți pune deci viața în primejdie, ci războiește-te cum crezi că e mai bine, hotărînd singur cum și ce vei face, pentru că pe noi nu ne pot sili să ieșim la luptă dacă nu vrem. Te mai înștiințăm că am hotărît să descarci bucatele. Lasă o parte la cetățuia din Sinopoli, care e bine întărită și unde va fi la adăpost pentru îndestularea taberei voastre și a oștirii oricînd v-ar trebui. Altă parte trimite-o în orașul Pera, ca să fie la-ndemîna noastră pentru nevoile orașului, lăsînd de pază cinci sute de oameni. Ce mai rămîne vei trimite încoace, căci nu e nici o primejdie la descărcat. După aceea poți da drumul la cîte corăbii dorești și totul rămîne la chibzuința domniei-tale. Socotim că e bună hotărîrea de a trimite încoace cu rînduială cele patru sute de corăbii ca să stea în fața orașului ; ele vor da mult de furcă dușmanilor, care vor trebui să vegheze neconținut să nu coboare nimeni pe țarm, ținînd înarmați zi și noapte o mulțime de oameni ; pe de altă parte o să stea cu ochii pe noi, cei din oraș, și pe voi, cei din tabără, trăind mereu cu frica în sîn.

Nu-mi mai rămîne să-ți spun decît că, dacă ai nevoie de bani din vistieria noastră ca să plătești navlul corăbiilor, să-mi trimiți o galeră-două sau cîte crezi și îți vom da tot ce vei cere“.

Cînd califul și sultanul au prins de veste că Tirante coborîse pe uscat cu oamenii lui și își pusese tabăra la podul de piatră, s-au înfricoșat dintr-o dată, socotindu-se ca și pierduți, căci au înțeles că nu mai puteau ieși de acolo nici pe mare nici pe uscat fără să cadă în mîinile

lui. Pe de altă parte, dacă mai rămîneau mult pe loc, aveau să piară de foame, căci neapucînd să descarce corăbiile, bucatele nu le ajungeau nici pentru două luni. Dîndu-și seama de prăpădul care-i aștepta, s-au adunat la sfat fără să-și piardă cumpătul, pentru a chibzui cu bărbăție, ca niște cavaleri, ce-ar fi de făcut ca să nu piară. La sfatul acesta au fost de față mulți regi (...) și alți seniori de seamă, pe care nu-i înșirăm aici ca să nu lungim vorba.

S-au înfruntat îndelung felurite păreri : unii ziceau să atace orașul, căci, dacă izbuteau să-l cucerească, se puteau întări înăuntrul zidurilor pînă ce le-ar veni ajutoare și, fără-ndoială, orașul era îndestulat cu de toate. Alții spuneau să-și desfășoare ostirea în fața taberei lui Tirante pentru că, viteaz cum era, n-ar șovăi să iasă la luptă ; și de vreme ce aveau călărași mulți și buni, nu se putea să nu-l biruie cu oastea lor numeroasă, iar de nu, mai bine să piară ca niște cavaleri decît să se lase prinși ca oile. Dacă îi ajuta norocul să iasă învingători, puteau ori să plece nestîngheriți de acolo, ori să țină orașul împresurat pînă ce izbuteau să-l ia. Alții au fost însă de părere că era mai bine să trimită o solie la Tirante, cerîndu-i să se învoiască la un răgaz de pace și să-i lase să plece, iar în schimb ei ar părăsi pămîntul împărăției grecești, întorcîndu-se în țările lor și le-ar da înapoi toate cetățile pe care le luaseră, toți prizonierii și robii.

În cele din urmă au ajuns la părerea că trimiterea acestei solii era calea cea mai bună, iar dacă Tirante n-o vrea să-i lase să plece, atunci n-aveau decît să încerce și celelalte mijloace, adică să atace întîi cu dîrzenie orașul, iar dacă nu-l puteau cuceri, nu le mai rămînea decît să moară cu sabia în mînă, ca niște cavaleri. Cu aceasta au încheiat sfatul și au ales drept soli pe fiul marelui karamani și pe prințul Sixa, cavaleri cu mintea ageră,

meșteri la vorbă și foarte pricepuți în ale războiului. Le-au spus să cerceteze cu luare-aminte cam cît oștire are Tirante și cîți oameni ținea gata pregătiți de luptă, iar apoi le-au arătat tot ce aveau de spus și de făcut.

Solii s-au gătit de plecare, îmbrăcînd veșminte scumpe de brocart, și au luat cu ei două sute de însoțitori călări fără arme. Înainte de a-porni, au trimis un trîmbițaș la tabăra lui Tirante ca să ceară îngăduință de trecere pentru solie, și îndată ce li s-a încuviințat, solii au purces către podul de piatră.

Tirante, după ce citise scrisoarea împăratului, îl chemase pe amiralul său, marchizul de Luzana¹, poruncindu-i să încheie socotelile cu stăpînii corăbiilor navlosite, iar dacă mai aveau ceva de primit, să li se dea cu mînă largă. Apoi i-a mai spus să împartă încărcătura în trei părți, după cum va crede de cuviință, pe care să le descarce una la cetățuia Sinopoli, alta la cetățuia din Pera, iar a treia s-o trimită în orașul Pera sub paza a cinci sute de oșteni din tabără, după care corăbiile navlosite puteau pleca. I-a mai poruncit să înarmeze bine vasele luate de la mauri precum și celelalte care nu erau năimite, înzestrîndu-le cu toate cele cuvenite precum și cu bucatele aduse de ei, ca să le descarce în orașul Constantinopol; iar după aceea să rămînă tot timpul în fața taberei maure, trăgînd în ei cu bombardele și pricinuindu-le cît mai multe pierderi și stricăciuni. (...)

¹ Este posibil ca figura acestui personaj să-i fi fost sugerată autorului de celebra familie Lusignan din Poitou, a cărei istorie e strîns legată de Orientul Apropiat. În 1192 Guy de Lusignan cumpără insula Cipru de la Richard Inimă de Leu, iar urmașii săi au purtat titlul de regi ai Ciprului din 1197, pînă în zilele lui Martorell, adăugîndu-l în 1342 și pe acela de regi ai Armeniei Mici (Cilicia). Pe lîngă similitudinea numelui, rolul și zona de acțiune atribuite în roman marchizului de Luzana par sugerate de prezența acestei familii în vecinătatea imperiului bizantin (v. și nota de la p. 303).

Cînd toate corăbiile au fost gata de plecare, amiralul l-a înștiințat pe Tirante că îndeplinise întocmai poruncile senioriei-sale. Atunci căpitanul s-a dus la cortul reginei din Fès și i-a vorbit precum urmează :

— Doamnă și soră preaiubită, te-aș ruga să-mi faci hatîrul de a pleca odată cu corăbiile acestea la Constantinopol, ca să poți ține de urît stăpînei inimii mele, aducîndu-i astfel o mîngîiere cîtă vreme eu nu mă pot duce s-o văd, căci teamă mi-e să n-o doboare neliniștea, ceea ce ar fi pentru mine o lovitură cumplită. După cum știi preabine, dacă eu aș pleca de aici pentru a mă duce la alteța-sa, aș lăsa în mare primejdie întreaga tabără, putîndu-se întîmpla tot felul de neajunsuri în lipsa mea. Domnia-ta te vei simți însă acolo mult mai bine, avînd parte de bucurii și desfătări. Te rog așadar să-ți folosești îngereasca pricepere, ca și în primele timpuri ale iubirii mele, pentru a pune mereu cîte o vorbă bună pe lingă doamna mea. Întărește-i nădejdea că mă va vedea curînd, căci voi veni îndată ce-mi va fi cu putință, aceasta fiind cea mai scumpă dorință a mea, din pricina căreia fiecare ceas de întîrziere mi se pare cît un an, pentru că după Dumnezeu, doar pe dînsa rîvnesc atîta s-o văd și să o slujesc.

Inimoașa regină nu l-a lăsat pe Tirante să mai stăruie, ci i-a răspuns cu glasul scăzut :

— Seniore și frate, rugămințile domniei-tale sînt porunci pentru mine, care-ți sînt atît de îndatorată în urma multelor binefaceri și onoruri nemeritate pe care mi le-ai adus și mai cu seamă pentru propria-ți bunătate și mărinimie. Puțină încredere ai în mine de vreme ce mă crezi atît de nerecunoscătoare încît să dau uitării tot ce-ți datorez. Gîndește-te că, dacă înainte vreme m-am arătat dornică să te slujesc, acum o voi face de o mie de ori mai mult, cunoscînd marea virtute și bunătate a domniei-tale. (...)

Aşadar, a doua zi dimineţa regina s-a dus pe ţarm împreună cu toate jupiniţele ei, însoţită de regele Siciliei şi de Tirante, cu cinci sute de oşteni. După ce au urcat-o pe corabie, şi-au luat rămas-bun de la dînsa şi s-au întors în tabără, iar amiralul a poruncit să se ridice pînzele şi întreaga flotă a pornit spre Constantinopol.

Cînd solii califului au ajuns la podul de piatră de lîngă tabăra lui Tirante, acesta a trimis în întîmpinarea lor un căpitan cu cinci sute de oşteni în armuri strălucitoare, călări pe cai mari sicilienii bine înzăuaţi, care i-au primit cu dovezi de adîncă cinstire, însoţindu-i pînă la cortul lui. Căpitanul pusese să i se întindă un cort din brocart stacojiu, de o bogăţie şi frumuseţe cum nu se mai văzuse în vremurile acelea şi care fusese lucrat la Paris.

Descălecînd de pe cai, solii au intrat înăuntru, unde se aflau regele Siciliei, regele Fēsului şi Tirante, împreună cu o mulţime de baroni, nobili şi cavaleri, care i-au primit cu multe onoruri deoarece aveau de-a face cu mari seniori. Tirante nu i-a lăsat să-şi spună îndată solia, ci le-a dat mai întîi găzduire în nişte corturi frumoase anume pregătite, unde li s-au adus tot felul de bunătăţi şi vinuri de soi.

Solii s-au minunat grozav cînd au văzut cei cinci sute de oşteni încălecaţi pe caii aceia mari şi purtînd la coif panaşuri după moda italienească. Pe urmă au mai văzut patru mii de călăraşi pe cai înzăuaţi, care dădeau mereu ocol taberei, gata înarmaţi de parcă ar fi stat să intre în luptă. Mai văzînd şi mulţimea de călăreţi din tabără, şi-au spus între ei că nici întregul aliotman n-ar fi de ajuns ca să ţină piept oştirii creştine, atît de bine rînduită şi cu asemenea călărime. Îi bătea gîndul că veniseră în zadar, căci Tirante nu va voi să audă nici de pace nici de răgaz nici de vreo altă înlesnire care să-i scape de moarte. Aşa au chibzuit solii între ei, căci ţinînd seama

de locul în care destoinicul căpitan își așezase tabăra, era cu neputință pentru oricine să treacă dincolo de ea fără a fi prins sau ucis. Totodată se încredințaseră cu ochii lor că nu vor putea în nici un caz să atace tabăra sau să pornească o bătălie dacă ei nu voiau, pe cînd creștinii aveau puțința de a-i face să piară printr-o cumplită înfometare. Falcicii soli și-au petrecut toată ziua aceea și noaptea următoare frămîntați de gînduri negre.

A doua zi marele căpitan i-a cheamat în cortul lui măreț pe luminații regi și seniori din tabără ca să asculte slujba religioasă. După ce au ascultat-o cu evlavie, Tirante a trimis după soli, poftindu-i să-și spună solia. Bucuroși de această veste și pășind fără grabă, ca niște mari seniori ce erau, au intrat în cortul căpitanului, primiți cu cinstirea cuvenită rangului lor. Tirante le-a spus să se așeze în fața lui și să-și rostească solia. Trimișii s-au poftit unul pe altul să vorbească și atunci s-a ridicat fiul marelui karamani, fiind mai mare în rang ; i-a făcut o plecăciune viteazului căpitan, iar apoi a cuvîntat precum urmează :

— După cum bine știi în adînca-ți înțelepciune, mărite căpitan, cavaler și senior, în astfel de războaie se cuvine să ținem seama de marile pierderi pe care le-ar suferi într-o bătălie orice oștire, mai cu seamă aici, pe acest cîmp de luptă, unde e dinainte pregătită groapa ce va înghiți o mulțime de viteji. Dacă la îndemnul nostru de omenie senioria-ta vei binevoi să deschizi ochii, vei vedea în gînd eum rîul acesta își schimbă culoarea și se umflă, revărsînd pînă peste pod șuvoiul de sînge omenesc, care fără îndoială va curge de ambele părți. Iar dacă vei asculta cu băgare de seamă, dincolo de glasul cruzimii vei putea să auzi gemetele, tînguirile și urletele celor căzuți și răniți de moarte care, înălțîndu-se la cer către aștrii neschimbători, strigă cerînd îndurare. Aceste cugetări și

cuvinte nu aduc nici o știrbire dîrzeniei și vitejiei noastre, ci, dimpotrivă, înalță sufletele virtuose ale celor ce sînt, asemenea ție, cavaleri mărinimoși. Așadar, ca să împiedicăm această neomenoasă vărsare de sînge, noi, solii slăvitului nostru calif și ai măritului sultan, am venit din partea lor în fața înălțimii-tale pentru a afla care ți-e hotărîrea în această privință, cerîndu-ți să ne dai, dacă voiești, un răgaz de trei luni sau chiar mai mult, iar dacă te-ndeamnă firea-ți aleasă și mărinimoasă, pace tra-nică pe o sută de ani. Ei ar primi bucuros să fie prietenii prietenilor tăi și dușmanii dușmanilor tăi, trăind în bună frăție, pace și intrajutorare. De se va face așa, ei vor părăsi pămîntul împărăției grecești, redînd stăpînirii și căpităniei tale toate orașele, tîrgurile și satele, cetățile și moșiile aflate între hotarele sale. De asemenea vor da multrîvnita libertate tuturor prizonierilor creștini aflați în stăpînirea noastră, fiind gata la orice altă dovadă întemeiată de supunere, care să nu știrbească onoarea slăviților noștri seniori. Ca atare, dacă nu vei vrea să ajungi la o înțelegere sau împăcare cu ei, fii sigur că soarta ce te-a ajutat pînă acum va fi pusă fără întîrziere la grea încercare în lupta crîncenă și dîrză ce va urma.

N-a fost puțin lucru pentru sufletul viteazului Tirante să audă această cuvîntare neobișnuită, văzînd dintr-o dată cu ochii minții că dobîndise, în sfîrșit, multrîvnita fericire și biruință îmbătătoare. Dar pentru a-și arăta cumpătarea, nu s-a grăbit să se învoiască pe loc, spunîndu-le solilor să se odihnească și că răspunsul îl vor primi în curînd. După cuvenitele plecaciuni, au fost însoțiți de cavalerii lui Tirante cu toate dovezile de cinstire pînă la corturile lor.

Tirante, ca un căpitan destoinic ce era, i-a poțtit a doua zi pe luminații regi, duci și cavaleri să vină în cortul lui, căci dorea ca după slujba religioasă să țină sfat

asupra soliei primite. Și cum toți îl prețuiău nespūs de mult, s-au înfățișat numaidecît. După slujbă fiecare s-a așezat potrivit rangului său, și cînd s-a făcut liniște, vi-teazul Tirante a cuvîntat precum urmează :

— Ați auzit cu toții, preacinstiți și înalți seniori și tovarăși ai mei, solia trimisă de calif și sultan ca să ne ceară pace și răgaz, care solie trebuie privită ca o urmare a marii strîmtorări ce i-a ajuns, pentru că i-am adus, fără doar și poate, într-o stare deznădăjduită. (...) Eu socotesc că lucrul cel mai de folos pentru maiestatea-sa împăratul este să nu cădem la nici un fel de învoială cu ei, fie că e vorba de răgaz, de pace ori altele, dacă nu se dau în mîna noastră fără nici o chezășie pentru avutul sau viața lor. Iar de nu vor vrea, n-au decît să ne hărțuiască oricît poftesc, de vreme ce știm negreșit că-i vom face să piară de foame. Pe de altă parte, noi putem oricînd să pornim bătălia, fiind mult mai tari decît ei, deși socotesc că un asemenea lucru ar fi curată nebunie din partea noastră căci, datorită stării în care se află, se vor lupta ca turbații și am putea pierde o mulțime de oameni și primejdui tot ce am dobîndit pînă acum, cînd ne-ar fi de ajuns să-i împiedicăm să iasă de aici. Mai gîndiți-vă de asemenea la marele cîștig pe care ni-l va aduce întreaga pradă de război, ce s-ar pierde altfel, dacă i-am lăsa să plece. Așadar, seniori și tovarăși, părerea mea este următoarea : că nu se cuvine ca noi să dăm vreun răspuns pînă cîc nu aflăm cuvîntul maiestății-sale împăratul, pentru ca mai apoi să nu ne alegem cu cine știe ce învinuiri. Drept care, seniorji mei, încrezîndu-mă în marea voastră pricepere, vă rog ca pe niște frați să mă sfătuiți ce răspuns trebuie dat și dacă socotiți că este bine să fie în-trebat întii maiestatea-sa împăratul, căci astfel fiecare va fi părtaș atît la glorie cît și la cîștig.

(...) Atunci regele Siciliei și-a scos boneta din cap și a spus :

— (...) Vrednice căpitan, nu e nici o nevoie de sfatul nostru, căci cu mintea-ți pătrunzătoare ne-ai arătat urmările oricărei hotărîri. Dar ca să-ți împlinesc dorința, mă alătur părerii pe care ai rostit-o, socotind nimerit să fie întrebat împăratul, spre liniștea domniei-tale și a noastră. Să chibzuiască așadar maiestatea-sa împreună cu înaltul divan cîm va socoti de cuviință, deoarece în această împrejurare este în joc onoarea lui mult mai mult decît a celorlalți ; și cred că va alege negreșit părerea pe care ne-ai spus-o, dat fiind că este cea mai folositoare și înțeleaptă precum și mai fără primejdii pentru tronul împărătesc. (...) Mai multe nu vreau să spun, iar ce voi fi lăsat eu deoparte rămîne în grija celorlalți seniori care vor cuvînta.

Cînd a isprăvit de vorbit regele Siciliei, toți ceilalți principii și baroni i-au dat cuvîntul regelui din Fès, rugîndu-l ca în numele tuturor să încuviințeze și să întărească cele spuse de regele Siciliei. (...) La urmă viteazul Tirante a zis că va face așa cum fusese hotărît și sfatul s-a încheiat, întorcîndu-se fiecare la cortul lui.

Placerdemivida se întoarce la Constantinopol

Corăbiile au plecat de la tabăra căpitanului, îndreptîndu-se către cetatea de scaun, Constantinopol, iar vremea și vîntul au fost atît de prielnice încît chiar în aceeași zi, cu două ceasuri înainte de a-și încheia Febus călătoria pe cer, au ajuns în fața mărețului oraș.

Locuitorii de vază cît și mulțimea de rînd, auzind strigăte de bucurie, au dat fuga la ziduri ca să privească intrarea în port a multășteptatelor corăbii ce înălțaseră

steagul împărătesc și pe cel al viteazului căpitan. Voioșia a cuprins întregul oraș, unde au început să bată toate clopotele, înălțându-se mulțumiri proniei cerești care se îndurase de cei obidiți, căci corăbiile aduceau tot felul de bucate.

Bătrînul împărat a pornit călare spre țărm și, aflînd că odată cu flota venea și regina Fesului, a trimis numai-decît înștiințare soției și fiicei sale. Prințesa a încălecat în grabă împreună cu Hipolito și cu o mulțime de cavaleri, gentilomi și doamne de la curte, pornind pe urmele împăratului, iar Hipolito a primit poruncă să se urce pe corabia binevenitei regine ca s-o aducă pe țărm. (...)

Cînd domnița a văzut-o pe Placerdemivida, fosta ei jupîniță, sosind ca regină cu atîta alai, a descălecat în semn de cinstire. Regina s-a aruncat la picioarele ei, dînd să i le sărute, dar aleasa prințesă nu a lăsat-o, ci a sărutat-o pe gură cu multă dragoste. Placerdemivida i-a sărutat mîna iar domnița, ridicînd-o de jos, a dus-o în fața împăratului, care a primit-o cu toată curtenia, ca și pe amiral și pe ceilalți cavaleri ce o însoțeau. Au pornit apoi din port spre palat, unde îi aștepta împărăteasa care, cu chip zîmbitor și prietenos, a primit-o pe regină cu tot alaiul ei. (...) Împăratul a dat în cinstea amiralului și a însoțitorilor săi un ospăț minunat, căci în ciuda lipsurilor li s-au adus din belșug bucate alese și felurite, stropite cu vinuri de soi care au sporit voioșia. Toată ziua și-au petrecut-o într-o dulce desfătare, înveselind doamnele și jupînițele cu dansuri sau alte jocuri.

Cînd s-a înnoptat, amiralul i-a cerut împăratului îngăduința să se întoarcă la corăbii, înștiințîndu-l că dorea să plece în zori pentru a-și rîndui flota în fața taberei maurilor ca să le dea de furcă. Împăratul i-a spus :

— Amirale, nici că ai putea face ceva mai pe placul meu.

(...) În primele ceasuri ale nopții întreaga flotă s-a depărtat de oraș, pornind către tabăra maură, iar când au ajuns în dreptul ei, au tras cu mai multe bombarde deodată, stîrnind zăpăceală printre mauri, care s-au repezit toți la arme, căci au crezut că începea bătălia. Așa s-au ales cu o sperietură strașnică, rămînînd cu frica în sîn.

Chiar în seara sosirii reginei, domnița a ținut ca aceasta să se culce în iatacul ei ca să poată tăifăsuși în voie. După ce s-au întins în pat, prințesa i-a vorbit precum urmează :

— Buna mea doamnă și surioară, mari neliniști mi-au frămîntat sufletul în lipsa domniei-tale din tot felul de pricini greu de așternut în scris, îndeosebi fiind vorba tocmai de domnia-ta, pe care te iubeam mai mult decît pe toate doamnele și jupînițele ; căci mi-era tare greu să-ți îndur lipsa, mai cu seamă la gîndul că din pricina mea, vrînd să-mi faci un bine, ai pierit de o moarte cumplită pe marea aceea înfuriată. Am tot încercat să înțeleg pricina acestor întîmplări, adică purtarea crudă a lui Tirante, care a plecat de lîngă mine fără să-mi spună o vorbă ; dar neavînd habar ce anume îl mîniase, vedeam tot timpul în închipuire că dragostea lui fusese doar o prefăcătorie, ceea ce mă aducea într-o asemenea stare de deznădejde, încît aș fi fost mai bucuroasă să mor decît să trăiesc în atîta zbucium, văzîndu-mă despărțită tocmai de ființele care-mi erau sprijin și alinare. (...) Te rog așadar, surioară, ai bunătatea și spune-mi cu ce am putut să-l jignesc într-atît pe Tirante, încît să se despartă cu asemenea răutate de mine, care-l iubeam ca lumina ochilor. Căci după cum știi, niciodată n-am avut vreun gînd care să-i fie potrivnic și nici nu i-am spus vreo vorbă care să nu fie de mîngîiere și dragoste, ca unuia ce-mi înrobise sufletul și-l iubeam nespus, socotindu-l vrednic

de a fi stăpînul firavei mele făpturi. Credeam cu adevărat că dragostea lui pentru mine era la fel de mare, și că nici o pricină nu-l putea face să mă mîhnească atît de adînc; de aceea socotesc că s-a prefăcut tot timpul, căci nu este de crezut ca un cavaler desăvîrșit și mărinimos ca el să se poată arăta atît de nerecunoscător. (...)

Domnița și-a încheiat îndurerată spusele, cu ochii scâldați în lacrimi și zguduită de suspine. Inimooa regină a mîngîiat-o spunîndu-i cuvinte duioase și alinătoare, iar cînd a văzut că se mai liniștise, i-a vorbit precum urmează :

— Ar fi prea lung și obositor să-ți spun acum niște lucruri supărătoare pentru măria-ta, căci numai cînd mă gîndesc la ele simt cum mi se răscolește inima. De aceea te rog, alteță, să nu mă pui să ți le povestesc în noaptea asta, căci teamă mi-e să nu scoli tot palatul, tulburînd odihna maiestății-sale împăratul. Mîine însă, oricînd vei dori, am să ți le spun, fără nici o plăcere, temîndu-mă să nu ți se întunece sufletul cînd vei auzi de asemenea mîrșăvii. Oricum, măria-ta poți fi liniștită că n-ai nici o vină și că viteazul Tirante a fost pe deplin lămurit. Cînd a aflat adevărul, a rămas adînc tulburat și copleșit de rușine, și prin mine te roagă să nu-i porți pică, pentru că își recunoaște marea vinovăție. Și se cuvine să-l ierți, domniță, deoarece a fost înșelat de cineva care se bucura de mare încredere și a cărui ticăloșie încă nu o cunoști. Mai multe nu vreau să spun acum despre toată această urzeală pătimașă, ci te rog să-ți inseninezi sufletul, căci cu voia proniei cerești toate frămîntările mării-tale și cele ale împăratului vor lua sfîrșit odată cu venirea inimosului Tirante. Dacă ai ști, cît de mare e dragostea pe care ți-o poartă, te-ai minuna, căci de cîte ori ne aflăm împreună nu-mi vorbea decît de domnița inimii lui. (...)

Iar de n-ar fi așa, ce nevoie avea să vină aici ca să dez-

robească împărăția aceasta, cînd putea s-o ia de soție pe fiica regelui din Tremicen și să ajungă rege și stăpîn peste întreaga Berberie ? Domnița aceea este nespus de frumoasă și plină de toate harurile, după cum vei putea să te încredințezi cu ochii mării-tale, căci nu peste multe zile va veni aici anume ca să ți se închine, în urma necontenitelor laude pe care ți le aducea Tirante precum și a marilor onoruri și binefaceri primite de la dînsul ; drept care se socotește foarte îndatorată față de el și i-a făgăduit să vină la nunta lui cu altele-ta. Așadar, domniță, nu este oare drept ca un cavaler atît de desăvîrșit, care n-a vrut să știe de moștenitoarea atîtor regate, să ajungă stăpînul luminăției-tale ? (...)

Cu astfel de vorbe și altele asemenea și-au petrecut ele o bună parte din noapte, căci prințesa sorbea cu nesaț cuvintele reginei, și cum nu se văzuseră de atîta vreme aveau o mulțime de lucruri să-și spună. Într-un tîrziu regina a zis :

— Domnița mea, să lăsăm timp și pentru odihnă, ca să nu te obosești prea mult.

Și așa au făcut.

Tirante vine la Constantinopol și dobîndește multirivnita răsplată

În urma sfatului ținut de căpitanul Tirante cu măriții regi, duci, conți și baroni în privința răspunsului ce trebuia dat la solie, a rămas hotărît să se ceară părerea maiestății-sale-împăratului. Iar Tirante s-a gîndit că sosise clipa multdorită, anume de a avea o pricină temeinică pentru a merge să se închine doamnei și stăpînei

sale. Socotind că era vorba de un lucru deosebit de însemnat, care privea mai mult onoarea lui decît pe a celorlalți, s-a hotărît să se ducă în taină și neînsoțit în orașul visurilor lui, ca să stea de vorbă cu împăratul pentru a-i afla gîndul și voia, care puteau aduce împărăției grecești binefacerile păcii și liniștii, iar lui însuși o dulce desfătare în brațele iubitei sale.

Îndată ce s-a întunecat, a vorbit cu regele Siciliei și regele Fèsului, lăsîndu-le tabăra în grijă, după care, îmbrăcat așa încît să nu poată fi recunoscut, a pornit pe o galără spre Constantinopol, pînă unde erau vreo douăzeci de mile. Cînd au sosit în port și au aruncat ancora, era ceasul zece seara. Tirante i-a poruncit căpitanului să rămînă cu galera pe loc și, ajuns la poarta orașului, le-a cerut străjilor să-i deschidă, spunînd că era un slujitor trimis de Tirante la maiestatea-sa. Paznicii i-au dat drumul înăuntru, iar el s-a dus de-a dreptul la palat, unde i s-a spus că împăratul se culcase. Atunci s-a îndreptat către odăile reginei din Fès, pe care a găsit-o ingenunchetă în cămăruța de rugăciune. De cum l-a zărit, l-a cunoscut îndată și a dat fuga să-l îmbrățișeze, spunîndu-i :

— Seniore Tirante, nemărginită mi-e bucuria să te văd în sfîrșit ajuns aici, avînd acum și mai mult temei să aduc mulțumiri Domnului, care a binevoit să asculte nevrednicele-mi rugăminți. (...) - Vino, cavaliere vrednic de toate bucuriile, căci a sosit ceasul să-ți primești mulțumirea și răsplata stăruitoarelor tale strădanii în dulcea îmbrățișare a celei la care năzuiești și pentru care ai săvîrșit atîtea fapte de seamă ; căci eu socot că, de vei vrea, acum îți vei putea împlini multasteptata dorință. Dar dacă nici acum n-o să faci ceea ce-ți spun, îți jur că în veci n-o să te mai ajut, ci mă voi întoarce cît mai curînd pe meleagurile mele. (...)

Apoi l-a lăsat acolo și s-a dus degrabă în odaia prințesei, pe care a găsit-o pregătindu-se de culcare. Cînd a văzut-o, domnița a întrebat :

— Ce s-a întîmplat, surioară, de-ai venit cu atîta zor ?

Regina, arătîndu-se plină de voieșie, s-a aplecat și i-a șoptit la ureche :

— Domniță, fă-mi hatîrul să te culci noaptea asta la mine, căci am să-ți spun o mulțime de lucruri, pentru că a sosit o galeră din tabără și unul din oameni a venit să-mi aducă vești.

Prințesa, foarte voioasă, i-a spus că e gata să se culce la dînsa, după cum și regina dormise de atîtea ori la ea în iatac. Căci așa făceau întotdeauna cînd voiau să poată sporovăi în voie, nestîinjenite de împărăteasă sau jupînițe.

Luînd-o pe regină de mînă, s-au dus în odaia acesteia, pe care au găsit-o împodobită și parfumată așa cum avusesese grijă Placerdemivida să lase poruncă. Prințesa, dornică să primească vești de la Tirante, s-a pregătit în grabă de culcare, ajutată de jupînițele ei. După ce s-a suit în pat, ele i-au urat noapte bună, așa cum, pe neștiute, îi și fusese pregătită. Cînd au ieșit din odaie, regina a pus zăvorul la ușă și le-a trimis la culcare și pe jupînițele sale, spunînd că vrea să-și facă rugăciunile, după care o să se culce și nu mai avea nevoie de nimic. Au plecat așadar cu toatele în odăile lor, iar după ce a scăpat de ele, regina a intrat în cămăruța de rugăciune și i-a spus lui Tirante :

— (...) Seniore, nu pierde nici o clipă, căci timpul pierdut nu se mai întoarce. Dezbracă-te iute !

Destoinicul Tirante și-a lepădat hainele într-o clipită, rămînînd desculț și doar în cămașă. Regina l-a luat de mînă și l-a dus la patul unde se afla prințesa, spunînd :

— Domniță, iată-l pe fericitul cavaler multdorit de măria-ta. Binevoiește să-i ții de urît cum se cuvine, căci

știi prin cîte primejdii și suferințe a trecut ca să dobîndească răsplata iubirii măriei-tale. Poartă-te înțelept cu el, că doar ești înțelepciunea întruchipată, iar el îți este bărbat, și nu te gîndi decît la clipa de față, căci mai tîrziu nu știe nimeni ce va fi.

Prințesa a zis :

— Surioară vicleană, n-aș fi crezut că mă poți înșela astfel ! Dar îmi pun toată nădejdea în virtutea seniorului meu Tirante, care o să îndrepte greșeala ta !

Să nu vă închipuiți însă că în timp ce vorbeau ele Tirante stătea cu mîinile în sîn, ci le folosea cu sîrg, vîzîndu-și de treaba lui. Regina i-a lăsat singuri și s-a dus să se culce pe un pat din odăită. După plecarea ei, cum Tirante își întetea atacul, prințesa a început să se roage de el :

— Domnul și stăpînul meu, nu-mi preschimba în mîhnire bucuria cu care am așteptat să te văd. Potolește-te și nu-ți pune vîrtutea războinică în cumpănă cu slabele puteri ale unei fecioare, care n-are cum birui un cavaler încercat. În numele curteniei tale, nu te purta așa cu mine ! Hîrjoana din dragoste nu trebuie să se prefacă în război : nu cu de-a sila să ajungi la izbîndă, ci prin vorbe meșteșugite și dulci vicleșuguri. Nu te-ndirji, seniore ; nu fi crud, că doar nu te războiești cu maurii. Nu căuta s-o birui pe cea dinainte biruită de bunătatea ta. Vrei să te arăți vajnic cavaler cu o copilă neputincioasă ? Trece-mi o parte din bărbăția ta, ca să-ți pot ține piept. Vai, Doamne, cum de-ți place ceva dobîndit cu șila ? Au ! Cum te lasă dragostea să-ți chinuiești iubita ? Oprește-te, seniore, arată-te nobil și virtuos ! Lasă-mă, biata de mine ! Armele iubirii nu trebuie să rupă și să lovească ! Fie-ți milă de mine, biată copilă neajutorată. Au, cavaler crud și viclean, o să țip ; oprește-te că țip ! Seniore Tirante, nu ți-e milă de mine ? Tu nu ești Tirante ! Vai mie, asta

e ceea ce mi-am dorit atîta ? O, nădejde a vieții mele, iată că m-ai răpus !

(...) Regina, care își luase asupra ei răspunderea celor întîmplate, a pîndit apropierea zorilor, știind că îndrăgostiții, furați de plăcerea lor, nu se mai gîndesc la nimic altceva. A coborît ușurel din pat și s-a dus la ei să le spună că, de vreme ce noaptea le fusese bună, să le dea Dumnezeu și ziua bună. Ei i-au răspuns voioși la binețe, arătîndu-se fericiți împreună, dar regina i-a spus lui Tirante :

— Stăpîne al împărăției grecești, scoală-te, căci iată, se luminează de ziua. Ca să nu îți văzut, trebuie să ieși de aici cît mai pe furiș.

Viteazul Tirante ar fi dorit ca noaptea aceea să țină cît anul, dar sărutînd-o cu drag pe prințesă, a rugat-o să-l ierte, iar dînsa i-a spus :

— Domnul și stăpînul meu, dragostea mă silește să te iert, dacă-mi făgăduiești că o să te-ntorci la mine curînd, căci nu mai pot trăi fără tine, acum că știu ce e iubirea. (...)

Cu o ultimă sărutare nespus de duioasă, s-au despărțit. Regina l-a luat de mîină și l-a scos prin grădină pe o ușiță dosnică. În timp ce coborau scările, Tirante a vrut să-i sărute miinile, dar ea nu l-a lăsat (...) ci i-a spus, făcîndu-i o plecăciune :

— Seniore Tirante, măririle și binefacerile pe care le-am primit de la domnia-ta sînt atît de multe, încît toate zilele vieții mele nu vor fi de ajuns ca să le răsplătesc. Mă rog deci lui Dumnezeu să te înalțe în slavă așa cum ți-o dorești și ți se cuvine.

Plecîndu-se unul în fața altuia cu tot felul de vorbe frumoase, s-au despărțit. Tirante s-a dus la locuința lui Hipolito, iar regina s-a întors la prințesă, culcîndu-se în locul lui Tirante și s-au cufundat amîndouă într-un somn odihnitor pînă dimineața tîrziu.

Mare a fost bucuria lui Hipolito cînd l-a văzut pe seniorul său și s-a aruncat cu dragoste la picioarele lui, dînd să i le sărute, dar inimosul căpitan nu l-a lăsat ci, ridicîndu-l de jos, l-a strîns în brațe, bucurîndu-se unul de altul, căci nu se mai văzuseră de cînd Tirante fusese dus de furtună în larg. După ce s-au mai potolit, căpitanul l-a trimis pe Hipolito la palat ca să-i spună împăratului că venise și că voia să stea în taină de vorbă cu maiestatea-sa.

Hipolito s-a dus îndată să-și împlinească însărcinarea, iar împăratul a răspuns că-l aștepta așa cum voia el și că se bucura mult să-l vadă. Măria-sa și-a închipuit că-l aduceau treburi însemnate și ardea de nerăbdare să le afle. I-a spus deci lui Hipolito să-l poftească pe Tirante numaidecît, căci era gata să-l asculte. Întors acasă, Hipolito i-a împărtășit căpitanului dorința împăratului și, punîndu-și niște haine cu care să nu fie cunoscuți, au pornit pe jos la palat, găsindu-l pe împărat în odaia lui tocmai cînd isprăvisese cu îmbrăcatul.

Tirante a îngenuncheat la picioarele mării-sale dînd să i le sărute, dar bunul senior nu l-a lăsat ci, prinzîndu-l de braț, l-a ridicat de jos și l-a sărutat pe gură, după care l-a luat de mîna ducîndu-l într-o încăpere alăturată unde l-a poftit să șadă lîngă dînsul. Cu ochii scâlțați în lacrimi de bucurie, dar și de mîhnire la gîndul atîtor pierderi suferite, care, dacă Tirante ar fi fost acolo, nu s-ar fi petrecut, cu regească demnitate și glas plin de omenie i-a vorbit astfel :

— Mărinimosule căpitan și preaiubitul nostru fiu, nesfîrșită ne e bucuria pe care ne-o aduce puțința de a te vedea iar, căci mult ți-am dus dorul și mare e dragostea ce-ți purtăm pentru însemnatele ajutoare pe care ni le-ai dat; nutrim nestrămutata nădejde că prin venirea domniei-tale ne vom vedea în curînd apărați și scăpați de

dușmani, întru înălțarea tronului, a onoarei și bunăstării noastre. Socotind însă că, dacă ai părăsit tabăra venind aici în taină, ai făcut-o doar din nevoia unei hotărâri sau încuviințări împărătești, vom lăsa pentru altă dată plăcerea de a sta pe îndelete și prietenește de vorbă, ca să-ți dăm ascultare și să aflăm pricina care te-a adus, păstrînd pentru alt prilej urările de bun-venit și sărbătorirea acestei fericite întoarceri.

Îndată ce împăratul și-a încheiat vorba, Tirante i-a răspuns precum urmează :

— Prealuminate senior, aflați că pricina venirii mele este de a vă aduce la cunoștință că sultanul și califul mi-au trimis o solie care, într-adevăr, vă privește în mare parte pe maiestatea-voastră. Și cum ar fi însemnat prea multă cutezanță din partea mea să iau vreo hotărîre ori să dau un răspuns fără îngăduința și porunca voastră, am venit să vă rog ca, împreună cu înaltul divan, să chibzuiți și să hotărîți ce trebuie făcut, pentru ca mai tîrziu, în cîine știu ce împrejurare, să nu fiu eu tras la răspundere. Prin această solie, marele calif și sultanul cer maiestății-voastre pace și răgaz pe trei luni sau chiar mai mult, după cum va dori înălțimea-voastră. Iar dacă vreți să încheiați pace pe o sută de ani, ei sînt gata să lege o frățească unire cu maiestatea-voastră și să fie prieteni prietenilor și dușmani dușmanilor voștri. De vă veți învoi la aceasta, se vor întoarce în țările lor, înapoiindu-vă toate orașele și cetățile cوتropite de ei în întreaga împărăție și care acum și pururea vor rămîne în stăpînirea maiestății-voastre. Pe lîngă aceasta, ne vor da înapoi toți prizonierii și robii creștini aflați în oricare din țările lor. Dacă nu vreți să primiți învoiala, va trebui să mă pregătesc de luptă, căci îndată ce le voi da răspunsul vor veni cu toată graba asupra taberei noastre spre a porni bătălia.

Împăratul i-a răspuns :

— Viteazule căpitan și fiu al nostru, prețuirea de care te bucuri în ochii noștri este atât de mare, încît ne încredem cu totul în buna chibzuință a domniei-tale, care și în împrejurări mai însemnate decît aceasta ar ști să găsească și să aleagă calea cea mai prielnică și înălțătoare pentru împărăția noastră; prin urmare ți-am da dinainte încuviințarea pentru orice ai hotărî și ai face, dar, ca să te simți împăcat, voi aduce înaintea divanului cele de mai sus.

Și măria-sa a trimis vorbă sfetnicilor să se întrunească îndată, ca să nu întîrzie întoarcerea lui Tirante în tabără. Acesta i-a cerut îngăduința să meargă să se închine împărătesei și slăvitei prințese, pe care le-a găsit împreună în iatacul domniței, deoarece spusese că nu se simte bine iar maică-sa venise să o vadă. (...) Pe cînd stăteau acolo de vorbă despre lucruri plăcute, a intrat în odaie nefericita Stefania, ducesă de Macedonia, îmbrăcată în veșmînt de șiac ca o călugăriță; căci în lipsa iubitului și preanobilului ei soț Diafebus intrase la minăstire, de unde nu mai voia să iasă pînă cînd va sosi ziua fericită care să pună capăt suferințelor ei. Căzînd în genunchi la picioarele lui Tirante cu un strigăt de durere, a prins să se tînguiască cu ochii scăldați în lacrimi :

— (...) Îndurare, seniore Tirante, îndurare îți cer ! Fie-ți milă nu de nenorocita de mine, ci de acela fără de care nu știu ce înseamnă viața și bucuria. Pleacă-ți urechea la glasul singelui ! Vărul tău bun zace rob la păgîni, lăsînd ducatul de Macedonia și pe soața lui în cumplită jale și suferință. Mizeria și robia pe care le îndură sînt o ocară înjositoare pentru senioria-ta : lanțurile lui grele ar trebui să-ți dea aripi ușoare. Răzbună, seniore Tirante, această ocară și, izbăvindu-l de robie pe vărul tău Diafebus, vei face din mine roaba lui dar și a ta, socotînd că-ți datorez pe veci izbăvirea pe care o voi dobîndi mulțumită ție.

Inimosul Tirante n-a mai putut îndura s-o vadă pe ducasă în genunchi, ci, ridicînd-o de jos, a strins-o în brațe și a sărutat-o căutînd s-o aline prin următoarele cuvinte :

— Marile încercări și suferințe care s-au abătut neconținut asupra mea m-au făcut să fiu simțitor față de cei năpăstuiți și să-i ajut, mai cu seamă cînd e vorba de lucruri ce ne privesc pe toți. Prin urmare, doamnă și iubită soră, voi da ascultare rugăminții tale îndreptățite, așa încît, te rog, nu mai plînge și nu te mai zbuciuma, pentru că eu n-am uitat nenorocirile de care-mi vorbești, după cum o dovedesc faptele, iar în curînd o vor dovedi și mai limpede. Îți făgăduiesc pe cîntea mea de cavaler că pînă într-o lună, cu ajutorul lui Dumnezeu, ducele de Macedonia și toți ceilalți vor fi scoși din închisoare și vor veni înapoi, spre bucuria domniei-tale. Căci chiar pentru asta mă aflu aici. (...)

Împăratul, cînd a ieșit din divan, a venit în odaia prințesei și, găsindu-l acolo pe Tirante, l-a luat de mîină și l-a poftit să șadă lingă dînsul, aducîndu-i la cunoștință dorința și hotărîrea lui precum urmează :

**Califul și sultanul se dau ostatici în mina
împăratului**

— Tirante, fiule, cunoscînd de multă vreme neobosită-ți vrednicie, aș vrea și doresc să-ți ușurez măcar în parte osteneala încheind pacea, căci te înștiințez că aceasta a fost hotărîrea divanului. Dar pentru liniștea mea, cum am mare încredere în priceperea și chibzuința domniei-tale de atîtea ori dovedită, te-aș ruga mult să-mi

spui ce gîndești, pentru că dacă ești de altă părere, am să fac așa cum vei hotărî.

Încheindu-și împăratul spusele, Tirante i-a vorbit astfel :

— Trebuie să știți, maiestate, că noi am ținut sfat în tabără, unde se află mulți oameni înțelepți, principii și cavaleri, rugîndu-i să binevoiască a mă îndruma în privința răspunsului ce trebuie dat solilor. Întreaga adunare a hotărît că cea mai bună cale de urmat era aceea pe care mi-ați spus-o și maiestatea-voastră, așa încît sînt încredințat că asta e voia cerului, care a făcut ca toți să fie de aceeași părere. Mai rămîne doar să-mi porun-ciți ce am de făcut.

La cuvintele lui Tirante, împăratul a răspuns precum urmează :

— De vreme ce ne-a fost hărăzit din mila cerească să ajungem la acest sfîrșit îmbucurător, te-aș ruga să te întorci cît mai degrabă ca să dai solilor răspuns, căci acesta e lucrul pe care mi-l doresc acum cel mai mult.

Tirante i-a făgăduit că-i va împlini porunca și, luîndu-și rămas-bun de la el, i-a cerut încuviințarea să treacă pe la împărăteasă și prințesă, care s-au despărțit de dînsul rugîndu-l stăruitor să isprăvească degrabă dezrobirea împărăției. Viteazul căpitan le-a răspuns :

— Dea Domnul, slăvite doamne, să fie atît de curînd cum o doresc înălțimile-voastre. (...)

În zori Hipolito s-a sculat în grabă pentru a-l însoți pe căpitan pînă la poarta orașului ca să fie lăsat să iasă. Tirante s-a dus la țarm și s-a urcat pe galeră, care a ieșit pe tăcute din port. Cînd a ajuns în dreptul taberei, soarele abia răsărise de vreun ceas. Îndată ce au aflat de întoarcerea lui, regele Siciliei, regele Fèsului și o mulțime de cavaleri au încălecat ca să-i iasă în întîmpinare, însoțindu-l pînă la cortul lui măreț. Au petrecut ziua

aceea într-o plăcută odihnă, iar Tirante le-a împărtășit hotărârile luate de măriasa împăratul, de care toți s-au arătat mulțumiți și voioși.

A doua zi dimineața destoinicul căpitan i-a poftit la el în cort pe regi și pe marii seniori, care au venit îndată împreună cu o mulțime de cavaleri. După ce au ascultat slujba religioasă, a trimis să-i cheme pe solii califului și sultanului ca să le dea răspunsul pe care îl așteptau. Aflînd această veste, solii s-au bucurat și, bogat înveșmîntați după portul maur, cu pas domol și înfățișare falnică de mari seniori, au purces înspre cortul lui Tirante însoțiți de nobili și cavaleri din tabăra lui. Înainte de a ieși din cort, au poruncit să fie gata pregătiți caii și slujitorii lor, pentru ca îndată ce vor primi răspunsul să poată pleca. Ajunși înaintea măritului căpitan, falnicii soli i-au făcut o plecăciune adîncă, iar Tirante i-a primit cu toată cinstirea cuvenită. Poftindu-i să se așeze în fața lui, după o scurtă tăcere le-a dat următorul răspuns :

— Oamenii cumpătați, care viețuiesc drept, se cuvine să-și cumpănească faptele de seamă cu luare-aminte, căci ei sînt ținuți să izbîndească și să se înalțe urmînd legile cavaleresti în pofida oricăror primejdii. Înțeleptului i se cere să cugete pe zi ce trece mai bine, ascultînd de glasul chibzuinței. Să nu vă mire, așadar, luminați seniori, dacă am întîrziat atîta cu răspunsul, dar am vrut să cercetăm părerea maiestății-sale împăratul în privința soliei voastre. În marea-i milă și bunătate, înălțimea-sa a binevoit să vă privească cu îndurare, căci, după cum bine știți, viața sau moartea voastră sînt în mîinile noastre, avînd puțința să vă hotărîm soarta după bunul nostru plac. Deși ne-am încredințat de cruzimea pe care ați arătat-o și ați fi gata s-o arătați față de maiestatea-sa împăratul și de toți supușii și slujitorii săi, ca să puteți vedea cît îi este de mare mila și omenia, luminăția-sa

a binevoit să vă cruțe viața și să vă arate îndurare în felul următor : califul și sultanul, împreună cu toți regii și seniorii aflați în tabăra voastră, se vor da în mîna împăratului drept chezași pînă ce i se vor înapoia toate pămînturile crotopite, după cum singuri ați făgăduit ; totodată veți pune să fie aduși robii și prizonierii aflați în țările califului și sultanului. Maiestatea-sa împăratui binevoiește să lase cale slobodă întregii oștiri maure de aici din tabără, putînd să plece cu toți nestingheriți, dar pe jos și fără arme. Se învoiește de asemenea să încheie pace și răgaz pe o sută de ani și să lege frăție cu sultanul și califul, ca să-i ajute oricînd împotriva maurilor, dar nu și a creștinilor, fiind gata s-o facă îndată ce se vor împlini cele spuse mai înainte. Iar dacă nu vă veți mulțumi cu mărinimia înălțimii-sale, gătiți-vă de moarte, căci vă făgăduiesc pe cinstea mea de cavaler că nu vom cruța pe nimeni.

Solii i-au adus mulțumiri viteazului Tirante pentru binevoitoarele hotărîri pe care li le împărtășise, cerînd un răgaz de trei zile ca să-i poată întoarce răspunsul într-un chip cît mai mulțumitor.

Tirante s-a învoit cu cererea lor, iar falnicii soli și-au luat rămas-bun de la căpitan și de la marii seniori, după care au încălecat pe cai pornind spre tabăra lor plini de bucurie, căci dobîndiseră ceea ce doreau, fiindcă alfel nu le mai rămînea decît să moară. Întorși în tabără, s-au înfățișat înaintea califului și sultanului, împărtășindu-le cu de-amănuntul răspunsul îmbucurător dat de Tirante, iar aceștia s-au arătat nespuse de mulțumiți și ușurați că au avut parte de îndurare. Le-au vorbit apoi despre strălucirea în care trăia Tirante și despre puternica lui oștire, unde se strînseseră cei mai de seamă cavaleri din lume, despre serbările, onorurile și curtenia de care se bucuraseră în tabăra lor, atît din partea căpitanului cît

și a celorlalți, nemaisprăvind de povestit. Maurii au rămas uluiți de toate cîte le 'auziseră despre Tirante, socotind că scăpaseră cît se poate de ușor.

A doua zi dimineța au ținut sfat pentru răspunsul pe care aveau să i-l dea și au hotărît să se supună la tot ce le ceruse căpitanul, rămînînd doar să le trimită vorbă cum voia să se facă, ei fiind gata să-i dea ascultare. Solii s-au întors la Tirante și au fost primiți cu aceleași onoruri, căci atît învinșii cît și învingătorii erau dornici de odihnă și pace.

Solii i-au dat lui Tirante răspunsul, înștiințîndu-l că, în urma sfatului ținut și a voinței obștești, califul și sultanul erau gata să primească tot ce ceruse senioria-sa, așa că așteptau să li se spună ce aveau de făcut. Tirante a răspuns :

— Doresc ca sultanul și califul, împreună cu toți regii și marii seniori, să vină aici pentru a se da în mîinile mele, după care ceilalți vor avea calea deschisă ; și făgăduiesc pe cîntea mea de cavaler că le vom cîruța viața, lăsîndu-i să plece teferi și nestingheriți.

Hotărîrea a fost primită de soli cu o plecăciune, apoi s-au întors în tabăra lor unde au spus vorbă cu vorbă răspunsul dat de Tirante, iar cei ce aveau să rămînă chezași au încălecat îndată pe cai. Erau douăzeci și doi la număr, toți oamenii de vază și mari seniori, ale căror nume nu le mai înșirăm aici ca să nu lungim vorba. Dar pot să vă spun că, mînați de imboldul foamei, n-au zăbovit pe drum, înfățișîndu-se cu plecăciune înaintea lui Tirante. Căpitanul i-a primit cu multă curtenie, arătîndu-le o deosebită cînstire, și le-a dat un ospăț măreț, alcătuit din toate bunătățile convenite unor mari seniori, încît mai bine de așa nici la oraș nu s-ar fi putut pregăti. După ce s-a strîns masa, Tirante a poruncit ca toți chezașii să

fie suiți pe două galere, iar la urmă s-a îmbarcat și el pentru a-i însoți.

Oele două corăbii au ajuns curînd la Constantinopol, iar împăratul, cînd a aflat că Tirante intrase în port aducînd prizonierii în semn de strălucită izbîndă, a fost cuprins de o nespusă fericire și a căzut în genunchi mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru marea-i bunătate. (...)

Norodul, auzind că viteazul căpitan intra în port ca un biruator, aducînd prizonieri pe cei mai de seamă stăpînitori ai maurilor, s-a bucurat din adîncul inimii, înălțînd mulțumiri proniei cerești că-i scăpase de toate nenorocirile trecute și îndeosebi de cele ce ar mai fi urmat. Toată lumea a dat fuga spre țarm ca să vadă ostaticii, așa încît se strînsese o mare de oameni care strigau pe întrecute : „Trăiască slăvitul căpitan ! Dumnezeu să-i dea viață lungă și noroc celui ce ne-a scăpat de urgie și împresurare !“

Tirante a așteptat pe galeră pînă cînd împăratul l-a trimis în întîmpinarea lui pe Hipolito cu o mulțime de cavaleri. (...) Cînd au ajuns în piața palatului, l-au văzut pe împărat stînd pe tron sus pe o podină înaltă, avînd în stînga pe împărăteasă în jilțul ei iar în dreapta pe prințesă, așezată ceva mai jos, ea fiind deocamdată moștenitoarea împărăției. Era îmbrăcată cu o rochie de damasc auriu meșteșugit împodobită cu rubine, olmazuri, smaralde și safire scînteietoare, iar pe vaporul lat de la poale erau presărate boabe mari de mărgăritar printre frunze și flori de smalt verde, care luau ochii celor ce le priveau ; pe cap n-avea altă podoabă decît cosițele ei aurii revărsate pe umeri și un diamant mare în frunte, sub a cărui scăpărare chipul ei părea cu adevărat îngereșc. Pe piept îi strălucea un rubin scump, prins într-o salbă de mărgăritare, iar pe fusta aurie atîrna capătul unei

cingători de catifea neagră, măiestru stropită cu mărgăritare.

Cînd viteazul Tirante și prizonierii au ajuns în fața podinei împărătești, și-au plecat cu toții genunchiul la pămînt, după care au urcat sus. (...) Împăratul i-a primit pe chezași cu multă omenie și bunăvoință, și a poruncit să fie duși pe o altă podină. Apoi s-au întins numaidecît mesele, la care s-au așezat după rang. Împăratul a ținut ca Tirante să mănînce la masa lui, împreună cu împărăteasa, prințesa și regina Fèsului, avînd fiecare farfuria și cuțitul său¹. Tirante a fost așezat în fața prințesei, iar Hipolito era mare medelnicer. Împăratul a poruncit ca prizonierii să fie slujiți cu multă grijă și cinstire căci, deși păgîni, erau oameni de viță aleasă și mari seniori. Ospățul s-a desfășurat cum nu se poate mai bine, cu mare belșug de bucate alese și vinuri de soi, așa încît maurii au rămas uimiți, mărturisind că în ale mîncării creștinii erau mai pricepuți decît ei.

După ce s-a terminat masa, Tirante i-a cerut împăratului îngăduința să se ducă în tabăra maurilor pentru a pregăti trecerea lor în Turica. Primind învoire să plece, și-a luat rămas-bun de la doamne și s-a întors la galere, îndreptîndu-se către flota care-i păzea pe mauri. Amiralul, îndată ce l-a văzut, a poruncit să se sune din surle și trîmbițe, în timp ce marinarii îl întîmpinau cu strigăte de bucurie ; apoi a trecut pe galera lui Tirante și l-a întreat :

¹ Specificare aparent bizară, dar trebuie ținut cont că în veacul lui Martorell exista încă obiceiul ca oaspeții să mănînce cîte doi sau chiar mai mulți din același blid ori talger. Ca tacim este menționat doar cuțitul, deoarece furculița își face apariția în țările apusene ale Europei abia la sfîrșitul secolului al XV-lea. Existența tacimului individual era o dovadă în plus a fastului și rafinamentului care îi vor uimi pe iluștrii oaspeți.

— Care e porunca senioriei-voastre ?

— Să tragă toate corăbiile la țarm, a zis Tirante, ca să-i treacă pe mauri în Turcia.

Amiralul a răspuns că așa va face și, întorcându-se pe galera lui, a dat semnalul convenit ca să se apropie de mal. Porunca s-a îndeplinit pe dată, iar Tirante a trimis în tabără pe un om al califului, care să le spună că pot urca fără teamă pe corăbii ca să fie duși în Turica. Maurii, lihnii de foame, atât așteptau, așa că s-au împulzit la corăbii, lăsând acolo caii, armele și corturile cu toată prada adunată. Îndată ce s-au umplut corăbiile, i-au trecut pe malul celălalt, drumul fiind foarte scurt, căci aveau de străbătut doar brațul Sfintul Gheorghe²; apoi s-au întors după altă încărcătură. Vă puteți da seama ce puzderie de oameni a fost, dacă patru sute de corăbii mari și mici au făcut zece drumuri.

Cînd cei din tabăra lui Tirante au aflat că maurii plecaseră, s-au repezit într-acolo ca să apuce fiecare cîte ceva din pradă. Cei de pe corăbii, după ce au isprăvit cu trecutul maurilor, au coborît de asemenea pe uscat, avîndu-și și ei partea lor, căci cu drept cuvînt se putea spune că aceea fusese cea mai bogată tabără din cîte s-au văzut vreodată, de vreme ce adunaseră acolo tot ce jefuiseră din întreaga împărăție grecească. Dar nu le-a fost de nici un folos, iar cei care au apucat cîte ceva din prada aceea s-au îmbogățit pentru toată viața cu ce dobîndiseră.

După ce s-a isprăvit împărțeala, Tirante le-a poruncit oștenilor să se întoarcă la corturile lor, iar ei s-au supus pe dată. Au rămas cu el doar regele Siciliei, regele Fesului și alți cîțiva baroni care voiau să se închine împăratului,

² Adică doar Bosforul, care este un canal destul de îngust, lățimea lui variînd între 550 m și 2,5 Km.

asa că s-au dus pe uscat în oraș, pe cînd corăbiile s-au îndreptat către port.

Împăratul, după ce s-a sculat de la masă iar prizonierii mîncaseră și ei după pofta inimii, i-a poruncit lui Hipolito să-i ia pe toți și să-i ducă în turnurile cele înalte ale palatului, unde li se pregătiseră niște odăi. Hipolito s-a îndreptat către podina lor și le-a spus să-l urmeze, iar ei, după ce și-au plecat genunchiul în fața împăratului, au urcat cu el sus în turnuri. Hipolito i-a dus pe calif și pe sultan într-o încăpere frumoasă, îmbrăcată în mătăsuri, cu un pat mare și toate cele de trebuință, spunîndu-le :

— Seniori, aici a poruncit maiestatea-sa împăratul să fiți găzduiți, rugîndu-vă să nu vă fie cu supărare dacă nu vă puteți bucura de toate cele ce se cuvin înălțimilor-voastre.

(...) A rînduit apoi patru scutieri care să nu se clin-tească de-acolo și să-i slujească supuși cu tot ce le va trebui, punînd îndată și niște străjeri ca să păzească turnul cu strășnicie. Pe ceilalți prizonieri i-a împărțit prin alte turnuri, unde li s-au dat încăperi arătoase, împodobite cu atlaz și mătăsuri și paturi cu polog ; le-a lăsat slugi care să le poarte de grijă, așa că au rămas mulțumiți. A pus și paznici de nădejde ca să fie și bine îngrijiți și bine păziți, iar ei erau bucuroși de primirea pe care le-o făcuse împăratul.

Măria-sa a plecat împreună cu doamnele la palat, poruncind să se lase piața împodobită așa cum era, pentru că fusese înștiințat de Tirante că regele Siciliei și regele Fesului vor veni să i se închine. I-a dat medelnicerului însărcinarea să facă rost de cît mai multe orătării, iar lui Hipolito i-a spus să se îngrijească de pregătirea unor locuințe-frumoase și bine chivernisite în oraș ; acesta, ager și iscusit cum era, a împlinit tot ce i se poruncise.

Tirante ajunge principele moștenitor al împărăției grecești

Peste câteva zile i s-a dat de veste împăratului că Tirante cu ceilalți regi și seniori se aflau la o leghe de oraș. Atunci l-a trimis pe destoinicul Hipolito, împreună cu toți dregătorii, căpitanii, nobilii și cavalerii de la curte să le iasă în întâmpinare, iar maiestatea-sa, cu o mică ceată de însoțitori, a pornit călare să-i aștepte la poarta orașului. Împărăteasa, prințesa, regina din Fès și celelalte doamne s-au gătit cu mare grijă și strălucire în cinstea noilor oaspeți, pe care urmau să-i aștepte în piața palatului. Curînd după aceea cei doi regi și viteazul căpitan au ajuns la poarta orașului.

În timp ce se apropiau, împăratul și-a îndemnat calul la pas către ei și atunci regele Siciliei a coborît din sa, urmat de toți ceilalți. Măria-sa, văzîndu-i că se-ndreaptă spre dinsul pe jos, a coborît de pe cal. Nobilul Tirante i-a lăsat cinstea de a păși în frunte regelui Siciliei care, îmbrățișîndu-l pe împărat, și-a plecat genunchiul ca să-i sărute mîna; însă maiestatea-sa nu l-a lăsat, ci, prinzîndu-l de braț, l-a ridicat și l-a sărutat cu dragoste de trei ori. Apoi a fost rîndul credinciosului Tirante să-și plece genunchiul ca să-i sărute mîna, iar împăratul l-a ridicat și l-a strîns în brațe. Regele Fèsului a avut parte de aceeași primire. Apoi i-au sărutat mîna toți ceilalți baroni și cavaleri, iar împăratul i-a îmbrățișat arătîndu-se bucuros de venirea lor.

După ce au încălecat iarăși pe cai, Tirante a luat-o înaintea, urmat de împărat, care avea în dreapta pe regele Siciliei și în stînga pe cel al Fèsului, mergînd astfel pînă la poarta palatului. Aici împăratul s-a oprit, înștiințîndu-l pe căpitan că împărăteasa cu toate doamnele coborîseră în piață ca să le facă primirea cuvenită. După ce

au intrat pe poarta palatului, Tirante, regele Siciliei și toți ceilalți au descălecat, pe cînd măria-sa și-a întors calul și, intrînd pe altă poartă, s-a dus drept în piață și s-a urcat pe podina unde se afla tronul. Tirante cu însoțitorii săi au fost întâmpinați de împărăteasă, cu slăvita prințesă și tot alaiul de doamne. (...)

După ce au petrecut o vreme în tovărășia lor, măria-sa a fost înștiințat că ospățul era pregătit, așa că s-au întins mesele și împăratul s-a așezat, avînd alături pe regele Siciliei și pe împărăteasă, urmată de prințesă, care avea lîngă dînsa pe regele Fêsului și pe soția lui. Tirante a ținut să fie mare medelnicer și, cu toate rugămințile împăratului, n-a vrut să se așeze la masă. Ceilalți baroni și cavaleri au fost poftiți pe o altă podină, unde au avut parte de cea mai aleasă slujire, ospățul fiind înveselit de o seamă de menestreli și tot felul de muzici.

După ce s-au strîns mesele a început dansul. Răgele Siciliei a poftit-o pe împărăteasă, iar buna doamnă i-a răspuns că se lăsase de mult de asemenea petreceri, dar primea ca să-i facă pe plac. Au dănuțit astfel mult împreună, căci la vremea ei împărăteasa fusese foarte nurlie și pricepută la joc. Apoi a dansat și prințesa cu Tirante și cu regele Fêsului, iar regele Siciliei a poftit-o pe regina din Fês. După care toți nobilii și cavalerii s-au pus pe dănuțială cu doamnele de la curte.

Piața se umpluse de popor venit din oraș ca să caște gura la minunata serbare. Unii prinseseră și ei să joace jocuri de-ale lor, și era mai mare dragul să vezi cum petreceau de bucurie că se făcuse pace și că dobîndiseră marea biruință. Întregul oraș era în sărbătoare și peste tot era numai dans, joc și veselie, căci împăratul poruncise să țină serbările opt zile încheiate. (...)

În timpul acestor petreceri Tirante a căutat să nu se despartă de regele Siciliei, mincînd și dormind împreună,

ca să tăinuiască mai bine cele petrecute între el și prințesă. Ceilalți și-au avut fiecare locuința lor, bucurându-se în cele opt zile de tot felul de plăceri, după cum am arătat mai sus. Tirante îi vorbea zi de zi prințesei vreme îndelungată despre dragostea lui, rugînd-o stăruitor să grăbească încheierea cununiei pentru ca să poată gusta pe îndelete și fără teamă cuvenitele desfătări. (...) Noaptea și le petrecea legănat în gânduri de dor, așteptînd cu nerăbdare ivirea lui Febus la răsărit, pentru a lumina cerul cu razele lui scînteietoare. Într-una din zile, cînd a socotit că era ceasul potrivit, s-a înfățișat cu pas liniștit înaintea împăratului și i-a vorbit cu glas supus precum urmează :

— Prealuminate senior, nu ați uitat de bună seamă făgăduiala făcută de calif și sultan înălțimii-voastre și anume de a vă înapoia toate pămînturile cotropite de ei în cuprinsul împărăției. Dacă maiestatea-voastră îmi va îngădui, aș vrea să pornesc cît mai curînd pentru a le lua în stăpînire în numele înălțimii-voastre, redobîndind cu binele sau cu sila tot ce ține de împărăția grecească, ba poate chiar și mai mult. Dacă soarta ne va fi prielnică, vom face în așa fel, maiestate, încît să aveți parte de bucuria de a stăpîni toate pămînturile pe care le-a stăpînit înaintașul vostru, împăratul Iustinian ¹. -

Măria-sa i-a răspuns :

— Credinciosule căpitan și fiu al meu, îți cunosc prea bine dorința înflăcărată de a slăvi și înălța coroana noastră împărătească. Ne este, de asemenea, binecunoscut tot sprijinul și toată faima pe care le-ai adus acestei împărății, pentru care îți rămînem foarte îndatorați, înțelegînd că nici dacă ți-am da țara întregă n-ar fi de ajuns ca să răsplătim ceea ce ai făcut pentru noi. De aceea dorim să-ți

¹ Autorul se referă la Iustinian I (527—565), care izbutise să recucerească o bună parte din fostul Imperiu Roman, punînd stăpînire pe nordul Africii, pe Italia și sudul Peninsulei Iberice.

dăruim, încă în viață fiind, această împărăție domnie-tale și celor ce-ți sînt apropiați, iar pe deasupra mai vrem să ți-o dăm pe fiica noastră Carmesina de soție, dacă vrei să o iei, căci am ajuns la o vîrstă cînd nu ne mai stă în putere să cîrmuim și cu atît mai puțin să ne apărăm țara. Avem toată încrederea în vitejia și chibzuința domnie-tale, care ne vei fi mai apropiat decît un fiu, căci faptele săvîrșite ne-au arătat de cîtă răsplată și glorie ești vrednic. Te rog de rîndul acesta să-mi dai ascultare, căci altfel mi-ai aduce o mare mîhnire.

Cînd a auzit Tirante cuvintele pline de bunătate ale împăratului, s-a aruncat la picioarele lui ca să i le sărute cu nespusă smerenie și dragoste, grăind precum urmează :

— Măritul meu senior, să mă ferească Cel de sus ca eu, Tirante el Blanco, preaplecatur slujitor al maiestății-voastră, să cad în păcatul de a îngădui și de a primi ca înălțimea-voastră să fiți lipsit de stăpînirea împărăției atîta cît veți trăi, căci mai bucuros mi-aș dori moartea. Dar dacă veți avea bunătatea de a-mi face cinstea și hatîrul de care vorbeați, dîndu-mi-o pe aceea care este mult mai de preț pentru mine, aș pune darul acesta mai presus decît zece împărății ; și altceva nu doresc acum, socotind că și de v-aș sluji pînă la capătul zilelor, tot v-aș rămîne îndatorat pentru o asemenea răsplată.

Văzînd împăratul cît de alese îi erau simțămintele, l-a prins de braț și, ridicîndu-l de jos, l-a îmbrățișat iar Tirante i-a sărutat mîna. Măria-sa l-a luat îndată și l-a dus în odaia prințesei, care ședea în jilțul ei obișnuit, înconjurată de toate doamnele sale, tăifăsuind cu regele Siciliei. La intrarea împăratului s-au ridicat cu toții în picioare, făcîndu-i o plecăciune adîncă ; după ce s-a așezat el în jilț, a poftit-o în dreapta pe domniță, în stînga pe Tirante, iar pe regele Siciliei în fața lor. Apoi, întorcîndu-se către fiica lui, i-a vorbit astfel :

— Fata mea, îți sînt îndeajuns de cunoscute însemna-tele izbinzi și marile onoruri pe care ni le-a adus credin-ciosul nostru Tirante, ferindu-ne de atîtea primejdii, suferințe și nenorociri și scăpînd toată țara de urgia și împilarea îndurate din partea maurilor. Știînd că n-avem destule bogății pentru a răsplăti atîtea binefaceri, am socotit că lucrul cel mai scump, mai de preț și mai drag pe care-l avem este fiica noastră ; așadar, ne-am hotărit să i-o dăm, și te rog și îți cer, iubita mea copilă, să-l primești drept bărbat și stăpîn, fiind lucrul cel mai de seamă pe care l-ai putea face pentru mine.

Cu acestea și-a încheiat spusele, iar nobila domniță, îndemnată de o gingașă și sfielnică modestie, i-a răs-puns cu glas plin de dulceață :

— Preabunule și mărinimosule senior, mare cinste e pentru mine să văd că măria-ta mă prețuiești atît de mult încît să mă socotești o răsplată îndestulătoare pentru nenu-măratele binefaceri și măriri pe care neînfricatul Tirante le-a adus coroanei și întregii împărății. Eu, care nu sînt vrednică nici să-i dezleg încălțările, ținînd seama de marea-i destoinicie și de multele lui virtuți îndeajuns dovedite, îl rog să-mi îngăduie a-i fi roabă și slujitoare, căci sînt gata să împlinesc voia măriei-tale și a acestui preanobil cavalier.

Îndată ce prințesa și-a rostit răspunsul, împăratul a trimis după arhiepiscop ca să-i logodească pe loc. Vă închipuiți cît de mare a fost bucuria și încîntarea celor doi, dacă multă vreme, atît prințesa cît și Tirante, n-au izbutit să-și spună o vorbă aprînși cum erau de adîncă lor iubire. La sosirea sfinției-sale, împăratul i-a cerut s-o logodească pe fiica lui cu Tirante, și voia i-a fost împli-nită. Îndată după logodnă s-a pornit mare sărbătoare în palat și în tot orașul (...), unde s-au împărțit din belșug cozonaci, marțipan și alte bunătăți obișnuite la asemenea

prilejuri. Buna rînduială și sîrguința slujitorilor au fost fără cusur, văsăria numai din aur sau din argint frumos lucrat și împodobit cu smalturi colorate; covoarele ce îmbrăcau pereții și pardoseala, pologurile, canapelele și perdele de o bogăție și strălucire cum nu se mai văzuse nicicînd; meterhanele erau împrăstiate prin turnuri și pe la ferestrele sălilor mari, sunînd din trîmbițe, surle, goarne, dairele, clarinete și darabane cu atîta gălăgie și înfocare, încît s-au înveselit pînă și posacii. Prin odăi răsunau clavecine, flaute și viori, însoțite de glasuri atît de bine strunite, încît păreau îngerești. În sălile mari lăutele, harfele și alte instrumente dădeau simțire și tact potrivit dansurilor pline de gingășie ale doamnelor și curtenilor¹. Cu alte cuvinte, nu se mai văzuse nicăieri pe pămînt atîta măreție, strălucire și desăvîrșire. Iar căsătoria aceasta le era pe plac atît străinilor cît și localnicilor, căci toți își puneau o nețărmurită încredere în vitejia lui Tirante, care avea să le hărăzească un trai liniștit. Mărețele serbări au ținut încă opt zile, atît la palat cît și în restul cetății de scaun.

Împăratul a poruncit să se facă strigare cu goarne și darabane în întregul oraș spre înștiințarea tuturor că de atunci înainte aveau să-l socotească pe Tirante drept fiul și moștenitorul său, principe al împărăției². Și i-a pus

¹ Aici, ca și în alte episoade, este evident faptul că autorul transferă ceremonialul, atmosfera și chiar decorul tipic al curților occidentale în acest imperiu, care nu are nimic bizantin, în afară de cîteva onomastice și de amplasarea geografică.

² În acest episod autorul pornește de la fapte reale, petrecute în timpul expediției catalane la Bizanț. Pentru a-și asigura serviciile căpitanului Roger de Flor, împăratul Andronic al II-lea îl căsătorește cu propria lui nepoată. Mai apoi îi va decerna chiar titlul de Cezar (termen folosit în original și de Martorell), adică de vice-împărat, asociat la domnie. Evident, autorul prezintă aceste date într-un context imaginar.

să se lege cu jurământ că, după moartea lui, pe el îl vor socoti împărat și senior. Drept care, de atunci înainte noul principe Tirante a fost numit moștenitorul împărăției grecești. (...)

După înălțarea viteazului Tirante la rangul de principe moștenitor al împărăției, maiestatea-sa împăratul s-a întors la palat cu întregul alai de doamne, capete încoronate și mari seniori, împreună cu proaspătul principe, al cărui suflet începea să fie întunecat de tristețe la gândul dușmanilor ce-l sileau să se îndepărteze de aleasa inimii lui. Pentru a-și vedea mai iute împlinită dorința, voia să porceadă cât mai curînd la redobîndirea întregii împărății, ca să o dea în stăpînire împăratului și să poată ajunge în sfîrșit la multdorita căsătorie, încununare a visurilor lui. Pe de altă parte îl chinuia neconținut gîndul despărțirii de prințesă, simțînd că nu mai putea trăi fără dînsa ; sătul de atîtea războaie, rîvnea la odihnă și liniște, gîndindu-se însă cu teamă că uneori soarta nu-i lasă pe muritori să-și vadă dorințele împlinite.

Dar cînd i-a sosit vestea că inimosul rege Escariano venea cu nenumărați oșteni și că ajunsese lîngă hotarul Greciei, la zece zile de drum de Constantinopol, neobositul principe a hotărît să-i iasă înainte pînă ce nu se apropia prea mult de cetatea de scaun și să pornească împreună cu el la redobîndirea pămînturilor grecești ; căci dacă apuca să vină pînă în oraș ca să i se închine împăratului, s-ar mai fi pierdut o mulțime de timp cu serbările. La gîndul acesta, viteazul prinț a cerut împăratului îngăduința să plece împreună cu regii și marii seniori aflați acolo. Luîndu-și rămas-bun de la împărăteasă, prințesă și de la toate doamnele, s-au întors la locuințele lor să se odihnească, iar în seara aceea, înțeleptul principe a cerut califului și sultanului să-i întocmească scrisorile de cre-

dintă, care tălmăcite pe limba noastră spuneau precum urmează :

„Eu, Baralinda¹ prin legea lui Mahomed stăpîn atotputernic peste toate bunurile, bogățiile și ținuturile noastre, care nu ne mîndrim cu acestea ci cu puterea noastră, către toți emirii, vizirii, cadii și căpitanii noștri credincioși, vă dăm de știre și vă poruncim ca pentru slobozirea noastră și spre binele supușilor noștri să faceți precum vă spun : vă veți închina și vă veți supune slăvitului și măritului căpitan Tirante, noul moștenitor al împărăției grecești, așa cum vă va spune și întări trimisul și locțiitorul nostru, fiul marelui karamani, preacredincios cavalier al nostru, aducînd pe dată la îndeplinire poruncile sale.

Dată în palatul și închisoarea din Constantinopol, în luna ramadanului, anul al șaptelea al domniei noastre.“

O scrisoare asemănătoare cu aceasta a întocmit și sultanul, care își zicea stăpînul biruitor al Turciei și răzbnător al singelui troian², dînd împuternicire purtătorului ei, viteazul cavalier și prinț de Sixa, să vegheze la reîntregirea stăpînirii și faimei împărăției grecești care se va înfăptui prin măritul principe moștenitor Tirante.

După ce s-a despărțit cu nerăbdare dar totodată cu tristețe de împărat, împărăteasă și draga lui logodnică,

¹ În scrisoarea de la p. 151 același personaj se intitula Armini. Această scăpare se datorește poate intervenție celui de al doilea autor (Galba) în partea finală a romanului, sau faptului că povestitorul a amalgamat informații și fapte din perioade istorice diferite.

² Afirmație destul de neașteptată pentru un otoman, care însă, privită prin prisma unui autor occidental cunoscător al antichității, vrea să spună probabil că turcii, în calitatea lor de stăpînitori ai teritoriului fostei cetăți troiene, au un motiv în plus să se războiască cu urmașii grecilor care nimiciseră Troia.

Tirante a plecat din Constantinopol cu cei doi cavaleri mauri, ducându-se către tabăra lui însoțit de mari seniori și un întreg alai. Îndată ce a ajuns, a poruncit ca trîmbițele să sune ridicarea taberei. Toată oștirea s-a pregătit de drum și în dimineața următoare au plecat de la pod înspre partea de unde știau că vine regele Escariano, Tirante trimițîndu-i înainte o scrisoare în care-i spunea să-l aștepte chiar în locul unde o va primi, căci în curînd va sosi și dînsul acolo. (...)

**Tirante dezrobește împărăția și pe toți robii
luați de mauri**

Nu mică a fost bucuria bunului rege Escariano cînd a primit scrisoarea principelui și mult s-a minunat de marea destoinicie și buna ursită a strălucitului cavaler Tirante, care prin înalta-i pricepere, strădanie și vitejie dobîndise o glorioasă izbîndă asupra atîtor cîrmuitori mauri. Și cum se afla în apropierea unui oraș numit Estrenes, și-a oprit oștirea în loc, așezîndu-și tabăra chiar acolo. Orașul acesta minunat se află lîngă un rîu mare, fiind la cinci zile depărtare de Constantinopol. Trimisul s-a întors numaidecît la Tirante cu vestea cea bună că, la primirea scrisorii, regele se oprise, punîndu-și corturile lîngă orașul Estrenes.

Viteazul Tirante s-a îndreptat cu toată oștirea spre un oraș mare și frumos numit Sinopoli, iar după ce și-au întins corturile în apropiere, cei doi soli mauri au vorbit cu căpitanul de acolo și, arătîndu-i scrisorile de credință, i-au poruncit din partea califului și sultanului să predea principelui stăpînirea orașului. Căpitanul a sărutat scriso-

rile cu smerenie, a pus să-i fie citite, și îndată după aceea a spus că e gata să se supună poruncilor stăpînului său.

Aflînd răspunsul, principele a intrat în oraș însoțit de toți regii și marii seniori și, luîndu-l în stăpînire, a primit închinarea locuitorilor creștini, întorcîndu-i la dreapta credință pe cei ce se lepădaseră de ea. A cerut ca maurii să fie scoși din oraș și l-a dat în grija unui pîrcălab creștin. În timp ce se afla acolo, i s-au adus cheile de la zece cetăți cu satele lor, în semn de supunere, iar Tirante le-a primit cu bunăvoință, trimițînd la fața locului căpitani și împuterniciți de-ai săi, care să le primească închinarea și să-i alunge pe mauri.

După ce a plecat din Sinopoli, principele s-a îndreptat către un oraș bogat și încîntător numit Adrianopol, care i s-a închinat la fel ca și cel dinainte, împreună cu o seamă de cetăți și sate din împrejurimi, făcîndu-i daruri de preț viteazului căpitan. Tot înaintînd așa cu puternica lui oaste spre locul unde îl aștepta regele Escariano, principele a primit pe drum închinarea multor cetăți și sate, ale căror nume nu le mai înșirăm ca să nu lungim vorba¹. Au mers astfel pînă ce au ajuns la o jumătate de leghe de orașul Estrenes.

Înștiințat că iubitul său prieten și frate de arme ajunsese atît de aproape, regele Escariano a încălecat în grabă cu toți marii săi seniori, ieșindu-i în întîmpinare la jumătatea drumului. Cei doi frați de arme au descălecat îndată și, îmbrățișîndu-se cu dragoste, s-au sărutat și

¹ Campania de recucerire la care pornește Tirante corespunde cu teritoriile atacate și jefuite de mercenarii catalani după asasinarea lui Roger de Flor în 1305. Conduși de Berenguer de Entenza și de Rocafort, aceștia pradă Tracia, Tesalonica și sudul Macedoniei, coborînd apoi în peninsula greacă, unde cuceresc ducatul de Atena, pe care îl vor păstra pînă în 1388, ca posesiune a coroanei Siciliei și Aragonului.

s-au sărbătorit unul pe altul în tot felul. După ce s-au bucurat îndeajuns, Tirante i-a spus regelui Escariano că venise împreună cu regele Siciliei, care-i era ca un frate, și cu regele Fèsului. Atunci s-a îndreptat către ei și i-a îmbrățișat cu dragoste, întrecându-se care mai de care în curtenie ; apoi au încălecat pe cai și au pornit cu toții spre oraș. Când au ajuns la corturile regelui Escariano, Tirante și însoțitorii lui au descălecat în fața frumoasei regine a Etiopiei, care i-a primit cu bucurie, îmbrățișându-i și urîndu-le bun-venit. Pe urmă neobositul principe i-a trimis în oraș pe vrednicii soli ai califului și sultanului, poruncindu-le să spună din partea lui că dacă nu se închinău de bunăvoie să se pregătească de luptă, dar să știe că nu va cruța nici un maur din oraș, fie el mare sau mic. (...) Căpitanul de acolo le-a răspuns :

— Lumați și slăviți soli, îi veți spune senioriei-sale principelui că sînt gata să împlinesc poruncile stăpînilor mei și să mă supun lui întocmai ca și împăratului.

Apoi a poruncit de față cu solii să se deschidă numai-decît toate porțile orașului. După ce a aflat răspunsul, viteazul căpitan a purces călare cu regele Escariano și toți ceilalți seniori din amîndouă taberele, intrînd în oraș cu mare alai de darabane și trîmbițe, goarne și tobe, unde au fost primiți cu toate onorurile și găzduiți în cele mai bune case, iar principelui i s-au adus o mulțime de daruri. (...)

Tirante a stăruit ca regele Escariano și soața lui să se odihnească acolo opt zile după lungul drum pe care-l făcuseră, căci din țara lor pînă aici erau peste cincizeci de zile de mers. Și cum regele ținuse morțiș să fie de față la bătălia lui Tirante cu sultanul și califul, călătorise zorit, cu rare popasuri, trimițînd zi de zi olăcari căpitanului ca să-l roage să amîne lupta pînă la sosirea lui.

Din pricina asta oamenii și caii regelui erau istoviți și aveau nevoie de odihnă. (...)

Mai apoi au hotărît s-o trimită pe frumoasa regină la Constantinopol, așa că i s-au dat cinci sute de oșteni și mulți nobili și cavaleri care s-o întovărășească. Luîndu-și rămas-bun de la soțul ei, de la Tirante și ceilalți regi și seniori, regina a pornit, însoțită de ei cale de o leghe, după care s-au despărțit, regina urmîndu-și drumul spre Constantinopol, iar Tirante cu ai lui s-au întors în oraș.(...)

Îndată după aceea cei doi conducători de oști au poruncit să se ridice taberele, îngrijindu-se fiecare de pregătirea oamenilor săi, și au pornit înspre provincia Tracia, pînă ce au ajuns la un oraș numit Estranges¹, înconjurat de ziduri înalte, cu turnuri mari și frumoase de țî-era mai mare dragul să le privești. Ajuns aici, principele i-a trimis pe solii califului și sultanului la căpitanul locului, ca să vadă dacă primea să se închine sau voia război. De cum i-a zărit pe soli, căpitanul a încălecat în grabă ca să le iasă în întîmpinare și cînd a ajuns înaintea lor, s-au întrecut în dovezi de cinstire. După ce a ascultat neașteptata solie, căpitanul a răspuns că nu dorea pricină de ceartă ci era gata să se supună plecat principelui, căruia îi vor fi îndată deschise toate porțile orașului. (...)

Viteazul Tirante a poruncit ca întreaga oștire să-și pună cînturile în fața zidurilor, iar el, împreună cu regele Escariano și ceilalți regi și seniori au intrat în oraș, unde au fost primiți cu mare bucurie de mulțime, locuitorii fiind greci. I-au adus principelui daruri bogate și i-au

¹ Într-un pasaj care nu s-a tradus, se spunea că aici „s-a născut marele filozof Aristotel”. Prin urmare este vorba de Stagira (azi Stavros), aflată în peninsula Calcidică. Așadar, spre deosebire de spusele lui Martorell, eroii noștri părăsiseră Tracia, înaintînd spre vest către Macedonia.

găzduit pe toți în case frumoase, trimițînd și celor rămași afară, în tabără, bucate din belșug. (...)

După ce au plecat de acolo, au mers către Macedonia, pînă ce au ajuns la un oraș numit Olimpius. Numele i se trage de la un munte apropiat, care se numără printre cei mai înalți din lume, și se numește Olimpius¹. Aici au fost mai bine primiți și mai sărbătoriți decît oriunde, pentru că se știa că principele era văr bun cu Diafebus, ducele și seniorul lor, și de aceea i s-au închinat numaidecît, cu multă bucurie, pîrcălabul orașului fiind un grec rene-gat. Locuitorii i-au făcut lui Tirante o mulțime de daruri bogate, căci locurile acelea erau mănoase și îmbelșugate. În cîteva zile întregul ducat al Macedoniei a intrat iar în stăpînirea împărăției grecești. (...)

Aici au fost aduși toți cavalerii luați prizonieri de calif, printre care se afla și căpitanul Diafebus, duce de Macedonia. I-au adus din orașul Alexandria, unde stătuseră întemnițați optzeci și trei de cavaleri, pentru că restul, împreună cu ceilalți oșteni, pieriseră pe cîmpul de luptă ori în închisoare. Sosirea lor s-a datorat faptului că, îndată ce califul și sultanul fuseseră opriți chezași, Tirante trimisese o galere ușoară la Alexandria, cu un om de încredere al califului, care le poruncise cadiilor să-i pornească în grabă pe prinși înspre locul unde vor auzi că se află principele moștenitor; așa au ajuns pe uscat pînă în orașul Trapezunt, unde acesta se oprise ca să se odihnească, și i-a primit cu mare bucurie. Tirante a întrebat unde era ducele de Macedonia, și a fost adus înaintea lui,

¹ Celebrul munte Olimp, cel mai înalt din Grecia (2911 m.) e situat în provincia macedoneană pe care o străbat eroii noștri. Probabil că autorul presupunea existența unui oraș cu un nume similar în împrejurimi, deși în realitate localitatea Olimpia se află mult mai la sud, în Peloponez.

însă era atît de schimbat la înfățişare, încît nici nu l-ar mai fi cunoscut, căci avea o barbă pînă la brîu şi părul pînă pe umeri, iar frumosul lui chip era supt şi pămîntiu. Purta un burnuz galben şi un turban albastru pe cap, ca şi ceilalţi prizonieri.

Ajuns în faţa principelui, ducele de Macedonia s-a aruncat la picioarele lui, dînd să i le sărute, dar Tirante l-a ridicat de jos şi l-a strîns la piept cu ochii scăldaţi în lacrimi, spunînd cu glasul întretăiat de suspine :

— Cu inima răscolită de dragoste şi simţăminte frăţeşti, nu-mi pot înfrîna lacrimile de mîhnire şi durere la vederea domniei-tale ; căci îţi citesc pe chip urmele zbuciumului, chinurilor şi suferinţelor pe care le-ai îndurat cu tărie şi răbdare din pricina mea ; de aceea umilit te rog să mă ierţi. (...) Bucură-te însă, iubitul meu văr, căci ducesa trăieşte şi îţi trimite urări de bine odată cu scrisoarea asta scrisă de cinstita ei mînă.

Cu lacrimile şiroind pe obraz din ochii adînciţi în cap, ducele i-a răspuns :

— Seniore Tirante, mă bucur că te văd, întocmai cum strămoşii noştri ce zăceau închişi în adîncul purgatoriului s-au bucurat de venirea Mîntuitorului. Bine că ţi-au ajuns la ureche strigătele noastre îndurerate. (...) Chinurile şi suferinţele îndurate sînt o nimica toată pe lingă bucuria şi mîngîierea pe care ne-ai adus-o astăzi ; iar de acum înainte, dacă ne va fi dat să trecem prin alte încercări pentru senioria-ta, o vom face cu dragă inimă, căci ţelul năzuinţelor noastre este să te slujim.

(...) Curînd după aceea s-a înfăţişat şi marchizul de San Jorge înaintea vrednicului Tirante şi, plecîndu-şi genunchiul la pămînt, i-a mulţumit din suflet că-l scăpase de robie. Principele şi seniorul său l-a ridicat de jos cu dragoste şi bunătate, sărutîndu-l pe gură. Apoi a venit

ducele de Pera cu fratele lui, urmat de priorul din Rodos și de toți ceilalți cavaleri la rînd. Principele i-a primit cu brațele deschise și cu marea cinstire de care știa că erau vrednici.

Ducele de Macedonia s-a dus să se închine regelui Escariano, regelui din Sicilia și celui din Fès, iar ei l-au sărbătorit, cunoscîndu-i virtuțile și știind că era văr bun cu principele Tirante. Acesta s-a îngrijit de îndată ca toți cavalerii sosiți împreună cu ducele de Macedonia să fie omeniți și înveșmîntați după cum se cuvenea rangului fiecăruia, dîndu-le arme și cai dintre cei mai buni pe care-i avea, așa încît toți au fost cît se poate de mulțumiți. Apoi, bucuros foarte de dezrobirea lor, i-a răsfățat în toate felurile ca să se întremeze cît mai curînd și să-și redobîndească puterile de mai-nainte.

Bunul principe a trimis un olăcar cu o scrisoare de mîngiere către nefericita ducesă de Macedonia, care era atît de îndurerată de robia soțului ei, încît nu voise să se arate la nici una din serbările date la Constantinopol; și de aceea a ținut să-i aducă o alinare, trimițîndu-i vorbă că în curînd avea să-și vadă bărbatul. Din voia principelui au hălăduit în orașul acela cu petreceri și desfătări, pînă cînd ducele de Macedonia și tovarășii săi au prins destule puteri ca să poată porni la drum.

După plecarea din orașul Estrenes, frumoasa regină a Etiopiei a călătorit cu bine pînă aproape de Constantinopol. Aflînd bătrînul împărat că ajunsese atît de aproape, i-a trimis vorbă fiicei sale Carmesina să-i iasă în întîmpinare. Prințesa, bucuroasă de asemenea veste, s-a gătit cu veșminte frumoase și, însoțită de regina din Fès și ducesa de Macedonia, cu o sută de doamne și o sută de jupînițe împodobite care mai de care, a pornit urmată de mulți nobili și oșteni călări. Strălucitul alai a ieșit la

o leghe afară din oraș, căci domnița era nerăbdătoare s-o vadă pe mîndra regină despre a cărei frumusețe tot auzise vorbindu-se ; pe de altă parte, cunoscînd dragostea lui Tirante față de regele Escariano și de soția lui, voia s-o primească cu cît mai multă cinstire. (...)

Prințesa, fiind ageră la minte și dornică de învățătură, deprinsese de mult feluritele graiuri pe care le vorbeau străinii aduși de război la curtea tatălui său, ba știa și latinește, căci învățase gramatică și poezie. La rîndul ei, regina Etiopiei, după ce-i făgăduise lui Tirante că va veni la Constantinopol pentru a fi de față la cununia lui cu prințesa, se apucase să învețe gramatica ¹, iar acum vorbea cu ușurință limba latină, așa încît domnița și regina și-au putut vorbi cu multă curtenie, cum se obișnuiește între doamnele cu obraz subțire.

Prințesa era uimită de marea frumusețe a reginei, zicîndu-și că nu mai văzuse nicicînd vreo altă femeie atît de încîntătoare, așa încît i se părea că nici pe departe nu se putea măsura cu dînsa. La rîndul ei, regina Etiopiei era uluită de frumusețea prințesei, socotind că într-adevăr nu se afla în lumea întreagă vreo făptură mai gingașă și fermecătoare, de-ai fi zis că era un înger venit din cer.

După ce au schimbat cîteva cuvinte de curtenie, cele două doamne au încălecat din nou pe cai, nemaisăturîndu-se să se uite una la alta. Întregul alai le-a urmat călare, iar prințesa ținea cu tot dinadinsul s-o lase pe regină în dreapta ; dar cum dînsa n-a vrut cu nici un chîp, domnița a luat-o de mîină și așa au mers pînă la poarta orașului, unde le așteptau împăratul și împărăteasa călare. Regina

¹ Amintim că începînd din evul mediu, prin „gramatică“ se înțelegea studiul limbii latine, singura predată în școlile existente, în timp ce învățarea limbilor străine se făcea empiric.

s-a apropiat de împărat dînd să-i sărute mîna, dar bunul senior nu a lăsat-o, ci a strîns-o cu multă dragoste la piept, iar împărăteasa, de asemenea, a sărutat-o de trei ori pe gură în semn de iubire și toți ceilalți au primit-o cu multe onoruri și plecăciuni. (...)

La curte, toți o găseau pe regină nespus de frumoasă, minunîndu-se că Tirante avusese tăria să nu se lase cucerit de farmecul unei femei atît de atrăgătoare ; căci nimeni nu se-ndoaia că regina îl îmbiase s-o ia de soție, ajungînd astfel stăpîn peste regatul Tunisiei și întreaga Berberie, dar el nu primise de dragul domniței. Cînd vorbele astea au ajuns la urechile prințesei, ea a făcut tot ce a putut ca să iasă adevărul la iveală ; căci dacă le vedeau despărțite una de alta, ziceau că sînt la fel de frumoase, dar cînd erau împreună, neasemuitul farmec al prințesei îl umbrea pe acela al reginei, așa încît toată lumea putea să vadă deosebirea.

În ziua aceea, gătite de-ți luau ochii, au dănuțit cu cei de la curte ; și tocmai cînd era dansul în toi, a intrat în sală un trimis foarte grăbit, care a întrebat unde era ducesa de Macedonia. Îndată ce i-a fost arătată, omul a ingenuncheat înaintea ei și i-a înmînat scrisoarea pe care o aducea, spunîndu-i :

— Doamnă, sînt bun de cinste din partea domniei-voastre, căci vă aduc vestea că seniorul duce de Macedonia a scăpat de robie și se află cu principele Tirante, în orașul Trapezunt, împreună cu ceilalți prizonieri. (...)

Mare sărbătoare a fost în tot orașul, atît pentru sosirea reginei din Etiopia cît și pentru vestea că prizonierii creștini fuseseră dezrobiți, lucru de care mulțimea s-a bucurat grozav, înțelegînd că va avea parte de tihnă și trai bun. Dar din pricina păcatelor lor, cerul n-a vrut să le fie bucuria prea lungă.

Cum l-a lovit pe Tirante boala ce avea să-l
răpună

Cînd Tirante i-a sărbătorit îndeajuns pe ducele de Macedonia și pe tovarășii săi, le-a dat învoire să plece din Trapezunt spre Constantinopol. După mai multe zile de mers au ajuns în cetatea de scaun, unde au fost primiți cu mari onoruri de către măriasa împăratul, de împărăteasă și toate doamnele, însă mai mult decît toți a fost sărbătorit mindrul baron și duce de Macedonia, pe care soția lui l-a răsfațat în toate chipurile, căci îi era mai drag decît lumina ochilor. Întoarcerea prizonierilor a prilejuit un nou val de petreceri la curtea împărătească.

Las însă deoparte serbările mărețe și prietenești pe care maiestatea-sa le dădea în cinstea reginei din Etiopia, a nobilului duce de Macedonia și a tuturor celorlalți baroni și cavaleri, ca să nu mai lungesc vorba ; și mă întorc cu povestirea la faptele strălucite ale slăvitului principe Tirante și ale regelui Escariano, porniți mai departe să recucerească pămînturile împărăției grecești. (...)

Plecînd din locurile acelea, viteazul Tirante a cucerit ținuturi și provincii întregi, pe care le-a adus sub stăpînirea împărăției, mergînd din biruință în biruință, așa încît cu greu s-ar putea povesti, căci prin strădanii necontenite și marea lui vitejie a redobîndit toată Grecia și Asia Mică, toată Persia și tot Salonicul (adică Galipoli)¹, Moreea, Arca, Valona. A trimis pe mare flota de la Constantinopol ca să cucerească insulele, sub căpitănia amiralului Luzana, care, datorită priceperii și vitejiei sale,

¹ Evidentă confuzie geografică, Salonicul aflîndu-se în peninsula Calcidică, pe cînd Galipoli este port în peninsula omonimă ce mărginește strîmtorea Dardanele (paranteza aparține autorului). Galipoli fusese centrul în care se fortificaseră mercenarii catalani după asasinarea lui Roger de Flor, iar în campania de război pornită după aceea, ei au cucerit și Tesalonicul.

a redobîndit toate ostroavele împărăției, (...) pe care nu le mai înșirăm ca să nu întrecem măsura. (...),

Printre atîtea strădanii nu-mi pot scuti mîna ostenită să aștearnă pe albul hîrtiei neînțelesele căi ale sortii, chiar dacă amintirea glorioaselor fapte ale lui Tirante îmi răscolește durerea, deoarece n-au ajuns să-și primească binemeritata lor răsplată. O fac însă ca să slujească drept pildă grăitoare urmașilor noștri, pentru ca în năzuința lor spre ranguri înalte, bogății și desfătări să nu se încreadă în soartă; și nici să nu-și prăpădească trupul și sufletul întru dobîndirea lor cei care, minăți de o nemăsurată și smintită lăcomie, merg înainte nepăsători. De unde putem trage învățătura că oamenii ușurateci și îngîmfați, care nu prețuiesc și nu caută decît faima lor, își irosesc în zadar zilele jalnicei lor vieți

Așadar, cum spuneam, principele a redobîndit întreaga împărăție și a supus multe alte ținuturi învecinate, după care a pornit cu mare slavă și glorie înapoi spre Constantinopol. Era însoțit de bunul rege Escariano, de regele Siciliei și al Fesului, precum și de alți principii, duci, conți și marchizi, urmați de o mulțime de cavaleri care veneau să ia parte la marile serbări prilejuite de întoarcerea lui, de primirea regelui Escariano și mai cu seamă de nunta lui Tirante, la care toată lumea voia să fie de față. Împăratul, înștiințat de sosirea lui, poruncise să i se pregătească o primire sărbătorească și pusese să se dărîme o bucată din zidul orașului, pentru ca principele să poată intra cu carul său triumfal.

Ajunghînd cam la o zi depărtare de Constantinopol, într-un oraș numit Adrianopol, Tirante s-a oprit acolo, căci împăratul îi trimisese vorbă să nu pornească spre cetatea de scaun pînă ce nu-l înștiința el. Viteazul principe a rămas în orașul acela, petrecîndu-și plăcut vremea în huzur și desfătări. Într-o zi, pe cînd se plimba cu regele Escariano și regele Siciliei de-a lungul rîului ce curgea în apropierea zidurilor, a simțit dintr-o dată un junghi în

coastă, care s-a întetit atât de rău, încît au trebuit să-l ducă pe brațe înapoi în oraș.

Îndată ce l-au întins pe pat, au venit cei șase doctori foarte învățați pe care-i avea cu sine, precum și alți patru ai regelui Escariano, dar oricîte leacuri i-au dat, n-au izbutit să-i potolească durerea. Simțind că i se apropie sfîrșitul, Tirante a cerut să vină preotul ¹(...) În timp ce-și făcea spovedania, regele Fêsului a trimis în goană un olăcar la împărat ca să-i dea de veste că principele se simte foarte rău, că doctorii lui nu-i puteau găsi leac și că îl ruga să binevoiască a-i trimite pe ai săi în graba mare, căci se temea că nu vor ajunge la timp. (...)

Tirante, după ce și-a grijit sufletul, l-a chemat pe diacul lui, întocmindu-și de față cu toți cei din preajmă diata, în care se spuneau următoarele :

„Cum știut lucru este că vom muri, însă neștiut rămîne pentru mintea omenească ceasul morții, cei înțelepți se cuvine să fie pregătiți pentru ce va să vină, așa încît, ajunși la capătul călătoriei în această lume nefericită, cînd ne vom întoarce la Ziditorul nostru, să putem da socoteală de bunurile ce ne-au fost încredințate. Din pricina aceasta, eu, Tirante el Blanco de Roca Salada din Casa de Bretania, cavaler al Ordinului Jartierei și principe moștenitor al împărăției grecești, doborît de boala ce bănuiesc că mă va răpune, dar cu mintea întreagă, limpede, și cu graiul netulburat, de față cu seniorii și frații mei de arme, regele Escariano, regele Siciliei și vărul meu, regele Fêsului, precum și cu alți regi, duci, conți și marchizi, în

¹ Tirante moare la Adrianopol, întocmai ca și Roger de Flor. Puterea dobîndită de mercenarii catalani în urma biruințelor împotriva turcilor și titlul de Cezar acordat căpitanului lor stîrniseră dușmănia lui Mihail, fiul împăratului Andronic. Pentru a se debarasa de acest rival primejdios, el îl poartă pe Roger de Flor la un ospăț dat în cinstea lui la Adrianopol în 1305, cu care prilej poruncește să fie asasinat.

numele Domnului nostru Isus Cristos am întocmit această diată care cuprinde dorința mea de pe urmă.

Prin care numesc împuterniciți ai mei întru împlinirea acestei diate pe înalta și luminata Carmesina, prințesă a împărăției grecești și soția mea, împreună cu vrednicul și iubitul meu văr Diafebus, duce de Macedonia, pe care îi rog stăruitor să poarte de grijă sufletului meu.

Să dea de sufletul meu o sută de mii de ducați din bunurile mele, care să fie împărțiți după vrerea și buna știință a numiților împuterniciți ; pe care îi mai rog și îi însărcinez să trimită rămășițele mele pămîntești în Bretania, la biserica Sfînta Maria, unde odihnesc toți cei din neamul nostru de Roca Salada, căci aceasta mi-e voia.

Mai doresc și hotărâsc ca tuturor celor din neamul meu care vor fi de față cînd mă voi săvîrși din viață să li se dea din avutul meu cîte o sută de mii de ducați. Las pentru fiecare din suitorii și oamenii mei de casă cîte cincizeci de mii de ducați. Cît despre celelalte bunuri și drepturi ale mele pe care le-am dobîndit cu ajutorul lui Dumnezeu sau le-am primit în dar de la maiestatea-sa împăratul, le las moștenire pe toate slujitorului și nepotului meu Hipolito de Roca Salada, care să-mi ia locul și să se bucure de toate drepturile mele pentru a face cu ele ce va voi“.

După ce și-a întocmit diata, Tirante i-a spus diacului să scrie o carte către prințesă, alcătuită precum urmează :

„De vreme ce moartea îmi este atît de aproape încît nu mai pot trage vreo nădejde, nu-mi rămîne altceva de făcut înaintea de a purcede la această călătorie decît să-ți trimit, prealuminată doamnă, cel din urmă rămas-bun, trist și îndurerat. Întrucît soarta nu vrea și n-a îngăduit ca eu, nevrednic fiind, să te pot dobîndi ca răsplată a strădaniilor mele, moartea nu m-ar fi mîhnit atîta dacă mi-aș fi putut sfîrși chinuita și zbuciumata viață în brațele domniei-tale.

Te rog, însă, prealuminată doamnă, să nu te lași răpusă de jale, ci, ca o răsplată a mării iubiri ce ți-am purtat, să-mi păstrezi vie amintirea și să ai grijă de sufletul meu păcătos, care cu multă durere se întoarce la Ziditorul ce mi-l încredințase. Și întrucît soarta nu-mi îngăduie să-ți pot vorbi și nici să te văd, lucru care cred că m-ar fi tă-măduit și mi-ar fi scăpat viața, am hotărît să-ți scriu această scrisoare, căci moartea nu-mi dă mai mult răgaz, ca să te încredințez de dorul nespus ce-mi răscolește sufletul în ceasul de pe urmă al vieții mele. Mai multe nu pot să-ți spun, căci nu mă lasă durerea ce mă chinuiește. Vreau doar să te rog și să-ți cer ca un hatîr să ai grijă de rudele și oamenii mei.

Al tău Tirante care, sărutîndu-ți mîinile și picioarele, îți încredințează sufletul lui“.

După ce și-a întocmit diata, Tirante s-a rugat de regele Escariano, de regele Siciliei și cel al Fèsului să fie dus la Constantinopol înainte de a se trece din viață, căci cea mai mare durere a lui era că murea fără s-o vadă pe prințesă, fiind încredințat că vederea ei i-ar reda sănătatea și viața. Înțelegînd cît de mult ținea la acest lucru, au hotărît cu toții să-i împlinească dorința. Doctorii și-au dat și ei incuviințarea, căci, socotindu-l ca și pierdut, nădăjduiau că mîngîierea adusă de revederea prințesei care-i era atît de dragă i-ar putea face mai bine decît toate leacurile din lume. Fără să mai zăbovească, l-au întins într-o lectică purtată pe umeri lin și domol. Era însoțit de toți regii și mării seniori și de cinci sute de oșteni, căci restul oștirii a rămas pe loc în orașul amintit.

Primind scrisoarea trimisă de regele Fèsului, împăratul a fost cuprins de o adîncă mîhnire și îngrijorare. I-a chemat în mare taină pe doctorii săi, pe ducele de Macedonia și pe Hipolito, iar după ce le-a arătat scrisoarea, i-a rugat să încalece în grabă și să pornească într-acolo. Ducele și Hipolito au plecat cu medicii de la

palat fără a spune nimănui nimic, pentru că împăratul se temea să nu i se facă rău prințesei dacă prindea de veste.

Cînd au ajuns la o jumătate de zi de mers afară din oraș, i-au întîlnit pe însoțitorii lui Tirante, așa că au descălecat și lectica a fost lăsată jos. Ducele de Macedonia s-a apropiat de Tirante și l-a întrebat :

— Iubitul meu frate și senior, cum te mai simți ?

— Dragul meu văr, i-a răspuns Tirante, mult mă bucură să te văd înaintea de a-mi da sufletul, căci iată, mi s-a apropiat sfîrșitul, așa că vă rog să mă sărutați ca să-mi iau rămas-bun de la voi.

Ducele și Hipolito l-au îmbrățișat cu lacrimi în ochi, iar Tirante i-a rugat să aibă în pază sufletul său și pe prințesă, soția lui, de care să aibă grijă ca de ochii din cap. Atunci ducele i-a răspuns :

— Scumpul meu văr și senior, cum te lași doborît domnia-ta, un cavaler atît de viteaz ? Nădărduește în mila Domnului, care în marea lui bunătate îți va da însănătoșire grabnică.

Dar pe cînd rostea el aceste cuvinte, Tirante a strigat dintr-o dată :

— Isuse, în mîinile tale îmi dau duhul !

Și zicînd acestea, și-a dat sufletul lui nobil, trupul rămînîndu-i în brațele ducelui de Macedonia. Cei de față au izbucnit în plîns plini de durere, căci principele Tirante le era drag tuturor. După ce l-au jelit îndelung, regele Escariano i-a chemat deoparte pe regele Siciliei și al Fèsului, pe ducele de Macedonia și Hipolito laolaltă cu alți cîțiva ca să țină sfat asupra celor ce aveau de făcut. Au hotărît cu toții ca regele Escariano să însoțească împreună cu ceilalți trupul lui Tirante pînă la poarta orașului, dar fără să intre în Constantinopol, fiindcă nu se văzuse pînă atunci cu împăratul și în asemenea restrînsă nu era nici timpul nici locul potrivit să se întîlnească.

Au mai hotărît ca trupul lui Tirante să fie îmbălsămat, întrucît urma să fie trimis în Bretania.

Au pornit deci din locul unde-și dăduse Tirante sufletul, către Constantinopol, unde au ajuns pe înnoptat. Adunîndu-se cu toții în fața porții, regele Escariano și-a luat rămas-bun de la ei, după care s-a întors cu oamenii lui în orașul de unde pleaseră, plîngîndu-l din suflet pe Tirante care-i fusese nespus de drag. Ceilalți au dus trupul neînsuflețit în cetatea împărătească, iar doctorii s-au îngrijit de îmbălsămarea lui. După aceea l-au îmbrăcat cu o fermenea de brocart și o mantie domnească tot din brocart, căptușită cu samuri, și l-au dus în biserica cea mare Sfînta Sofia, unde i se pregătise un catafalc lat și înalt, învelit în brocart, pe care era pus un pat măreț împodobit cu perdele și polog din mătase întrefesută cu fir. Aici l-au culcat pe Tirante, cu spada încinsă la brîu.

Împăratul, cînd a aflat de moartea lui, copleșit de nenorocirea care-l lovise, și-a sfîșiat de durere mantia și, coborînd de pe tron, a început să-l jelească, zicînd :

— Astăzi sceptrul ne scapă din mînă, iar coroana biruitoare ne lunecă de pe cap, rostogolindu-se pe jos. Trupul ne-a fost ciuntit de brațul drept, iar reazemul de nădejde pe care se sprijinea măreția noastră a fost năruit de tine, soartă haină. O, moarte nedreaptă, răpind o singură viață ai deschis căi fără de număr necredincioșilor nelegiuîți ! O, moarte vrăjmașă, lăsîndu-mă pe mine cu zile, m-ai hărăzit pe vecie unei osînde ucigătoare. L-ai secerat pe Tirante ca să-l răpui pe împăratul din Constantinopol. Mortul sînt eu, și trăiască în veci faima și slava viteazului Tirante ! (...) Îmbrăcați negre straie cernite, răsune în neștire dangăt de clopote, jelească toți pierderea cea cumplită, pe care glasul meu e prea slab ca s-o poată plînge.

Cu asemenea tînguri și-a petrecut împăratul mai toată noaptea, iar cînd s-a făcut ziuă s-a dus la biserică întru cinstirea lui Tirante și ca să-i pregătească înmormîntarea cu strălucirea cuvenită marilor seniori.

Prințesa, neînțelegînd de ce plîngea toată lumea în jurul ei, s-a întrebat ce jale cuprinsese întregul palat. Primul gînd a fost că-i murise părintele și, sărind iute din pat, s-a dus la fereastră, în cămașă, cum era. Atunci l-a văzut pe ducele de Macedonia care plîngea smulgîndu-și părul din cap, și pe Hipolito cu mulți alții zgîriindu-și obrații și dîndu-se cu capul de pereți.

— Pentru Dumnezeu, a strigat ea, spuneți-mi, vă rog, adevărul ! Ce a pricinuit atîta zbucium și jale ?

Atunci văduva de Montsant i-a vorbit astfel :

— Domniță, tot o s-o afli dintr-o clipă într-alta. Tirante a trecut din lumea asta în cealaltă, plătindu-și obolul de muritor. La miezul nopții a fost dus în biserică pentru a i se face cuvenita îngropăciune pe potriwa marilor lui merite. Acolo se află împăratul, plîngînd cu jale moartea lui, de care nimeni nu-l poate mîngîia.

Prințesa a rămas împietrită ; n-a plîns și n-a rostit un cuvînt, abia izbutind să scoată un geamăt. După o vreme a spus doar atît :

— Dați-mi veșmintele pe care mi le-a făcut tatăl meu pentru nuntă, căci nu le-am îmbrăcat niciodată și sînt cele mai scumpe.

I le-au adus pe dată, iar după ce și le-a pus, văduva de Montsant a zis :

— Cum, domniță, la moartea unui cavaler atît de falnic, răpus în slujba mării-sale împăratului și a domniei-tale, te îmbraci și te gătești ca de nuntă ? Toată lumea e în veșminte cernite, cu zăbranic de lacrimi pe obraz, iar măriia-ta, care ar trebui să fii și să te arăți cea mai îndurerată, te-ai gătit cum n-am văzut și n-am auzit să se fi întîmplat vreodată ?

— Nu-ți face griji, jupîneasă văduvă — i-a răspuns prințesa — căci am să mă arăt cînd și cum se cuvine.

După ce a fost pieptănată, nefericita domniță a coborît din palat cu toate doamnele și jupînițele ei, îndreptîndu-se cu pași grăbiți și inima chinuită către biserica unde zăcea trupul iubitului ei Tirante. A urcat treptele catafalcului și cînd a văzut chipul lui neînsuflețit, parcă i-a pleznit inima-n piept ; un val de răzvrătire i-a dat putere să ajungă pînă la pat, aruncîndu-se peste trupul lui cu ochii orbiți de lacrimi. (...) Îndurerata domniță îl săruta cu atîta patimă, încît a podidit-o singele pe nas, pătîndu-i fața, iar cei care îi vedeau zbuciumul nu-și puteau înfrîna hohotele de plîns. Atunci ea a grăit astfel :

— De vreme ce așa a fost scris să fie, ochii mei n-au să se mai însenineze în veci, ci mă voi duce să caut suflul iubitului meu Tirante pe fericitul tărîm unde odihnește. Căci vreau cu tot dinadinsul să te urmez în moarte, de vreme ce în viață, cît te-am iubit atîta, nu te-am putut sluji. Nu plîngeți, voi, doamne și jupînițe ! Păstrați-vă lacrimile pentru un prilej mai potrivit, căci în curînd veți avea de plîns și răul de acum și cel care va să vină ; deocamdată sînt de ajuns lacrimile și tînguirile mele, căci a mea este nenorocirea asta. Vai, nefericita de mine ! Am să plîng și-am să strig : unde e Tirante al meu ? Căci, iată, îl am în fața ochilor, mort și stropit de singele meu. O, Tirante, primește-mi sărutările amestecate cu suspine și lacrimi, căci asta e tot ce mi-a rămas de la tine. Atunci își dorește omul moartea cînd moare fără teamă. Lasă-mi drept mîngîiere cămașa pe care ți-am dat-o, pentru că mai apoi va fi pusă în mormîntul ce ne va închide pe amîndoi, spălată cu lacrimile mele de rugina armelor tale.

(...) Prăbușită peste trupul lui Tirante, domnița îi săruta gura înghețată, picurîndu-și lacrimile fierbinți pe chipul lui rece. Cînd a vrut iar să vorbească, nu mai avea glas și nici cuvinte ca să-și reverse durerea. Cu mîini tremurînde îi ridica pleoapele, sărutîndu-i ochii pe care apoi

i-i scâlda cu propriile ei lacrimi, încît ai fi zis că Tirante, mort fiind, plîngea de durerea iubitei lui Carmesina, vie și nemîngîiată. Ea, care pierduse totul odată cu acela care pentru dînsa-și pierduse viața, îl plîngea cu lacrimi de sînge, căci izvorul celorlalte secase, și se jelea cu cuvinte care ar fi înmuiat și pietrele, diamantul sau fierul, strigînd :

— Cine se va îndura de mine să-mi ducă sufletul alături de al lui Tirante ? O, nefericita de mine, în ce zodie rea m-am născut ! Ziua era de piază-rea, soarele înghițit de beznă, apele tulburi și vremea de arșiță. Maică-mea a avut dureri mari la naștere și a fost cuprinsă de spaima morții. De-aș fi murit eu în ziua aceea blestemată, acum nu m-aș mai fi zbuciumat în durerea ce-mi sfîșie inima. Tu, stăpîne atotputernic al cerurilor, zădărnicește rogu-te încercările celor ce caută să-mi împiedice moartea.

Împăratul, răscolit de tînguirile fiicei lui, a spus :

— Jalea și bocetul copilei mele nu vor mai avea sfîrșit, căci ochii îi sînt îndreptați către viața de veci. De aceea vă rog, bunii mei cavaleri, luați-o și duceți-o la palat și cu voie sau fără voie lăsați-o în odăile ei.

Așa s-a făcut, iar bietul tată, deznădăduit, pășea alături de dînsa, spunîndu-i :

— Tot omul îndurerat și nefericit simte o mîngiere cînd vede lacrimi în jurul lui și aude bocet și tînguiuri. Pe drept putem spune : a murit cel ce era reazemul cavalerismului ! Dar tu, fata mea, care ești tot ce am mai scump, nu te mai mistui astfel, căci zbuciumul tău e moarte pentru mine. Și nu mai arăta lumii întregi durerea ce te apasă, căci adesea durerea se întoarce împotriva celui ce o stîrnește ; dar dacă te căiești de răul făcut, greșeala-ți va fi iertată. Șterge-ți lacrimile și arată-te lumii cu chipul în-șenînat.

— Ah, împărate care ai zămislit astă fiică nenorocită, — i-a răspuns prințesa — așa crezi că o să-mi alini durerea ?

Asta e mîngîierea pe care o aşteptam ? Vai mie, că nu-mi pot opri lacrimile care mă ard de parcă ar fi clocotite !

Bietul tată, cînd şi-a văzut fata bocind mai departe laolaltă cu toate femeile din jurul ei, n-a mai putut îndura să rămînă cu ele şi copleşit de durere a plecat. Prinţesa s-a aşezat pe pat şi a spus :

**Cum s-a sfîrşit marea dragoste şi visul de glorie
al lui Tirante el Blanco**

— Veniţi, jupîniţele mele credincioase, de mă ajutaţi să mă dezbrac, căci o s-aveţi vreme să plîngeţi. Scoateţi-mi podoabele de pe cap şi pe urmă veşmintele.

Iar după ce s-a îmbrăcat şi s-a pieptănat cuviincios, a grăit astfel :

— (...) O, spadă a virtuţii, mare nenorocire ne-a fost ursită ! Dar să nu crezi, Tirante, că te vei şterge vreodată din mintea mea, căci am să-ţi plîng moartea pînă la capătul zilelor. Şi acum, iubitele mele jupîniţe, ajutaţi-mi să-l jelesc în puţinul timp care mi-a rămas de trăit, căci mult n-am să mai pot zăbovi printre voi.

Bocetele şi tînguirile au izbucnit cu atîta putere încît răsunau în întregul oraş. Supuşii, cînd îşi vedeau prinţesa aproape dusă de pe lume, blestemau soarta care le hărăzise atîta nenorocire, iar doctorii ce-i stăteau în preajmă ziceau că, din pricina mării dureri ce o lovise, acum se şi arătau semnele morţii, căci începuse s-o podidească sîngele pe gură. Aflînd că starea fiică-si era atît de rea, biata împărăteasă a intrat în iatacul ei şi, cînd a văzut-o în ce hal era, a fost atît de zguduită încît i-a pierit graiul. Într-un tîrziu, mai venindu-şi în fire, i-a vorbit astfel :

— (...) Nu ți-e milă de mama nefericită care te-a zămislit ? Te rog, fata mea, înseninează-ți fruntea, alină-ți și înfrînează-ți durerea, spre mîngîierea bătrînului și zdruncinatului tău părinte, precum și a chinuitei tale mame, care te-a crescut cu atîta grijă.

Mai mult n-a putut vorbi, sugrumată de durere.

— Dacă n-aș fi încredințată că voi muri, m-aș ucide, a zis prințesa. Cum poți să-mi spui, doamnă, să mă înseninez și să-mi găsesc alinarea, cînd am pierdut un asemenea cavalier, care mi-era soț și stăpîn și n-avea seamăn pe lume ? (...) O, durere, privește-mi nefericirea, căci nu se află sub soare altă femeie atît de năpăstuită ca mine ! Să ne străduim așadar să sfîrșim drumul început, de vreme ce viața se împacă cu moartea. Chemați-l pe ocrotitorul, părintele și seniorul meu, pentru a vedea cum îmi dau sfîrșitul, ca să-i rămînă o amintire de la fiica lui.

Cînd a sosit nefericitul ei tată, domnița l-a rugat blînd să se așeze pe pat alături de dînsa, iar maică-sa de cealaltă parte, după care a spus :

— (...) Să lăsăm deșertăciunile lumii acesteia și să facem ce se cuvine, căci simt că sufletul vrea să mi se despartă de trup ca să se ducă lîngă acela al lui Tirante. Așadar, vă rog să-l chemați degrabă pe părintele duhovnic.

La venirea acestuia, prințesa i-a spus :

— Părinte, vreau să mă spovedesc de față cu toți cei ce se află aici, pentru că, dacă nu mi-a fost rușine să săvîrșesc păcatele, n-am a mă rușina să le mărturisesc.

Apoi a grăit astfel :

— Eu, nevrednică păcătoasă, mă spovedesc înaintea lui Dumnezeu și a preacuratei Fecioare Maria. (...) Mărturisesc, părinte, că am păcătuit cu bună știință, luînd bani din vistieria tatălui meu, fără știrea și îngăduința lui, ca să-i dau lui Tirante, pentru a se putea arăta printre ceilalți seniori ai împărăției cel mai darnic și strălucit. Drept care, mărite împărat, te rog să mă ierți, trecînd acești bani în socoteala zestrei pe care mi-ai fi dat-o și cer

ierlare Domnului nostru Isus Cristos, iar dumitale, părinte, dezlegare de păcat, căci mă căiesc din tot sufletul. Și am mai păcătuit greu, părinte, căci am îngăduit ca Tirante, logodnicul și bărbatul meu, să se bucure de fecioria mea înainte de sorocul incuviințat de biserică, lucru de care mă căiesc și cer îndurare lui Dumnezeu, iar dumitale, părinte, dezlegare (...), pârîndu-mi rău cu adevărat de greșelile mele.

Duhovnicul i-a ascultat întreaga spovedanie și a dezlegat-o de toate păcatele, avînd înscris de la Papă cum că toți împărașii Constantinopolului și urmașii lor puteau fi izbăviți de păcate în ceasul morții. (...) Iar după ce și-a grijit sufletul, domnița a trimis după diacul împărătesc, spunîndu-i părintelui ei :

— Tată și mărite împărat, cu îngăduința măriei-tale aș vrea acum să mă îngrijesc de bunurile și de sufletul meu — căci prințesa avea un comitat întins, numit Benaixi, și o mulțime de veșminte și giuvaeruri de mare preț.

— Fata mea, i-a răspuns împăratul, fă tot ce dorești, căci dacă te pierd pe tine, îmi pierd și viața și tot ce am pe lumea aceasta.

Prințesa i-a mulțumit și, îndată ce a venit diacul, i-a spus să-i aștearnă diata precum urmează :

„(...) Eu, Carmesina, fiica preîncaltului împărat din Constantinopol și moștenitoarea împărăției grecești, doborîtă de boala din care nădăjduiesc și sînt încredințată că mi se va trage moartea, aflîndu-mă însă în deplinătatea simțurilor, cu mintea limpede și graiul netulburat, de față cu măriă-sa împăratul, părintele meu, și cu mărița împărăteasă, mama mea, în numele Domnului și cu îngăduința lor îmi aștern dorințele de pe urmă în diata de față.

Prin care numesc ca împulerniciți ai mei pe luminatul Diafebus, duce de Macedonia, și pe luminata Stefania,

soția lui, rugîndu-i stăruitor să se îngrijească de sufletul meu.

Îi mai rog pe numiții împuterniciți și le poruncesc cu legămînt să vegheze ca trupul meu să fie îngropat laolaltă cu al lui Tirante în locul hotărît de dînsul ; căci dacă în viață n-am avut parte să fim împreună, măcar moartea să ne unească trupurile în veacul vecilor.

Mai doresc și hotărăsc ca olatul și comitatul meu să fie vîndut împreună cu veșmintele și giuvaerurile pe care le am, iar banii luați pe ele să fie de zestre jupînițelor mele, împărțindu-se fiecareia după stare și după chibzuința împuterniciților mei. Iar de sufletul meu să se împartă daniile cum vor socoti ei de cuviință. Toate celelalte bunuri și drepturi pe care le am în împărăția grecească le las moștenire lunatei împărătese, maica mea, care să-mi ia locul și să îmi urmeze în dreptul meu la împărăție, făcînd din aceasta și din toate celelalte drepturi ale mele ce va socoti de cuviință“.

După ce și-a grijit sufletul și și-a rînduit avutul, prințesa și-a luat rămas-bun de la părintele ei, sărutîndu-i mîinile și gura, apoi a făcut la fel cu împărăteasa, cerîndu-le smerită iertare și rugîndu-i s-o binecuvînteze.

— Vai, nefericita de mine, a spus dînsa, iată că împăratul e ca și răpus din pricina mea. Ce să mă fac ? Pe de o parte mă cheamă moartea lui Tirante, iar pe de alta suferința părintelui meu, și amîndouă mă biruie.

Cu ochii scăldați în lacrimi, bietul tată era atît de zdrobit văzîndu-și fata în pragul morții, încît abia mai putea să îngaima o vorbă ; auzindu-i cuvintele răscoli-toare și copleșit de jalea ce domnea în iatac și în tot palatul, într-o clipă de rătăcire, ca și dus de pe lume, a încercat să se scoale de pe pat ca să plece. Dar puterile l-au părăsit deodată și s-a prăbușit la pămînt. Fără simțire a fost dus pe brațe în altă odaie și culcat pe un pat, unde și-a dat sfîrșitul înaintea fiicei lui.

Vaietele pricinuite de moartea împăratului au fost atât de puternice, încît au ajuns la urechile soției sale și ale prințesei. Împărăteasa s-a repezit într-un suflet la dînsul, dar cînd a intrat la el, se trecuse din viață. Vă inchipuiți în ce stare era nefericita doamnă, văzîndu-se rămasă fără soț, fiică și ginere. Să nu mă întrebați de jalea de la palat cu atîtea năpaste ce se abătuseră într-o clipită !

Prințesa a spus :

— Ajutați-mă să mă ridic în capul oaselor și ascultați ce am să vă spun. După cum bine știți, prin moartea părintelui meu eu sînt moștenitoarea împărăției grecești. Ca atare, cavaleri și curteni ,vă poruncesc în virtutea su-punerii la care sînteți datori față de împărat, iar acum față de mine, să-mi aduceți aici trupul părintelui meu și pe al lui Tirante.

Porunca i-a fost îndeplinită și ea a cerut să fie pus în dreapta ei împăratul, în stînga Tirante, iar dînsa la mijloc, îi săruta cînd pe unul, cînd pe celălalt, întorcîndu-se mereu la Tirante. În cele din urmă a spus :

— Vai mie, nefericita, căci dragostea nespusă pe care i-am purtat-o iubitului meu s-a preschimbat într-o mare de durere ! Unde ți-e sufletul, Tirante ? Trimite-l, rogu-te, aici, să fie de față la sărbătoarea noastră împărătească, iar eu mă voi stinge de dorul tău, scăpînd astfel de zbuciumul și durerea care mă copleșesc.

Apoi a strigat cu glas chinuit :

— Moarte crudă și haină, îndreaptă-ți acum coasa spre mine, căci îl am alături pe cel ce mi-a fost drag, și astfel am să pier precum mi-am dorit !

(...) Și rostind aceste cuvinte, prințesa și-a dat duhul intru Domnul. Atunci s-au zărit într-un nimb de lumină îngerii ce duceau la cer sufletul ei împreună cu al lui Tirante, care venise să-i aștepte sfîrșitul.

Cu aceasta s-a încheiat pieirea tuturor celor din spița împărătească a Greciei, care, după ce înduraseră atîtea

cazne și încercări, s-ar fi cuvenit să se bucure de o binecuvîntată tihnă, dacă soarta le-ar fi îngăduit-o. De aceea nimeni nu trebuie să se încreadă în bucuriile lumesti, care se spulberă cînd ți-e lumea mai dragă.

După ce s-a săvîrșit și prințesa din viață, toată strălucirea împărăției s-a stins. Palatul și întregul oraș răsunau de bocet și vaiete, iar durerea pricinuită de moartea lui Tirante și a împăratului a avut nou prilej să se întetască.

Nefericita împărăteasă zăcea fără simțire, căci doctorii nu izbuteau s-o trezească la viață, iar Hipolito își dădea cu pumnii în cap, crezînd că murise și dînsa. După mai bine de un ceas de îngrijiri, cu mare greutate a început să-și mai vină în fire. Hipolito nu s-a dezlipit o clipă de lîngă dînsa, frecîndu-i încheieturile mîinilor și stropindu-i fața cu apă de trandafiri. Îndată ce și-a venit în simțiri a fost dusă pe brațe în odaia ei și întinsă pe pat. Hipolito stătea mereu lîngă ea, îmbărbătînd-o cu vorbe duioase și o săruta neîncetat ca să-i redeștepte simțămîntele ce-i legau unul de altul. Căci împărăteasa îl iubea mai mult chiar decît pe fiică-sa și decît lumina ochilor, datorită firii bune și ales a lui Hipolito, care ascultase întotdeauna de dorințele ei. (...) După ce au stat o vreme de vorbă, iar sărutările lui au mai mîngîiat-o de atîtea dureri, împărăteasa i-a spus :

— Fiul meu, te rog ca pe un senior ce-mi ești să binevoiești a rîndui înmormîntarea împăratului, a fiicei mele și a lui Tirante, pentru ca apoi să ne vedem împlinită și dorința noastră.

Auzindu-i cuvintele dragăstoase, Hipolito i-a sărutat mîna și a îmbrățișat-o, spunînd că va împlini toate poruncile maiestății-sale. S-a îndreptat mai întîi către iatacul prințesei, unde zăceau cei trei răposați, și a poruncit din partea împărătesei ca Tirante să fie dus numaidecît pe catafalcul lui din biserică, și așa s-a făcut. Apoi le-a po-

runcit doctorilor să îmbălsămeze trupul împăratului și pe al prințesei. A mai cerut să se pregătească în biserica Sfînta Sofia un catafalc mai înalt și mai bogat decît acela al lui Tirante, învelit în brocarturi de aur, cum se cuvenea slăvitului senior, pe care să se așeze trupul împăratului. Al prințesei avea să fie pus pe patul lui Tirante, de-a dreapta lui. (...)

S-a luat hotărîrea ca înmormîntarea să se facă în a cincisprezecea zi de la moartea împăratului și au fost înștiințați toți nobilii din Grecia, atît cei din oștire cît și cei aflați pe la moșile lor, ca să fie de față la îngropăciune. Apoi a trimis regelui Escariano o solie din partea împărătesei și a lui, poftindu-l să vină la înmormîntarea împăratului, a prințesei și a iubitului său prieten și frate de arme, Tirante, căci dacă nu le putuse face această cinste la nuntă, să le-o facă la îngropăciune. Regele a răspuns că va veni, de vreme ce asta fusese vrerea Domnului, deși el nădărduse să intre în Constantinopol în împrejurări mai fericite. Apoi și-a orînduit îndată oștirea, poruncindu-le căpitanilor lui să nu se cîltimească de acolo căci va fi în curînd înapoi, și a plecat cu o sută de călărași spre cetatea de scaun.

În timp ce baronii începeau să sosească, Hipolito i-a întrunit la sfat într-o încăpere pe regele Siciliei, regele Fèsului, ducele de Macedonia, marchizul de Luzana, viconte-tele de Branches și alți cîțiva din neamul lor, vorbindu-le precum urmează :

— Seniori și frați, după cum bine știți, am suferit o mare pierdere prin moartea seniorului și părintelui nostru Tirante, care urma să ajungă împărat, înălțînd astfel în rang și avut întregul nostru neam. Acum, că am rămas lipsiți de această nădejde, se cuvine să ne sfătuim din timp asupra celor ce avem de făcut. Vă dați seama că întreaga împărăție rămîne în puterea și stăpînirea împărătesei și, cu toate că nu mai e tinără, se va găsi desigur vreun mare senior care să se căsătorească bucurîndu-se

dînsa, plăcînd-o de dragul coroanei împărătești ; iar la moartea ei, el va rămîne stăpîn, și poate că nu ne va vedea cu ochi buni pe noi, veneticii statorniciți aici. Sînt așadar de părere să-l facem împărat pe unul dintre ai noștri, pe care să-l ajutăm cu toții, căci, odată urcat pe tron, va purta de grijă și celorlalți. Prin urmare vă rog să spuneți fiecare ce gîndiți.

Cu acestea și-a încheiat vorba, iar regele Siciliei a luat cuvîntul, zicînd că bine era ca unul dintre ei să ajungă împărat, așa că să îl aleagă dînșii pe cel mai potrivit.

Atunci a vorbit regele Fèsului, care era cel mai mare în rang din neamul lor, și a spus :

— Seniori și frați, socotesc că e bună chibzuiala ca unul dintre noi să fie ales împărat. Dar cred că va trebui să ținem seama de cele rînduite prin diată de Tirante, apoi de prințesă, și după aceea vom vedea care dintre noi este cel mai potrivit.

Încuviințînd cu toții spusele regelui din Fès, au trimis după diacul lui Tirante și cel al împăratului, punîndu-i să dea citire diatelor. După plecarea lor, ducele de Macedonia a vorbit astfel :

— Seniori și frați, precum văd, alegerea noastră e limpede și nu îngăduie îndoieli, căci iubitul nostru senior și văr l-a lăsat moștenitor al tuturor drepturilor dobîndite de el în împărăția grecească precum și al celor primite de la împărat, pe Hipolito, aici de față. Mai văd, de asemenea, că prințesa o lasă moștenitoare a împărăției pe mama ei. Drept care socotesc că, fiindu-ne cunoscută tuturor buna înțelegere a lui Hipolito cu împărăteasa, nu mai rămîne altceva de făcut decît să se însoare cu dînsa și noi să-l ridicăm pe tron cu toată dreptatea. Iar el, cu cîntea și omenia lui, va avea grijă de bunăstarea fiecăruia dintre noi, fiindu-ne rudă de sînge.

După dînsul a cuvîntat marchizul de Luzana. care a spus :

— Seniori, mi se pare bună chibzuiala ducelui de Macedonia, la care mă alătur și eu, atît pentru că noi ceilalți sintem toți căsătoriți ¹, cît mai ales pentru că asta e hotărîrea lui Tirante.

S-au învoit așadar cu toții ca Hipolito să fie ales împărat și soț al împărătesei ; iar acesta, văzînd bunăvoința rudelor sale, le-a mulțumit din suflet pentru dragostea pe care i-o arătau și a făcut legămînt în fața lui Dumnezeu și a Maicii Preciste că, dacă îi va fi dat să ajungă împărat, avea să-i răsplătească pe toți în așa fel încît să fie mulțumiți. Au hotărît ca după înmormîntarea celor răposați să încheie căsătoria lui cu împărăteasa și să-l ridice la tron.

(...) În ziua hotărîtă pentru îngropăciune toți nobilii și cavalerii poftiți au venit la Constantinopol. L-au înmormîntat întii pe împărat, iar biserica era scaldată în atîta lumină de luminări cum nu se mai văzuse la vreun cap încoronat. Măreția înmormîntării a fost sporită de mulțimea de regi, duci, conți, marchizi și cavaleri de neam care erau de față, laolaltă cu tot poporul din oraș, venit să-l plîngă cu jale pe bunul lor senior ; un întreg sobor de fețe bisericesti i-au făcut slujba religioasă și au cîntat cu glasuri atît de îndurerate, încît nimeni nu-și putea stăvili plînsul. Așa s-a săvîrșit cu toată măreția îngropăciunea împăratului.

A doua zi s-a făcut slujba pentru prințesă cu aceeași măreție, iar a treia zi pentru Tirante. Oamenii au bocit și s-au tînguit atît de mult în aceste trei zile, încît le-a fost de ajuns pentru un an întreg. După ce s-au încheiat slujbele, trupul împăratului a fost pus într-un mormînt impunător din matostat încrustat cu aur și smalt azuriu,

¹ Într-un episod omis în traducere, împăratul îl răsplătise pe marchizul de Luzana pentru biruințele flotei sale, numindu-l guvernatorul insulelor recucerite și dîndu-i-o de soție pe fiica ducelui de Pera.

făcut mai demult din porunca măriei-sale, și pe care era săpat cu măiestrie herbul împărătesc. Trupul lui Tirante și cel al prințesei au fost puse laolaltă într-un sicriu de lemn, căci aveau să fie duse în Bretania.

După ce s-au împlinit toate cele de mai sus (...), l-au dus pe Hipolito cu mare alai la biserică, unde a fost uns împărat, iar el a făcut, potrivit datinei, legământ că va apăra sfinta biserică, primind jurământul de credință al tuturor baronilor și cavalerilor aflați de față care erau vasali împărăției(...)

La încheierea acestor solemnități, regele Escariano și soția lui și-au luat rămas-bun de la toți (...) și au plecat din oraș cu mare alai, căci împăratul cu toți cavalerii săi și cu regii aflați acolo l-au însoțit cale de o leghe, după care s-au despărțit. Împăratul s-a înapoiat în oraș iar regele Escariano, luându-și întreaga oștire, s-a întors cu bine în țara lui, unde supușii l-au primit cu multă bucurie(...)

Plecând apoi și regele Siciliei, noul împărat i-a rugat pe regele Fèsului și pe viconte de Branches să ducă în Bretania sicriul cu trupul lui Tirante și al prințesei. Ei s-au învoit din toată inima de dragul lui Tirante, și împăratul a poruncit amiralului să pregătească patruzeci de galere care să-i însoțească în semn de cinstire, ceea ce s-a făcut numaidecît(...)

Încheindu-se pregătirile, regele Fèsului împreună cu soția lui și-au luat rămas-bun de la împărat, împărăteasă, ducele de Macedonia, ducesa și întreaga curte, urcându-se pe corabie în tovărășia vicontelui de Branches. Au călătorit pe o vreme atât de prielnică, încît nu după multe zile au ajuns cu bine în Bretania. Toți trei, împreună cu o mulțime de nobili și cavaleri, au coborît în orașul Nantes, unde au fost bine primiți și sărbătoriți de către ducele de Bretania, ducesa și toți cei din neamul lor. Sicriul cu cele două trupuri a fost dus cu mare alai de preoți și

călugări la biserica mare din oraș și așezat într-un mormînt susținut de patru lei mari, tăiat din alabastru străveziu, pe marginile căruia, săpate cu litere de aur, se puteau citi următoarele cuvinte :

*Cavalerul ce-a fost viteaz între viteji
și aceea care a fost frumoasă între frumoase
zac morți aici în acest mic mormînt,
dar faima lor răsună vie în lume :
Tirante el Blanco și mîndra Carmesina.*

Leii erau lucrați și împodobiți cu mare măiestrie, ca și mormîntul, cu aur și smălțuri felurit colorate. De o parte și de alta se aflau cite doi îngeri, care țineau două scuturi mari : unul cu herbul lui Tirante și celălalt cu herbul prințesei. Mormîntul se afla într-o capelă boltită, cu arcade din porfir sprijinite pe patru pilăstri de matostat. (...) Deasupra lui erau săpate cu slove de aur aceste trei stihuri :

*Dragostea crudă ce i-a legat în viață
Și în durere zilele le-a curmat,
După moarte-n mormînt i-a împreunat.*

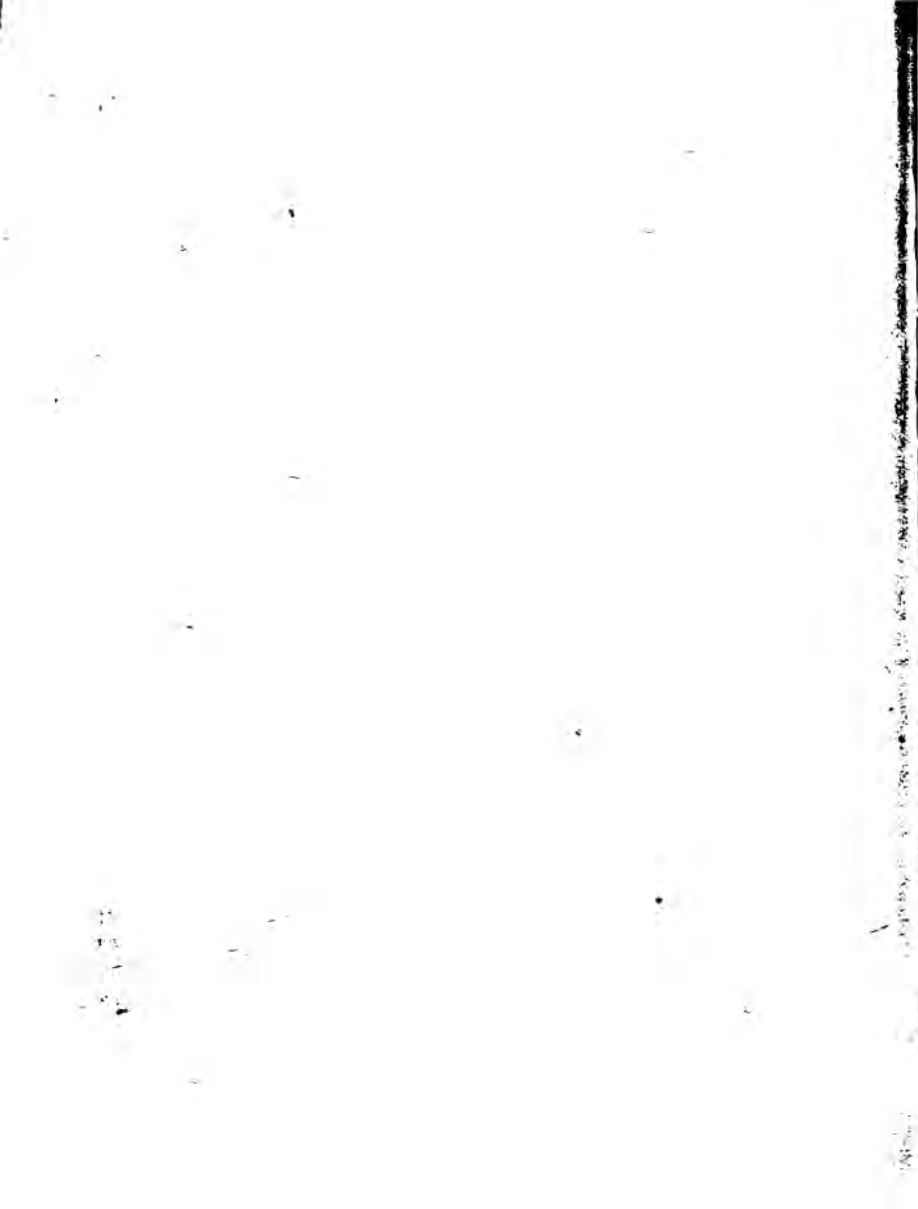

Aici se sfîrșește cartea viteazului și vestitului cavalier Tirante el Blanco, principe moștenitor al împărăției grecești din Constantinopol, care a fost tălmăcită din limba engleză¹ în cea portugheză și apoi în graiul valencian de către strălucitul și destoinicul cavalier mosén Joanot Martorell, care, murind, n-a apucat să tălmăcească decît primele trei părți. Cea de a patra, care cuprinde sfîrșitul cărții, a fost tălmăcită, la rugămintea nobilei doamne Isabel de Loris, de către strălucitul cavalier mosén Martí Joan

¹ Pentru precizările referitoare la compunerea romanului și la cei doi autori ai săi, a se vedea Cuvîntul asupra ediției și Tabelul cronologic.

de Galba. Iar dacă va fi fiind în ea vreo greșeală, de vină a fost doar nepriceperea lui, așa încît nădăjduiesc că se va milostivi cerul să-l răsplătească pe lumea cealaltă pentru strădaniile lui. Și mărturisește că, dacă în această carte s-au strecurat lucruri nepotrivite cu dogma, a fost fără vrerea lui, și le supune spre îndreptare sfintei biserici catolice.

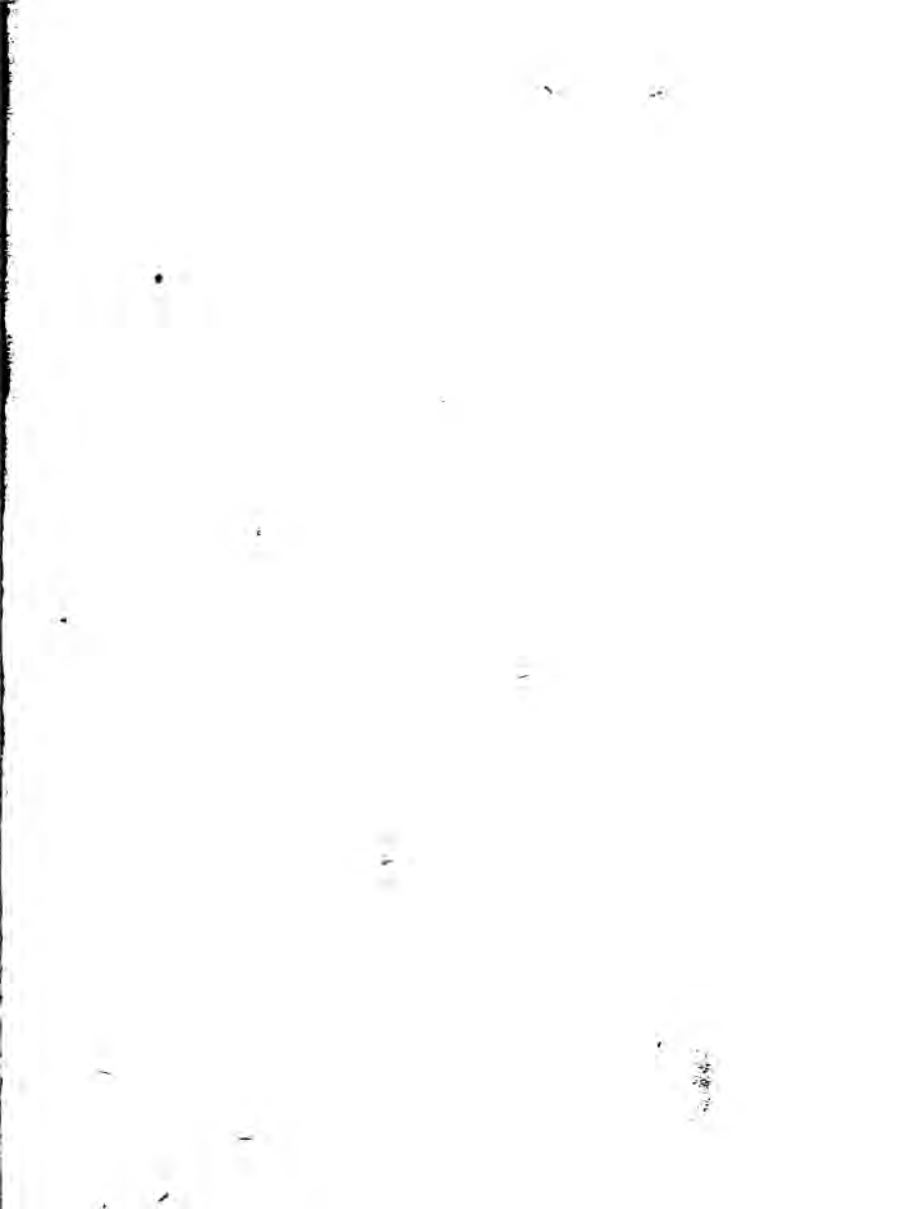
S-a încheiat tipărirea acestei cărți în orașul Valencia, la 20 ale lunii noiembrie în anul de la nașterea Domnului 1490.

CUPRINS

Marile serbări împărătești la care sosește un cavaler misterios	5
Răspunsul dat solilor și sfada ce a urmat între Tirante și prințesă	11
Vorbele viclene pe care Văduva Cuminte i le-a spus domniței despre Tirante	19
Nunta marelui conetabil cu jupinița Stefania	26
Cum s-a întemeiat spița de Roca Salada	32
Văduva Cuminte, ducesa și Placerdemivida o dăscălesc pe prințesă	39
Cum l-a strecurat Placerdemivida pe Tirante în iatacul prințesei	45
Zarva stîrnită la curte și peripețiile ce au urmat	49
Tirante iese pe furiș din Constantinopol și ajunge la un pas de moarte	58
Placerdemivida se supără și pleacă de la curte	66
Cum a început dragostea dintre Hipolito și împărăteasă	71
Urmarea dragostei dintre Hipolito și împărăteasă	77
Uneltirile Văduvei Cuminți	86
Mîrșavul viclesug cu care l-a înșelat Văduva pe Tirante	99
Sfada care a izbucnit între ducele de Pera și ducele de Macedonia	105

Sfatul dat împăratului de o bătrână pentru a-l înzdrăveni pe Tirante	111
Galera lui Tirante e dusă de furtună spre țărmul Berberiei	121
Marele emir maur îl găsește pe Tirante în peșteră	126
Tirante pornește la război împotriva regelui Escariano	135
Uciderea regelui din Tremicen și vicleșugul pus la cale de Tirante	144
Regele Escariano este luat prizonier iar regina îi face lui Tirante o mărturisire neașteptată	155
Maurii pornesc război împotriva regelui lor Escariano	168
Iscușința cu care a scăpat Tirante de împresurarea maurilor	180
Peripețiile jupîniței Placerdemivida	186
Cum s-a încheiat solia jupîniței Placerdemivida	194
Tirante trimite o solie la Constantinopol	204
Tirante adună oștire ca să scape Constantinopolul de împresurare	216
Cum a izbutit Tirante să-i lase pe turci fără corăbii	227
Maurii țin sfat și hotărăsc să trimită o solie la Tirante	239
Placerdemivida se întoarce la Constantinopol	248
Tirante vine la Constantinopol și dobîndește multrîvnita răsplată	252
Califul și sultanul se dau ostatici în mîna împăratului	260
Tirante ajunge principele moștenitor al împărăției grecești	269
Tirante dezrobește împărăția și pe toți robii luați de mauri	277
Cum l-a lovit pe Tirante boala ce avea să-l răpună	286
Cum s-a sfîrșit marea dragoste și visul de glorie al lui Tirante el Blanco	296
<i>Aici se sfîrșește cartea</i>	306

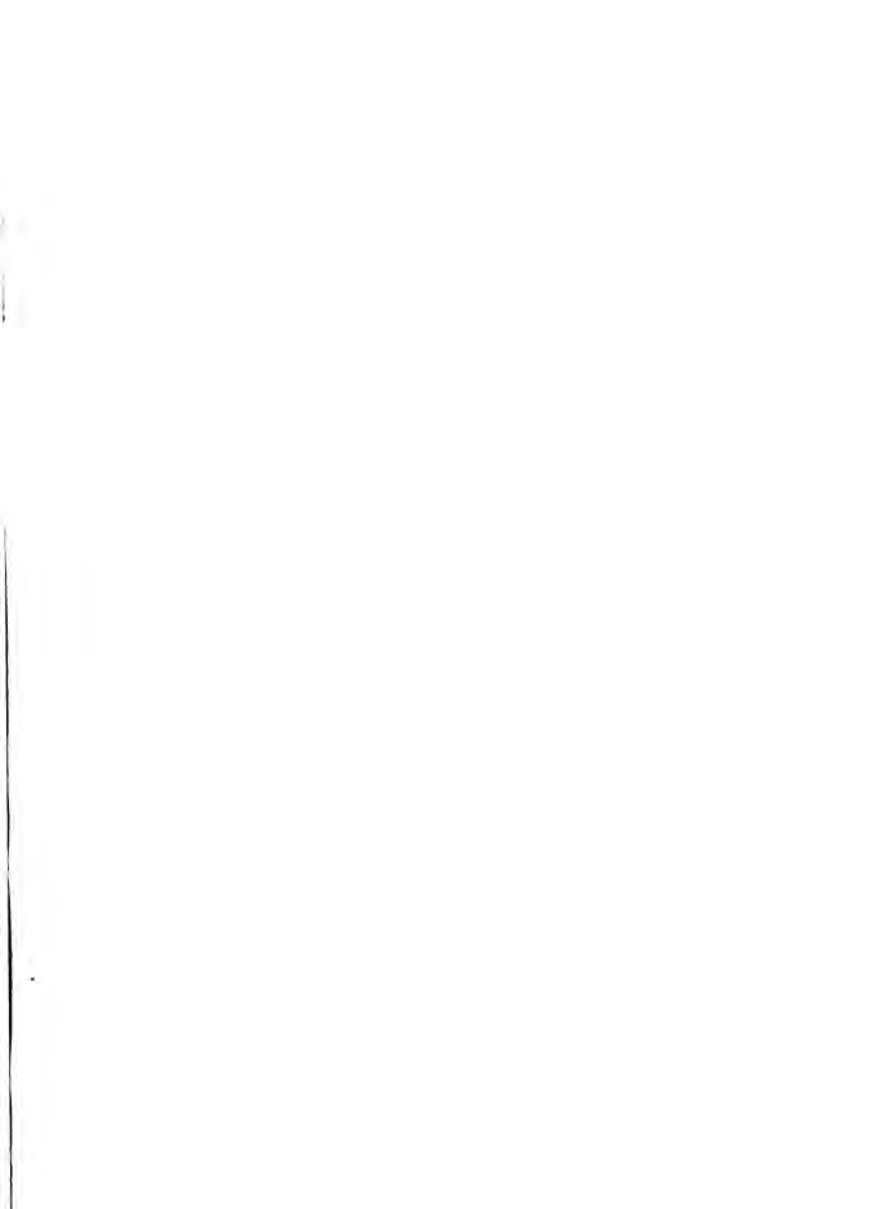

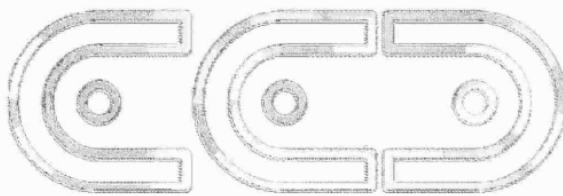
Lector : ELENA MURGU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 21.III.1978. Tiraj, 50 110 ex. broșate.
Tranșa 1, 25 110 ex. Coli ed. 15,68. Coli tipar 9,75.

Comanda nr. 70 701
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
București — Piața Scintei nr. 1
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

